Osmanlı Dağılırken Ağlayan Hikayeler 3

1. DÜNYA SAVAŞI HİKÂYELERİ

Dr. NESÎME CEYHAN

Selis Kitaplar

Osmanlı Dağılırken Ağlayan Hikâyeler-3

I. Dünya Savaşı Hikâyeleri

▼

Dr. Nesîme Ceyhan

Selis Kitaplar

İstanbul 2007

Nesîme CEYHAN

1974'te Çorum/İskilip'te doğdu. 1997'de Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünden mezun oldu.

Aynı üniversitede 2001 yılında "Edebiyat Sosyolojisi Açısından 12 Eylül Şiiri" adlı tezle yüksek lisansını; 2006 yılında ise "İkinci Meşrûtiyet Devri Türk Hikâyeciliğinde Tema (1908-1918)" adlı teziyle doktorasını tamamladı.

1998-1999 yılı eğitim sezonunda Viyana Üniversitesi'nde Almanca hazırlık eğitimi aldı. Atatürk Kültür Merkezi'nin Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Projesi alt gruplarında madde yazarı ve redaktör olarak olarak görev aldı.

Divan İlmî Araştırmalar, Hece, Edebiyat Güncesi, Irmak, Türk Edebiyatı, E Kültür, Kitap Haber dergilerinde yazıları yayımlandı.

"Osmanlı Dağılırken Ağlayan Hikâyeler" serisinden, Balkan Savaşı Hikâyeleri, Trablusgarp Savaşı Hikâyeleri ve I. Dünya Savaşı Hikâyeleri'ni hazırladı.

Nesîme CEYHAN, Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi'nde Yeni Türk Edebiyatı Yardımcı Doçenti olarak görev yapmaktadır.

e-posta : nesimeceyhan@hotmail.com

SELİS KİTAPLAR: 84
Tarih:15

Editör : Yadigar Türkeli

Kapak Tasarım : Refik Yalur

Kapak Baskı ve Cilt : Bilge Matbaacılık

İç Baskı : Çalış Ofset (Davutpaşa Cad. No:8 Topkapı-İst.)
0212.482 11 04

ISBN : 978-975-8724-85-7

1. Baskı : Temmuz 2007

© Telif hakları Selis Kitaplar'a aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

SELİS KİTAPLAR
Çatalçeşme Sk. Nuri Tezer Apt.
No: 23/1 D.3 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0212. 514 56 53 Faks: 0212.520 05 58
www.seliskitaplar.com.tr

KULLANILAN KISALTMALAR

Ağ.	:	Ağustos
Ar.	:	Aralık
C.	:	Cild
İst.	:	İstanbul
Ek.	:	Ekim
Eyl.	:	Eylûl
Hz.	:	Haziran
Ka.	:	Kasım
KB	:	Kültür Bakanlığı
KE	:	Kanunuevvel
KS	:	Kanunusani
Matb.	:	Matbaa
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
Mt.	:	Mart
My.	:	Mayıs
Nu:	:	Numara
Ns.	:	Nisan
s.	:	Sahife
Şb.	:	Şubat
TE	:	Teşrinievvel
Tm.	:	Temmuz
TS	:	Teşrinisani
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
(ybd)	:	Yazarı belli değil

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 4
SÖZBAŞI 7
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)
ve SAVAŞIN HİKÂYEMİZE AKİSLERİ 11

Seçilen Hikâyeler
1- Recâizâde Ercümend Ekrem, AHMED BİN HAMUD 22
2- (ybd), BİR GAZİNİN HATIRATI 29
3- E(lif). T(e)., MEHMED ONBAŞI 35
4- Enis Tahsin, SON TEBESSÜM 40
5- Enis Tahsin, ŞEHİT VALİDESİ 44
6- Fâzıl Turgut, TÜRK'ÜN GAZASI 48
7- Hasan Dündar, DONMUŞ KUNDAK 56
8- Ahmet Hikmet Müftüoğlu, RAHAT DÖŞEĞİ 62
9- Ömer Seyfeddin, ÇANAKKALE'DEN SONRA 67
10- Ömer Seyfeddin, KAÇ YERİNDEN? 74
11- Ömer Seyfeddin, MÜJDE 85
12- Yakub Kadri, DOKUNMA BELKİ BİR KAHRAMANDIR 90
13- Yakub Kadri, KÜÇÜK ZABİT 96
14- Yakub Kadri, SILADA 103
15- Yakub Kadri, ALTIPATLAR 109

16- Yakub Kadri, ZEYNEP KADIN 114
17- Ahmed Hikmet Müftüoğlu, SÜMBÜL KOKUSU 119
18- Hüseyin Râgıb, İKİ LÂLENİN HİKÂYESİ 124
19- Emine Semiha, BİR DAMLA KAN VE BİR DAMLA GÖZYAŞI 127
20- F (e). Celâleddin, MUSTAFA'NIN HİLESİ 135
21- Salime Servet Seyfi, OĞLUMU HUDUDA GÖNDERDİKTEN SONRA 141
22- Emin Ali, İKİ DEFADA DOKUZ YARA BİR KOL 147
23- Âkil Koyuncu, BİR AZİZLİK 155
24- Sadiye, BİR GENÇ ZABİTİN DEFTERİNDEN 160
25- Arif Oruç, YARALI ARSLAN 169
26- (ybd), ATEŞ BÖCEKLERİ 173
27- Hasan Dündar, SON GÖRÜŞ 176
28- Aziz Hûdâî, ANLAMAK İÇİN 180
29- Raif Necdet, ANADOLU'NUN MEZARI 183
30- F (e) R (ı), GÜZEL SOFAR 196
31- Ali Suad, ONBAŞI ALİ'NİN GÖRDÜKLERİ 202
32- Arif Oruç, BEYAZ GÜVERCİNLER 207
33- Aka Gündüz, ÜÇÜNCÜ YÜZBAŞI 211
34- Arif Oruç, ESİRİN ANASI 223
35- Fatma Hayrünnisâ, FAZIL FERİD'İN GAZASI 227
36- F (e) R (ı), DÜŞEN BAYRAK 234
37- Arif Oruç, YETÎMENİN BAYRAMLIĞI 241

SÖZBAŞI

Bazı devletler tarih boyunca, nedendir bilinmez, insanoğlunun dünya üzerindeki rahatına ve dostluğuna uzun süre tahammül gösterememişlerdir. Tıpkı Yunan destanlarında olduğu gibi ihtiraslarına yenilen tanrıların kavgaları milyonlarca insanın canından olmasına, bir o kadarının da evsiz, yurtsuz kalmalarına neden olmuştur. Tarih, Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından sonra dileyelim bir üçüncüsünü tarihçilere yazdırmasın.

Birinci Dünya Savaşı Hikâyeleri, "Osmanlı Dağılırken Ağlayan Hikâyeler" adlı serimizin son halkasını oluşturuyor. 1914-1918 yılları Osmanlı matbuatında harp sebebiyle sansürün en yoğun olduğu dönemlerden biridir. Bunda, devletin Batılı güçlerin halkın moralini bozmaya yönelik faaliyetlerine mâni olma isteği, birinci sebebi teşkil eder. Harp ekonomisinin olumsuzlukları da basına akseder ve gazetelerin ebadı küçülür, dergilerin birçoğu yayımına ara verir. İşte bu seçkiye aldığımız ya da giriş yazımızda adını andığımız hikâyeler, basının içinde bulunduğu bu olumsuz atmosfer içerisinde süreli yayınlara aksedebilmiş olan hikâyelerdir.

Batı emperyalizminin bugün Ortadoğu için tasarladığı "Büyük Ortadoğu Projesi"; Birinci Dünya Savaşı başlamadan bir asır evvel "Şark Meselesi" adı altında işlenmiş, kendi hâlinde düşünen, üreten, başka milletleri huzursuz etmeden yaşayan masum halkları devletinden, yerinden yurdundan ve en fenası canından etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı Hikâyeleri, topraklarının her bir köşesi adeta öldürücü bir mikropla mücadele eden Osmanlı Devleti'nin hüzünlü hikâyeleridir. Bu hikâyeler, birçok cephede tek karış toprak için can verip can almanın hikâyeleridir. Yüz binlere varan can kaybına rağmen Çanakkale Cephesi'ni konu edinen hikâyelerin daha fazla oluşu, halkın bu atmosferde kritik konumu ve olumlu neticesi ile bu cepheye odaklanmasıyla ilgilidir.

Osmanlı Dağılırken Ağlayan Hikâyeler adlı serinin bu son kitabında da temel felsefemiz, millet olarak var oluş mücadelemizin yansımaları sayabileceğimiz bu hikâyelerin her evde okunur, bu adsız kahramanların her evde yeniden anılır olmalarını sağlamaktı. İlk iki kitabın ikinci baskılarının kısa zamanda gerçekleşmesi insanımızın vefa hissini hakkıyla taşıdığının bir göstergesidir.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde bana maddî manevî yardım eden kardeşlerim Mümine ve Ömer Çakır'a; Feyza ve Yakup Coştu'ya; Şule ve Mehmet Âkif Ceyhan'a teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Ayrıca aziz şehitlerimize canları karşılığında bu toprakları bize bağışladıkları için tüm milletimiz adına şükranı borç bilirim:

"Yine bir şey yapabildim diyemem hatırana."

16.03.2007

Dr. Nesîme CEYHAN

Evlatlarını bu vatana vefa hissiyle yoğuran
annem Nezahat CEYHAN ve babam Abdullah CEYHAN'a...

Çanakkale Muharebesi Kumandanlarından Mustafa Kemâl Paşa.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI (1914-1918) ve SAVAŞIN HİKÂYEMİZE AKİSLERİ

Dünyayı sarsan hiçbir büyük savaş bir anda ortaya çıkmamıştır. Birinci Dünya Savaşı da geri planında en az yüz yıllık bir hazırlık süreci geçirmiştir. Almanya, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın aralarında gelişen çıkar ilişkileri; bu çıkarlar etrafında tasarlanan yeni dünya tasavvuru; 20. yy.ın başında imparatorlukların yıkılmasına, ulus devletlerin oluşmasına ve milyonlarca insanın kanının dökülmesine yol açmıştır.

Almanya, gelişen ekonomisi, dünya pazarlarını eline geçirmesi ve askerî bakımdan güçlenmesi ile başta İngiltere olmak üzere Fransa ve Rusya'nın dikkatini çekmekteydi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rusya'nın Sırbistan'ı desteklemesinden ve Balkanlar yoluyla kendisini tehdit etmesinden endişeleniyor ve Almanya'ya yaklaşıyordu. İtalya, Avusturya-Macaristan'a karşı Fransa ile anlaşmıştı ve Akdeniz'de yeni sömürgeler peşindeydi. Rusya, sıcak denizlere inebilmek ve ticaret yollarına hakim olabilmek için İstanbul'a ve boğazlara odaklanmıştı.

28 Haziran 1914 günü, Avusturya Veliahdı Arşidük Ferdinand, Saraybosna'da Princip adlı bir Sırp tarafından öldürüldü-

günde[1] fiilen başlayan harp, yukarıda ifade ettiğimiz hesaplar ve yakınlaşmaların resmî neticesi olarak İttifak ve İtilaf devletlerinin gün yüzüne çıkmasını temin etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin önce Trablusgarp (1911) ve ardından Balkan Savaşları'nda (1912-1913) yaşadığı büyük yenilgilerden sonra bu büyük harbe taraf olarak katılması teknik olarak çok güç görünmekteydi. Büyük toprak ve asker kaybı, iflas eşiğindeki ekonomi ve İttihatçıların bir türlü istikrarı temin edememiş olmaları, bir dünya savaşına girmeyi mantık haricine çıkarıyordu; ancak, bazı zümreler son iki savaştaki yenilgilerimize ve toprak kayıplarımıza sebep olmak üzere büyük devletlerden bir kısmına yaklaşmış olmayışımızı gerekçe gösteriyor ve İttihat yahut İtilaf güçlerinden birine yaklaşarak savaş halinde ortak hareketi talep ediyordu.[2]

Osmanlı Devleti 19. yy.ın sonlarında Almanya ile birbirine yaklaşmıştır; ancak bu yaklaşma, Avusturya Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhakına yahut İtalya'nın Trablusgarp'e çıkarma yapmasına mani olamamıştır. İngiltere ve Fransa, dağılacağına emin oldukları Osmanlı Devleti'yle birlikte harekete bilinçli bir şekilde yaklaşmamıştır. Osmanlı-Alman yakınlaşmasında İttihat Terakkî'nin önde gelen isimlerinin (Enver ve Talât Paşalarla Sadrazam Said Halim Paşa) Alman hayranı oluşlarının rolü büyüktür. Almanya ise İtilâf Devletleri'nin ortak hareketine ve dolayısıyla açılacak çeşitli cephelere Osmanlı Devleti ile ortak karşı koyabileceğine inanıyordu.[3]

Almanya ile Osmanlı Devleti arasında 2 Ağustos 1914'te Osmanlı-Alman Anlaşması imzalandı. Anlaşma gereğince Rusya ile Almanya arasında savaş olursa Osmanlı Devleti de savaşa katılacaktı; Almanya, Osmanlı Devleti bir tehdit altına düştüğünde Osmanlı'yı koruyacak, askerî heyetini Türkiye emrine verecekti.

---

1 Dr. Rifat Uçarol, *Siyasi* Tarih (1789-1913), Filiz Kitabevi., İst. 1995, s. 461.
2 Tahsin Ünal, *Türk Siyasî Tarihi (1700-1958)*, Kutluğ Yay. İst. 1970, s. 432-437.
3 Dr. Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1913)*, Filiz Kitabevi, İst. 1995, s. 463-464.

Bu anlaşmanın imzasından dokuz gün sonra Cebelitarık'tan Akdeniz'e geçen iki Alman zırhlısı Goben ve Breslav, Fransız sahillerini bombaladıktan sonra takip edilir ve takipten kurtulabilmek için Çanakkale Boğazı'ndan geçer. Bu durum, Birinci Dünya Savaşı başladığında tarafsızlığını ilân etmiş olan Osmanlı'nın tarafsızlığı ilkelerine aykırıdır. İtilâf Devletleri gemilerin silahtan arındırılarak 24 saat içinde karasularımızı terk etmesini ve gemilerin kendilerine teslimini istediler. Talât Paşa'nın fikri ile gemileri satın aldığımızı ilân ettik ve mürettebata Türk elbisesi ve fes giydirdik. Goben'e Yavuz, Breslav'a Midilli isimlerini verdik.

Almanya, Osmanlı Devleti'nin bir an evvel kendileriyle savaşa katılmasını istiyordu. Sadrazam'ı ikna edemeyen Almanlar, Enver, Cemâl ve Talât Paşaları ikna ederler. Satın aldığımızı ilân ettiğimiz gemilerin komutanı Amiral Şuson, Karadeniz'de keşif yapacağı iddiası ile Karadeniz'e açılır ve 29 Ekim 1914'te Odesa ve Sivastopol'ü bombardıman eder. Bu hadise ile fiilen harbe girmiş oluruz.[4]

Odesa ve Sivastopol'ün bombardımanının hemen ardından İngiltere ve Fransa, türlü cephelerden taarruza geçer. 1 Kasım 1914'te Ruslar, Doğu Beyazıt'tan sınırlarımıza girerek "Kafkas Cephesi"ni; İngilizler Süveyş'te Akabe'yi bombalayarak "Filistin-Suriye Cephesini"; Basra Körfezi'ne asker çıkararak "Irak Cephesi"ni açmış olurlar. 19 Şubat 1915'te İngiliz donanması Çanakkale'ye ilk bombardımanını yapar ve bir cephe daha açılmış olur. Bunlardan başka Rusların Trabzon'a saldırılarına ve Almanya'ya destek olmak üzere Galiçya'ya kuvvet göndererek Ruslara mukabele etmek gerekmiştir. Almanlara destek olmak üzere bir grup asker de Romanya'ya gönderilir. Bu arada "Hicaz-Yemen Cepheleri" ile "Libya ve İran Cepheleri"ni de anmalıyız.

Kafkas Cephesi, tarihe Sarıkamış felaketi olarak geçen ve 60.000 askerimizi şehit verdiğimiz bir korkunç sonla neticelenmiştir. Ermenilerin de desteğiyle Rusya, 15 Mayıs 1915'e kadar

4 Tahsin Ünal, *Türk Siyasî Tarihi (1700-1958)*, Kutluğ Yay. İst. 1970, s. 439-441.

Van, Muş ve Bitlis'i; 24 Temmuz 1916'ya kadar Erzurum, Erzincan, Trabzon, Bayburt ve Gümüşhane'yi ele geçirdi. 12 Mart 1917'de Rusya'da Komünist İhtilal'in gerçekleşmesi ile Kafkas Cephesi'nde savaş sona erdi. 3 Mart 1918'de Brest Litovsk Anlaşması ile Türk-Rus hududu tayin edilmiş oldu.

Filistin-Suriye Cephesinden murat edilen, Kanal'ı geçerek Mısır'ı İngiltere'den almak ve İngilizlerin Hindistan'a ulaşma yollarını kesmekti. Türk askerinin Kanal'a yaptığı harekâtta 25. fırkanın 5. taburu tamamen imha olmuştur. Askerimiz Gazze'ye çekilmiştir. 1.-2. Gazze Muharebeleri başarıyla sonuçlansa da 3. Gazze Muharebesi nihayetinde Kudüs düşmüştür. Türk askeri zorlu Şeria ve Nablus Muharebelerinden sonra Şam'a çekilir. Suriye ve Filistin elimizden çıkar. 30 Ekim 1918'de de "Mondros Mütarekesi" imzalanır.

Irak Cephesi açılır açılmaz İngilizler Basra'dan karaya çıkarlar ve Bağdat'a gelirler. Türk birlikleri İngilizleri Kutülamare'de kuşatırlar ve bu kasabayı alırlar. Bu ilk mücadelede 13.000 İngiliz tutsak edilir; ancak Basra'ya liman yapan İngilizler buradan asker yığmaya devam ederler ve Türk askeri Kutülamare'yi boşaltmak zorunda kalır. Bağdat, 11 Mart 1917'de İngilizler eline geçer.[5]

Harbin en kanlı ve fakat olumlu sonuç veren cephesi Çanakkale'de gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti savaşa katılmadan önce Boğaz'ı yabancı devlet gemilerine kapatmıştı. 19 Şubat 1915'te İngiliz ve Fransız gemileri Kumkale ve Seddülbahir'i dövmeye başlar. 18 Mart 1915'te Boğaz'ı zorlayarak geçmeye çalışır; ancak geri çekilmek zorunda kalır. Donanma ile arzularını gerçekleştiremeyeceklerini anlarlar ve karaya asker çıkarırlar. Siper savaşları başlar. İngilizlerin çevirme hareketi Atatürk'ün Anafartalar'a geçmesiyle sonuçsuz kalır. Almanya'nın desteği sağlanır ve Çanakkale'ye daha etkili silahlar gönderilir.

---

5 Prof. Dr. Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ank.1978, s. 216-217.

Anafartalar ve Conkbayırı'nda tıkanan düşman güçleri amaçlarına ulaşamayacaklarını anlarlar ve İngiliz ve Fransızlar 19 Aralık 1915'ten itibaren Çanakkale Cephesi'ndeki askerlerini geri çekmeye başlarlar.

"Çanakkale'de Türk ordusu, sekiz buçuk ay süreyle yarım milyonluk bir kuvveti karşısında tutmuş oldu. Bununla da Batı'daki müttefiklerine büyük yardımda bulundu. Savaşı bir an önce bitirerek amaçlarına ulaşmak isteyen İtilaf Devletleri'ni durdurmayı başardı. Dolayısıyla bir süre için de olsa İstanbul'u ve İmparatorluğu işgal edilmekten kurtardı."[6]

Hicaz Cephesi'nin önemi Medine'yi yitirişimizdedir. *"Fahreddin Paşa, İngilizlerin Nablus yarmasından sonra Filistin Cephesi'ndeki Türk kuvvetlerinin Halep bölgesine çekilmek zorunda kalması üzerine, İngiliz ve Arap kuvvetleri tarafından Medine'de muhasara edilmişti. Türk kuvvetleri ile irtibatının kesilmesine ve hiçbir ikmal desteği alamamasına rağmen, bir avuç kuvvetiyle Medine'yi kahramanca savunmuş ve Çöl Kaplanı unvanını almıştır. Ayrıca muhasaradan önce Medine'deki kutsal emanetlerin büyük bir kısmını, kurduğu özel bir ekiple İstanbul'a ulaştırmayı başarmış, ileri görüşlü bir komutandı."*[7] Mondros Mütarekesi'nin imzasından habersiz olarak savunmayı sürdüren Fahreddin Paşa, 13 Ocak 1919'da Medine'yi teslim etti ve esir oldu.

Birinci Dünya Savaşı İtilâf Devletleri'nin Almanya ile Versailles; Avusturya ile St. Germain; Macaristan ile Trianon; Bulgaristan ile Neuilly; Osmanlı Devleti ile Sevres Anlaşması yapılması ile sona erer.[8]

Bu büyük harp, tüm toprak ve can kayıplarımıza rağmen Türkiye için bir son olmamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlayan Millî Mücadele ile Türkiye Cumhuriyeti'ne gidecek yolun adımları atılmaya başlanmıştır.

---

6 Dr. Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1913)*, Filiz Kitabevi, İst. 1995, s. 471.

7 Cemalettin Taşkıran, *1. Dünya Savaşında Türk Esirleri, Ana Ben Ölmedim*, İş Bankası Yay., İst. 2001, s. 42.

8 Bkz. Prof. Dr. Coşkun Üçok, *Siyasal Tarih (1789-1960)*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ank. 1978, s. 228-234.

* * *

1914-1918 yıllarında Osmanlı Devleti'nin payitahtı İstanbul, savaşın vahim çehresine çeşitli propaganda vasıtaları ile karşı koymaya çalışmıştır. Bu propaganda vasıtalarının başında basın ve edebiyat gelmektedir.

Dünya ile birçok cephede savaşan halkımızın moralini yüksek tutmayı ve birlik beraberlik ruhunu muhafazayı amaçlayan bu faaliyetlere her kesimden imkân dahilinde destek verilmiştir. Görsel propaganda dahilinde Harp Mecmuası'nın çeşitli cephelerden çekilen fotoğrafları ve cephe haberlerini devre göre çok iyi basım imkânları ile sunması önemlidir. Yeni Mecmua'nın Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi de aynı hâle hizmet etmiştir.

İttihat Terakkî'nin sanatçıları, aydınları Çanakkale siperlerine ziyarete göndermesi; şair ve yazarlardan dolgun ücret mukabilinde askeri yüreklendirecek, halkın moralini yükseltecek edebî eserler talep etmesi de önemlidir.[9]

Mehmet Âkif Ersoy'un Teşkilât-ı Mahsusa bünyesinde Almanya'ya ve Necid Çölleri'ne, Suriye'ye ziyaretleri de bu gruptaki faaliyetleri arasındadır.

"Âkif'in İttihat Terakkî'ye, özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasındaki en büyük hizmeti Teşkîlât-ı Mahsûsa'da görev alması olacaktır. Bu görevden birincisi bir Almanya yolculuğudur. (...) Almanya İtilâf ordularından yüz bin civarında Müslüman esir almıştır ve bunlar arasında propaganda yapmak istemektedir. Bu gezinin organizasyonuyla görevlendirilen Kuşçubaşı, Mehmed Âkif'i ikna eder. Yanlarında Şeyh Salih Et-Tunûsî de olacaktır. Yolculuk Aralık 1914'te gizlilik içinde başlar. Almanya'ya vardıklarında çok iyi karşılanır ve Hindenburg tarafından kabul edilirler. Almanlar esirleri kendi taraflarına çekebilmek için camiler inşa etmiş, imamlar bulmuş ve esirlerin dillerinde gazeteler çıkarmışlardır. Mehmed Âkif esirlere camilerde konuşmalar

9 Bkz. Ömer Çakır, *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*, AKM Yay., Ank. 2004.

yapar ve propaganda bildirileri hazırlar. Bu bildiriler cephedeki düşman saflarına da atılır. Âkif, ayrıca bizzat cephelere giderek megafonlarla düşman siperlerindeki Müslüman askerlere konuşmalar yapar."[10-11]

Mehmed Âkif, 1915 yılının Mayıs ayı ortalarında yine resmen vazifeli olarak, Teşkilât-ı Mahsûsa'nın başkanı Kuşçubaşı Eşref Bey'in idaresindeki bir heyete katıldı.

Arabistan'ın Necid bölgesine yapılan ve dört buçuk ay süren bu seyahatin hedefi Riyad idi. Şerif Hüseyin'in İngilizlerle anlaştığının ve isyan hazırlığı içinde olduğunun anlaşılması üzerine devlete sadık kalmış olan Necid meliki İbnürreşid ile, kendisinin hükûmet merkezi olan Riyad'da görüşülecekti. Bu görüşme yapılarak Şeyh İbnürreşid'e gerekenler söylenmiş ve yakınlarına gönderilen hediyeler verilmiştir.[12]

Âkif'in bu topraklara gönderilmesinden bir kasıt da İngilizlerin propaganda faaliyetlerine misilleme olarak halka vaazlar

---

10 Erol Köroğlu, *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)*, İletişim Yay., İst. 2004, s. 306-307.

11 Avrupalılar, sömürgeleri altındaki Afrika ülkeleri halkını işgal edecekleri ülkelerde ön saflara sürmek suretiyle zorla savaştırıyorlardı. *"1915 yılı Nisan ayında Hıristiyanların Paskalya adını verdikleri dinî günleri öncesinde Fransa ve Fas'ın farklı limanlarından, Limni'deki Mondros Limanından Mısır'daki İskenderiye'ye 30.000 asker sevk ettiler. Bunlar iki alay Senegalli Nişancı birlikleri olup savaş eğitimi almışlar, gayet iyi yetiştirilerek kendilerinden iki alay oluşturulmuştu. Ayrıca yine İskenderiye'ye İngiltere tarafından da Avustralya ve Yeni Zelanda yerlisi yaklaşık 20.000 gönüllü getirilerek burada eğitime tabi tutulmuşlardı, ama bunların askerlik yönleri zayıftı. Atina'daki Osmanlı sefiri bunların sayılarını önce 100.000 olarak öğrenmişse de sonradan gerçek rakamın 50.000 kişi olduğunu İstanbul'a bildirdi. Bu kuvvetlerin Nisan ayının ikinci haftası başında 40 veya 42 nakliye gemisiyle Çanakkale'ye sevk edildiklerini haber verdi. Ancak bu sadece ilk planda sevk edilenlerdi. (...) Kısa zamanda Kuzey Afrika'dan 100.000, Batı Afrika sömürgelerinden 100.000, Madagaskar adasından 16.000, Çinhindi ile Büyük Okyanusya'daki adalardan 84.000 asker olmak üzere toplam 300.000 askeri silah altına aldı. İşte bunların çok azı sömürge topraklarında bırakılmış ve çoğunluğu Alman ordusuna karşı açılan cephelere ve Osmanlı topraklarına sevk edildi." (Ahmet Kavas, Geçmişten Günümüze Afrika Yazıları, Kitabevi Yay., İst. 2005, s. 130)* Seçkimizdeki hikâyelerden "Ahmed bin Hamud" Afrika'dan Fransızlar tarafından kandırılarak getirilen siyahî Müslümanlardan birinin hazin öyküsüdür.

12 M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmet Âkif Hayatı ve Eserleri*, Eğitim dergisi Mehmet Âkif Ersoy Özel Sayısı, Yıl: 7, Nu: 73, Mart 2006, s. 8-9.

verdirmek suretiyle bu topraklardaki vatandaşlarımızın Osmanlı'ya bağlılıklarını kuvvetlendirmektir.

Osmanlı matbuatı, feci harp atmosferini olduğu gibi aktarmaktan uzaktır. Bir yanda şiddetli sansür ayrılıkçı faaliyetlere mani olmaya çalışmaktadır, diğer yanda halkın moralini bozabilecek haberler mümkün olduğu kadar ölçülü bir üslûpla aktarılır. Gazeteler, maddî imkânsızlıklar sebebiyle sayfa sayılarını ve ebatlarını küçültürler. Birçok dergi, yayına ara verir. 1914-1918 yılları gazete ve dergiciliğin de zor zamanlarıdır.

Biz bu yıllar içerisinde yayımlanan dergi ve gazetelerde Birinci Dünya Savaşı ile ilgili toplam 47 hikâyeye tesadüf ettik. Bunlardan 37 adedini ayırarak bu seçkiye aldık.[13] Yeni yazıya aktarmadığımız hikâyeler, dergi ve gazetelerin eksik sayfaları ve yıpranmışlığı sebebiyle tam metni oluşturma güçlüğü yaşamamızdan kaynaklanır. Diğer metinlerin bir kısmı da tedavi edilerek aktarıldı. Hikâyelerin bir kısmı daha evvel yeni yazı ile yayımlanmıştır, bir kısmı ise ilk defa gün yüzüne çıkmaktadır.

Hikâye sayısının az olmasında cephelerden gelen haberlerin genel olarak olumsuz oluşunun rolü büyüktür. Yeni yazıya aktardığımız 37 hikâyeden 15'i Çanakkale Cephesi'ni[14]; 8'i cephe

---

13 Seçkiye dahil etmediğimiz diğer hikâyeler şunlardır:
Aziz Hüdâi, "Kısmet", **Talebe Defteri**, Nu: 46, 11 TE 1333/ 24 Ek. 1917.
A(yın) Ali, "Süvari Hücumu", **Tanin**, Nu: 2940, 4 Şb. 1332/17 Şb. 1917.
F(alih) R(ıfkı), "Keşif Gecesi", **Tanin**, Nu: 2796, 11 Eyl. 1332/24 Eyl. 1916.
Arif Oruç, "Türk Zabiti'nin Ruhu", **Sabah**, Nu: 9340-9424, 13 Eyl.-19 Ar. 1915
Ali Suad, "Şehid Arkadaşım", **İctihad**, Nu: 66, 16 My. 1329/29 My. 1913.
A(yın) Kemâl, "İhtiyar Bir Türk'ün Fedakârlığı", **Mektebli**, Nu: 18, 17 TE 1329/30 Ek. 1913.
Arif Oruç, "Şehidin Kızı", **Sabah**, Nu: 9346, 6 Eyl. 1331/19 Eyl. 1915.
F(alih) R(ıfkı), "Yol Üstü", **Tanin**, Nu: 2844, 31 TE 1332/ 3 Ka. 1916.
M(im) N(un), "Harbe Girerken", **Tanin**, Nu: 2913, 8 KS 1332/21 KS 1917.
Gazeli Cemâl, "Haşmetpenah Doktor", **Sabah**, Nu: 9684-9703, 1 TS-20 TS 1916.

14 Recâizâde Ercümend Ekrem, "Ahmed bin Hamud", **Donanma**, Nu: 106, 16 Tm. 1331/1915.
(ybd), "Bir Gazinin Hatıratı", **Sabah**, Nu: 9426, 25 TS 1331/ 8 KE 1915.
E(lif) T(e), "Mehmed Onbaşı", **Sabah**, Nu: 9330, 21 Ağ. 1331/ 3 Eyl. 1915.

anılmadan Birinci Dünya Savaşı genel manzaralarını aktarmış[15]; 4'ü Filistin-Suriye Cephesi'ni[16]; 3'ü Doğu Cephesi'ni[17]; 3'ü harp esirlerimizi[18]; 1'i Yemen'i[19]; 1'i Irak Cephesi'ni[20]; 1'i Lübnan'ı[21]

Enis Tahsin, "Son Tebessüm", **Sabah**, Nu. 9348, 8 Eyl. 1331/ 21 Eyl. 1915.
Enis Tahsin, "Şehid Validesi", **Sabah**, Nu: 9359, 19 Eyl. 1331/ 2 TE 1915.
Fazıl Turgut. "Türk'ün Gazası", **Donanma**, Nu. 92/44-93/45, 23 Ns. 1331/ 6 My. 1915.
Ömer Seyfeddin, "Çanakkale'den Sonra", **Yeni Mecmua**, C: 1, Nu: 6, 16 Ağ. 1917.
Ömer Seyfeddin, "Müjde", **Yeni Mecmua**, C: 2, Nu: 36, 21 Mart 1918.
Yakub Kadri, "Küçük Zabit", **İkdam**, Nu: 6966, 3 Tm. 1916.
Ahmet Hikmet Müftüoğlu, "Sümbül Kokusu", **Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)**, Nu: 5/18, Mart 1331/1915.
Hüseyin Ragıb, "İki Lâlenin Hikâyesi", **Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)**, Nu: 5/18, Mart 1331/1915.
Emine Semiha, "Bir Damla Kan Bir Damla Gözyaşı", **Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)**, Nu: 5/18, Mart 1331/1915.
F(e) Celâleddin, "Mustafa'nın Hilesi", **Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)**, Nu: 5/18, Mart 1331/1915.
Akil Koyuncu, "Bir Azizlik", **Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)**, Nu: 5/18, Mart 1331/1915.
Aziz Hüdâi, "Anlamak İçin", **Talebe Defteri**, Nu: 40, 10 My. 1333/23 My. 1917.

15 Ahmet Hikmet Müftüoğlu, *(Rahat Döşeği), Çağlayanlar*, KB Yay., Ank. 1990.
Ömer Seyfeddin, "Kaç Yerinden", **Yeni Mecmua**, C: 1, Nu: 9, 6 Eyl. 1917.
Yakub Kadri, "Dokunma Belki Bir Kahramandır", **İkdam**, Nu: 5965, 19 Hz. 1916.
Yakub Kadri, "Sılada", **İkdam**, Nu: 6970, 7 Tm. 1916.
Yakub Kadri, "Altıpatlar", **İkdam**, Nu: 6984, 2 Tm. 1916.
Yakub Kadri, "Zeynep Kadın", **İkdam**, Nu: 6999, 7 Ağ. 1916.
Salime Servet Seyfi, "Oğlumu Hududa Gönderdikten Sonra", **Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)**, Nu: 5/18, Mart 1331/1915.
Arif Oruç, "Yaralı Arslan", **Sabah**, Nu: 9300, 23 Tm.1331/4 Ağ. 1915.

16 Aka Gündüz, *(Üçüncü Yüzbaşı) Türk'ün Kitabı*, Selânik Matb., İst. 1329/1914.
Emin Ali, "İki Defada Dokuz Yara Bir Kol", **Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi)**, Nu: 5/18, Mart 1331/1915.
Fatma Hayrünnisa, "Fazıl Ferid'in Gazası", **Donanma**, Nu:18, Ns. 1333/1917.
F(alih) R(ıfkı), "Düşen Bayrak", **Tanin**, Nu. 2745, 22 Tm. 1332/4 Ağ. 1916.

17 Hasan Dündar, "Donmuş Kundak", **Türk Yurdu**, C: 14, Nu: 10, 15 Tm. 1334/ 1918.
(ybd), "Ateşböcekleri", **Tanin**, Nu: 2768, 14 Ağ. 1332/27 Ağ. 1916.
Hasan Dündar, "Son Görüş", **Türk Yurdu**, C: 14, Nu: 8, 15 Hz. 1918.

18 Arif Oruç, "Beyaz Güvercinler", **Sabah**, Nu: 9593, 29 Tm. 1916.
Arif Oruç, "Esirin Anası", **Sabah**, Nu: 9588, 24 Tm. 1916.
Arif Oruç, "Yetimenin Bayramlığı", **Sabah**, Nu: 9597, 4 Ağ. 1916.

19 Ali Suad, "Onbaşı Ali'nin Gördükleri", **Halka Doğru**, Nu: 15, 17 Tm. 1329/30 Tm. 1913.

anlatır. 1 hikâye ise Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Anadolu'nun genel durumunu[22] bize aktarması bakımından önemlidir.

Devrin harp hikâyelerinde Çanakkale Cephesi'nin ağırlıklı olarak aktarılmasında, harbin genel atmosferinde olumlu netice veren neredeyse tek cephenin Çanakkale Cephesi olmasının rolü büyüktür.

Bu hikâyelerin genel karakteristiği, yaşanan harbe millet olarak dahil olmanın kutsallığı etrafında şekillenmiştir. Hikâyelerde gönüllü askere gidiş ve gidilen cephede şehit oluş alkışlanır. Raif Necdet'in "Anadolu'nun Mezarı" adlı hikâyesinde Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Anadolu'nun asker potansiyeli bakımından ne kadar kötü durumda olduğu realist bir biçimde ortaya koyulur. Erkek nüfus önceki harpler sebebiyle iyice azalmıştır; ancak ondan daha kötü olan şey, mevcut gençlerin sıhhatsizliğidir. Anadolu, cehaletten kendi kendini tüketmiştir. Başlayan harpte Anadolu, bu imkânsızlığa rağmen neredeyse sekiz cepheye insan gönderebilmiştir. İşte yazılan bu hikâyeler, biraz da halkı cepheye yönlendirmek arzusu taşır.

Hikâyelerin bir kısmı sıcak cephe manzaraları sunarken; diğer yanda esirlerimizin hâllerine vurgu yapılır ve Hilâl-i Ahmer yardımıyla, parası olanların bu gariplere ulaşması teşvik edilir. Yakub Kadri ise çok önemli ve fakat ihmal edilmiş bir meseleye parmak basar: Cephe cephe vatan için harp etmiş gazilere harbin dışında nasıl davranıyoruz? Yakub Kadri, bu canlarından geçmiş insanların çok çabuk unutulduklarına ve her yerde ihmal edildiklerine işaret eder. Kahramanına, "Dokunma Belki Bir Kahramandır" dedirtişi bu yüzdendir.

Tüm bu hikâyeleri okuduğumuzda tarihimizin fevkalâde önemli bir eşiği hakkında adeta fotoğraf karelerine tesadüf ede-

---

20 Sadiye, "Bir Genç Zabitin Defterinden", **Sabah**, Nu. 9709-9710, 13-14 TS 1332/ 26-27 TS 1916.

21 F(alih) R(ıfkı), "Güzel Sofar", **Tanin**, Nu: 2793, 8 Eyl. 1332/21 Eyl. 1913.

22 Raif Necdet, *(Anadolu'nun Mezarı) Ufûl*, Resimli Kitab Matb., İst. 1329/1914.

riz. Ve bugün, empati kurmakta güçlük çektiğimiz savaş günlerine bu kısa hikâyelerle bir parça da olsa yaklaşabilmek imkânı buluruz. Kaybettiğimiz topraklar içinse akan kanlara bakıp gözyaşı dökmekten başka bir şey yazık ki elimizden gelmez...

Ahmed bin Hamud

Dahoma'nın cehennem kadar sıcak ikliminde, kumların üzerinde hurma dallarından yapılmış bir kulübecikte dünyaya gelmişti. Mücella siyah yüzünü tenvir eden, akı ziyade mini mini cevval gözlerinde Afrika güneşinin bütün parlaklığı mevcut idi. Sabahtan gurûba kadar kulübesinin medhalinde oturur. Önünde dalgalanan kum deryasının âfâkını tarassud eder. Güya oradan birinin gelmesini bekliyormuş gibi saatlerce dururdu. Haftada bir veya iki defa en yakın kasabaya giden kervanlara katılır, uzun bacaklarıyla develerin sürat-i seyrine rekabet ederdi. Yirmi beş sene böyle maksatsız, hissiz, tembel bir hayat sürdü.

Bütün ilmi, dinine aitti. Deve sürücülüğüyle kasabaya kadar gelip gittikçe oradaki camiye gider. Kendi gibi zenci bir mollanın hazin, müessir bir sesle Kur'an okumasını dinler ve hatm-i kıraatta ondan İslâmiyet'e ait mesâilin şerhini sorar öğrenirdi. Molla

Mücellâ: Parlatılmış, parlak./ **Tenvîr:** Işıklandırma, aydınlatma./ **Tarassud:** Gözleme, bekleme./ **Medhal:** Giriş./ **Rekâbet:** Gözleme, gözetleme./ **Hatm-i kıraat:** Okumanın bitmesi./ **Mesâil:** Meseleler.

ile görüştükçe, uzakta pek uzakta güneşin doğduğu yerlerde bir İslâm memleketi olduğunu ve bu memleketin mukadderatına hâkim olan emîrin vekil-i Resûl bulunduğunu öğrenmişti. Saf ruhunun saatlerce, hatta günlerce süren istiğrakında hep bu uzak memleketi, hep peygamberinin vekili olan zâtı düşünürdü. Fakat o diyara nasıl, nereden gidilir, o halife-i Resul nasıl ziyaret edilir, zavallı aklı ermezdi. Günler de böyle geçip giderdi.

* * *

– Ahmed Bin Hamud!..

Yine kulübenin eşiğinde oturmuş düşünüyordu, kendini çağıran bu hitap üzerine başını kaldırdı. Karşısında iki Fransız neferi duruyordu. Nazarıyla bu iki Rûmî'nin sebeb-i vürûdunu sordu. Bunlardan birinin elinde bir kâğıt vardı.

Dahoma lisanıyla yazılmış olan metnini okumaya başladı. Ahmed bin Hamud ertesi sabah için kasabaya, merkez-i hükümete davet ediliyordu. Gelmezse başı kesilecekti. Ahmed hiç cevap vermeden başını sallayarak geleceğini îmâ etti. Rûmîler de gittiler.

Ertesi gün erkenden şehre gitti. Askerî dairenin önünde bütün yerlilerden mürekkep bir kalabalık vardı. Bu halk birer ikişer içeri giriyor, kucağında bir yığın eşya ile çıkıyordu. Çıkanlar da meydanlığın sağ tarafına diziliyor orada bekliyorlardı. Nihayet kendisini de çağırdılar.

– Ahmed bin Hamud, Kangoya köyünden!.

İçeriye girdi. Fransız kumandan kendisini adeta okşadı. Ahmed bir yiğitti. Fransa hükümeti kendisinden çok emin ve çok ümitvar idi. Bir metre doksan beş kâmeti, çevik bacakları, tenasüb-i endamı ile bir silahendâz olacaktı.

Bir kırmızı şalvar, bir mâi yelek, bir kırmızı fes, bir çift yemeni, bir de şaspo tüfeği verdiler. Ahmed, kırmızı şalvar ile tüfeğe çok sevindi. Bunları kucakladı. Fazla izahat almadan çıktı, evvel-

İstiğrak: Dalma, içine gömülme./ **Sebeb-i vürûd:** Geliş sebebi./ **Tenâsüb-i endam:** Endamın uyumu./ **Silahendâz:** Silah atan.

kilere mülâkî oldu. Dışarıda kendilerini muhafazaya ve bilâhare sevke memur olan küçük zâbit tafsîlât veriyordu. Uzakta, denizin öbür taraflarında muharebeye gideceklerdi. Orada düşman öldürülecek, bol bol ganâim, para, boncuk, elmas, esvab, tüfek alınacak, hazîneler istishab edilecek, memleketler gezilecek, sonra da bihakkın yararlık göstermiş olanlar avdette zâbit, muhtar olacaklar. Fransa hükümeti kendilerini in'am edecek... Olacak... Edecek... Falan filan!...

Zavallı saf, temiz kalpli zenciler kendilerini iğfal için yaldızlanan bu hapları yutuyorlar ve sevinçten çırpınıyorlardı. On beş gün tüfek talimi yapıldıktan sonra, sahilde bir iskeleye sevk olundular. Orada bekleyen bir kocaman vapur bunları aldı. Vapura evvelce irkab edilmiş Fransızlar da vardı. Bunlar evvelce müstemlekâta nefy edilip harb münasebetiyle afv-ı umûmîye mazhar olarak meydan-ı muharebeye sevk edilen erbâb-ı cinâyet idi. Hep beraber yollandılar.

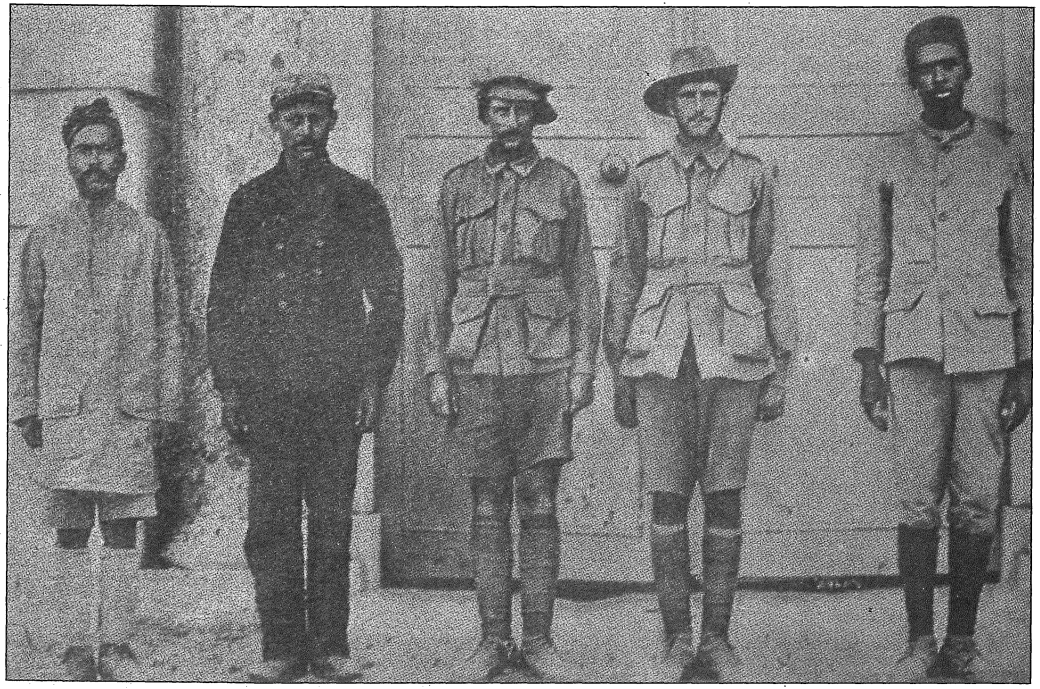
* * *

Bahr-i Muhît-i Atlâsî'yi, sonra da Bahr-i Sefîd'i yararak ilerleyen vapurun güvertesinde kendine bir yer bulabilen Ahmed, mazhar-ı afv olan canilerin içip içip birbirlerine ettikleri şakalardan uzak duruyor, kemâl-i hayretle cevval gözlerini açmış nazarlarına yabancı gelen denizi, gah görünüp gah kaybolan sahili temaşa ediyordu.

– Acaba, memleketteki mollanın söylediği diyâr-ı İslam buralarda mı idi? Halifenin makamı bu sevâhilin boyunda mı idi? Bu sual, onu tazib ediyor. Zavallı zekâsı cevabını i'tadan aciz kalıyordu.

Yirmi beş gündür denizde idiler. Şimdi bir takım adaların arasından geçiyorlardı. Geminin kumandanı olan bir Fransız zâbit bütün zencileri güverteye toplattı ve dedi ki:

Mülâkî: Buluşan, kavuşan./ **Ganâim:** Ganimetler./ **İstishâb:** Yanına alma, beraber götürme./ **İn'âm:** Nimet verme, yardım etme./ **İrkâb:** Bindirme, bindirilme./ **Müstemlekât:** Sömürgeler./ **Nefy edilme:** Sürülme./ **Bahr-i Muhit-i Atlâsî:** Atlas Okyanusu./ **Bahr-i Sefîd:** Akdeniz./ **Sevâhil:** Sahiller./ **Ta'zîb:** Eziyet etme, boşuna yorma./ **İ'tâ:** Verme, ödeme.

Eldeki esirlerin beş çeşidi: Sağda Senegalli zenci, Avustralyalı, Londralı, Fransız sömürgelerinden, Hindû.

– Siz ehl-i İslâmsınız, gittiğiniz memleket de İslâm hilâfetinin merkezidir. Bugün Fransa hükümetinin dostu olan halîfe-i İslâm'ın gerek kendi, gerekse makamı tehlikede bulunuyor. Birtakım kâfirler onun memleketini istila ettiler. İmdadına bizi çağırdı, kurtarmaya gidiyoruz. Göreyim sizi!..

Ahmed bin Hamud, bu tebşir üzerine sevincinden çırpındı. Ya Rabb! Bu ne umulmaz mazhariyet idi. Dini, halifesi, Allah'ı uğrunda harp edecek, muzaffer olursa halifenin mübarek, mukaddes yüzünü görecek. Ölürse şehit olup doğruca Allah'ına kavuşacaktı. Gitti zâbitin ellerine sarıldı, öptü, öptü... En şeni bir yalanı irtikab etmiş olan zâbit iblisâne bir tebessüm ile gülüyor. Ahmed'in saf fakat âlî hâline Fransa'nın bütün mevcudiyetinden, bütün mazisinden yüksek, şanlı hissiyatıyla istihza ediyordu. Zenci farkına varmadı. Artık seviniyordu...

* * *

Bir sabah, erkenden Çanakkale önüne geldiler, zâbit aldığı emir üzerine bütün gemi halkını sandallara doldurup sahilin tenha bir köşesine ihrac etmeye teşebbüs etti. Müdafilerin şiddetli ateşi altında otuz büyük salaporyadan beş tanesi karaya, batmadan, askerini boşaltabildi.

Ahmed kurtulanların arasında idi. Elindeki tüfengi asabiyetle sıkıyor, ilk kurşunu atmak için sabırsızlanıyor idi. O şimdi bütün mevcudiyetiyle harp edecek, hilâfet-i İslâmiyet düşmanlarının birisini eline geçirecek olursa mahvedecekti. O ümit ile bir saat kadar bekledi. Nihayet harp bütün şiddetiyle başladı. Top, tüfenk, süngü, şarapnel, mitralyöz, durmadan işliyordu. Bu cehennemî ateş yağmurunun altında Fransız neferlerin siperlerine kaçtıklarını gören Ahmed onları mazur addediyor. Öyle ya onlar geberir. Kendisi ise şehit olurdu. Şehadetin büyüklüğünü ise İslâm olmayan bilmez, anlayamazdı. Onun için bilâ-havf akşama kadar ateş etti, yaralandı, ehemmiyet vermedi. Bilakis daha ziyade kudurdu. Ağzı köpürmeye başladı. Hele şimdi eline bir kâfir geçse dişleriyle paralayacaktı.

Tebşîr: Müjde verme./ **Şenî:** Fena, kötü./ **İrtikab:** Kötü bir iş işleme./ **İhraç:** Çıkarma./ **Bilâ-havf:** Korkusuz.

Akşam çöktü... Bütün hüznü, bütün dehşetiyle bir muharebe akşamı... Ufuk bile güya gündüzki mücadeleye iştirak etmiş gibi kan içerisinde idi. Sekiz saatlik bu muharebede her vakitki gibi mâlub ve perişan siperlerine avdet eden Fransızlar artık istirahat ediyorlardı. Güneş o kadar güzel bir denizin üzerinde gurûb ediyordu... Hava o derece sakin idi ki her ses işitiliyordu. Hatta sahili öpmeye şitâbân olan hafif dalgaların hışıltısı...

Ahmed siperin içerisinde bunalıyordu. Evvela başını çıkardı. Sonra birkaç adım ilerledi, kendisi için yeni bir manzara teşkil eden denizi seyrediyor ve düşünüyordu. Gâlib olamamışlardı. Kendisi atılmak istediği halde men etmişlerdi. Niçin?.. Anlamaya çalışıyordu.

* * *

Allahu Ekber!. Allahu Ekber!...

Akşamın sükût ve sükûnu içerisinde son nağmesi uzayarak yayılan bir lahn-ı latîf, bir ezan sesi!.. Bu ne?.. Nereden geliyor?. Ahmed kulak kabarttı. Acaba yanlış mı idi? Rüya mı görüyordu?

Hayyealessalah!..

Evet, işte akşam ezanı okunuyordu. Fakat nerde?.. İyice dinledi. Bütün dikkatiyle bu ses öte taraftan gündüzün harp ettiği düşmanların ordugâhından geliyordu. Tamamıyla dinledikten sonra bir müddet düşündü. Anlar gibi oldu. Bilmeyerek işlediği bir günah için istiğfar zımnında namazını kıldı; yolda, sipere doğru giderken mesele bütün hakikatiyle zihninde tavzih etti. Fransız zâbitinin şeni yalanını anladı. Ahmed, bugün bütün gün din kardeşleriyle cenk etmiş, halifenin askerine kurşun atmış idi. Bu pek büyük bir cinayet idi. Fakat bu cinayetin fail-i masumu kendi olmakla beraber sâiki o, şimdi siperin içerisinde, leş gibi uyuyan zâbitti.

Hemen Ahmed'in zihninde müthiş bir hiss-i intikam doğdu. Gözleri kanlandı, ağzı sevincinden içerisinde bir dizi temiz, beyaz inci saklayan bir mahfaza gibi, kulaklarına kadar açıldı. Hızlı adımlarla sipere doğru yürüdü. Siperin içerisinde herkes uyu-

Şitâbân: Acele eden, koşan./ **Lahn-ı lâtif:** Tatlı nağme./ **Zımn:** Gizli maksat./ **Tavzîh:** Açıklama, aydınlatma./ **Sâik:** Sevk eden, yönlendiren.

yordu. Yavaş yavaş, memleketinin yılanları gibi sürünerek tüfeğine kadar gitti. Onu kaptı sonra yine çıktı, beş on adım geriledi. Zâbiti nişan aldı. Ateş edip onu devirdikten sonra, şaşkın şaşkın uyanan siperdeki efradın üzerine rastgele ateş etmeye başladı. Karanlıkta mütecavizin kim olduğunu göremeyerek düşmanın baskınına ihtimal veren Fransızlar müdafaaya bile imkân bulamayarak sahile kadar darmadağın kaçtılar. Yarısı kadarı ise Ahmed'in kurşunlarıyla gebermişti.

* * *

Ahmed bin Hamud, müsterih ve mesrûr, ifa-yı vazife etmiş olan bir kahramanın hissettiği inşirah-ı derûn ile bir müddet gecenin avdet eden sükûnu içerisinde yıldızları seyretti. Sonra ruhunda anlaşılmaz bir inkılâb oldu. Koşmak, öte tarafa halîfenin ordusuna iltica etmek istiyordu. Fakat yol bilmiyordu. Kaybolacaktı. Burada olduğu yerde kalsa, sabah olunca avdet edecek olan Rûmîler kendisini tutacaklar, belki yeniden İslâm'a kurşun atmaya icbar edeceklerdi. Bir türlü karar veremiyordu. Nihayet bakındı. Belindeki kasaturası parladı, onu gördü. Bu bir çare-i halâs idi. Onu koynundan çıkardı. Bir parça tereddüt etti. Fakat bu tereddüdü de çabuk geçti. Bir hamlede silahı kabzasına kadar göğsüne sapladı. Teslim-i ruh etti.

Sabah olmuş, şafak söküyor, Türklerin ordugâhından ezan sesleri geliyordu.

– Allahu Ekber; Allahu Ekber!..

Doğan güneş Ahmed bin Hamud'u kanlar içinde, yüzü semaya müteveccih, çehresi sükûn içerisinde olarak tenvir etti. Dudaklarında şehitlere mahsus bir tebessüm vardı!..

Recâizâde Ercümend Ekrem

Donanma, Nu. 106, 16 Temmuz 1331/1915, s. 888-890.

Efrât: Fertler./ **İnşirâh-ı derûn:** Derin ferahlık./ **Avdet:** Dönme./ **İnkılâb:** Değişme, bir hâlden bir hâle dönme./ **İcbâr:** Zorlama./ **Çâre-i halâs:** Kurtuluş çaresi./ **Müteveccih:** Yönelmiş.

Bir Gazinin Hatıratı[23]

Bugün, işte bugün, hissiyatımın ilk saadetini hissile kâmrân ve kâmyâb olabildim. Uzaklardan menkabe-i hamasetini istima ile titrediğim bu illerin semasında, ufkunda, dağlarında, taşlarında, havasında bile ruhu okşayan mevtâî ve fakat ayrı bir nefha-i muazzamın lâyemût ihtizâzâtı işvekâr mevcudiyeti var.

İnce ve münkesir birer hat gibi kabarık, çıkık düz ve tümseklerden ibaret uzayıp giden tarla sıçanlarının yollarına müşabih karışık ve muavvec, hâkî hatlar ve ses seda yok. Her taraf bir samt ü sükûn ile somurtmuş veya müstehzî sırıtıyor. Bilmem neden? Siperlere yakınlaşır iken, elimdeki tüfek sanki; ruhum imiş gibi... Bu soğuk ve nârin demire sarılmış, titrek ve biraz da cesaret ve havfın imtizacından husule gelen bir çarpıntı ile ilerliyordum. İlerliyorduk, müteyakkız, topraklara sürüne sürüne ilerli-

Kâmrân: Mutlu./ **Kâmyâb:** Bahtiyar./ **Menkabe-i hamaset:** Kahramanlık hikâyeleri./ **İstimâ:** Dinleme, işitme./ **Mevtâî:** Ölüye benzer./ **Nefha-i muazzam:** Büyük bir esinti./ **Lâyemût:** Ölmez./ **İhtizâzât-ı işvekâr:** İşveli titreyiş./ **Münkesir:** Kırılmış./ **Müşâbih:** Benzer./ **Muavvec:** Eğik, eğri./ **Hâkî:** Toprak renkli./ **Samt:** Suskun./ **Müstehzî:** Alaycı./ **Havf:** Korku./ **İmtizac:** Uyuşma, uygunluk./ **Husûle gelmek:** Meydana gelmek./ **Müteyakkız:** Tetikte.

23 Arıburnu Muharebâtı'nda bulunan heyet-i tahririyemizden birisinin akrabası tarafında gönderilmiştir.

yorduk. Derin ve bir mezara müşabih lâyetenâhî ve yekdiğere girift çukurlar ve kum torbaları arasında ihtiyatla sokulmuş tüfekler, esmer, nârin insan zincirleri... Birkaç dakika sonra, bu yerleri istihlaf ediyoruz. Uzun boylu bir nefere sordum:

– Kaç gündür buradasınız?

Gülerek cevap verdi.

– Pek az. Göz yumumu kadar. Kırk beş gün!.

Bugünkü hayatım, defter-i âmâlimin ilk ve son yazılarını, faaliyetlerini yaşıyor, görüyor ve hissediyorum: Umumiyetle bu yeni siperler bize, bütün arkadaşlarıma pek yabancı... Fakat, düşman tepelemek hususunda da medîd bir intizar, ittihaz-ı fırsata vesîlecû... Bazı mahallerde düşman ile aramız o kadar yakın ki dört ve beş metre. Bazı siperler daha yakın: Süngü ile kum torbaları bile itilebiliyor. Ve mütevekkil, her şeyi bekliyoruz. Her şeyi...

2 Haziran 331

Gecenin meskût ve siyah kanatları ağır bir yük gibi muhîti eziyor, çıt yok, eller tetikte, nazarlar ileride, göğüsler kabarıyor, kalpler azimkâr ve ölüme müheyyâ, çarpıyor, vehleten bir takırtı "gır, gır, gır, gır, gır..." Düşman zulmet-i leylden bilâistifade hücûm cüretinde bulundu. İlk mücadelemiz, ilk kavgamız... Kurşunlar vızıldıyor, düşman tarafından bir av'ave-i kîlâb müşabih ve fasılasız tüfek ateşleri. Süngü taktık, hücuma hazırlandık. Heyhât! Bu cür'et, ancak yarım saat imtidat eyledi. Düşman mağlub-ı sükûna mecbur oldu. Bu, ilk harbim ve ilk kurşunlarım...

16 Haziran 331

İlk safta, hepimiz lerzân ve müheyyâ-yı hücûm, ince ve parlak süngüler parıldıyor, emir bekliyoruz, ses ve seda yok. Amîk

Lâyetenâhî: Sonsuz, sonu bulunmaz./ **İstihlâf:** Birinin yerine geçme./ **Medîd:** Uzun süren./ **İntizâr:** Bekleme./ **İttihâz-ı fırsat:** Fırsat edinme./ **Vesîlecû:** Vesile arayan./ **Mütevekkil:** Kadere boyun eğen./ **Meskût:** Suskun./ **Müheyyâ:** Hazırlanmış, hazır./ **Vehleten:** Ansızın./ **Zulmet-i leyl:** Gecenin karanlığı./ **Bilâistifade:** Faydalanmaksızın./ **Av'ave-i kîlâb:** Köpeklerin havlaması./ **İmtidâd:** Uzama, uzun sürme./ **Lerzân:** Titreyiş./ **Amîk:** Derin.

bir sükun... Ve kumandanların bir fısıltı gibi, bir efsane gibi muhteriz, işitilmekten muhteriz dudakları arasından mırıltılar aks ediyor. Titrek emirler, hücûm anının tekârübünü ihtar ediyor. Ve hücum...

İlk hattayız, üçüncü bölük, bölüğümüz, bir gulgule-i tehlil ile atıldık, âfâk tekbir sedaları arasında sarsılıyor. Bir tufan-ı cûşîş ile siperler kabardı ve taştı. Beş dakika sonra!... Süngülerin çatırtıları, topların âfâkı sarsan dehhâş homurtuları, tüfeklerin bîkudret, tazallümkâr yaygaraları ve artık cehennemî ateş... Düşen ve kalkan bombalar müthiş tarrrakalarla inliyor ve nara-zen oluyorlardı...

Gâlib geldik; düşman makhûr, bakiyyetü's-süyûf olanlar firar ediyorlar.

18 Haziran 331

Dehşet, dehşet! Müfreze muharebeleri, top ve bomba tarrakaları hayret-res akûl... Üç gün ve üç gece uykusuz, bilâ-ârâm ve bilâ-tevakkuf silah başında, bugünün havârıki: kolu kopan bir nefer, kanlı bir şîr vazıyla kopuk kolunu diğer eline almış, sargı mahalline gidiyor. Zavallı bir arkadaş, bir şarapnelin dane-i gadrı oldu. Vücudu hurde-hâş, sedyeye yatırdılar. Garip değil mi ki, bu arslanda hiç de âsâr-ı ıztırâb rû-nümâ değil! Suallere itidalle cevap veriyor: Bîçâre kahraman... Göğsü el ve ayakları hurde-hâş olmuştu. Sargı mahallinde cerihaları pansuman edildi. Doktorun ikram eylediği sigarayı melûl melûl nazarlarla bize bakarak içti.

Sonra... Oh, zavallı çocuk, sıhhiye bölüğüne giderken sedye içerisinde şehit oldu. Hiç şüphesiz, o şimdi mesuttur.

23, 24, 25 Temmuz 331

Üç gündür zırhlılar, kuruvazörler, monitörler siperlere cehennemî ateşler yağdırıyor. Bu kadar şedîd ateşe rağmen de, şe-

Tekârüb: İki şeyin birbirine yakın olma hâli./ **Dehhâş:** Dehşet verici./ **Nara-zen:** Nara atan./ **Makhûr:** Bozguna uğratılmış./ **Bakiyyetü's-süyûf:** Kılıçtan kurtulanlar./ **Tarraka:** Gümbürtü./ **Hayret-res akûl:** Akıllara hayret veren./ **Bilâ-ârâm:** Dinlenmeksizin./ **Bilâ-tevakkuf:** Durmaksızın./ **Havârık:** Hayranlık uyandıran./ **Şîr:** Arslan./ **Dâne-i gadr:** Zulüm kurşunu./ **Hurde-hâş:** Paramparça./ **Âsâr-ı ıstırab:** Istırap izleri./ **Rûnümâ:** Yüz gösteren, meydana çıkan.

hit pek az! Her taraf kan içinde, düşman kanıyla mülemmâ... Ve bu sabah, üç günlük müthiş bombardıman üzerine siperleri boş bulur ümidiyle taarruz eden sağ cenaha Anafartalar'a asker çıkaran düşmanı müessir top ateşimizle tüfeklerimizin nârin kurşunları yakıyordu. İşte bizim üç gün evvelki muvaffakiyetimize rağmen düşmanın üç günlük teşebbüsâtı ve muvaffakiyeti(!)

26 Temmuz 331

Bombardıman pek müthiş, cehennemî bir ateş, sâmiayı tahriş ve düşman umum cepheye hücum ediyor. Mukabele ediyoruz. Her taraf ateşler içerisinde...

27-29 Temmuz 331

Hücum ve bombardıman devam ediyor. Düşman bir akûr... Buna rağmen de telefât o kadar çok ki, düşman mahvoluyor, takriben, düşmanın yirmi bin telefatı var. Esasen hücum kırk bin kişi ile idare olunuyordu. Yalnız yanımızdaki "Mehmed Çavuş" siperleri önünde "1000"i mütecâviz ceset yatıyor. Bugün de bir harika, bölüğümüzden, esasen pehlivan olan bir nefer, siperler haricinde çabalayan büyük rütbeli bir düşman zâbitini rü'yet eder etmez atıldı ve bu zâbitin cerîhası ayağından idi. Müthiş bir mübâreze... Ve onu kurtardı.

30 Temmuz 331

Katî bir sükûnet... Mahvolan düşman artık kımıldamıyor. Tek tük tüfek ateşleri bile gayr-i mevcud... Düşman, katiyyen münhezim ve perîşan olmuştu. İstirahat ediyoruz ve biraz da rahatsızım.

25 Ağustos 331

Harp ve darp, şiddetini kaybeyledi. Düşman cesaretsiz ve müteredditt, başlar siperlerden bile gayr-i mer'î ve şenlik yapıyoruz. Onlar ise bir sükûnet-i mutlaka içerisinde pûyân... Yaşasın kahraman Türkler!

2 Eylül 331

Mülemmâ: Bulaşmış, sıvanmış./ **Müessir:** Etkili./ **Sâmia:** İşitme kuvveti./ **Akûr:** Azgın, yaralayan./ **Telefât:** Can kaybı./ **Mütecâviz:** Geçen, çok, fazla./ **Rüyet:** Görme, bakma./ **Mübâreze:** Kavga./ **Münhezim:** Yenilmiş./ **Gayr-i merî:** Gözle görülmez./ **Pûyân:** Dalan.

Alayda mecruh bile yok. Rahat ferîh ve fahûr istirahat ediyor ve hücum emrine intizar ediyoruz. İşte dört aylık müthiş ve ölümlerden nümûne-i timsal bir menkabe-i cenk ve kavga... Her şeye rağmen Türklüğün şehametini bilfiil kanımız ve canımızla cihana irâe ve ibraz eyledik. Biz, burada ölümlerle ünsiyet eden birer varlık diyemeyeceğim, demirleriz.

Nazarımızda hayat ile ölüm arasında fark yoktur. Bütün alayın ictihadı ya şehadet, ya zaferdir! İşte bu iki ulvî ve mukaddes gayeyi yekdiğerinden tefrik eylemeyen Çanakkale siperleri içerisinde ölümle çarpışan Türk oğullarının mukaddes hedefleri. Zafer için ölüm yoluna giderse çok mu?

(ybd)

Sabah, Nu. 9426, 25 TS 1331/ 8 KE 1915.

Ferîh: Sevinçli./ **Fahûr:** Öğünen./ **Şehâmet:** Cesaret, yiğitlik./ **İrâe:** Gösterme./ **İbrâz:** Meydana çıkarma./ **Ünsiyet:** Yakınlık./ **İctihad:** Görüş.

Çehrelerinde zafer neşesi iki kahraman gazimiz.

Mehmed Onbaşı

İzmir'in arslan yürekli Türk yavruları yetiştiren bir köyünde doğmuştu. Daha çocukluğundan beri pek cesur, pek mert idi. Hiçbir şeyden gözü yılmaz, hiçbir tehlikeden korkmazdı. Kalbi de vücudu gibi metin ve âlicenâb idi. Kaç defa köyün içinden geçen çay taşarak evleri su bastığı zaman pervasızca sularla cenkleşerek omzunda ihtiyarları, çocukları kurtarmıştı. Kaç defa da hastalanan komşularının tarlalarında yardıma koşmuş, aç kalanların imdadına yetişmişti. Mehmed Onbaşı bu kahramanlığı ve âlicenâblığı ile daha küçükten yalnız köyünde değil bütün civar köylerde dahi tanınmış, herkes Mehmed Onbaşı'dan bahsederek: "Allah için çok yiğit adamdır." gibi takdirkâr bir cümle ilâvesine başlamıştı.

Mehmed Onbaşı yirmi yaşına basıp askerliği çıktığı zaman çok sevinmişti. Zaten onun en büyük emellerinden biri kendisini asker elbisesiyle, hâkî kalpağı şöyle bir parça yana mütemayil, belinde palaska, elinde silah görmekti. Askerlik kendisine hiç de yabancı bir şey değildi. Babası, büyük babası, amcaları hep as-

Âlicenâb: Cömert, haysiyetli./ **Hâkî:** Toprak renkli.

kerlik etmiş, amcazâdelerinden biri zâbit bile olmuştu. Eski Moskof muharebesinde Kafkas dağlarında şehit düşen büyük babasının intikamını almayı ise hiçbir zaman unutmamıştı.

Mehmed Onbaşı askerliğini Rumeli'de yaptı. Bu güzel diyarın her yeri birer inciden daha latif, bir pırlantadan daha parlak olan şehirlerinde, o zümrüt gibi yeşil ovalarında, tepeleri göklere ermiş dağlarında tamam üç sene dolaştı. Üç sene sonra köyüne döndüğü zaman daha ağırbaşlı olmuş, dünyanın ne demek olduğunu daha iyi anlamıştı. Askerliği esnasında gösterdiği işgüzarlıklardan dolayı onbaşılığa terfi edilmişti. Bu sebeple köydeki mevkii de bir kat daha yükselmişti.

Avrupa'da umumî cenk başlayıp her tarafta ordular silah altına çağrıldığı zaman Mehmed Onbaşı da hemen kasabaya koşmuş, silahını yakaladığı gibi taburuna iltihak eylemişti. Köyden ayrılırken pek şen, pek neşeli idi. Hareketinden bir akşam evvel nişanlısı Binnaz ile büyük çınar ağacı altında görüştükleri zaman Binnaz'ın gözlerini yaşarmış görünce adeta izzet-i nefsinden yaralanır gibi olmuştu ve:

– Bana bak Binnaz, Mehmed Onbaşı'nın kadını olacak kız, nişanlısı cenge giderken ağlamaz... Haydi o güzel gözlerini sil bakayım, demişti. Mehmed Onbaşı bu sözleri o kadar ciddiyetle söylemiş idi ki Binnaz ağzını açmaya cesaret edememiş ve gözlerini silerek nişanlısının kahraman çehresini bir müddet seyrettikten sonra ayrılmıştı.

Ertesi sabah erkenden askere gidecek delikanlılar köşe başında toplanmışlardı. Güneş henüz ilk kızıllıkları ile ortalığı yaldızlarken davul zurna "Ey gaziler!..." türküsünü çalmaya başlamış, ihtiyarların elleri öpüldükten sonra kafile yola çıkmıştı. Mehmed Onbaşı en önde asker adımlarıyla ilerliyor ve tâ uzakta bir kaya üstünde nişanlısını gözleriyle takip eden Binnaz'a mendilini sallayarak türküye iştirak ediyordu: "Kal selâmet nazlı yârim..."

* * *

Tamam bir sene sonra yine bir yaz sabahı idi. Ortalık henüz ağarırken, bülbüller ilk şarkılarını okumaya başlarken Mehmed Onbaşı ağır adımlarla köye giriyordu. Köy henüz samt u sükûn idi. Bu latif sabah serinliğinde herkes tatlı tatlı uyuyordu. Mehmed Onbaşı sabahın mahmûrâne letafetini içiyormuş gibi büyük büyük nefesler alarak ilerliyordu. Birçok evleri geçtikten sonra alçak, iki katlı bir bina önünde durdu. Kapıya usulca dokundu. İçeriden hiçbir ses gelmedi. Bu sefer daha kuvvetlice kapıyı tıkırdattı. Birkaç dakika sonra yukarıda pencere sürüldü, kafes arkasından bir ses sordu:

– Kimdir o?...

– Benim ana ben... Kapıyı aç.

Yukarıdan: "Evladım!.." diye bir nidayı müteakip on yaşında birinin süratle merdivenleri atladığı işitildi. Bir dakika sonra kapı açılmış, Mehmed Onbaşı ninesinin ağuşuna düşmüştü.

Yukarı çıktıkları zaman ninesinin ilk şaşkınlığı geçmiş, şimdi birbiri arkası sıra mütemadiyen serzenişkarâne sualler sormaya başlamıştı. Neden bu kadar zamandan beri kendinden hiçbir haber vermemişti? Ninesini düşünmemişse bari Binnaz'ı, o tâze nişanlısını neden hatırına getirmemişti?! Yaralandığını Çakır Hüseyin'den gelen mektupta işittikleri hâlde kendisinin iki sözle meraklarını teskin etmemesine sebep ne idi?

Mehmed Onbaşı ninesinin mütelâşiyâne suallerine, serzenişlerine tatlı tebessümlerle mukabele ediyor ve, "Acele etme. Hepsini sırası ile anlatacağım." diyordu. Filhakika ninesinin uzattığı büyük bir fincan kahveyi içmeye başlarken aheste bir sada ile geçirdiği sergüzeştini anlatmaya başladı:

– Tamam dört ay evvel taburumuz Çanakkale'ye gönderildi. Arıburnu tarafına memur edildik. Burada düşmanla çok şiddetli cenkleştik. Gece gündüz süngü süngüye harp ettik. Son günlerde bir parça sükûnet başladı. Süngü muharebeleri hafifledi. Derken günün birinde birkaç parça düşman gemisi gelerek sahil boyunu topa tutmaya ve arkalarındaki gemilerden asker çıkarmak için

Samt: Susma./ **Mütelâşiyâne:** Telaş ile.

hazırlanmaya başladılar. Biz bu karaya çıkacak askeri karşılamak, denize sürmek için memur edildik. Düşün nineciğim ne kadar şerefli, ne kadar büyük bir vazife idi. Hepimiz gülerek, [türkü] söyleyerek hareket ettik. Bir tepenin arkasında toplandık. Düşman gemileri topları ile deniz kenarını, tepeyi, hatta tepenin arka tarafını bile şiddetle bombardıman ediyor, her tarafa bir gülle yağmuru düşüyordu. Bu ateş bir müddetler devam ettikten sonra nakliye vapurlarından karaya asker çıkarılmaya başlandı. Bu müddet zarfında biz de hazırlığımızı yaptık. Düşman gemilerinden evvel tepeyi tutmak için ilerlemeye başladık. Düşman gemileri hâlâ cehennemler gibi ateşler fışkırtıyor, tepeye kimsenin yanaşmaması için mütemadiyen top atıp duruyordu. Biz bu ateşe aldırmayarak ilerliyorduk. Türk'ün kalbi hiç toptan, gülleden korkar mı? Hiçbir Türk şehadet gibi bir nimetten kaçar mı?

Biz tepenin yarısına gelmiştik ki düşman kuvvetleri de sahile çıkmış, tepeye doğru ilerlemeye başlamışlardı. Onlardan evvel yukarı çıkmak için adeta koşmaya başladık. Gülleler sağımıza solumuza düşüyor, tozu dumana karıştırıyor, şarapneller havada mütemadiyen patlıyordu. Fakat hiçbirimiz aldırmıyor, vatan şarkısı söyleyerek ilerleyen zâbitlerimizden geri kalmamak için acele ediyorduk.

Nihayet tepeye çıktık. Düşman iyice yaklaşmıştı. Derhal lazım gelen vaziyeti aldık ve, "Allah Allah" diye düşmana saldırdık. Âh nineciğim, sana nasıl anlatayım bilmem. Artık toplar, tüfekler, şarapneller hep susmuştu. Her taraf derin bir sükûnet içinde idi. Yalnız süngüler işliyor ve süngülerin çatışmasından hâsıl olan bir seda işitiliyordu. Güneş de bu kızılca cenkleşmeden korkmuş gibi bir bulut arkasına çekilmişti. Bir saat mi, beş saat mi ne kadar olduğunu bilmiyorum. Mütemadiyen çarpıştık. Süngüm bir dakika boş durmadı. Birinden çıkarıp ötekine batırıyordum. Fışkıran kanlarla üstüm kıpkırmızı olmuştu. Yaralanan, şehit düşen arkadaşların intikamını almak için daima saldırıyordum. Belki elli, belki yüz düşmanı şişledim. Yanımdaki ars-

Mütemadiyen: Devamlı, sürekli.

lanlar da hep benim gibi saldırıyordu. Bu hücum seli karşısında dağ taş bile dayanamazdı. Düşman yavaş yavaş geri çekilmeye başladı. Biz de İngiliz lâşeleri üzerinden atlayarak peşini bırakmıyorduk. Artık denize iki parmak yer kalmıştı. Bu sırada iki süngü üzerime doğruldu. Kendimi korumak için yan döndüm. Fakat bir başka süngü sol koluma saplandı. Arkadaşlar yetiştiler. İntikamımı aldılar. Beni de geriye gönderdiler.

Günlerce hastanede baygın bir halde kaldım. Süngü kolumu boydan boya parçalamıştı. Yaram ağır idi. Hastanede o kadar iyi baktılar ki işte az zamanda iyileştim. Ve kemâl-i rahatla köyüme gönderildim. Şimdi neden mektup gönderemediğimi anladın mı?

Bütün bu hikâyeyi gâh tatlı tebessümlerle, bazen bir heyecan, bazen de bir hırs ve intikam dinlemiş olan bu saf kalpli, mert yürekli Türk ninesi, oğluna sarılmış ve koca kahramanın alnından derin buseler almaya başlamıştı. Mehmed Onbaşı ninesinin ağuşundan ayrıldıktan sonra dedi ki:

– Yalnız bir şey beni düşündürüyor: Acaba Binnaz benim gibi bir kolu sakat olan adama varmaya razı olacak mı? Bu suale ninesinin cevap vermesine lüzum kalmamıştı. Erkenden nişanlısının kapısı çalındığını işiterek meraklanan ve acele ile açık bırakılan sokak kapısından usulca yukarı çıkarak bütün bu kahramanlığı dinleyen Binnaz kendi ağzı ile îta-yı cevap etmiş, "Din ve millet yoluna iki kolunu da feda etse idi yine ben sözümden dönmez, Mehmed Onbaşı'dan başkasına varmazdım." demişti.

* * *

Bundan on beş gün sonra Mehmed Onbaşı ile Binnaz'ın nikâhları kıyılmış ve o gün kasabadan gelen bir kâğıtta Mehmed Onbaşı'nın çavuşluğa terfi edilerek kendisine maaş bağlandığı bildirilmişti.

E(lif). T(e).

Sabah, Nu. 9330, 21 Ağ. 1331-3 Eyl. 1915

Îtâ-yı cevâb: Cevap verme.

Son Tebessüm

Üç günden beri mütemadiyen yağan kar nihayet dinmiş, bir akşam gurûb-ı şemsle beraber hava açılmıştı. Mamafih dışarıda el'an dehşetli bir ayaz hüküm sürdüğünden hiç kimse sıcak odasını bırakmaya cesaret edemiyordu. Bütün köy ahalisi kışlık küçük odalarında ocak başında toplanmıştı. Bu küçük köy yüksek bir tepede bina edilmiş olduğundan kış erkenden gelir ve uzun sürerdi. Bu sene de öyle olmuştu. Daha henüz teşrinievvel sonlarında iken soğuklar, kar fırtınaları başlamış, hele son hafta zarfında yağan kar, bayağı köy ahalisini mahpus gibi evlerinde alıkoymuştu.

Ahmet Ağa köyün ileri gelenlerinden ve ihtiyatkâr bir zat olmak hasebiyle daha eylülde küçük odasına kilimler sermiş, köşeye sediri kurmuş, ocağı temizletmiş, erkân şiltelerini ocak yanına yerleştirmişti. Bu sebeple soğuklar kendisini hiç de nâgehânî yakalayamamıştı. Üç günden beri bütün efrad aile küçük odada, ocak karşısında vakit geçiriyordu. Bu gece yemekten sonra büyük valide köşedeki sedire kurulmuş, Ahmed Ağa ve zevcesi

Gurûb-ı şems: Güneşin batması./ **Mamafih:** Bununla beraber./ **El'an:** Şimdi, hâlâ./ **Teşrinievvel:** Ekim ayı./ **İhtiyatkâr:** İlerisini düşünen./ **Nâgehânî:** Ansızın./ **Efrad:** Fertler.

ocak başında yerleşmiş, çocukların kimi büyük validenin yanında, kimi pencere önünde ahz-ı mevki eylemişti. Ak saçlı, nurlu çehreli bir kadın olan büyük valide küçük hafidine sakinâne bir masal söylüyor, Ahmed Ağa ocaktaki korları çekip yerine odun atmakla uğraşıyor, zevcesi de çorap örüyordu. Ötede pencere önünde bir iskemlede ise henüz bıyıkları terlemeye başlamış bir babayiğit oturuyor, gâh kardeşiyle şakalaşıyor, bazen de dışarısını seyreyliyordu.

Hava açılmış, parlak bir mehtap arz-ı dîdâr etmişti. Mehtabın nurlu ziyaları beyaz karlara aksettikçe bir kat daha parlıyor, temaşasına doyulmayacak bir letâfet arz ediyordu. Uzakta devam edip giden tepeler, üzerlerindeki sık, karlı ormanları ile birer gelin alayını andırıyorlardı.

Ahmed Ağa korları çekip birkaç odun daha attıktan sonra kalktı. Karşıdan odunların parıldayışını seyretmeye başlamıştı. Şimdi kurumuş ve suret-i mahsusada kesilmiş olan bu odunlar latif bir çatırtı ile ve parlak bir ziya neşrederek yanıyor, odaya başka bir şevk ve neşe veriyordu. Ahmed Ağa bir müddet bunu seyrettikten sonra hatırına bir şey gelmiş gibi büyük oğluna dönerek:

– Osman, muyene için bizi ne günü kasabaya çağırıyorlardı?

– Yarın babacığım.

– Bak yine kısmetimiz varmış ki hava açıldı. Yarın kolayca kasabaya gidebileceğiz. Eey demek sen de artık asker oluyorsun.

Osman bayağı bir hiss-i gurur ile koltuklarını kabartarak cevap verdi:

– Elbette babacığım. Sen de benim boyumda iken asker oldun mu?..

– Ne demek oğlum... Hepimiz vazifemizi yaptık. Ben tamam dört harbe girdim, cümlesinde gazi döndüm, şehitlik nimeti yalnız babama nasip olmuş... Bak büyük annene sor. O sana anlatsın.

Ahz-ı mevkî: Mevkilenme, yer alma./ **Hafîd:** Torun./ **Arz-ı dîdâr:** Çehresini gösterme, yüzünü ortaya çikarma./ **Sûret-i mahsûsa:** Özel biçim.

Şimdiye kadar masal söylemekle meşgul olan büyük valide başını kaldırdı:

– Maşallah, maşallah, demek Osman da asker oluyor. Çok şükür Cenâb-ı Hakk'a bana bugünü de gösterdi, bak oğlum, büyük baban Moskof harbinde şehit düştü. Üzerinde çıkan mektubu bana gönderdiler, bu mektupta şehit olursa, Türk ve Müslüman düşmanlarından intikam almayı oğullarına vasiyet ediyordu. Baban vazifesini yaptı. Sıra sana geldi. Sen de yüzümüzü ağartırsan ben gönlüm rahat olarak Allah'ıma kavuşacağım.

Osman bir iki dakika sükûttan sonra cevap verdi:

– Dinim hakkı için yemin ederim ki ben de büyük babamın vasiyetini yerine getireceğim, o uğurda ya gazi, ya şehit olacağım.

* * *

Osman Çavuş az zaman zarfında üçüncü bölükte tefrik etmiş, herkesin hürmet ve muhabbetini kazanmıştı. Talimlerde o kadar büyük itaat ve istidat göstermişti ki zâbitleri az zaman zarfında kendisini çavuş yapmışlar ve her fırsatta taltif etmekte bulunmuşlardı. Allah için Osman Çavuş da hakikaten büyük gayretle çalışıyor, üçüncü bölüğün adeta bir nümune bölüğü olacak hale gelmesi için zâbitleri ile birlikte gece gündüz uğraşıyordu. Bu gayretin semeresi az zamanda görülmüş, üçüncü bölükten yanlış bir manevra, bir hareket sadır olması gayr-i kâbil bulunmuştu. Bu bölük sanki kurulmuş bir makine gibi birden ve kemâl-i intizamla hareket ederdi.

Çanakkale'de muharebe başlayıp düşman Gelibolu şibh-i cezîresine asker çıkarmaya başladığı zaman Osman Çavuş'un taburu da Boğaz'a sevk edilmişti. Osman hareket ettiği zaman pek şen, pek neşeli idi. Köyünden ayrıldığı gece büyük validesinin söylediği sözleri düşünüyor, büyük babasının vasiyetini hatırına getiriyordu. Bu vasiyeti yerine getirebileceği, İslâmlığın kalpgâhına vurmak isteyen düşmanla cenkleşeceği için daha başka bir

Tefrik: Ayırma, seçme, ayırt etme./ **Şibh-i cezîre:** Yarımada.

meserret duyuyordu. O istiyordu ki hemen düşmanla karşı karşıya gelsin ve boğaz boğaza cenk etmeye, düşmandan intikam almaya başlasın. Fakat epeyce bir müddet intizar etmek lâzım geldi.

Çanakkale'ye gidip mevkilerini aldıktan sonra da düşmanın korkaklığı hasebiyle günlerce dar bir siperde kalmaya mecbur kaldı. Nihayet bir gün bu kadar zamandan beri beklediği cenk düğünü başladı. Zâbitler süngü hücumu için emir verdiler. Osman Çavuş işte şimdi hakikaten görülecek bir heybet-i şîrâne almıştı. Bölüğün en önünde, süngüsü ileriye müteveccih, "Allah, Allah" diye bağırarak koşuyor. Kalbinde yalnız aşk-ı vatan fikrinde büyük babasının vasiyeti olduğu halde saldırıyordu. Nihayet süngü süngüye geldiler. Dehşetli bir çatışma başladı. Yaralanan, devrilen, düşüp kalkanın haddi hesabı yoktu. Fakat bütün bu herc ü merc içinde Osman Çavuş'un şîrâne nidaları en üste çıkıyordu. Nihayet düşman bu kahramanların seyl-i savletinde tahammül edememiş, adım adım geri çekilmeye, bizimkiler de kendilerini takip etmeye başlamıştı.

Akşam güneş gurûba yaklaştığı bir sırada artık düşman kâmilen deniz kenarına kadar sürülmüş, büyük bir sille-i te'dib yemişti. Bizim kahramanlar tecemmu etmiş ve yoklama yapmaya başlamıştı. Zâyiâtımız pek azdı. Yalnız Osman Çavuş yoktu. Aradılar, taradılar, nihayet Osman Çavuş'u küçük bir çukur kenarında, yüzü güneşe müteveccih olduğu halde yatmış buldular. Koca kahraman çoktan Allah'ına kavuşmuştu. Yüzünde müsterihen, vazifesini îfa ettikten sonra terk-i hayat edenlere mahsus bir tebessüm vardı. Osman Çavuş sözünü tutmuş, büyük babasının intikamını almıştı.

Enis Tahsin

Sabah, Nu. 9348, 8 Eyl. 1331/21 Eyl. 1915

İntizâr: Bekleme./ **Heybet-i şîrâne:** Arslancasına heybet./ **Müteveccih:** Yönelme./ **Seyl-i savlet:** Hücum seli./ **Sille-i te'dîb:** Terbiye tokadı./ **Tecemmu:** Toplanma.

Şehit Validesi

Kadırga'dan Fazlı Paşa'ya doğru uzanan ince ve bozuk kaldırımlı yokuşu tırmanıyordum. Ancak bir araba geçebilecek genişlikte olan bu dar sokakta kim bilir kaç seneden beri kalmış, hiçbir tarz-ı mimariye uymayan eski, ahşap evleri seyrederek, bazen durup arkada râkid bir gül gibi uzanan Marmara'nın maviliğine bakarak ilerliyordum. Birkaç günden beri devam eden yağmurlu, fırtınalı havalardan sonra bugün sonbahar bütün letafetiyle şa'şaadâr oluyordu. Semada hiçbir parça bulut yoktu. Deniz de gökyüzü kadar saf ve berraktı. Parlak bir eylül güneşi her tarafı bir mebzûliyet-i ziyâ ile yıkıyordu.

Günlerden beri yağmur sebebiyle evlerinde mahpus kalmış olan bir alay yaramaz çocuk bu dar sokakta toplanmıştı. Kimi çıkmaz bir köşe içinde kaydırak oynuyor, kimi birer kamış sopası üzerine râkib olmuş, vâsi bir meydanda cirit oynatan süvariler gibi yağız atlarını aşağı yukarı koşturuyordu. Daha küçükler kapı eşiğinde veya lâzımlığı iskemlelerinde kurulmuşlar, ellerindeki mısırları kemiriyorlardı. Bütün sokakta bu çocuklarla kapı önle-

Râkid: Hareketsiz, durgun./ **Şa'şaadâr:** Şaşaalı, gösterişli./ **Mebzûliyet-i ziyâ:** Işığın bolluğu./ **Râkib:** Binici, binen./ **Vâsi:** Geniş.

rinde güneşe karşı serilmiş yatan ev kedilerinden başka zîruh hiç kimse yoktu. Burası İstanbul'un hay huyundan büsbütün uzak bir köşe gibi idi.

Artık yokuşun yukarısına yaklaşmıştım. Birden bire yan sokaktan bir kalabalık belirdi. Gelenler kur'a efrâdı idiler. Henüz dizlerinde birer şalvar, sırtlarında sarı birer mintan, kısa birer ceket, arkalarında birer torba bulunan efrâd-ı cedîdeye yol verdi. El ele tutuşmuş, şen, mütebessim bir halde ilerleyen bu Anadolu yavrularının çehrelerinde ne kadar büyük bir safvet ve metanet vardı. Daha dün köylerinden ayrılan ve yarın kim bilir hangi düşmana karşı Türk kuvvet ve kudretini gösterecek olan bu kahramanlar birbirinden geri kalmamak için sıkça adımlarla ilerliyor ve yukarı doğru çıkıyorlardı. Hepsinde daha şimdiden bir asker hal ve tavrı vardı. Muntazam bir sıra ile gidiyor ve en mu'lem bir nefer kadar dik ve vakur bulunuyorlardı. Bu manzara Türklerin fıtraten asker yaratılmış olduklarını bütün vuzuhuyla ispat eyliyordu.

Şimdi çocuklar da oyunlarını bırakmış, bu kahraman efrâd-ı cedideyi seyretmek için gelmişlerdi. İp atlayan küçük kızlar, su birikintilerinde kâğıttan kayıklar gezdiren yaramazlar hep orada idiler. Hatta yeni açılan bir kapıdan entarilerini kemâl-i ihtimamla tutarak müteyakkızâne yürüyen başlarında takye, ayaklarında mercan terlikleri iki sünnet çocuğu da gelmiş, bu fevka'l-mutad kalabalığı geçen askerleri seyretmeye başlamışlardı. En önde kamıştan atlara binmiş olan süvariler duruyor ve vakit vakit geçen askeri selamlıyordu. Asker mütemadiyen geçiyordu.

Bu aralık sokağın aşağısından iki kadın göründü. İkisi de ihtiyardı. İkisi de hayatın birçok fırtınalarını görmüş, germ ü serd rüzgârı tatmıştı. Hele biri kim bilir kaç senelik bâr-ı hayatın verdiği inhina ile artık istinadgâhsız durmaz olmuştu. Elindeki sopasına dayanarak âheste âheste yokuşu çıkıyordu. Nihayet onlar da geldiler, askeri bekleyen küçük kâfileye karıştılar.

Zîruh: Hayat sahibi./ **Kur'a efrâdı:** Kura çekerek askere gidenler./ **Efrâd-ı cedîde:** Yeni ferdler./ **Mu'lem:** Belirtilmiş./ **Fevka'l-mûtâd:** Alışılmışın üzerinde./ **Germ:** Sıcak./ **Serd:** Soğuk./ **Bâr-ı hayat:** Hayat yükü./ **İnhinâ:** Eğilme./ **İstinadgâhsız:** Dayanaksız.

Gönüllü askerlerin cepheye gidişini seyreden çocuk.

Şimdi o ihtiyar, iki büklüm olmuş kadının çehresi büsbütün başka bir hal almıştı. Başında beyaz bir başörtüsü, sırtında bol bir ferâce bulunan bu buruşuk yüzlü, ak saçlı, muhterem kadın dua ediyordu:

– Allah birinizi bin etsin. Düşmana arslan gibi göstersin. Berhudar olasınız yavrularım.

Bu duayı titrek bir sesle tekrar ederken zapt edemediği iki katre gözyaşını başörtüsünün ucu ile siliyordu. Hissetmiştim ki bu kadın bir şehit anası idi ve böyle pür-azim ve metanet geçen kur'a askerlerini gördükçe şehit düşen oğlunun intikamını alacaklarla yakından temas eylemekten mütevellit bir heyecanla mütehassis oluyordu. Şimdi artık kâfilenin sonu yaklaşmış ve tâ yukarıdakilerin tevakkufu üzerine bütün efrâd olduğu yerde durmuştu. İhtiyar kadın bir iki adım daha attı ve bir elinde testi-

Mütevellid: Doğan, meydana gelen./ **Mütehassis:** Hislenen, duygulanan./ **Tevakkuf:** Durma, bekleme.

si, ötekisinde küçük bir kaval bulunan uzun boylu sarışın bir delikanlıya sordu:

– Oğlum nereden geliyorsunuz?

– Anadolu'dan valide.

– Nereye gidiyorsunuz?

– Şimdilik yukarıdaki camiye gidiyoruz. Sonra nereye emir edilirse oraya gideceğiz.

– Berhudar olun oğullarım. Benim de sizin gibi genç, dinç bir oğlum vardı. Daha geçen yaz davul çalar çalmaz esvabını giydi, askere gitti. Çanakkale'de düşmanlarla çok cenk etti. İki defa yaralı geldi. Yarasını savar savmaz yine koştu. Nihayet er meydanında şehit düştü. Şimdi artık o cennettedir. Yarın huzûr-ı Rabbü'l-âleminde bana da şefaat dileyecektir. Bakın oğullarım, eğer Çanakkale'ye giderseniz Osman'ın ruhuna bir fatiha okumayı unutmayasınız. Hem onun intikamını da alasınız. İhtiyar kadın susmuştu. Bu sözler ile adeta mıknatıslanmış gibi bir hal alan kur'a efrâdı kemâl-i heyecanla cevap veriyordu:

– Merak etme vâlide... Hele bir düşmana karşı gidelim, yalnız senin Osman'ın değil bütün din kardeşlerimizin intikamını alacağız.

Şimdi kâfile yeniden yavaş yavaş ilerlemeye başlamıştı. Efrâd-ı cedîde uzaklaşırken çocuklar da dağılmışlardı. Süvariler yine atlarını aşağı yukarı koşturuyor, kızlar ip atlıyor, kaydırak oynuyor, gemiciler gemilerini yüzdürüyorlardı. İhtiyar kadın da yavaş yavaş ilerlerken dudakları arasından mırıldanıyordu:

– Berhudar olasınız, Allah birinizi bin etsin...

Enis Tahsin

Sabah, 19 Eyl. 1331/2 TE 1915

Türk'ün Gazası

Ancak yirmi kişi kadar idiler... Hepsi ellerinde mavzerle, orada, kara toprakların, yüksek kayaların arasında bekleşiyorlardı...

Karşılarındaki mai deniz: üzerinde, dumanlar saçan, etrafına ateşler püsküren gemileri kuduran dalgalarının sivri dişleriyle kemirmek istiyordu.

Çelik topların ağızlarından fırlayan cehennemî gülleler, Çanakkale'nin dumanlı âfâkında müthiş tarrakalar uyandırıyor, sisli bulutlarını bir şimşek gibi yarıp dokunduğu yerlerde siyah dumanlı yangınlar çıkarıyordu.

.....

Şimdi patlayan topların gürültüsünden, uçuşan mermilerin iniltisinden başka sessizliği sarsacak bir şey yoktu... Kazdıkları siperlerin arkasında sabahtan beri bekleşiyorlardı... Hepsi de şen ve şatır idiler...

Konyalı, sardığı sigarasının barut kokularına karışan mai dumanlarını siper ederken, birden kalkan bir toprak yığıntısının fırlattığı taş parçası, külü uzamış dolma sigarasını yere, ayaklarının yanına düşürdü...

Tarraka: Gümbürtü.

Elindeki tüfeğini kuru parmaklarının arasında sıktı; ensesine doğru fırlayan kabalağını asabiyetle çattığı kaşlarının üzerine çekti; sevgili mavzerinin dipçiği ile durgunluktan karıncalanan baş parmağını hafif hafif dokunup ayağa kalktı...

İntizarını, karşısında yıldırımlar yağdıran zırhlıların önündeki kırmızı gölgeli denize, daha sonra tozdan dumandan ancak hayali fark olunabilen ıslak kumluğa atfetti...

İri gözlerini açtı; sigaradan sararan dişleriyle solgun dudaklarını ısırdı...

– Mehmed Çavuş, dedi... Ve nasırlı parmağıyla aşağıda mavnalarla karaya çıkmaya uğraşan düşmanı gösterip ilave etti: Kafirler!.. Nihayet çıktılar... Bak orada; sahilde karınca gibi koşuşuyorlar.

Birdenbire herkes sustu... Şimdi gülünç sîmâların yerine, kaşların arasında siyah çizgili parlak, parlak olduğu kadar da yüksek alınlar kâim olmuştu...

Mehmed Çavuş oturduğu yerden sıçradı... Arkadaşları onu takip ettiler... Gözlerini korkunç dalgaların döktüğü karaya kuvvetli bir filonun taht-ı himayesinde çıkmaya muvaffak olan İngilizlere dikti... Kaşlarını çattı... Kıvılcımlar saçan gözleri, çanağından fırladı... Bütün vücudu ihtiyar anasının çocukluğundan beri düşmanlara karşı öğüt verdiği intikamdan, o zamandan bugüne kadar kalbinin en derin köşelerinde dudaklarından yalnız iki kelime döküldü...

– Bir parça durun!.. Görüşürüz.

Döndü, hepsi birden hırstan soluyan, cengâver babaları gibi kavga sevgisiyle yürekleri oynayan silah arkadaşlarına yüzünü çevirdi.

– Yiğitler, dedi. Dinleyin!.. Sabahtan beri oturduk; güneş çıkalıdan beri bekleştik gemileri?.. İşte aşağıda korkak bir kedi gibi gelen, cılız bir sansar gibi sokulan düşmanı...

Ortadan Konyalı atıldı.

Kabalak: Bir tür başlık./ **İntizar:** Bakış./ **Taht-ı himaye:** Himaye altı.

– Çavuş, dedi. Hücum edelim mi?...

Bir iki dakika kadar başını önüne eğdi.

Uçuk dudaklarında soğuktan hâsıl olan ince derileri her gün misvakladığı beyaz dişleriyle kopardı... Şimdi herkes Başçavuş'un ağzından çıkacak bir kelimeyi bekliyordu.

O kelime ki: Nişanlıları yavuklularından, valideleri ciğerparesinden, hemşireleri kardeşinden ayıracaktı.

O kelime ki: İçlerinden bazılarını oradaki kara toprakların üzerinde, yalçın kayaların arasında bırakacak, birkaçını hastane köşelerinde inletecekti.

O kelime ki: Vatanın namusunu, devletin hayatını, milletin istikbalini kurtaracaktı.

Herkes susuyordu. Yalnız patlayan gülleler denizin lacivert sathında geniş haddeler uyandırıyordu...

Başını kaldırdı... Dudaklarında dolaşan hafif bir gülümseme gıcırdayan dişlerini gösterdi.

– Bırakın çocuklar, dedi; gelsinler...

Önümüzdeki yamacı bir tırmansınlar... O zaman Türk iline ayak basmayı, Türk askerinin ne yavuz olduğunu gösteririz...

Şimdi yanlarındaki kayaların arasında sersericesine dolaşan sükût kuru parmaklarıyla onların ağzını kapamıştı.

* * *

Mehmed Çavuş yumruklarını sıkarak haykırdı:

– Bre kâfirler!.. Yamaca da mı çıkıyorsunuz?...

Ateş!..

Yirmi mavzer birden patladı... Namlulardan fırlayan çelik parçalarının zedelediği dumanlar, tabaka tabaka yükselerek mai göğün beyaz bulutlarına karışıyordu... Hepsi fasılasız ateş ediyorlardı...

Çavuş üzerindeki çapraz fişekliğinin son kurşununu yakarken bağırdı...

Haddeler: Denizden gelen gürültülü ses.

– Ha kardeşler!... Ha yiğitler!... Bakın korkak düşman nasıl karıştı?! Gayret Osman! Yaşa be Konyalı!... Hele şu sırtta koşanı bir de devir bakayım.

Konyalı, önündeki denizde yüksek sütunlar kaldıran mermilerin dehşetengiz feryatları arasında cevap verdi.

– Sen gam yeme çavuşum... Onu da deviririm. Zaten altı tanesini serdim.

Hakikaten şimdiye kadar yerlerde yılanlar gibi sürünen, sırtlara kediler gibi tırmanan düşman, kudurmuş köpekler gibi birbirine karışmıştı.

Tüfeğini çekti... Uzun namludan fırlayan bir bulutçuk oradaki dumanlara karıştı... Derhal karşısında, kayaların arasında dolaşan düşmanın mülevves kanı Türk ilinin topraklarına dökülmeye başladı.

.....

Yine toplar büyük bir tarraka ile patlıyor, gülleler korkunç ıslıklarını müteakip iştiâl ediyordu. Düşman gördüğü ateşten ürküyor, verdiği telefâtın kesretine rağmen daima ilerlemek, hasımlarının işgal ettiği tepeyi almak ümidiyle bir hatve daha atmak, bir karış toprak daha zaptetmek için çabalıyordu...

Müdafilerin son mermileri önlerine şeffaf perde çeken barut dumanlarını yırttı...

Konyalı ancak bir tane kalan yağını yakarken meyûsâne:

– Çavuş, diye haykırdı... Fişek bitti; düşman ilerliyor... Ne yapacağız?..

Muhatabı iki saniye düşündü. Birdenbire elleri hırsından, dudakları kinden, azaları intikamdan titredi.

Sıktığı yumruklarını semaya, orada sanki kendisiyle istihza eden ateş parçalarına gösterdi. Gözlerini açtı... Dişlerini gıcırdatıp coşkun bir gazapla cevap verdi...

– Yazık be Konyalı!.. O da düşünülecek bir şey mi?..

Ellerimiz sağ olsun Tanrı bileklerimize kuvvet versin; süngü

Mülevves: Kirli./ **İştiâl:** Tutuşup yanma, parlama./ **Hatve:** Adım./ **Meyûsâne:** Ümitsizlikle.

ile hücum ederiz... Yumruklarımızla ezeriz esef etmeyin... Haydi çocuklar... Hücum!.. Siperlerden yavrusu kapılan kükremiş arslan gibi fırladılar... Önlerindeki yamacı bir yıldırım kadar çabuk indiler...

Konyalı arkadaşlarını geride bırakmış, sağ eliyle mavzerinin namlusunu kavrayarak, bütün kuvvetiyle:

– Allah!.. Allah!..

Diye haykırıyor; sanki –aşağıda birdenbire şaşıran- İngilizleri, Tanrı'nın ismiyle ürkütmek, sesinin kuvvetiyle kaçırmak istiyordu.

Hepsi birden fırtınalı deniz dalgaları gibi hücum ettiler... Şimdi ellerindeki tüfekler ateş püskürüyor, yalnız dokunduğu yerlerden kıvılcımlar çıkarıyordu...

Düşman bu hücum-ı nâgehânîden şaşırmış, sendelemişti... Bir tarafta kayalara tırmanmaya uğraşanlar daha çabuk çıkmak için tırnaklarını kanatıyorlar, bazıları sevinçle fırladıkları tepeleri ye'sle terk ederek yalnızlık içinde ölmek korkusuyla arkadaşlarına yardım için delicesine saldırıyorlardı.

Konyalı üç yerinden yaralanmıştı... Fakat buna rağmen bir çelik kadar sert olan yumruklarıyla eline geçirdiği hasmının beynini parçalıyor, önüne gelen düşmanın suratını dağıtıyordu...

Karşıda, uzun boylu bir Türk, şişman bir İngiliz'i mavzerinin kundak darbeleri altında inletiyor, beride yarasının acısından çılgın gibi haykıran bir düşmanın hasmından yediği yumruk darbesi dişleri dökülmüş ağzını bir daha açılmamak üzere kapatıyordu.

Sanki bugün burada İsrafil'in sûru ötmüş, kıyamet, kara bulutları ışıklatan gök gürültülerini müteâkip kopmuştu.

Bir tarafta dev gibi bir Osmanlı, kanlarını topraklara karıştırarak elindeki kırık tüfeğini düşmanın üzerinde parçalıyor... Biraz ötedeki kayanın arasına sıkışmış bir mecruhun feryatları yanında esmer suratı pıhtılaşmış kan parçalarına sürünen arkadaşının kalp kemiren iniltilerine karışıyordu.

Nâgehânî: Ansızın.

Yarım saatten beri bizimkiler, tam bir erkek gibi dövüşmüşler, bir Türk'e yakışacak surette cenkleşmişlerdi.

Konyalı henüz cehenneme yolladığı bir neferi titreyen lâşesini çiğneyerek bağrından kan akan çavuşunun yanına koştu.

– Çavuşum!..

Kanlı bir kayanın sivri kenarına dayanmış olan çavuşun elleri titredi... Göğsünden gelen bir hırıltı bütün vücudunu hırpaladı... Ufak bir tebessüm, kırılan dişlerini saklayamadı... Ağzında, köpüklenen kan parçasını tükürdükten sonra cevap verdi.

– Korkma, dedi... Yine cenk ederim... Yine öldürürüm. Hafif bir inilti gibi müteakip iki defa yutkundu. Sonra yaralı bir arslan gibi fırladı.

Karşısında, elindeki sapı kırık kasatura ile yaralı bir Türk askerinin gözlerini oymaya çalışan düşman zâbitinin üzerine atıldı.

Kuru parmaklarını mülâzımın gırtlağına doladı. Sıktı, sıktı, tâ hasmının fersiz gözlerini çanağından, gittikçe uzayan dilini ağzından çıkarıncaya kadar sıktı.

Konyalı bu manzara karşısında titredi, duramadı... O da yüzünü denize çeviren düşmana –arkadaşlarını teşvik ederek- hücum etti.

Koştular... Yıldırım saçan bir gölge gibi yetiştiler. Arkada, aldığı yara ile topallayıp ölümün sinirli parmakları arasında titreyen yüzbaşıyı yakaladı...

Kanla yıkadığı elleriyle karşısındaki İngiliz'in boğazını öldürünceye kadar tazyik etti, gebertinceye kadar hırpaladı.

.....

Şimdi, göğsünden daha sonra bağrından geçen sıcak bir çelik parçası onu da devirdiği hasmıyla beraber hemhâl etti.

Ne acıklı bir manzara... Taşlı bir sahil... Biraz ilerisinde yükselen dağlar, tepeler... Her taraf düşman leşleri, insan cesetleriyle mâlâmâl... Tahassür etmeyen yaralardan süzülen kanlar sarı

Mâlâmâl: Çok dolu./ **Tahassür:** Pıhtılaşmayan.

kumları kırmızılaştırıyor, kara toprağın üzerinde siyah izler bırakıyor, gurûba sarı dişlerini gösteren güneş süngü şuaıyla o sükûneti tazyik ediyor... Sabahtan beri çırpınarak yorulan deniz sahildeki çakıl taşlarının üzerinde dalgın ve âsûde teneffüs ediyor... Her tarafta titretici bir sessizlik... Ötede, düştüğü toprağı lekeleyen bir ceset boğuk boğuk kekeliyor... Karşısında, yırtılmış kabalağı ile yüzünün kanlı tarafını saklayan bir şehit, mai gözlerini semaya atfetmiş, sanki beyaz bulutların içinden kendisine tebessüm eden cennet meleklerini arıyor... Beride, vechinin yarasından, ellerinin yarasından tırmandığı kayadan yuvarlandığı anlaşılan birisi, yerlerde sürünerek hafif hafif feryat ediyordu... Fakat bütün bunlara rağmen her tarafa, insana korku verici ölümün, siyah kanatları gölge saçıyordu...

Yalnız tezkereci neferlerin ayak patırtıları bu korkunç sükûtu zaman zaman titretiyordu. Kollarında beyaz bir zemin üzerinde kırmızı hilâl taşıyan iki asker, sahilin taşlı bir kenarında inleyen bir Türk neferinin yanına yaklaştılar... O zaman Marmara, yerde yatan bu zavallının uçuk benzine hain dalgalarının birkaç katresini fırlatıp onu kavrulduğu hummânın pençelerinden velev bir an için kurtardı... Mecruh fersiz gözlerini bîtab bir halde açtı...

Doğrulmak istedi; fakat ciğerlerini parçalayan derin bir sancı hareketini tevkif etti. Kurumuş boğazını nemletmek için yutkundu; lakin, gırtlağında kıvılcımlar onu muazzeb etti. Geniş bir nefes almak için çırpındı.

Heyhât!.. Kalbini hançerleyen keskin bir acı göğsünü kabartmadı...

Titrek dudaklarını açar açmaz, ağzında pıhtılaşmış kanlar, yüzündeki tırnak yaralarının üzerine siyaha mail kıpkırmızı bir örtü çekti...

Derinden gelen bir inilti, kalbinden kopan bir hırıltı bütün vücudunu titretti...

– Neredeyim?..

Şuâ: Işın./ **Âsûde:** Rahat, gailesiz./ **Tevkîf:** Durdurma, durdurulma./ **Muazzeb:** Azab içinde bulunan.

Sönük nazarlarını çırpınan cesetlerin, artık kımıldamayan na'şların üzerinde gezdirdi.

Karşısında diz çöken hastabakıcılardan uzun boylusu ellerini, dalgacıkların nemlettiği solgun yüzüne dokundurup:

– Bir şeycik değil, dedi. Bir parça yara var.

O vakit o, her şeyi anladı... Bütün vukuat –nasıl harp ettiği ne suretle dövüştüğü- bir şimşek çabukluğuyla gözünün önünden geçti...

Derhal renksiz vechini hafif bir kırmızılık, kuvvetsiz gözlerini sönük bir parıltı kapladı. Yaralı elini bilâ-ihtiyar kaldırdı... Ve cansız parmaklarıyla uzakta karaya çıktıkları mavnalarla korkak bir kadın gibi kaçan düşmanın artık şimşekleri parıldamayan gemilere can atan son neferini gösterdi.

– Kaçıyorlar... Daha ölmemişler... Korkak köpekler gibi ürküyorlar...

Gitsinler... Utanmadan gemilerine girsinler... Burada yumruklarını sıktı... Kanlı bir kefene sarınan gözlerini daha ziyade açtı.

Son bir gayretle kımıldandı... Asabiyetle yakaladığı taş parçasını, karşıdaki kıyıda da henüz beyaz tüllerden şuh bir kadın gibi sıyrılıp akşam banyosu yapan güneşin yaldızladığı denize fırlattı... Kalbinden, tâ kalbinin en derin köşelerinden fırtınalı karanlık gecelerinin boğuk feryatları titreşerek koptu.

– Âh!... dedi. Ve dişlerini gıcırdatarak inledi... Kaçtılar.

Kaçtılar. Melunlar... Fakat... Bacağı kırık... Kolu çıkık... Türk... Sizi cehenneme... kadar kovalayacak...

Başı bilâ-ihtiyar kanlı bağrına düştü. Gözlerini yumdu...

Hayatının bütün safhaları, memleketi, köyceğizi, oranın büyük ormanları berrak suları yeşil çayırları bir panorama gibi gözünün önünden geçti.

Düşmanı kovalamak, onlarla denizde bile kavga etmek için kollarında kuvvet, ve vücudunda kudret bulamadı... Oraya, çakıl

Vech: Yüz./ **Bilâ-ihtiyâr:** İradesizce.

taşlarının üzerine yattı. Ölmeden düşünmek, şehit olmadan evvel anasının, yavuklusunun hayalini görmek istedi...

Fersiz gözlerini karşıki kıyıda kırmızı bir bornoza günahkâr dul bir kadın gibi sarılan güneşe dikti. Dudakları ihtizaz etti, elleri ra'şelendi. Bütün vücudu titredi.

Her akşam otlattığı koyunlarla batıda, bahçelerinin önünden geçerken kimse görmeden beyaz yüzüne bûseler kondurduğu nişanlısının gölgesine kavuşmak, henüz altı aylık tatlı bir aşkın mahsulü olan karanlık tenha bir gecede büyük çınar ağaçlarının esen rüzgârla ihtiyar kelebekler gibi çırpınan yapraklarının altında anasına armağan edip yüzünü görmediği çocuğunun hayaline sarılmak istedi...

Sivri tırnaklarıyla uzattığı insanı hırpalayan hummânın siyah kanatlarının titretici gölgesinde, kurumuş ellerini sanki kendisine tebessüm eden şemse kaldırdı.

Bütün vücudu cansız bir duygunun taht-ı tesirinde sarsıldı; kalkmak istedi muvaffak olamadı, çırpındı, gözünün önünde uçuşan cennet melekleri gibi çırpındı... Köpüklü bir kan, ölüm döşeğinde yatan bir müteverrimenin ruhsuz tebessümlerini andıran güneşin solgun şuaıyla, aydınlattığı yüzünü kapladı. Yerdeki kumları asabiyetle, tırnaklarını kanatıncaya kadar tırmaladı... Ölgün bakışlarını, menevişli ışıklarıyla altın dizili fesli, kırmızı ipek entarili yavuklusuna benzettiği pembe dudaklı güneşin sarı tellerine karıştırdı.

– İntikam, dedi. Allah!

.....

Şimdi o, orada yanındaki kayanın kanlı eteğine düşmüş, çok sevdiği yavuklusu ile anasının karnında yetim bıraktığı yavrusuna kavuşmuştu.

O vakit Marmara'nın sahile çarpan dalgacıklarını elmas parçaları gibi parlatan şems bu bağrı basık Türklerin kanlı, karanlık eline parlak ve büyük bir yarın hazırlamak için gurûb ediyor, at-

İhtizâz: Titreme, deprenme./ **Ra'şe:** Titreme./ **Şems:** Güneş./ **Müteverrime:** Veremli.

las yatağının içinde altın kadar sarı saçlarını ipekli omuzlarına dağıtırken, cennete kavuşan yüzü elinin renksiz benzine son ışıklarını saçıyor ve pembe canfes yorganına sarılırken ferdası parlak siyah kefenli bir hâlin karanlık sislerini serpiyordu... Bu Çalab'ın yoluna ölen, vatanın uğruna şehit giden koca Türk, Konyalı idi.

Fâzıl Turgut

Donanma, Nu: 92/44-93/45, 23 Ns. 1331/ 6 My. 1915, s. 292-294.

Donmuş Kundak

Hasankale'de biz, günlük taze yaralılar, ummadığımız rahatı bulmuştuk. Mektepte yaralarımızı açarken duyduğumuz acıyı, samimi güler yüzlü doktorun verdirdiği bol şekerli çayla unuttuk.

Bu ilk tedavilerde yaralarımızı daha iyi görüyor, dikkatle bakıyorduk. Kemal:

- Boş... Böğrümden, diye anlatırken Mustafa'nın parçalanmış bileğini doktor açmak için düşünüyordu.

Hepimizin düşleri kilitli, yalnız ara sıra, yüzlerimizin rengi, gözlerimizin mânâsı değişerek pansumanı bitirdik. Bembeyaz, temiz sargıların bizi tekrar hayata atacağına emin, sevinerek hastaneden çıktık. Çarşı kalabalığına girdiğimiz zaman bize yol açanların sargılarımızı süzerek, severek takip ettiklerini görüyorduk.

Köşe başlarından uzun, kalın, kahverengi yekpare örtüler içinde veya çarşaflarıyla kadınlar geçiyorlardı.

- Canım kurban!

- Anan ölsün!

Anan ölsün: "Senin yerine ben öleyim." anlamında bir halk söyleyişi.

diye bazı samimi duaları, alkışları mırıltı halinde kulağıma geliyordu. Muhacir kafileleri arasında bu yerli halk biraz daha sakin, güler yüzleriyle hemen belli idi.

Kağnı arabalarına dayanarak ayakta duran yanık, yağız delikanlılar, karmakarışık yorganların, yatakların, kalın bakır kapların arasında kadınlar, bütün bu muhacirler bize bakmıyorlardı bile. Harbin en çok mesâibini yüklenen bu zavallıların yüzünde, hatta küçük çocuklarında derin bir ye'sin silinmez çizgileri vardı.

Geceyi, tahta karyolaların çirişli örtüleri altındaki uykuyu, senelerden sonra gelen bu rahatı hiç unutmadım; yaranın acısını hiçe indirecek kadar rahat!..

Sabahleyin sarı muşamba kaplı, biraz fazla yenilik, balmumu kokan hiç görmediğimiz kızaklara tuhaf tuhaf bakarak ikişer ikişer taksim olduk. Hasankale'den çıkarken soğuk, durgun bir hava vardı. Kalenin yüksek, sivri, ince burçları kızağın arkasındaki dar kapıdan görünüyordu. Artık lekesiz, gözle bakılamayacak derecede beyaz, nihayetsiz Pasinler Ovası'ndayız.

Kar alelâde olduğu gibi yumuşak değil; üzerinde yürünebilecek kızağımız batmayacak derecede sert, cam gibi sivri sivri.

Gül renkli kafile kafile bulutlar ağır ağır süzülürken birdenbire kar başladı. Korucuk, yağan karların arasından zor seçiliyordu. Gittikçe her şey gölgeleniyor ve sonra silinip kayboluyordu. On, on beş adım geçtiğimiz bir şekli arkada seçemiyorduk.

Yüklü, yaşlı veya genç kadınlar, çıplak ayaklı, ak sakallı ihtiyarlar, yük doldurulmuş kağnılar bu dondurucu soğuğun altında belleri bükülmüş akıp gidiyordu. Soğuğun bu çocukları, bu kadınları... kaç gece böyle bir insafsız donma tehlikesini atlatmışlardı.

Korucuğun yalnız duvarları; ötede, beride damsız ahırlardan karlı boyunlarını gösteren ufak öküzler kalmıştı. Fakat etrafı, yine karma karışık bir insan kalabalığı dolduruyordu. İleriye, geriye giden süvariler, topçular, mekâriler muhacir kafileleri arasında belli olmuyordu.

Mesâib: Zor işler, müşküller.

Bizim kızak kolu; aralarından geçerken kimse aldırmadı. Kol kumandanı sakallı bir çavuştu. Kol durdu, hayvanlara torba takıldı. Oturmaktan uyuşan ayaklarımı biraz gezdirmek ihtiyacı vardı.

Muhacirlerin arasında, bizim kızağı göremeyecek kadar açıldım. Etrafımı bin türlü sefalet levhası ihata etmişti. Hep yaş, çamurlu, kirli eşyaların arasında geziyordum.

Titrek bir ses:

- Gelin!..Gelin, diye haykırdı arkası dönük, ıslak elbiseli, yarım, yırtık çarşaflı, kolları kuru bir kadını çağırdı.

Ağır, kalın halkalı kağnı tekerleğinin dibine ikisi birden eğildiler. Doğrulukları zaman; "gelin!.." diye çağrılan genç, yanık yüzlü kadının yırtık saçaklı çarşafı altında bir bohça vardı. Yüzünde, gözlerinin çukurlarında müthiş bir kinin takallüsleri görünüyordu.

Birden bire çökük, isyan dolu siyah gözlerinde şimşekler çaktı. Kirli, beyaz çarşafının içinden kuru, ince kollarını hızla ileriye uzattı. Nihayeti boğulmuş, kalın, büyükçe bir kundağı iki eliyle sımsıkı tutuyordu. Yüzüme bakarak hızla attı ve o, yere taş gibi düştü!.. Sert kar tabakasıyla donmuş kundak arasında, dişi bir kaplanın kükremesi gibi katı bir çarpışma olmuştu.

- Câ...n!..Cân!... Sende mi babana kavuştun?..

Kundağın açık kalan baş tarafından gözleri kapalı, yanakları şiş, mosmor donmuş bir çocuk yüzü görünüyordu. Kar, bu taze deri üstüne parça parça düşerken kadın bana arkasını döndü, diz çöktü. Ellerini havaya kaldırarak anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmaya başladı.

Hâlâ bahtsız gelinin ıslak, kirli şalvarını parça parça karlar lekeliyordu. Artık döndüm.

Kızağımız onlara pek yakın geçerken; o, uçuşan karların arasında kafası eğilmiş hayâl meyâl seçiliyordu. Önünde yalnız ufak bir kabarcık, beyaz bir mezar kalmıştı. Küçük ceset; ufak bebek karın yumuşak derinlikleri içinde gömülüvermiş, kaybolmuştu.

Mekâri: Kira ile tutulan yük hayvanı./ **İhata:** Kuşatma, çevreleme./ **Takallüs:** Kasılma.

Genç ana, şehirleri, çocukları kurtarmaya, kadınları korumaya muvaffak olmayan askerin, mağlup askerin yüzüne, çocuğunun ölüsünü bir hakaret sillesi olarak atmıştı. Erkeklik hissim askerlik haysiyetim zelil, sefil oldu. Her tarafında kol kol muhaceret akan soğuk, korku ve ölüm saltanat süren bu ovalarda çocuğunu yüzüme atan kadın, bedbaht ve âsî genç ana ne demişti.

- Yersiz, yuvasız koyduğun ananın, al öldürdüğün çocuğunu!..

17 Hz. 1334
Hasan Dündar

Türk Yurdu, c. 14, Nu: 10, 15 Tm. 1334 / 15 Tm. 1918

Rahat Döşeği

1334 senesi Kânunuevvel nihâyetinde bir sabah Pangaltı'dan geçiyordum. Hava bulanıktı. Mekteb-i Harbiye'nin yüksek kapısının önündeki otomobillere, eşya arabalarına şilteler, karyolalar yükleniyordu. Herkes gibi ben de gayr-ı ihtiyarî durdum. Arka tarafımda iki adam yavaşça mırıldandılar: "... Mektebini işgal ediyorlar." Giden gelen, gayrı muntazar bir hâdiseye mâruz olmuş gibi irkiliyordu. Karşı kaldırım hayli kalabalıktı. Gözlerde me'yus bir sükûtun bütün esrarı ağlıyordu. Kaşlar çatılmış, yumruklar sıkılmış, dudaklar titriyordu.

İki kadın :

– Bakın! Şu zavallı hasta askerlere! Sokak ortasında...

Büyük kapıdan kucak kucak koltuk değnekleri çıkardılar. Hastaların, yaralıların önüne silâh gibi çattılar. Yağmur çiseliyordu.

Harap bir kale enkazı ihmâliyle, mektebin duvarının kenarına yuvarlanan, çöken Mehmetçikler, yüzlerini elleriyle kapamışlardı. Dalgın ve dermansızdılar. Düşünüyorlar mıydı? Uzak ka-

Gayr-ı muntazar: Beklenilmeyen, umulmayan./ **Me'yus:** Üzüntüye düşmüş, ümidi kesilmiş.

ranlıklardaki Ayşeciklerinin nemli parlak gözlerini mi, anneciklerinin uçuk ve buruşuk yüzlerini mi görüyorlardı? Mekteplerin, camilerin, kışlaların, birden devrildiğini görmemek, gulgule-i sükûtunu işitmemek için mi gözlerini kapıyor, kulaklarını tıkıyorlardı?..

Yukarı katlardaki camlar açılmış siliniyordu. Bu pencerelerden birer rüzgâr sanki altı yüz senelik satvet ve azamet hatıratını, şehitlerini, gazilerini, ganaimini, zafer teranelerini, millî mefahiri sürüp çıkarıyor ve nisyan vadilerine doğru savuruyordu.

Yağmur çiseliyordu...

Duvar kıyılarına birer kırık eşya tevazuiyle sinen hastalar ıslanıyorlardı. Islandıkça büzülüyorlardı. Uzaktan benizlerinin uçukluğu, kuvvetsizlikleri tamamiyle seziliyor, bıkkınlıkları, fütûrları anlaşılıyordu. Açık kalplerindeki emel cevherleri artık dökülmüştü. Şimdi ruhlarında ne vatan muhabbeti, ne din gayreti, ne askerlik şerefi, ne hiçbir şey kalmamış gibiydi. Belki yüksekllerden uçan bulutlardan bir yumuşak yatak, bir sıcak çorba, bir temiz libas, bir şefkatli el arıyorlardı. Karşılarından ıslık çalarak rap rap geçen dünkü düşmanlardan nefret etmek hatırlarından geçmiyor; yağmur çiseliyor.

Ve bunlar sefaletlerinden bîhaber görünüyorlardı. Kendilerini alıp götürecek, uzaklara, pek uzaklara götürecek bir araba, bir sedye, bir tabut, bir kasırga, bir yıldırım, bir şey bekliyorlardı. Fakat yüzlerine bakan bulunmuyordu. Bir zabit, bir hastabakıcı yoktu. Yalnız birçok nefer yırtık, fersude eşyayı muttasıl at, eşek, öküz arabalarına yükletiyorlardı. Bunlar da yıkık birer bina-yı ilâhî değiller miydi? Bu enkazı çamurdan kurtaracak dindar bir el yok muydu?

Yağmur çiseliyordu.

Şimdi binanın pencerelerinden bir iki kırmızı çehre göründü. Tam bu sırada yoldan iki ihtiyar zabit geçiyordu. Biri dineldi.

Gulgule-i sukut: Düşme gürültüsü./ **Satvet:** Ezici kuvvet, zorluluk./ **Ganaim:** Ganimetler./ **Nisyan:** Unutma, unutulma./ **Fütûr:** Zayıflık, bezginlik, usanma./ **Libas:** Elbise./ **Fersûde:** Yıpranmış, eskimiş./ **Muttasıl:** Aralıksız, peş peşe./ **Şecaat:** Kahramanlık.

İstanbul'dan geçip serhadde giden süvari bölüğü.

Kaskatı kaldı. Diğeri bir şeyler mırıldandı. Arkadaşını çekmek götürmek istedi. Beriki gitmedi. Mücadele birkaç saniye sürdü. İkisinin de gözleri dalmış, çeneleri kilitlenmişti. Otuz, kırk sene evvelki mekteplerini ve oradaki hayat ve hayalât-ı askeriyelerini düşünüyorlar, şehit ve gazi yetiştiren bu tezgâhın, bunca senedir üç kıt'a-i arzda bulunan hudutlarımıza durmayıp akan kızıl kanların kaynağı olan bu mabedin bütün tarihini, duvarlarında vatan, şecaat, şan, kahraman, fedakâr âvâzeleri aksendaz olan dershanelerini; Varna, Mohaç, Bizans, Kosova, Mercidabık menâkıbını tertîl eden muallimlerini; tâlimlerden sonra geçen gecelerde zaferden zafere uçan pür heyecan rüyalarına saha olan yatakhanelerini düşünüyor, sonra çamurlar içinde kalan vatan ve vatandaşlarının, kendilerinin hâllerine yanıyorlardı. Gittiler... Tekrar döndüler, baktılar, baktılar; sarhoş gibi sendeleyerek gözden kayboldular.

Uzunca bir arabaya lekeli şilteler, kirli yastıklar yığılıyordu. İstif tekmil olmuştu. Arabayı çeken Lagar mandalarını, bir nefer kalın bir değnekle hayladı. Tam o sırada kapıdan bir çavuş göründü. Etrafına ürkerek, utanarak bakındı. Kolları arasında uzunca bir şeyler saklıyordu.

– Of, dedim. Sancaklarımız.

Arkadan aynı bedbaht emâneti kucaklarında taşıyan iki asker daha göründü. Üçü de birkaç saniye şaşalamış gibi çekinerek kapının önünde durdular. Yüklerini, bu rezaleti kimseye göstermemek istiyorlardı. Çavuş yürüdü. Nâçâr verilen karar-ı serii gösterir, kasrî bir tavırla elindekileri şiltelerin arasına sokuverdi... Bu nâmus-ı saltanat ve milletin zilletini ağyara göstermemek gayretiyle üstlerine diğer bir döşeği çekti. Diğerleri de, altı buçuk asırlık şân-ı hükümetin nişanelerini bu rahat döşeklerine yatırmakta, tarihin mezarına gömmekte ona imtisâl ettiler. Kurûn-ı muzafferiyetin hatıratını taşıyan bu mübarek rümuz-u mil-

Tertîl: Usulüyle okuma./ **Kasrî:** Zorla./ **Ağyâr:** Yabancı, el./ **İmtisâl:** Bir örneğe göre hareket etme, emre boyun eğme./ **Kurûn-ı muzafferiyet:** Zafer asırları./ **Rümûz-ı milliyet:** Milliyet işaretleri.

liyet, rümuz-ı istiklâl de bir anda kayboldu ve benden başka eminim ki kimsenin nazar-ı dikkatini celbetmedi. Artık bayraklar dürülmüş, kalpler durmuş, kanlar kurumuştu. Sonra... Sükût ve çamur.

Sıra hastalara gelmişti. Bunlar yekdiğerlerine tutunarak birer gölge gibi duvara sığına, inleye, ıkına orada duran arabalara tırmanmaya başladılar. Pek kımıldanamayanların arkadaşları koltuklarına girdiler. Arabanın biri o küçük yokuştan indi. Tramvay yolunda tam karşımda durdu. Bu dakikada yatan yaralılardan biri fırladı. Çömelenlerden birine hiddetle ve şiddetle bir tokat indirdi. Akabinde ikisi de arabanın içine yuvarlandılar. Dayanamadım. Yanlarına sokuldum:

– Hemşehrim! Ne oldunuz? Ne var? Herkes size bakıyor, dedim. Tokadı atan, pos bıyıkları altında, uçuk dudakları titreyerek ve gazapla soluyarak dedi ki:

– Bak Efendi! Bak şuna! Artık din bitti, millet bitti diyor. Bâri Teâlâ'dan ümidini kesiyor.

– Çek arabacı!

Yağmur çiseliyordu ve ben ağlıyordum.

20 Kânunsâni 1334 (1918)
Ahmet Hikmet Müftüoğlu

Çağlayanlar, Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1990, s. 120-123.

Bâr-ı Teâlâ: Cenâb-ı Hak.

Çanakkale'den Sonra...

... Ona akrabaları "meraklı", uzaktan tanıyanlar "deli" derlerdi. Yaşı kırk beşi geçiyordu. Henüz evlenmemişti. Yazın hep kırlarda gezer, güneşin doğuşunu ve batışını kaçıklara mahsus bir ehemmiyetle seyrederdi. Kışın yalnız başına oturduğu Acıbadem'deki evinden hiç dışarı çıkmaz, odasında bir aşağı bir yukarı dolaşır, gümüş bir taç gibi parlayan ak saçlarıyla pek asil, pek nezih görünen başının içindeki o hiç anlaşılmaz fırtınanın gürültülerini dinlerdi. Gayet iyi bir tahsil görmüştü. İsterse çalışır ve para kazanabilirdi. Hâlbuki o her şeyden vazgeçmiş, bir evvel zaman Epikür'ü gibi yalnız "tabiî ve zarurî" ihtiyaçlarının teminiyle kanaat ediyor, hayatın hemen her şey olan "tabiî ve gayr-i zarurî", "gayr-i tabiî ve gayr-i zarurî" ihtiyaçlarına hiç ehemmiyet vermiyordu. Babasından kalma küçük bir iradı vardı. Ekmek, su, ateş ve esvap parasına yetişiyordu. Evine, birkaç çocukluk ve mektep arkadaşından başka kimse gelmezdi. Onları baldıranlar ve yabanî otlarla vahşî bir orman alanına dönmüş bahçesindeki büyük çınar ağacının altına alır. Ümitsizliğinin zehrinden onlara acı peymâneler sunardı.

Esvap: Elbise./ **Peymâne:** Büyük Kadeh.

– Evlen, bu ümitsizlik senden geçer, diyenlere:

– Dünyaya bir esir getirmek cinayetini kabul etmem, diye gülümserdi.

Çok az lâkırdı söylediği için, en sevdiği arkadaşları bile kendisini iyice anlayamamışlardı. "Feylesof, bedbin, derviş, sinirli ve ilah..." derlerdi. Fakat hayır, o... sade bir ümitsizdi! Mektepten çıktıktan sonra okumaya başlamış, okudukça ümidini kaybetmiş, okuyup düşündükçe intiharı kurmuştu; ama kuvvetli tahsilin neticesi olan ilim fikri ona hâkimdi:

– Aceleye lüzum yok. Mademki talihimiz böyle... Bir köşeye çekilip ölümü beklemeli, demişti. İşte, hep o ölümü bekliyordu! Zira kendisine "insan" nazarıyla bakmıyordu, insan olmak için mutlaka bir içtimaiyyetin, bir milliyetin içinde bulunmak lâzımdı... Düşünüyordu: Kendisinin bir milliyeti yoktu; bir içtimaiyyeti yoktu. Yalnız, hararetini hissedemediği, lisanından ve duasından bir şey anlamadığı müphem bir dini vardı. Mabedinde ulviyet duymuyor, önünde derin bir ezeliyet görmüyor, semasında ilahî bir mefkûrenin nihayetsizliklerine dalamıyor, siyah toprağın üzerinde tıpkı bir hayvan gibi, bir fert gibi kalıyordu.

Bir hayvan gibi...

Hâlbuki o milliyetiyle, diniyle, mabedinin ulviyetiyle, içtimaiyyetinin ezeliyetiyle, mefkûresinin nihayetsizliğiyle bir insan, ahlâkî ve manevî bir insan olmak isterdi: Muhiti arzu ve temayüllerini ansızın eriten bir çöl, bir sahra, bir ademdi, "Güzel, iyi ve ulvî" yoktu. Sanat diye biçimsiz hendesî çizgilerden kâbuslar, edebiyat diye Arapça, Acemce mânâsız ve mücerret terkipler yapılıyor, milliyet inkâr ediliyor, mâzî karikatürleştiriliyor, istikbal bir duman hâlinde tasavvur olunuyordu.

– N'olacak, n'olacak, diye başını avuçlarının içinde sıktıkça, görmediği bir karanlık, birsam, kelimeleri baykuş enînlerinden teşekkül etmiş cehennemî bir lisanla ona cevap verirdi:

Mefkûre: Ülkü, ideal./ **Muhit:** Çevre./ **Temâyül:** Eğilim, istek./ **Adem:** Yokluk./ **Mücerret:** Soyut./ **Birsam:** Aslı olmayan bir şeyi görür gibi olma, hayalleme./ **Enîn:** İnleme.

– Yarın Ruslar gelecek. İstanbul'u alacak. İngilizler ve Fransızlar Anadolu'yu yağma edecekler. Namınız tarihten silinecek...

Evet, bu muhakkaktı. Bundan kim şüphe edebilirdi? Kendi ismini bilmeyen, kendi dilini yazmayan, düşmanlarını kardeşi tanıyan bir millet yaşayabilir miydi? Buna imkân var mıydı? Yarın bu kendi ismini bilmeyen, kendi lisanını yazmayan, düşmanını kardeş sanan zavallı millet Rusların, Fransızların, İngilizlerin elinde Hindistan halkı gibi esir olacak, onlara hayvan gibi hizmet edecek, medeniyetten, yani insaniyet ve ahlâkiyetten mahrum kalacaktı. Ve kendisi de işte böyle bir esir olmaya namzetti... Bunları düşünürken asabı sarsılır, korkunç bir nöbete tutulur, yarınki "esirlik ve hayvanlık" talihine isyan eder, baldıranları koparır, dikenleri ezer, nihayet bir deli gibi kendini kırlara atardı. Arabalarla eğlenmeye gidenlerin, geçerken hep yandan görünen atlıların, velospitlilerin manzarası ona dokunur:

– Ah esir sürüleri, diye homurdanırdı.

Evet, bunların hepsi hayvandı. İnsan değildi. Eğer insan olsaydılar, bu kadar yakın ve muhakkak bir esirlik karşısında nasıl kayıtsız ve mes'ut eğlenebilirler, gezerler, tozarlar, gülüşürler, oynaşırlardı? Nasıl sevişirler, nasıl evlenirler, nasıl bir ocak dolusu çoluk çocuk yetiştirebilirlerdi? Haberleri yoktu. Felâketten, hiçbir şeyden haberleri yoktu.

* * *

... Yine bir yaz günü, bahçesindeki çınarın altında, ölümü bekleyen inmeli bir ihtiyar gibi somurtkan, ümitsizliği sarsıldı. Bir güneş doğuyor sandı. Meşrutiyet ilân olunmuştu. Fakat beş on ay geçmeden ümitsizliği eskisinden beter oldu. Rusların İstanbul'da birtakım adamlara fitne tutuşturmak için her sene üç yüz bin ruble verdiklerini Duma'nın münakaşalarından öğreniyor, kendini idare edemeyen bir milletin sarsaklığını görerek daha ziyade çıldırıyordu. Batan ve doğan güneşlere bakamaz oldu. Vahşi Kazaklarıyla Rus ordularının hücumunu görüyorum zan-

Velospit: Bisiklet.

nediyor, gözü kapalı koşarken görmediği bir uçuruma ansızın yuvarlanmış gibi titriyordu. Kuşlar ağlıyor, çiçekler soluyor, yapraklar dökülüyor, ufuklar kararıyordu. Azimsizdi. Muhitine karşı elini kaldırıp:

- Uyanınız! Kendinizi biliniz. Hayvanlar gibi gayesiz, teşkilatsız, medeniyetsiz yaşamayınız. Bir millet olunuz, demeye cesaret edemez, bu iktidarı kendinde duyamazdı. Hem artık lâfın ne tesiri olabilirdi? İflâs fiilen başlamış ve nihayete yaklaşmıştı. Ticaret, zenginlik, para, saadet tamamıyla yabancıların eline geçmişti. Kapitülâsyonlar bir milleti yavaş yavaş öldüren bir idam makinesi, bir gasp müessesesi idi. Hakikati kimse görmüyor, yaklaşan felâketten kaçmak için kimse, hiç olmazsa ricat istikametini tayin edemiyordu.

– Ah, hakikati idrâk etmiş bir kahraman çıksa, diye inlerdi.

Çoraklardan, taşlıklardan, harabelerden, viranelerden gelen yakıcı bir rüzgâr gibi, bazen bir mefkûre cereyanı eser, kurtulmak isteyen, hürriyeti seven, ahlâkiyeti insanlık bilen ruhları toplardı. O da, uzaktan hissettiği her cereyana kapıldı. Yeni mürşitlerin ağzına baktı. Kimi, "Her şeyi Allah'tan bileceksin." diyor, kimi, tarihe bu kadar şanlı sahifeler yazdırmış olan Türkleri Borneolular, Fiçi Adalılar, Cavalılar, Somatralılar, ilah... gibi iptidaî ve nîm-vahşî kabileler ve kavimlerin medenî seviyelerine, iptidaî zihniyetlerine indirerek sözde siyasî bir vahdet icat etmek istiyordu. Trablus muharebesinden sonra birdenbire üzerimize yığılan Balkan felâketi onu yatağa serdi. Artık Türkiye'nin Avrupa'daki kısmı gitmiş ve geri kalanı da "menfaat mıntıkaları" nâmı altında taksim olunmuştu. Bundan sonra onun hiç ümidi kalmadı. Köşküne kapandı. Ve Rusları bekledi. İşte son adım da atılmıştı.

* * *

Umumî Harp ilân olununca, köşesinde bir kere daha kıvrandı. Artık bu sefer hakikaten son saatti! Ruslar Ayasofya'ya haçla-

Ricat: Dönüş, dönme./ **İptidâî:** İlkel./ **Nîm-vahşi:** Yarı vahşi.

rını asacaklar, Garbî Asya'nın bu köşesindeki bin senelik bir Türk tarihi kapanacaktı. Şuurunu kaybetmiş bir milletin esirliğini görmemek için kendini öldürmeye karar verdi.

– Fakat Ruslar girerken, diyordu. Ah, eğer muhit insan olsaydı, ölümü esirlikten daha kolay kabul edebilirdi.

Çanakkale'yi İngiliz, Fransız topları dövüyordu.

Ha bugün, ha yarın...

Düşman muhakkak bir surette bekleniyordu. Anadolu'ya hicret başlıyor ve yavaş yavaş mahalleler boşalıyordu. O da birçokları gibi düşmanı bekliyor:

– Nihayet bir haftaya kadar, diyordu.

Bu haftalardan birçoğu birbiri arkasına geçti. İngiliz ve Fransız zırhlıları Çanakkale'yi geçemedi. Hicret edenler döndüler.

O, bu mucizeden şaşkın bir hâlde, köşkünden dışarı çıktı. Yüz binlerce askerler sokakları, meydanları, kırları dolduruyordu. Bu intizam, bu ruh, bu ordu, bu millet birdenbire nereden doğuvermişti? Anlayamıyordu...

Bir sene, her gün başka bir muzafferiyet haberi getirerek geçti. Çanakkale'de hemen bir milyonluk düşman ordusu eritildi. Denize sürüldü. Büyük zırhlılar battı. Mağlup edilmez sanılan İngilizlerin bayrakları yere düşürüldü. Hele Ruslar... Yalnız İstanbul'u ele geçirmek için bu muharebeye girdiklerini nutuklarla ilân etmekten başka bir şey yapamadılar.

Onun ümitsizliği geçtikçe gözleri açılıyor, artık yaşayan kendini duyan, mefkûresini bilen bir milletin içinde olduğunu görüyordu. Kapitülâsyonlar kalkıyor, dahilî düşmanlar temizleniyor, zehirli tufeyliler gibi milletin bünyesi üzerine üşüşüp kanını emen hainlerin elinden "iktisat ve istismar" silahları alınmaya çalışılıyordu, işte ümidini kestiği bu muhit nihayet bir millet oluyor ve Türklerin arasında da "iş bölümü" fikri uyanıyordu.

... Köşkünün baldıranlarını söktürdü. Süprüntülerini temizlettirdi. Onu deli ve meraklı bilen komşular bu tebeddüle şaşıyorlardı.

Tufeylî: Asalak, parazit.

Köşk tamir olunmaya başladı. Köşkün beyi de temiz ve yeni esvaplar giymeye başladı. On beş, yirmi senedir kapalı ve boş vakit geçiren bu beyin, hariciyeye tercüman olduğunu duydular.

Yaşı elliye yaklaşıyordu. Saçları bembeyazdı. Fakat milletinin birden uyanışı, saadeti, hareketi onu gençleştirdi. Ve evlenmeye kalktı. Bir sene evvel kargaların tünediği çınara şimdi bir bülbül konmuş ötüyordu.

Komşular, bir akşam, yeni boyanan köşkün pencerelerinden ziyalar fışkırdığını gördüler. Mes'ut ve şen kahkahaları, rûhânî musiki ahenklerini duyunca, bir düğün olduğunu anladılar!

* * *

... Ümitsizliği geçince onun bütün hayatı kuvvetli bir bahar oldu. Yalnız başındaki aklar... İşte hâlâ duruyordu. Fakat bu aklar, yüksek, bir dağın üzerindeki ulvî ve temiz karlar gibi yüksek, "emel yollarını" kapayamıyordu. Baldıranların yerlerinde menekşeler bitmişti.

Bütün bahçeden tatlı bir koku, gizli gizli geçen rüzgâra karışıyor; bu evin saadetinden, diğer mesut aile ocaklarına sahipsiz ve manevî bir selâm götürüyordu.

Serince bir sabah, o, yeni yapılmış tarhların arasında dalgın ve biraz rahatsız geziniyordu. Köşkün kapısından ansızın bir ses bağırdı:

– Beyefendi, müjde!

– ...

– Kurtuldu, müjde!

– Erkek mi?

– Hayır, bir kız... Nur topu gibi!

Hızla içeri girdi. Karısının başı ucuna koştu; saf ve güzel kadın, pembe, ipek perdeli beyaz yatağının içinde, akşam zamanı batan güneşin veda eden rengiyle sararmış bir melâike gibi sakin

Tebeddül: Değişme, başka bir hâle girme.

ve halsiz yatıyordu. Onu görünce gülümsedi. Yavaş... ancak işitilir, gayr-i nâsutî bir sada ile:

– Adını ne koyalım, dedi.

– Mefkûre...

Ve sonra titreyerek döndü. Kendisine uzattıkları ince ve beyaz bir kundağa sarılmış kızına baktı. Istırap ve elem içinde geçen mâzîsini, ak saçlarını, her şeyini bir anda unuttu. Bu yeni doğan yavrunun hayata henüz açılmış masum ve sakin gözlerinde açık mavi bir ümit fecri parlıyordu. Bu nihayetsiz fecrin ezelî nurlarıyla bütün ruhunun dolduğunu, tutuştuğunu duydu. Gözleri sevinçten yaşardı. Ruhuna dolan nurlar etrafını da kapladı. Artık bu heyecan tufanı içinde hiçbir muayyen şekli göremiyor, yalnız karısının kendi ruhundan çıkıyor sandığı nazlı, tatlı, ince sesini işitiyor gibi oluyordu:

– Mefkûre...

– Ah, ne güzel isim!

Ömer Seyfeddin

Yeni Mecmua, C. 1, s. 6, 16 Ağustos 1917, s. 119-120.

Gayr-i nâsutî: İnsanlığa mensup olmayan./ **Muayyen:** Belirli.

Kaç Yerinden?

— One? Yazdığın roman mı?
– Değil.
– Ya ne?
– Birkaç destan.
– Harbe dair mi?
– Eski kahramanların hayatına dair.

Pek çabuk şöhret kazanmış olan genç akrabam teklifsizce yanıma oturdu. Muharebenin başında, daha mektepten yeni çıkmış acemi bir doktordu. Ama en uzak hudutlara giderek, hiç durmadan çalışarak... tifoya, koleraya, tifüse aşılar bularak bir sene içinde "fevkalâdeden" terfi etmiş, binbaşı olmuştu.

– Nereye gidiyorsun, diye sordum.
– Haydarpaşa'ya.
– Fakülteye mi?
– Evet. Güldüm:
– Ne o, yine bir keşif mi var?
– Hayır. Şöyle bir müşahede. Bir faraziye...

Müşahade: Gözlem.

– Ne üzerine?

– Tetanosun tedavisine dair. Galiba bir ipucu buluyoruz. Bir hafta evvel gönderdiğim "mütalâa" için bugün beni çağırdılar. Tafsilât isteyecekler sanıyorum.

Lâfını bitirmeden döndü. Elimde kapalı duran defteri aldı.

– Okuyalım şu destanları, diye açtı.

– Bu nasıl yazı? Kargacık burgacık...

– Ver, ben okuyayım, sen dinle.

– Haydi bakalım.

Deflerimi aldım. En beğendiğim manzum bir menkıbeyi açtım. Yavaş yavaş okumaya başladım. Bu, yerde bulduğu kırık bir kalkanla zırhlı iki düşman süvarisine esirken hücum ederek kafalarını kesen ihtiyar bir sipahinin hikâyesiydi. Genç doktora bu kahramanın şecaatini iyice duyurabilmek için sesime bir ahenk vererek okuyor, mübarezenin heyecanını tasvir eden yerlerde duruyordum. Rüzgâr biraz fazla olduğu için güverte tenha idi. Karşımızdaki kanepede oturan sıska bir şapkalı hiç bizi dinlemiyor, ilk defa görüyormuş gibi dikkatli gözlerle boş limanın kalabalık kenarlarına bakıyordu. Üç sahifelik destanımı bitirince:

– Nasıl, diye sordum.

– İyi...

– Ey, nasıl, şimdi böyle kahramanlar var mı? Doktor güldü. Başını salladı:

– İşte, dedi, masa başında, kapalı oda içinde "hayatı tetkik ediyorum" sanan zavallı romancının hülyası!

– Ne demek?

– Senin bu kırık kalkanlı ihtiyar sipahin bugünkü hayata göre mümtaz bir kahraman mı?

– Elbet.

– Öyleyse ben sana söyleyeyim; son derece aldanıyorsun.

– Niçin?

– Bugünkü askerler, zabitler, kumandanlar değil; doktorlar,

Şecaat: Kahramanlık./ **Mübareze:** Çarpışma, kavga.

sıhhiye neferleri, hatta nakliyeciler, mekâreciler bile senin sipahinden bin defa fazla kahramandırlar.

– Amma mübalağa ha...

– Hakikati söylüyorum.

İnsan ne tuhaftır! Fikrine, ümidine, arzusuna muhalif bir şeye rast gelince hemen bozulur. Doktorun o kadar sevdiğim kahramanımı beğenmeyişi âdeta benim gücüme gitti. Bir an sustum. Eseri takdir edilmeyen bir sanatkâr elemi duydum. Bu elem, biraz mâteme benzer. Sevgili evlâdının kıymetsizliğini, tahkir edildiğini, öldürüldüğünü gören zavallı bir babacığın mâtemine... Evet, doktorun sanattan, ruhun rebabî ihtiyacından haberi yoktu. Bilmiyordu ki sanatkâr, hâl içinde mefkûresini olanca heyecanıyla duyamayınca romantik maziye döner. Orada ezeli efsanelerini yaşayan binlerce tayf vardır. Bu tayflara tarihin hayalinde renkler, şekiller verir. Onlara meftun olur. Destanlarını terennüm eder.

– Heyhat azizim, sen fen adamısın, dedim. Mâzînin zevkini duyamazsın.

– Sen de hayal adamısın. Hâlin hakikatini göremezsin.

– Hâlde güzel ne var?

– Mâzîde ne var?

– Mâzîde bugünkü medeniyetin, maddiyatın söndürdüğü nurlar var, dedim. Ulviyet var. Ruh azameti var. Fikir uğrunda fedakârlık var. Doğruluk, sadakat, vefa, fazilet, kerem, şefkat, muhabbet, aşk var. Hayatın hakikî mânâsı olan mefkure var. Sonra rebabiyet var... Ah şimdi...

– Şimdi bunlar yok mu?

– Yok, yok, diye inledim. Doktor güldü. Bana acır gibi baktı:

– Ne fena, ne yanlış itikat...

– ....

Vapur Kız Kulesi açıklarından geçiyor, poyraz solumuzdan

Mekâre: Kira ile tutulan yük hayvanı./ **Rebâbî:** Müzik çalan adam./ **Tayf:** Uykuda görünen hayal.

çarpıyor, elimdeki defterin yapraklarını açarak kahramanımı beğenmeyen genç doktora sanki bir cevap vermek istiyordu. Tekrar sordum:

– Söyle bana, hâlde mâzînin harareti var mı?

– Hâlde hararet değil, ateş var, ateş, dedi.

– Ben görmüyorum.

– Çünkü hayalperversin. Hakikati gözün görmez. Mâzîdeki kağnı bugün nasıl otomobil şeklinde ise, sorduğun hararet de ateş şeklindedir. Mâzîdeki ok, bugün mitralyözdür. Mâzîdeki kulübe bugün muhteşem bir âbidedir. Mâzîdeki sal, bugün dretnottur. Mâzîdeki masalcının bir kutuya binip memleketten memlekete uçmak hülyası bugün bir hakikattir. İşte tayyareler, işte zeplinler...

– Fakat mânevî faziletler, diye sözünü kesmek istedim.

– Onlar da, dedi. Onlar da asırlar içinde tekâmül yollarından geçerek sizin dar hayalinize sığmayacak derecede mehibleşmiş... Kırk ikiliğin yanında piştovu gözünün önüne getir. Mâzînin ulviyeti, mâzînin fazileti, hâlin azameti karşısında tabii böyle çocuk oyuncağı gibi kalır. Mâzîdeki fidan, bugün koca bir çınardır. Dur; meselâ en rebabî olan bir fazilet... aşk değil mi? Mâzîde bir ferde, bir aileye, nihayet bir kabileye karşı duyuluyordu. Şimdi bu aşk o kadar büyümüş, o kadar büyümüştür ki, içinde fert, aile, akraba, ummana düşen yağmur damlaları gibi kayboluvermiştir. Bugünkü millet, vatan, insaniyet muhabbetini düşün. Bugün mefkûre uğrunda ne feda olunmaz? Sevgili mi? Aile mi? Ocak mı? Hayat mı? Ne? Ne? Mâzîdeki fert, asırların içinde, hisçe büyümüş, hayvanlıktan, uzviyetten çok uzaklaşmış, değişmiş... Şimdi onun ruhu, onun vicdanı büyük bir kâinatı istiab eden başlı başına bir dünya...

Görüyordum: Bu genç doktor, birçok meslektaşları gibi, biraz da hatipti. Üç senelik durma dinlenme bilmeyen bir uğraşma onun sinirlerini çelikleştirmiş; senelerce, daima üzerinde bomba

Mehîb: Heybetli, azametli.

atan tayyarelerin uçuştuğu hastane çadırlarında itidalini bozmadan ameliyatlar yapmak, müthiş yaralar, kopmuş kollar, yarılmış karınlar, parçalanmış kafalar, korkunç ölümler görmek onu tamamıyla başka bir adam yapmıştı.

Yeni harbin ahlâkî kıymetini, ulvî büyüklüğünü, yüksek fedakârlıklarını, duyulmuş bir heyecanla anlatıyordu. Tasvirleri fen adamlarına mahsus mücerret tabirlerle karışıktı. Cephelerde gördüklerini aynıyla değil, sanki gördüklerinden çıkardığı terkibî neticeyi bana söylemek istiyordu; onun fikrince insanlarda manevî faziletlerin azameti zihnin hacmiyle mütenasipti. Eski insanların içtimaî muhitleri mahduttu. Aile, kabile, aşiret, nihayet kavim... Zihinlerinin hacmi de içtimaî muhitlerinin sahası derecesinde idi. Yani dardı. Bu dar zihinlerde ufku genişlememiş dimağlarda, zarurî olarak, faziletler de dardı. Hatta din, ulûhiyet, mukaddes bile pek mahduttu. Medeniyetler dimağların ufuklarını büyütmüştü. Fert, mensup olduğu cemiyetin hatta bütün insaniyetin şuuruyla hissetmeye, düşünmeye başlamıştı. Artık faziletler de zihinlerin hacmine uymuş, inanılmaz derecelerde büyümüştü.

Susuyor, defterimle oynayarak, gülümseyerek dinliyordum. Selimiye'nin önlerinde idik. Köpüklü denizin üstünde serseri martılar uçuşuyor, yanımızdan yelkenli bir mavna geçiyordu. Doktor sağ taraftaki kanepelerde birisini selâmladı. Sonra, birdenbire sözlerinin konferans edasını değiştirerek bana sordu:

– Senin destanlarındaki eski kahramanlarının içinde harp meydanında yaralananlar var mı?

– Tabii var, dedim.

– Yaraları kaç yerinden?

– Muharebenin şiddetine göre... Üç, beş, hatta bazen...

– Bazen?

– Hatta on yerinden!

– Bu, çok mu?

Mücerret: Soyut./ **İçtimâî:** Sosyal./ **Muhit:** Çevre./ **Mahdut:** Sınırlı.

– Az mı?

Güldü:

– Şuraya bak, dedi. Sol tarafındaki kanepenin tâ ucunu gösteriyordu.

– Gördün mü, o zabiti?

Büyük kalpaklı, pek şık, pek genç, pek zayıf, uzun boylu, narin, kumral bir zabit...

– Gördüm, dedim. Şimdi selâm verdiğin, değil mi?

– Evet... Tuhaf bir tesadüf Çanakkale'de, Kafkas cephesinde, Bağdat'ta, Suriye'de, Makedonya'da beni onunla karşı karşıya getirdi. Daima hastanede, ameliyat masasının üzerinde...

– Demek hep yaralanmıştı?

– Hem kaç yerinden? Tahmin et bakalım?

Harp cephelerini hesap ettim:

– Beş yerinden, dedim.

Doktor yine güldü.

– Hayır.

Cephelerin adedine birer daha ilâve ettim:

– On yerinden...

– Hayır.

– On beş... Hayır.

– On sekiz...

– Hayır.

– Yirmi...

– Hayır.

– Yirmi beş yerinden...

– Hayır. Daha çık. Tereddütle:

– Otuz, dedim.

– Hayır. Daha çık.

– Otuz beş...

– Hayır!

"Kırk..." diyemedim. Bu olacak şey değildi.

– Lâtife ediyorsun doktor, diye güldüm.

– Hayır, katiyen lâtife değil. Söyleyeyim mi, kaç yerinden?

– Söyle.

– Tam kırk dokuz yerinden...

Hayretle döndüm. Genç zabite baktım. Elindeki bastonu parlak potinlerine vuruyor, İstanbul'un pek aydınlık bir sis içinde dumanlanan mahmur ufuklarını seyrediyordu.

– Yalan.

– Vallahi sahi söylüyorum.

Tekrar genç zabite baktım. Yüzümü çevirmeden sordum:

– Bu yaraların hepsini ayrı ayrı mı almış?

– Hayır. Hemen her muharebede beş on yara birden... Bir kere Bağdat'ta on sekiz yara ile benim önüme getirdiler. Ayaklarından bir mitralyöz yağmuru geçmiş, yere uzanınca tepesinde bir şarapnel patlamıştı.

Dondum:

– Nasıl ölmedi?

– O ölmez. Onda bir iman var: başından bacaklarının arasına kadar dört parmak uzunlamalığına, omuzlarının arasında dört parmak enliliğine, çapraz bir hudut çizer. "Buralarda isabet olmazsa ölüm yok." der. Suriye'de bel kemiğine bir kurşun dokunmuştu. Ayakları tutmuyordu. Kurşunu çıkardım. Yine hissi yerine geldi. Bir hafta içinde kendini topladı. Ateşe koştu, öyle bir azim... Öyle kuvvet ki... Tarif edemem sana... Ameliyat esnasında katiyen kendisini bayılttırmaz.

Yine genç zabite baktım. Kulaklarıma inanamıyordum, bu kadar narin, bu kadar güzel, bu kadar nahif bir vücutta böyle kuvvetli bir ruh...

– Bu genç nereli?

– İstanbullu... Sana kısaca kim olduğunu söyleyeyim. Gayet zengin bir ailenin kıymetli, tek bir evlâdı... Harpten evvel Almanya'da okuyormuş. Ben dinlemedim; ama Erenköyü'nde oturan komşularından işittim, harikulâde bir sanatkârmış... Harp

ilân olununca talimgâha koşmuş. Kemanın yayını bıraktığı eline kılıcı almış... Bütün orduda şimdi onun şöhretini duymayan yoktur. İstediğine sor.

– Adı ne?

– Ferhat Ali Bey.

Vapur Haydarpaşa limanına giriyordu.

– Ben bu ismi duymadım. Resmini de gazetelerde görmedim, dedim. Doktor:

– İşte senin zihniyetin, diye tekrar güldü. Sen yeni kahramanları, medenî, yani millî kahramanları katiyen anlayamazsın. Onlar gürültülü tebcîle, pohpoha, alâyişe tenezzül etmezler, hatta böyle reklâmlardan iğrenirler. Kahramanlıklarının kendilerine değil, millete, orduya ait olduğunu söylerler. Meselâ işte bu Ferhat Ali Bey, katiyen fotoğrafını çıkartmaz. Kafkas cephesinde bir gece istikşâfında baskına uğrattığı Kazakların kılıç yaralarıyla benim hastaneme gelmişti, Harp Mecmuası'na göndermek için fotoğrafını çıkartmak istedim. Reddetti. "Halkın, ordunun şerefini kendi nefsime mahsus bir haslet gibi göstermek hırsızlıktır." dedi Ben de senin gibi evvelâ anlamadım. Yaptığı kahramanlıkları anladım. "Bunlar hep biter, vazife... dedi, milyonlarca asker vazifesini yapıyor, öyleyse hepsinin fotoğraflarını çıkarıp gazetelere basmalı."

– Tamamıyla meçhuliyet, nisyan istemek... Bu tuhaf bir arzu, dedim.

– Hayır, tamamıyla nisyan istemiyor. Hastanemde onunla uzun uzadıya konuştum. Ruhunu anladım. "Ölülere mükâfat, dirilerin hatırasıdır." diyor. Onun fikrince bir kahraman öldükten, ebedî hayata karıştıktan sonra tebcil olunmalı. Sağken yapılan tebcil ve mükâfat kahramanlığın, fedakârlığın hasbîliğini bozar. Fazilet şuursuz, menfaat kaybından âzâde iken şuurlu bir hâle geçer. Sahibini küçültür, düşürür. Vapur yanaşıyor, yolcular ayağa kalkıyordu. Doktor:

– Haydi, Haydarpaşa'ya in de... Çıkarken seni ona takdim edeyim, dedi.

İstikşâf: Keşfe çalışma./ **Nisyan:** Unutma, unutulma./ **Hasbî:** Karşılıksız, bedava.

– Peki!

Kalbim çarpıyordu...

Kalktık, o da ayakta idi, bastonuna dayanıyordu.

Doktor önüne gitti. Elini sıktı:

– Nasılsınız Ferhat Bey?

– Çok iyiyim efendim.

– Gördüm sizi yanınıza gelemedim, halazademden ayrılamadım. Size takdim ederim...

– Teşekkür ederim.

– İhtiyat zabiti Ferhat Ali Bey!

– Teşekkür ederim, dedim, sinirli elini sıktım.

Doktor, bu adsız kahramanla konuşmaya başladı. Ben mukaddes bir vücut karşısında dinî bir haz duyan günahkâr bir mümin sükûtuyla duruyor, onun iri mavi gözlerine, yüksek alnına, hiç kimseye benzemeyen nezih çehresine bakarak içimde derin bir ürperme duyuyordum.

– Şimdi burada mısınız, Doktor Bey?

– Evet, siz?

– Ben de galiba bir müddet daha burada...

Yürümeye başladık, genç zabit azıcık aksıyordu. Doktor sordu:

– Bacağınız mı uyuştu? Duralım, ahâli çıksın.

– Hayır, yürüyelim, dedi. Uyuşmadı. Bu sefer Galiçya'da gülle götürdü.

– Bacağınızı mı?

– Evet, sağ bacağımı!

İkimiz birden taş kesildik. O gülümsüyordu:

– Ama hamdolsun, korktuğuma uğramadım, dedi.

– Evet, bu harp zamanında tekaüt olup bir köşeye atılacağım, levazıma filan verileceğim diye ödüm kopuyordu.

Sararan, birdenbire neşesini kaybeden doktor matemi bir telehhüfle sordu:

– Fakat artık nasıl harbe gideceksiniz?

Tekâüt: Emekli./ **Telehhüf:** Hasret ve kederle yanıp yakılma, mahzun olma.

– Pek rahat... Ne otomobille, ne atla, ne de yayan...

– Nasıl?

– Tayyare ile.

– ?..

– Evet, dün nezaret, istidamı terviç etti. Beni tayyareci sınıfına ayırdı. Tayyarecilikte bacağa lüzum yok. İnsan oturduğu yerde, rahat rahat harp edecek... Hem binlerce metre yukarılarda, bulutların arasında... Ne zevk! Ne zevk!

– ...

– ...

Doktorun, benim sesimiz çıkmıyordu. İskeleden iniyorduk. Takma bacağını henüz, iyice kullanamayan bu yeni, bu medenî, bu millî kahramana bakarak elimdeki eski kahramanların destanını denize fırlatmak istiyordum. Utanacak bir şeymiş gibi gayr-i ihtiyarî bu hakir defteri bükerek cebime soktum. Bilet toplanan tahta parmaklıktan geçtik. Garın geniş mermer merdivenleri önünde ellerimizi sıktı. Ayrılırken doktora:

– Hem artık azizim, yaralanmaktan bıkmıştım, dedi. Tayyarede bu yok işte... En çok buna seviniyorum.

* * *

Gar bahçesinin yanında yürürken doktor sordu:

– Nasıl yeni kahramanlar?

– ...

Cevap veremedim. Yüksek semanın ezelî mavilikleri içinde fen kanallarıyla uçan bu kahramanların asla yaralanmayacaklarını; bulutların altında bekleyen muhakkak ölümün onlara uzun sürecek hiçbir acı, hiçbir ulvî elem duyurmayacağını düşünüyordum.

Ömer Seyfeddin

Yeni Mecmua. C. I, S. 9, 6 Eylül 1917, s. 178-180.

İstida: Dilekçe./ **Tervîç:** Destekleme, kıymet ve itibarını arttırma.

Anafartalar grubu kumandanı Miralay Mustafa Kemâl Bey.

Müjde

Sabaha yakındı. Arkamızda bıraktığımız tepelerin üstü morlaşıyordu. Genç şairlerle bizi siperlere doğru götüren arabalar, karanlığın içinde, birbirinden intizamsız kafilelerle ayrılmış tıpkı bir "dargın seyyahlar" kervanı gibi ilerliyordu. Sağımızda siyah körfezin denizi, uyanık dalgalarıyla ötüyor, sazlığa benzeyen karaltılar tâ sahile kadar uzanıyordu. Yarımadanın berzahındaki bu geniş yol biraz tehlikeliydi. Sigara içilmeyecek, kibrit, fener yakılmayacaktı. Ömründe ilk defa harp mıntıkasına giren acemi bir asker heyecanı duyuyorduk! Gözlerimiz görünmeyen ufuklarda kruvazör, torpido hayalleri arıyordu. Araba arkadaşım şairlerin gözlüklüsü:

– Bakın, diye açık perdeden parmağını uzattı. Bir ziya var. Hafif bir ziya...

– Nerede?

– Denizin ortasında...

Öteki şairle beraber ben de onun gösterdiği tarafa dikkatle baktım. Hiçbir şey göremedim. Bu genç, gündüz bile çok uzağı

Berzah: İnce, uzun kara parçası.

görmüyordu, gülüştük. Sanki şosenin kenarında bizi dinleyen bir kulak varmış gibi yavaş bir sesle konuşmaya başladık:

– Torpido falan olsa zaten aydınlık göstermez.

– Ama bacasından bir kıvılcım çıksa yine görünür.

– Tutalım ki kenarda bir torpido var. Yoldan geçen her arabaya ateş eder mi?

– Eder ya...

Şairlerin en genci bana:

– Niçin edecek, diye sordu. Lâtife etmek istedim:

– Düşman her arabayı cephane farz etmeye mecburdur.

– Yok canım...

– Ya arabadakiler yaralılarsa?..

– Yaralılar geceleyin, fenerleri söndürülmüş arabalarla gizlice götürülmez...

– Eee?..

– ...

– Yolun birkaç kilometre süren sahil kısmını, konuşurken nasıl geçtiğimizi duymadık. Yine denizin sesi sustu. Yine küçük tepelerin mahmur sükûnu başladı. Göğün morlaşan kenarı eriyor, menekşe rengine giriyordu. Etrafımızdaki çalılar uyumuş seyirci gölgeler gibi göründü; arabamız durdu. Eğildim:

– Ne oldu, diye arabacıya soracaktım. Bize refakat eden nazik zabiti fark ettim.

– Artık yine toplu gideceğiz. Yol mahfuzdur, sahilden görünmez, dedi. Geridekilerin yetişmesi için küçük bir mola verilecekti. Hemen aşağı atladık. Her gelen arabayı sanki uzak bir gurbetten dönüyormuş gibi karşıladık. Yarım saat geçmeden kafilemiz yine hareket etti. Göğün menekşe renkli kenarı pembeleşiyor, küçük yıldızlar siliniyordu. Bütün ufuk şimşek çakmış gibi ansızın aydınlandı; havada büyücek bir ateşin parladığını, doğuya doğru yeşil, sarı, sincabî alevler saçarak düştüğünü gördük.

– Top güllesi!

Mahfuz: Saklanmış, korunmuş.

– Bomba.

– Tayyareden atıldı.

– Gece tayyare uçar mı?

– Ya bu ne?

– Şahap.

– Hayır...

Ben:

– Hacer-i semavî olmalı, dedim. Gülle, bomba, tenvir tabancası olmadığına şüphe yoktu! Pek yükseklerden tutuşmuş, pek uzaklara, pek çok uzak ufuklara düşmüştü. Ama şahap da değildi. Çok büyük, çok renkli, çok ihtişamlıydı. Ardında bir müddet sönmeyen altın bir iz bırakmıştı. Genç şairler arabalardan atlıyorlar, gördükleri şeyin ne olduğunu münakaşa ediyorlar, bizi götüren zabitin landosuna koşuyorlardı. Düz yolda arabalar yavaş yavaş gidiyordu. Bilmem ne kadar gittik. Göğün deminki harikası unutuldu. Artık sabah olmuştu. Hafif, şeffaf bir sis fundalıkları dolanıyor, güneşin damlaları yaprakları yaldızlıyordu. Arabalar sabah molası için durdu. Asker kıyafetine girmiş, kabalaklı muharrirler, genç şairler şoseye indiler. Sanki hepsi arabalarda oturmaktan, yatmaktan yorulmuşlar, şimdi ayakta durmak, dolaşmak, dinlenmek istiyorlardı. Ben daha arabadaydım. Bir ses işittim:

– Havaya bakın, arkadaşlar, havaya bakın!

– Eğildim. Gözlerimi yukarı kaldırdım. Hava gayet parlak, gayet açık mavi, gayet saftı.

Bulut filan yoktu.

Aynı ses tekrar haykırdı:

– Bakın, "fethün karîb" görmüyor musunuz?

– Ne, ne?

– Ne tarafta?...

– ?

– ...

Şahap: Kayan yıldız./ **Hacer-i semâvî:** Gök taşı./ **Fethün karîb:** "Fetih yakındır." Kur'an-ı Kerim'de Fetih suresinde geçen bir ifade.

– !

Herkes yukarı bakıyordu. Ben de aşağıya atladım. Onların yanına gittim. Gökte dolaşmış, şeffaf bir kurdele gibi ince, belirsiz bir duman yığını vardı.

– "Fethün karîb" değil mi?

– İşte 'ha'.

– İşte 'kaf'ın başı.

– Vallahi.

– Vallahi "fethün karîb" işte...

– ...

Hakikaten havadaki bu ince duman yığını tıpkı girift bir sülüs yazıya benziyordu. Benim gözüm de –bana rağmen- "fethün karîb" terkibini okuyordu.

– Deminki "hacer-i semavî" hadisesinin bıraktığı iz olacak, dedim. Kimse işitmedi bile... Hepsinin gözü gökteydi. Hepsi, Allah'ın işaretini gören müminler gibi dalgındı. Mübhem bir vecd içindeydi. Yalnız kafilenin genç doktoru bu büyük manevî işarete sonradan görmeyenleri de inandırmak için, minimini Kodak'ını havaya kaldırmış, "fethün karîb" müjdesinin fotoğrafını çekmeye çalışıyordu. Bu ince, bu şeffaf duman yığını epey müddet gökte durdu. Yavaş yavaş silinirken bile şekli bozulmuyor, sarih bir kat'iyetle okunuyordu: "Fethün karîb"...

* * *

Genç şairler karargâhlarında kumandanlara, siperlerde zabitlere, neferlere hep parlak, mavi göğün –o gelirken gördükleri büyük müjdesini büyük bir imanla, büyük bir samimiyetle anlatıyorlar, onları da kendileri gibi bu büyük mucizeye inandırıyorlardı. Orada, Çanakkale'de ezeliyet fecrine giden gizli manevî yollara benzeyen uzun, nihayetsiz siperler içinde benim de –bilmem nasıl oldu- gelirken gördüğüm şeyin Tanrı eliyle yazılmış "fethün karîb" müjdesi olduğuna şüphem kalmadı! Hatta yavaş

Mübhem: Belirsiz.

yavaş "Hacer-i semavî izinden kalan duman!" dediğime bile pişman oluyor, sanki ağır bir küfür ettikten sonra mabedine giren küstah bir günahkârın vicdanındaki azapları duyuyordum.

Ömer Seyfeddin

Yeni Mecmua, C. 2, s. 36, 21 Mart 1918, s. 196.

Dokunma Belki Bir Kahramandır

Sandalcı kendisine uzattığım çeyrek lirayı dürüşt bir tavırla itti:

– Beni sarraf mı sandın? Yirmi kuruş sana nerde bulurum, dedi.

Bu haşin muamele karşısında boşanan asabım beni az kaldı fena bir harekete sevk edecekti, arkadaşım kolumdan çekti ve yavaşça:

– Dokunma, dedi. Dokunma belki bir kahramandır...

Ve cebindeki bütün ufak paraları homurdanan adamın nasırlı avucuna döktükten sonra, bu sefer, kendi kendine söylenir gibi aynı sözü tekrar etti:

– Belki bir kahramandır.

Ben hiddetimden yerimde duramıyor ve, "Hayvan herif, ben sana gösterirdim ama... yok, doğrusu buna tahammül olunmaz..." gibi sözler söylüyordum. Arkadaşım, halim ve mülayim koluma girdi, yürümeye başladık. Ben hâlâ:

– Bırak Allah aşkına, diyordum. Bu kadar yumuşaklığı da hiç sevmem. Sandalcı azarlar, vapurda biletçi azarlar, hamal, arabacı... Haddini, derecesini, mevkiini bilmez... Bir efendiye...

Dürüşt: Sert./ **Halim:** Yumuşak huylu./ **Mülâyim:** Yumuşak huylu, yavaş kimse.

Arkadaşım aynı nakaratla sözümü kesti:

– Belki bir kahramandır!

Bunun üzerine kızgınlığım yanımdakine teveccüh eder gibi oldu:

– Bu da ne demek kuzum, esrarlı sözlerin Allah için tam sırası, dedim.

– Esrar değil, bu bir büyük hakîkatin düsturu ki daha geçen gün keşfettim, dedi. Ufak bir hadise, Newton'ın elması gibi ufak ve mânâsız bir hadise, tıpkı bu sandalcı ile senin aranda geçen vakaya müşabih bir şey, geçen gün Kartal ile Yakacık arasında, vehleten bu büyük hakikatin keşfine medar oldu. O günden beri bu hakikatin aydınlığı ile doluyum, insanın bağrında menbalar var. Dediğim gibi, en küçük bir hadise bir gün böyle manevî bir menbaı boşaltır. Artık demeyeceğim ki bedbinler bedbin, hodbinler hodbin, hırçın ve kibirliler hırçın ve kibirlidir. Benliğinin karanlığından çıkan insan, ne bedbin, ne hodbin, ne hırçın, ne kibirli olabilir. Biz bugün otuz beş yaşında olanlar vatana ve halka karşı inkâr ve ilhadın en asil bir medeniyet felsefesi, adetâ bir teselli telâkki olunduğu bir devirde doğduk, yaşadık ve okuduk. Onun için biz bütün bir nesil hâlâ bedbin ve hodbiniz. Galatasaray Sultanisi'nin sıralarından bugüne kadar, on beş senedir, kana kana içtiğim medeniyet iksiriyle, dudaklarım meraretten buruşuk, beynimde ağır kurşunî, bir türlü erimeyen bir mahmurlukla bu şehrin en uzak bir sayfiyesi olan Yakacık'a çekilmiş, hattâ orada bile köyden ayrı rüstai bir evde münzevi, yalnız kendim için yaşıyorum. Bedbin bir felsefeyle yıllarca bedmest kafam bu yalnızlıktan bir büyüklük hazzı duyuyordu.

Garbın bir filozofundan diğer filozofuna geçtikçe, yollarında yürüdüğüm karanlık biraz daha kesifleşiyor, tabiattan, hayattan, insanlardan bir merhale daha uzaklaşıyordum. Nereye gidiyordum, bilmem!

Teveccüh: Yönelme, çevrilme./ **Müşabih:** Benzer, benzeyen./ **Vehleten:** Ansızın./ **Hodbin:** Kendini beğenmiş, bencil./ **İlhad:** Dinsizlik./ **Meraret:** Acılık, tatsızlık./ **Rüstâî:** Kırsal./ **Bedmest:** Kendini bilmeyecek derecede sarhoş.

Bir gün uzun bir inzivadan sonra, yüzüstü kalmış bazı işlerimin tesviyesi için İstanbul'a inmiş ve akşam son trenle köye dönmüştüm. Kartal istasyonunda in cin yoktu. Mamafih, sabahleyin tembih ettiğim bir araba beni bekleyecekti; baktım o da yok... Yaya gitmek benim için ihtimâl haricindeydi. Bir aydır, bin ihtimam ile kazandığım üç kiloyu bir buçuk iki saatta kaybedivermek benim gibi sıhhatine düşkün bir kimseye felâketlerin en büyüğüdür. Köyün arabacısı... bu topal bir adamdı. Sabahleyin beni trene getirdi, kendisine döne döne söyledim. "Akşama muhakkak bekle! Sana fazla para veririm. Yoksa elimden kurtulamazsın!" Kemâl-i katiyetle başını salladı: "Merak etme, sen işine bak, dediydi. Hay adam hay, keşke sabahki ücretini vermeyeydim." diye söylenerek karanlıkta oraya buraya başvurdum. Nihayet, bana bir çare bulsun diye hatırıma polise müracaat tedbiri geldi, gittim, meseleyi anlattım, polis:

– Tarif ettiğiniz arabacı demincek buralardaydı. Arabasını kahvenin arka tarafına çekerken gördüm. Orada uyuyup kalmış olmasın, dedi. Gittik, filhakika adam oradaydı. Hayvanını çıkarmış, ağzına yem torbasını geçirip bir ağaca bağlamış, kendisi de arabanın içine girip uyumuş. Polis arabayı şöyle şiddetle bir sarstı. Uyuyan adam şaşkın bir telâş ile yerinden fırladı, karanlığın içinde bir bana bir polise baktı. Sonra insanı öfkeden tepindirecek bir sükûnetle tekrar yatmaya hazırlanarak:

– Nafile, bu saatten sonra iki lira versen de kımıldamam, dedi.

Bu söz üzerine bereket versin ki benim yerime polis hiddetlendi. Birçok azar, birçok tehdit ve cebir... Nihayet arabacı inkıyat etti, kalktı, güç belâ hayvanını çözdü, hazırladı, arabaya çekti, kendisi de homurdanarak yerine oturduktan sonra bana dönüp, hiddetle:

– Haydi bakalım, dedi ve ilk kamçıyı şaklatmakla beraber şu sözleri mırıldandı: "Allah böyle işin belâsını versin!" İşte böyle bir belâ-yı fatiha ile yola revan olduk. Epeyce gittikten sonra arabacı başını bana doğru uzatıp dedi ki:

Mamafih: Bununla birlikte./ **Filhakîka:** Gerçekten, hakikaten./ **İnkıyâd:** Boyun eğme.

– Senin bu saatte geleceğini bilseydim, bu pazarlığa hiç yanaşmazdım. Bana akşam gelirim dedin, yatsı okunalı iki saat oluyor, bu Beyoğlu arabası değil beyim, geceyarısı adam taşımaz.

Evvelâ cevap vermek istemedim; fakat son sözlerde tuhaf bir îmâ bularak kendimi zaptedemedim, yumruğumu arabacının burnuna dayayarak:

– Ağzını kapa, yoksa şimdi tepelerim, diye bağırdım.

Sustu ve mırıldanarak kamçısını şaklattı. Hayvan bizi güç çekiyor, yolun fazla dik yerlerinde arabacı inip onu başından çekmeye mecbur oluyordu. Zaten bilirsin ki Kartal'dan itibaren tâ Yakacık'a kadar yol bilâfasıla yokuştur. Yarım saat kadar bu minval ile gittikten sonra hayvan nihayet tamamiyle diner gibi oldu ve durdu. Gece ağır, kesif ve sessiz... Yalnız yerinden atlayan arabacı çırpınıyor, tepiniyor, kamçılıyor, çekiyor, sövüyor, bütün öfkesini hayvandan almaya çalışıyor. Daha yarım saatlik yolumuz var. Dedim ki:

– Bırak biraz dinlensin, sonra hiç yürüyemez...

Arabacı benim bu sözümde insânî ve terehhüme benzer bir şey bulup da yanıma sokuldu ve yumuşak hasbıhâl sesiyle:

– Beyefendi, dedi. Yine kızacaksın ama, sana doğruyu söyleyeyim, ömrümde şu yaptığımız gece seferi gibi hiçbir şey bana bu kadar zahmetli ve ağır gelmedi. Beş sene askerlik ettim, hem nasıl askerlik ettim beyefendi. Balkan Harbi'nde Lüleburgaz bozgunu, Çatalca müdafaaları, sonra Kafkasya seferi, daha sonra Çanakkale... Fakat Lüleburgaz bozgununu, Çatalca müdafaası, Kafkas seferi, Çanakkale deyip geçivermemeli... Lüleburgaz bozgunu kıyamet günü gibi bir şeydi, sanıyorduk ki artık bu dünyanın sonudur, günlerce aç, susuz, gâh tepelere tırmanarak, gâh bayırlardan yuvarlanarak, yol kaybolmuş, akıl baştan gitmiş, gözler dönmüş, nereden gelip nereye gittiğini bilemezsin... Böyle bir hâlde... İstanbul'un içine nasıl geldikti, hatırlarsınız... O za-

Terehhüm: Acıma.

man sizin gibi beyler bize hakaret ve nefretle bakıyordu... Fakat çok geçmeden, karnımız yarı doyup yarı doymadan, aklımız tamamiyle başımıza gelmeden, İstanbul üstüne yağan güllelere doğru koştuk, aydınlık olsa da size bir kollarımı ve göğsümü göstersem, ne delik deşik şaşar kalırdınız. Bir buçuk sene ya geçti, ya geçmedi, biliyorsunuz, son seferberlik çıktı, beni yine çağırdılar. Vakıa, bu sefer ne aç kaldık, ne perişan olduk, fakat ne kadar olsa harp harptır, efendi... Bunu Kafkas hududunda, Moskof Kazaklarının akınlarına karşı durmuş, Çanakkale'de aylarca siper içinde kurşun, gülle, bomba sesi dinlemiş kimselere sorun... Ah Çanakkale! Gözüm Çanakkale'de... Ne yazık ki düşman kaçarken ben bulunmadım; çünkü bir gün nasıl oldu bilmem...

Bu bacağı sakat arabacının sesinde, ıssız ve siyah geceye haşmet ve mehabet veren bir şey vardı. O söyledikçe ben küçülüyor, küçülüyor ve bir toz zerresi gibi titriyordum. Topal arabacı da bana, beşeriyetin en büyük destanından çıkıp gelmiş bir tayf gibi görünüyordu, öyle bir tayf ki nefesinde barut, kan ve toprak kokuyor, anlattıkça yükseliyor, genişliyor, bütün geceyi istila ediyor. Evvelâ o kırık dökük bozgunu, Çatalca müdafaaları, sonra Kafkasya seferini hasbıhâl sesiyle başlamışken gittikçe anlattığı vakaların derecesine göre coştu, teferruattan teferruata girdikçe farkına varmayarak samimi olduğu kadar haşmetli, haşmetli olduğu kadar mehîp bir lisan söylemeye başladı. Şimdi her cümlesinin başında "ben, ben, ben" diyor ve bu kuvvetli (beni)ler önünde benim benliğim, şu yazın Boğaziçi sahillerinde, Erenköyler'inde, Adalar'da, Yakacık'ta, kışın Şişli'lerde, Beyoğlu'larda bin türlü ihtimamlarla beslediğim benlik, yavaş yavaş eriyip sönüyordu. Bir an geldi ki, "Sus, sus, beni bırak, git, yine dumanlara, yine kanlara, yine barutlara karış." diye bağırmak istedim; fakat tayf müstevli ve anud idi, beni bırakmıyordu. Beni her tarafımdan yakalamıştı. Beni, o "ben"lerle başlayan her cümlesinde bir yerden diğer yere çarpıyordu.

Terehhüm: Acıma./ **Tayf:** Uykuda görünen hayal, hayalet./ **Müstevlî:** Yayılan, her tarafı kaplayan./ **Anûd:** İnatçı.

"İşte bu geceden sonra, aziz dost, işte bu geceden sonra düşündüm ki memleketin her tarafı böyle kahramanlarla doludur. Yarın büsbütün, her taraf bunlarla dolacak. Biz birisine bir iş tahmil ederken korkacağız ki o kahramanlardan biri olmasın, bir başkasını azarlarken düşüneceğiz ki belki Çanakkale harbinde döğüştü. Bir sandalcının başına yumruğumuzu indirirken birden hatırımıza gelecek ki belki Anadolu müdafaasında bulundu, işte onun için demin sana "Dokunma belki bir kahramandır." dedim.

Yakub Kadri

İkdam, Nu: 5965, 19 Haziran 1916

Tahmil: Yükleme.

Küçük Zabit

Henüz yirmi iki yaşında, fakat gören on altısında bir çocuk sanır. Kat kat kundaklar içinde süt emmiş, camekânlarda yetişen narin nebatat gibi, kapalı odalarda, yumuşak halılar üstünde koşup hoplamış, altı yaşına kadar ana, dadı, taya kucağından hiç inmemiş, ilk tahsilini evinde hususi olarak yapmış, birkaç sene Galatasaray Sultanisi'ne nehari devam etmiş ve günün birinde, Mekteb-i Hukuk'a girmekle Fransa'da ikmâl-i tahsile gitmek arasında müteredditken ve hatır ve hayalinde, askerlik nedir, zabit olmak, harbe gitmek nasıl şeydir? Nasıl silâh atılır? Bir göğüse süngü nasıl batırılır? Bir gülleye, bir kurşun yağmuruna karşı nasıl durulur? Bütün bunlara dair hatır ve hayalinde hiçbir şey yokken, günün birinde, kendi de pek iyi farkına varmayarak asker olmuş, kılıç takmış, cılız, sarışın bir şehir çocuğu, kibar nazlı bir İstanbul çocuğu, az çok ateşli, fakat berrak ve masum gözlerle, bize, ihtiyar ve mütekait bir eski kumandan gibi harbe ve askerlik hayatına dair intibalarını, müşahede ve hâtıralarını naklediyor:

Taya: Dâye, süt anne, dadı./ **Nehari:** Yatılı okulların okula gündüz devam edenleri için kullanılan ifade./ **İkmâl-i tahsil:** Tahsilini tamamlama./ **Mütekait:** Emekli.

– Neden saklayayım, diyor. Doğrusu askerlik hayatımın ilk aylarında epeyce sıkıntı, zahmet ve ıstırap çektim. Hele ilk haftalarda öyle sandım ki harbe girmeden evvel öleceğim. Sabahleyin şafakla beraber kalkmalar, bir zabit önünde bitmez tükenmez vaziyetler almalar, kızgın güneş altında toz toprak içinde saatlerce mesafeler katetmeler, bayırlar tırmanmalar, yokuş aşağı yuvarlanırcasına koşuşmalar, taşlık, gübrelik veya çamur demeyip yüzükoyun yere uzanmalar, sonra silâh omuzda, silâh elde sabahtan akşama kadar bin türlü yorucu hareketler, daha, şimdi hatırıma gelmeyen bir sürü müziç vazifeler, mecburiyetler, bana cehennemî bir âlemin işkenceleri gibi geliyordu. Ben ki o zamana gelinceye kadar, Tünel'le Tokatlıyan arasında iki defa inip çıksam veya Köprü'nün bir ucundan Boğaziçi iskelesine kadar biraz hızlı yürümek mecburiyetinde kalsam çarpıntıdan ve terden harap olur, bütün bir yirmi dört saat kendimi kati bir istirahata muhtaç telâkki ederdim. Akşam gurûbtan sonra belki eve avdet edemem de dışarıda rutubete maruz kalırım diye haziran ortalarına kadar kolumda pardösüsüz sokağa çıkmazdım. Erenköy istasyonu ile bizim köşkün arası on; on beş dakikalık mesafedir, ara sıra araba bulamayıp da bu mesafeyi yürüyecek olsam kendimi dünyanın en bedbaht ve biçare bir adamı vehmederdim. Uykularım onar saat sürer. Uyanışlarım bir saati geçer ve giyinip hazırlanmam -eğer traş da dahilse- bazan iki saati işgal ederdi, iş güç sahibi olmadığım için evden çıkışlarım ekseriya bir gezinti maksadiyledir; fakat, gezinti meselelerinde ayrıca çok müşkülpesent ve çok tembeldim. Kadıköy taraflarında bulunduğumuz mevsimler, Fener'i pek tozlu, Moda'yı pek havasız, Çamlıca'yı ise kuş geçmez kervan konmaz, dağ başları kadar uzak ve zahmetli bulurdum. Boğaziçi'nde bulunduğumuz zamanlar ise saatlerce rüzgârın şiddet veya mülâyemetini tetkik ve tarassutla vakit geçirirdim. En rahat ve eğlenceli saatlerim yine Beyoğlu'nda geçerdi. Taksim Bahçesi'nde arkalığı uzun, geniş

Müziç: Rahatsızlık veren, usandıran./ **Müşkülpesent:** Güç beğenen, her şeyi beğenmeyen./ **Mülâyemet:** Yumuşak huyluluk, yavaşlık./ **Tarassut:** Gözetleme, bekleme.

hasır sandalyeler var, bunlardan birinin içine yaslanıp Lebon'da içilmiş bir ikindi çayını müteakip kokulu ve tatlı bir likör kadehini damla damla boşaltmayı hayatın en leziz, en derin ve en yüksek hazlarından, saadetlerinden biri telâkki eylerdim. Bunun fevkinde, hayalimde, her an bin renk, bin şekil verdiğim müstakbel bir hayat mefkûresi vardı ki o da, Taksim Bahçesi'nden daha geniş ve daha muntazam bahçeleri, içine gömüldüğüm koltuklu hasır sandalyelerden daha rahat sandalyeleri ve damla damla içtiğim likörden daha muattar, daha taze likörleriyle büyük bir belde, bir Avrupa beldesi halinde tecelli ederdi. Sözlerine doyamadığım bir Fransız genci ekseriya bu narin hülyayı beraber okşadığımız, en sevimli bir hemdemdi. Gerek akrabadan, gerek mektep arkadaşlarımdan birçok tanıdıklarım bulunduğu halde hiçbiriyle ülfeti bu Fransız refikimin sohbetine tercih edemez, sözün lezzetini onda, hakikati onda, zarafeti onda, nükte ve zekâyı onda bulurdum.

"İşte günün birinde vehleten bu hayattan, bu itiyatlardan, bu hazlardan, bu hülyalardan ayrılıvermek, bir likör masası başından bir karavana içine düşüvermek ve zarif bir arkadaşın nüktelerinden, kahkahalarından, sert sesli bir zabitin "bir, iki"lerine, "hazır ol"larına, "marş, marş"larına geçivermek, bu bana felâketlerin en büyüğü gibi geldi idi. İlk günler başına topuz yemiş bir adam gibi feci bir sersemlik içinde kaldım; sonra meraretli, elemli bir teslimiyet devresi geldi; uzun bir müddet, askerliğimden evvelki benliğimin acı acı matemini tuttum; sanki o bir başkasıydı; çok sevdiğim, bana çok yakın biri idi ve öldü... Ve hakikatte de öyle oldu, likör masası başındaki o genç, o sözde rahat, huzur içinde sırıtan ve Fransız arkadaşiyle mütebessim nükteli sohbetlere dalan genç öldü, o artık ben değilim. Fakat, ne iyi etti de öldü, ne iyi oldu da "o" artık "ben" değildir.

"Umumiyetle askerlik aleyhinde bulunan kimseler iddia ederler ki bir fert, askerlik hayatına girdiği andan itibaren insânî

Muattar: Güzel kokulu./ **Hemdem:** Sıkı fıkı, canciğer arkadaş./ **Ülfet:** Ahbaplık, dostluk, yakınlık./ **Refîk:** Arkadaş./ **Merâret:** Acılık, tatsızlık.

şahsiyetini kaybediyor ve adetâ bir makina halini alıyor. Bu sözde esas mahiyeti tagayyüre uğramış bir hakikatin silik izleri var. Evet, askerlik insanın şahsiyetini yutuyor, fakat insânî şahsiyetini değil, ferdî şahsiyetini, yani ferdiyetini... Ordu bir umman, fert onun içinde bir zerre gibi kayboluyor ve bu kayboluşta, anlatılmaz bir ulviyet, bir kendinden geçiş, bir tecerrüt, bir fedâ-yı nefis, eğer tabir caizse bir fenafilceyş oluş var. Mehip ordu, o bin başlı ve bin kollu, demir ve ateşten kuvvet sanki bütün gürültüsü ve bütün azametiyle sizin, benliğinize giriyor, esrarlı bir el gibi sizi istediği yere itiyor, çekiyor, kaldırıyor, indiriyor; artık, iradeniz onun iradesi, arzunuz onun arzusu, gururunuz onun gururudur. Bunun içindir ki her asker, hele harpteki, asıl işinin başındaki asker bir sair filmenamı andırır.

"Harbe nasıl girdim? Nasıl döğüştüm? Bunu bana sormayınız... Bunu, bilirse, benim benliğime, benim irademe hâkim olan o esrarengiz kuvvet, o esrarengiz varlık bilir. Gelibolu Yarımadası'na vasıl oluş, ilk tayyarelerden tesettür sesi, semanın ötesinde berisinde kapanıp açılan ateşler, ilk tarrakalar, ilk sarsıntılar, sıçan yollarından geçiş, siperde ilk geceyi geçiriş, bütün bunlar bana bir rüyanın müphem hâtıraları gibi geliyor."

"Siperde ilk gecemiz biraz sıkıntılı geçti zannederim; hepimizde az çok yerini yadırgamış bir adam hali vardı. Dışarıdan türlü türlü sesler işitiliyor; sanki hevlengiz bir varlık geceyle didişiyor, boğuşuyor ve kulaklarımızı gâh şedit bir yırtılış sesi tırmalıyor, gâh, müthiş bir patlayış uğulduyor, ara sıra, güya bir devin sarsıntılı hıçkırıkları gibi bir şeyler duyuluyor, sonra, hayalin ihata edemeyeceği kadar büyük bir kalbin çarpıntılarına benzeyen "tak, tak, tak, tak, tak"lar... ve nihayet karanlığın şerha şerha kanayışları... ve nihayet bütün bu seslerden, bu gürültüden, bu bir lâhzada açılıp kapanan ışıklardan daha mehip, daha tehditkâr bir sükût... ellerde intizarın raşesi, başta uykusuzluğun humması...

Tagayyür: Değişme, bozulma./ **Tecerrüt:** Soyunma, soyutlanma./ **Fenâfilceyş:** Orduda kayboluş (mecâzî olarak), varlığını orduya adama./ **Filmenâm:** Uyurgezer./ **Tarraka:** Gümbürtü./ **Hevlengîz:** Korkunç./ **İhata:** Kuşatma, çevirme./ **Mehîb:** Azametli, heybetli./ **İntizar:** Bekleme./ **Raşe:** Titreme.

"Gecenin haileli perdesi ekseriya muzika sesleriyle açılırdı; bu askerî fanfarda ne zaman ve nerede olursa olsun kalbi titreten, asaba bir çelik gerginliği veren acayip bir tesir vardır. Fakat bunu asıl orada dinlemeli, ilk âhenkte ne yorgunluk, ne uykusuzluk, ne siperde alınan vaziyetlerin vücuda getirdiği kırıklıklar, acılar kalıyor, insan sanki cismanî kesafetten tecerrüt edip bir ruh, parıldayan ve uçan bir ruh haline giriyor. O zaman siperden sipere şakalar, kahkahalar, bin türlü şaikane çocukluklar, arkadaşça hararetli konuşmalar başlıyor ve bu neşeyi takip eden cenk, ister istemez, bir şehrâyini andırıyor.

"Muvasalatımızın haftasındaydı, sanıyorum, yüzbaşımızdan bir gece baskını için emir aldık. İşte efendim, ben olduysam, bu gece baskınında oldum. Zannedersem tabiatta, tabiatın zîhayat kısmında vuku bulan hadiselerin en mühim ve en esaslısı, hilkat ve kıyamet kadar mühim ve esaslısı "doğmak" ile "ölmek"tir. Bir ferdin hayatında doğduğu günle öldüğü günden daha mühim nasıl bir vaka olabilir. Halbuki o gece baskınında duçar olduğum halet, sizi temin ederim, benim için doğup ölmekten daha mühim bir şeydi. İnsan dünyaya ilk gözlerini açtığı an ile son nefesini verdiği âna dair bir teessür duyabilir mi? Ben işte buna benzer bir şey hissettim. O zamandan beri... neyse, size vakayı anlatayım:

"Gece karanlıktı; filvaki, o gece için karanlıktı demek de doğru değil, zira, biraz evvel söylediğim gibi, orada karanlık da aydınlık gibi daima açılıp kapanan bir hâldedir; şimdi bakarsınız, etrafınızda birden gündüz olur, şimdi bakarsınız, üstünüze kesif bir gece çöküverir. Nitekim biz de, böyle ânî bir kesafetten bilistifade siperlerden çıktık, tâ uzakta bir harp gemisinin projektörü bir kehkeşan halinde semalara doğru uzanıyor, biz gâh emekleyerek, gâh çömelerek, gâh iki büklüm, beş altı seri adım atarak, sonra birdenbire uzanıp etrafı dinleyerek sessizce, sessizce ilerliyoruz. "Tak, tak, tak" ... nefesimizi tutup duruyoruz; bize değil,

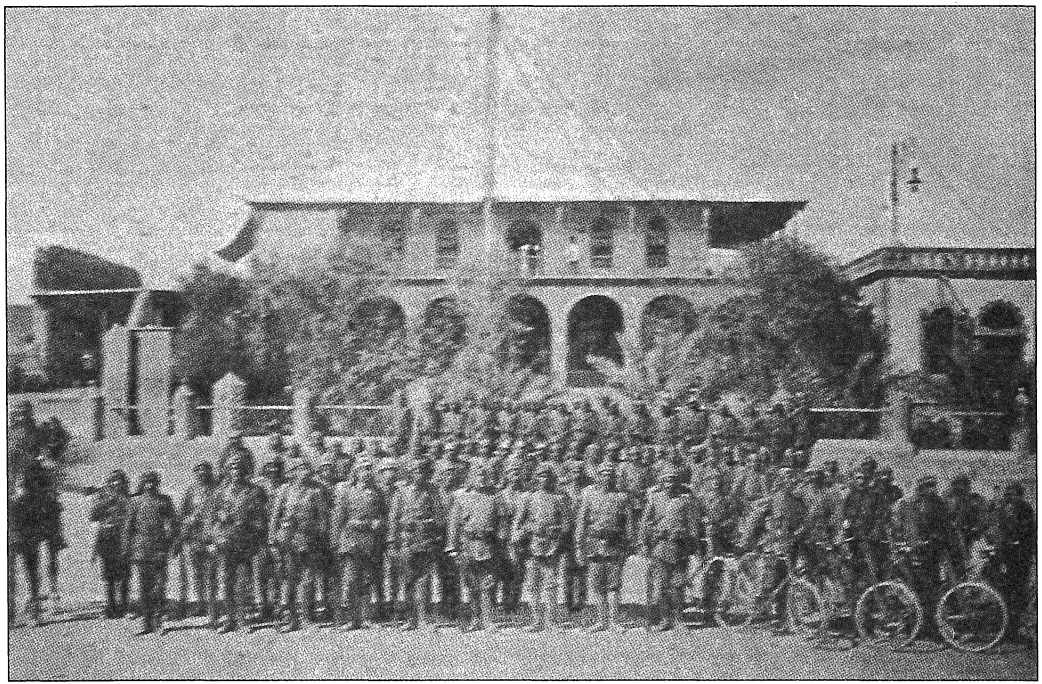
Hâile: Dram, trajedi./ **Kesafet:** Yoğunluk./ **Şaikâne:** Alabildiğine./ **Muvasalat:** Varma, ulaşma, yetişme./ **Zîhayat:** Canlı./ **Bilistifade:** Faydalanarak.

yine ilerliyoruz. Üzerine düşeceğimiz düşman siperine beş on adım kaldı; tâ yukarıdan bir tayyare geçiyor, bende garip bir sarhoşluk var, gülmek, haykırmak, ağlamak istiyorum; yaklaştık, yaklaştık... Nah şuradalar, nah şurada... Birden bir âvâze yükseldi, ne oldu: "Allah, Allah, Allah, Allah!" bizimkiler bağrışıyor, yalnız bağrışmalar, öldürmeye... ve girmeye başladılar. Şimdi birçok ses, birçok boğuk sayhalar, demir ve çelik şıkırtılarıyla beraber, birbirine karışıyor; gâh bir İngiliz'in burundan çıkan bir kelimesi, gâh bir Fransız ismi, gâh hangi lisana ait olduğu kestirilemeyen vahşî bir nida ve bunların hepsine hâkim, o "Allah, Allah, Allah!" âvâzesi... İşte efendim, işte, tam bu sıradaydı, anî, fakat berrak bir aydınlık içinde, onunla yüz yüze, göz göze, göğüs göğüse geldik, onunla... "O" kim sorsanız a!...

"Bir Fransız çavuşu kisvesi içinde benim arkadaşım, benim o zarafetine, sohbetine bir türlü doyamadığım Fransız arkadaşım... Ta kendisi, ta kendisi... O da beni tanıdı, zannederim, çünkü ikimiz birden aynı hayret nidasını salıverdik "A!" Onun elinde göğsüme doğru uzanan bir süngü, benim elimde onun başına çevrilmiş bir tabanca vardı, bir an içinde bu süngü benim göğsüme dayandı ve benim tabancam üst üste, üç el, onun başına boşandı ve genç Fransız çavuşu acı bir sayha ile sırt üstü yere yuvarlandı, işte efendim, bu yuvarlanış bende bir şeyin, mühim bir şeyin, adetâ bir âlemin doğuşu oldu. Bu acayip ve müthiş vakadan ben mevcudiyetimde yeni doğmuş nuranî bir varlık taşıyorum; ruhum bu varlıkla kamaşmış bir haldedir. Öyle düşünüyorum ki ben asker olmasaydım, harbe gitmeseydim ve hayatımın bu acayip ve müthiş ânını yaşamasaydım, asıl benliğimi ömrümün sonuna kadar bağrımın üstünde bir yığın halinde taşıyıp gidecektim. Kim bilir, etrafımızda böyle ne kadar bedbaht kimseler var."

Yakub Kadri

İkdam, Nu: 6966, 3 Temmuz 1916

Bağdat'ta bisikletli Osmanlı askerleri.

Sılada

Afyonkarahisarı'yla Uşak arasında işleyen trenden, geçen martın sonlarına doğru, bir akşam karanlığında, üç asker Işıklar istasyonuna çıktıydı. Bu üç askerden biri, geçen kış Moskof hücumunda bulunmuş bir süvari onbaşısı, diğeri Çanakkale'de omuz başından yaralanmış bir topçu çavuşu, üçüncüsü de Mısır seferinde döğüşmüş bir piyade neferi idi. Bundan iki yıl evvel aynı küçük köyden çıkıp da her biri Osmanlı ülkesinin birer ucunda harp etmiş bu üç hemşehri, tesadüfün garip bir cilvesiyle, günün birinde, İstanbul'un aynı hastanesinde, hatta aynı hastanenin aynı koğuşunda buluşmuşlar ve otuzar kırkar gün süren bir tedaviden sonra üçü de ikişer ay tebdil-i hava izniyle memleketlerine doğru yola çıkmışlardı. Bu üç arkadaştan birinin ismi Emin, birinin Osman, diğerinin Ahmet'ti. Ahmet'le Osman Çavuş bir köyün delikanlısı, hem de birbirlerine uzaktan akrabadırlar. Fakat Emin Onbaşı iki saat daha uzakta başka bir köye gidecek; aksi gibi üç arkadaşın en halsiz ve zayıfı da Emin Onbaşı idi, onun için trenden iner inmez dedi ki:

– Hayırlısıyla ben bu akşam Işıklar'da kalayım da köye yarın sabah gideyim.

Osman Çavuş'la Ahmet ikisi birden cevap verdiler:

– Öyle olsun, bende kalırsın!

Işıklar köyü zaten istasyondan yarım saat ilerdedir, orada herkes uykuya yatmıştır. Habersizce geldikleri için onları hiç kimse beklemiyor.

Binaenaleyh, üç delikanlı, istasyon kantar memuruyla, posta arabacısı İsmail Ağa'dan köye dair birkaç havadis aldıktan sonra beyaz torbaları ellerinde, bir müddet, trenin hareketine muntazır kaldılar. Köy ve kasabalarda, bu trenin vusûl ve hareketlerini seyretmek itiyadı, örf ve anane meyanına dahil olmuş bir şey gibidir, iki senedir, buhar, elektrik ve makine mucizelerinin hayretefzâlarını görmüş olan bu üç asker her nasılsa köylerine mahsus bu itiyattan tecerrüd edemediler ve tren tamamıyla gözden nihan oluncaya kadar bekledikten sonra yavaş yavaş köyün yolunu tuttular.

Hava soğuk, fakat hafif bir mehtap var: Işıklar köyü, hep siyah çatılı sıvasız evlerden mürekkep olduğu için henüz gözükmüyor. Üç arkadaş yolun ortasındaki çeşmeden birer tas su içiyorlar ve biraz daha dinlenip tekrar yavaş yavaş yürüyorlar. Niçin kalplerinde bir sevinç çarpıntısı yok? Neden telâş etmiyorlar?

Osman Çavuş diyor ki:

– İçimde tuhaf bir sıkıntı var. Bana sanki çoktan beri buradaymışım gibi geliyor.

Öbürleri de:

– Ben de, ben de, diyorlar. Osman Çavuş devam ediyor:

– İki yıl oldu. Hiçbir şey değişmemiş. Daha dün çıkmış gibiyim. Fakat çoluk çocuk epeyce büyümüş, değişmiş olacak, kim bilir bizi görünce nasıl şaşıracaklar.

– Yazık ki bizim vâlide bugünü göremeden gitti, çocuğum doğduğu gün o ölmüş, diyor.

Emin onbaşı da ilâve ediyor:

Muntazır: Bekleyen, gözleyen./ **Vusûl:** Ulaşma, varma./ **İtiyad:** Alışkanlık./ **Hayretefzâ:** Hayret arttıran./ **Nihan:** Gizli, saklı, görünmeyen.

– Bizim yeni dünyaya gelen şimdi bir buçuk yaşında olacak; fakat kız mı oğlan mı bir türlü yazmadılar, diyor.

Derken, birden, Işıklar köyü görünüyor. Issız ve siyah köy hepsine bekledikleri heyecanı veriyor. Osman çavuş:

– Hey gidi koca Işıklar hey, diye bağırıyor. Bunu müteakip hafiften hafiften bir köy şarkısı mırıldanarak ilerliyorlar. Köyden, onları ilk karşılayan köpekler oldu. Ahmet, bunların içinden bir tanesini sesinden tanıdı.

– Osman çavuş işitiyor musun? Muhacir İsa'nın Sarı'sı havlıyor, ne dersin bu köpekler hâlâ gebermemiş, dedi ve daha ziyade yaklaşınca âşina bir sesle, "Sarı, Sarı!" diye seslendi, Sarı sokuldu, sesini kıstı ve Ahmet'in bacaklarına sürtünmeye başladı, derken diğer köpekler... Artık köyün içindeydiler, etrafı çitle muhat bir arsada manda ve eşek cinsinden birkaç hayvan seçiliyor, bir siyah "sıpa" sıçrayarak tâ çitin kenarına kadar geldi.

Osman çavuş bu uzun kulaklı siyah mahlûku görür görmez hayretle:

– Bizim çipil doğurmuş be, diye haykırdı.

Bu giriş üstünden bir çeyrek saat ya geçti ya geçmedi, ıssız köyün içinde bir çığlıktır kopuverdi. Şurada bir çit arkasından, orada bir kerpiç duvar üstünden, ötede, karşılıklı tahta kapılar arasından muhtelif âhenkte bir sürü kadın sesleri evden eve uzanıp gidiyor:

– Huu, Emeti, kız Emeti, kocan geldi.

– Aman, Ayşe Molla, öyle bağırma şimdi bayılıveririm ha!

– Osman, Osman sen misin? O yanındakiler kim?

– Fatma Hanım, Fatma Hanım, Ahmet de gelmiş...

Derken bir ihtiyar erkek sesi:

– Durun yahu! Kadınlar durun, ne oldunuz? Ne var?

– Aman Şaban Efe, sus, aklım başımda yok, bizim çocuk gelmiş...

– Küçükler nerede? Küçükleri uyarın.

– Ah yavrucak, babasını tanımaz ki...

Bunu müteakip sokak ortasında, hep dışarıya dökülen erkekli kadınlı bütün bir mahalle halkı arasında, ana ve babaların elleri, karıların alınları öpülüyor, çocuklar bağıra basılıyor, sonra yarı zulmette kim oldukları pek teşhis edilemeyen akraba, taallukat ve komşularla bitmez tükenmez hararetli musafahalar başlıyor, diğer askerde kalanlara dair haberler soruluyor... Sonra herkes yerli yerine gidiyor. Ahmet kendi evine, Osman da kendisininkine giriyor. Ocak yanıyor, kırık bir kap içindeki zeytinyağına batırılmış bir paçavra parçası tütmeye başlıyor, baba, ana, çoluk çocuk... Bunun etrafında toplanıyor, her ağızdan bir ses bir söz çıkıyor. Derken kapı vuruluyor, başlarına siyah yeldirmelerini geçirmiş, ayaklarında nalın, gâh bir ihtiyar kadın, gâh bir genç kız "gözaydın"a geliyor, gâh bir erkek sesi avludan, "Hoş geldin" diye bağırıyor.

Böylece Osman Çavuş da Ahmet de ilk geceyi tuhaf bir sarhoşluk içinde geçirdiler. Osman Çavuş'ta misafir kalan Emin Onbaşı ise sabaha kadar hiç uyuyamadı ve erkenden köyünün yolunu tuttu, onu da kendi köyünde aynı cûşişli sevinçler karşıladı.

Anadolu köylerinde sevinç devam etmez. Anadolu köylüsü tab'an mahzun ve sessizdir; nitekim, bu cûşişli vuslat ve meserret gecesinin üstünden daha dört gün geçmeden, Osman Çavuş'un karısı Emeti ile Ahmet'in karısı Fatma, bir akşamüstü, çeşme başında dertli dertli şöyle konuşuyorlardı:

– Ayol, bizimkine bir şeyler olmuş. Ne çocuklarına, ne bana ne de işlere baktığı var. Gözü gönlü büsbütün başka yerlerde... İki senedir ne yaptık ne ettik? Kara Hasan'larla tarla davamız ne oldu? O çift sarı inekle, koca saban nereye gitti? Bunları bile sorup dinlediği yok... Varsa muharebe hikâyesi, yoksa muharebe hikâyesi! Topu nasıl dolduruyorlarmış, topu nasıl çevirirmiş, zabit, o nasıl ateş emri verirmiş, düşman kaçarken arkasından nasıl bağrışıyorlarmış. Bir dinle, iki dinle, bunun gecesi yok, gündüzü yok... Geçen akşam dinlerken dinlerken uyuyakalmışım da omuzumdan tutup öyle bir sarstı ki...

– Sus, sus... Sen anlatırken benim içimde bir şeyler kanıyor gibi oldu. Tıpkı bizimki gibi desene! Ayol tıpkı bizimki gibi... Birinci geceden başladı, bugüne kadar hâlâ anlatıyor. Başka şeyden bahsetsen ya esneyip uyukluyor, yahut hiçbir söz işitmiyor gibi bakınıveriyor. Dün, babası, "Oğlum," dedi. "Şu yaptıydım, ettiydimleri bırak da, azıcık ne yapacağız ne edeceğiz, onu konuşalım. Geçen yıl tarlaya bakla ekmiştik. Bu yıl azıcık arpa eksek..." İhtiyarın sözü ağzında kaldı, pabuçlarını giyince soluğu kahvede aldı.

– Kahvede de hep muharebe lâfı... Neler de öğrenmişler, iki sözün arasında hep Frenkçe söyleyip duruyorlar, tayyare, tahtelbahir, bomba, siper... daha bunlara benzemez neler... Geçen gün tam üç saat, bana tayyare nedir, tahtelbahir nedir, bunları anlattı durdu.

– Emeti, Emeti ben sana bir şey söyleyeyim mi? Vallahi bizimki daha şimdiden günleri sayıyor, altmış gün izin vermişler, bunun yirmisi gitti diye adetâ seviniyor... İlk gittikleri günü hatırlarsın ya, çocuk gibi ağladılardı. Ağladılardı fakat şimdi gitmek istiyorlar. Hem Osman'a, hem Ahmet'e köyü şimdi bir menfa ve bir gurbet yeri gibi geliyor. Hele o, gözlerini ateş, göğüslerini gurur ile dolduran, o hikâyesine bir türlü doyamadıkları harp menkıbelerinin, dinleyenler üstünde, lâzım gelen heyecanlı tesirleri icra edemeyişi onlara âdeta garip bir küskünlük ve bir yabancılık hissi vermişti.

Emin Onbaşı'ya gelince, o, kendi köyünde, yapayalnız âdeta bunalıp kaldı. Oradan gelenler diyorlar ki: Emin Onbaşı muvasalatının üçüncü günü karısıyla tuhaf bir kavga etmiş, bu kavganın sebebi de, karısının dünyaya bir erkek çocuk yerine bir kız çocuk getirmesi imiş. Emin Onbaşı ikide birde çocuğa bakıp bakıp da diyormuş ki: "Bu neye yarar? Günün birinde, tam benim ihtiyarlık zamanımda bir muharebe çıkacak..." Karısı bir dinlemiş iki dinlemiş sonra birden boşanıvermiş: "Ayol, demiş, sen aklını mı bozdun, herkes muharebeye gidecek, pekâlâ, ya giden-

Tahtelbahir: Denizaltı./ **Menfâ:** Sürgün yeri./ **Muvâsalat:** Varma, ulaşma.

leri kim doğuracak?" O günden beri karı koca hiç konuşmuyorlarmış.

Bu hadise Ahmet'le Osman'ı çok güldürdü; fakat onlar da, kendi evlerinde böyle çocukça tedirginliklerden baş alamıyorlar ve köyle evi her gün biraz daha yadırgıyorlardı.

İşte, o kadar hasret ve iştiyakla beklenen sıla hayatı bu üç arkadaş için böyle ma'kûs bir tarzda başlayıp bitti; çünkü ülkenin hudutlarında henüz cenk devam ediyor ve top patlıyordu.

Yakub Kadri

İkdam, Nu: 6970, 7 Temmuz 1916

Ma'kûs: Tersine çevrilmiş, baş aşağı olmuş.

Altıpatlar

Çok olmadı, bundan bir yıl evvel, yine böyle bir yaz mevsiminde, hatta ramazanın on beşinci gecesi idi zannederim.

"....." livâsının Çaybaşı denilen bir mahallesinde, mahalle kahvesinin çınarı altında, beş on ahbap oturmuş, nargilelerimizi çekiyor ve sohbet ediyorduk. Sözlerimiz ekseriyetle harbe müteallikti. Derken yanımıza memleketin gençlerinden bir de zabit geldi ve kendisi harp sahalarından henüz döndüğü için bütün nazarlar hayret ve tecessüsle üzerine doğru çevrildi, bütün sandalyeler etrafına toplandı ve harbe dair meşhûdâtı soruldu. Genç zabit:

– Size nasıl anlatayım bilmem ki, dedi. Bu harp, sizin bildiğiniz, sizin tasavvur ettiğiniz gibi bir şey değil... Bu acayip, bu bambaşka bir mesele. Bize mektepteyken ikide bir "Fenn-i harp, fenn-i harp" derlerdi ve ben harple fennin münasebetini bir türlü anlayamazdım, "Dövüşmek, vuruşmak, bunun fenle alâkası nedir?" derdim. Halbuki iş, hiç de öyle değilmiş. Size gördüklerime dair tafsilât vermeye başlasam eminim ki bir şeyler anla-

Müteallik: Asılı, bağlı./ **Tecessüs:** Araştırma, merak./ **Meşhûdât:** Gözle görülen şeyler./ **Fenn-i harb:** Harp bilgisi.

mayacaksınız, çünkü ulûm ve fünûna âşina değilsiniz, hikmet (fizik), kimya, hendese, mekanik nedir bilmiyorsunuz. Bunları bilmeyen kimselerin ise harbin nasıl ve ne suretle cereyan ettiğine dair ufak bir malûmat edinmesi imkân haricindedir. Denilebilir ki bu muharebede insanlar dövüşmüyor, fenler dövüşüyor veyahut fenlerin doğurduğu cehennemî birtakım anâsır çarpışıyor.

Genç zabit bunları söyleyerek, bize, yeni harp aletlerini birer birer tarife başladı. Ara sıra cebinden çıkardığı kurşun kalemiyle gâh masanın, gâh paketinin üstüne birtakım şekiller çiziyor, bu şekilde birtakım rakamlarla vuzuh vermeye çalışıyor, herkesin muhayyilesinde buhar, elektrik, barut, çelik, demir gibi anâsırın insana büht veren mucizelerini canlandırıyor ve etrafında dinleyenlerin gözleri şaşkın şaşkın açıldıkça daha ziyade coşuyor, âdeta yeni bir mezhebin mürşidi gibi lisanına talâkat ve hararet geliyordu.

Ben ise içimden genç zabite güceniyordum; kendi kendime, "Harbi bu tarzda anlatışta, harbin kadrini tenzil eden bir şey var." diyordum. Harp sahaları niçin sınaî mevadın çarpıştığı yerler olsun, oraları insanî faziletlerin müsabaka meydanları değil midir? Trova şehrini, Herakles'in silâhları mı aldıydı? Arkasında bir Alman askeri durmayan kırkikilik topun ehemmiyeti nedir? Korkak bir adamın elindeki silâh -ne kadar mehib olsa- yine bir maskaranın başındaki külah kadar gülünçtür. Ben böyle düşünürken biri, altmışını geçmiş bir ihtiyar, söze karıştı:

– Yahu, hakikaten şu insanın icat ettiği şeylere akıl ermiyor, dedi. Kim bilir elli sene sonra daha neler olacak, bizim zamanımızla şimdiki zamanı düşünüyorum da aklım karışıyor. Buraya ilk şimendiferin geldiği günü hatırlıyorum, ahâli, "Şeytan arabası, şeytan arabası!" diye birbirine girdiydi.

Diğer bir ihtiyar hakimâne bir tebessümle gülerek:

Ulûm: İlimler./ **Fünûn:** Fenler./ **Anâsır:** Unsurlar./ **Vuzuh:** Açık ve belli olma./ **Büht:** Yalan, iftira./ **Tenzîl:** İndirme, azaltma./ **Sınâî:** İnsan yapısı, sanayileşmiş./ **Mevad:** Bayındır yerler./ **Mehîb:** Heybetli, azametli./ **Şimendifer:** Tren.

– Haydi şimendifer neyse, o hakikaten ilk görüşte şaşılacak bir şeydi, fakat Murat Bey'in altıpatlarına ne dersin?

Bu sözler üzerine öbürü:

– Nerden aklına geldi, hay Allah lâyıkını versin. Recep Efendi, diye gülmeye başladı. Sonra bütün oturanlara hitaben:

– Aman çocuklar, bu Murat Bey'in altıpatları pek hoş bir hikâyedir, isterseniz anlatayım, hem de tam sırası, dedi. İlk rica eden ben oldum. Genç zabit de, esasen bütün anlatacaklarını anlatmış bitirmişti, ihtiyar adam söze şöyle başladı:

– Bizim gençliğimizde şimendifer olmadığı gibi bu şimdiki çeşit çeşit silâhlar da yoktu. "Çakmaklı" ile "karabina" ve sonradan "çifte" biçiminde uzun ve ince tek tüfekler... İşte yirmi bir-yirmi iki yaşımıza kadar görüp kullandığımız silâhlar bunlardan ibaretti. Günün birinde, Allah rahmet eylesin, Murat Bey, Avrupa'dan mı nereden bilmem, altıpatlar diye bir şey getirtti. Hiç gözümün önünden gitmez, bu, kırmızı meşinden bir kılıf içinde, sapı sedef kaplama, küçük, çocuk oyuncağı gibi bir altıpatlardı; fakat bu küçük şeyin, ilk defa olarak, altı kere üst üste patladığını gördüğümüz gün az kalsın hayretten küçük dilimizi yutacaktık. Nedendir bilmiyorum, geçen yıl tayyareyi havada uçarken gördüğüm zaman bu altıpatlara şaştığım kadar şaşmadım, insan ihtiyarladıkça, galiba, şuna şaşmak hassasını da kaybediyor. Vakıa o zaman çocuk denecek bir yaştaydık, Murat Bey yirmi birinde ya var ya yoktu, ben de ancak on sekiz veya on dokuzunda bir delikanlıydım; fakat altıpatlara şaşan yalnız ben olmadım, bütün memleket halkı irili ufaklı aylarca hep bu Murat Bey'in altıpatlarına şaştı kaldı.

Hâlâ dün olmuş gibi hatırlarım, Murat Bey bir akşam beni çiftliğine davet etti: Henüz altıpatlardan kimsenin haberi yok... Yenildi, içildi, çalındı, oynandı, gülündü, derken Murat Bey birdenbire cebinden o küçük şeyi çıkardı, kimse farkına varmadan elini havaya kaldırdı, dört el üst üste sıkıverdi. Derhâl oynayanlar durdu, çalıp söyleyenler sustu, meclisi öyle bir hayretli sükût kapladı ki... Sanki o sırada gökten ortamıza sekiz başlı bir mah-

lûk inseydi bu kadar bir şaşkınlık verebilirdi. Murat Bey güldü. İki el daha sıktı, sonra hiç kimseye bu acayip âleti görebilmek fırsatını vermeden yavaşça cebine koydu. Bunun üzerine herkeste bir yalvarma bir yakarma başladı: "Aman Murat Bey, bir defa görelim, kuzum Murat Bey." Murat Bey nazlanıyor, umumun bu çocukça tecessüsünden o da çocukça bir zevk duyarak, "Olmaz, olmaz, gösterilmez!" diyor ve kahkahalarla gülüyordu. Nihayet dayanamadı, boşalmış altıpatları çıkardı. Evvelâ kılıfına hayran kaldılar, sonra sedefli sapına bayıldılar, sıra tetiğe ve topuna gelince herkesin ağzı açıldı ve silâh canlı bir mahlûk gibi bir hayret, bir ihtimam ve bir nevazişle elden ele dolaşmaya başladı. Kurşunu görmek istediler, Murat Bey silâhın topunu birer birer altı taneyle doldurdu ve herkese bir defa atmak şeref ve saadetini bahşetti. Her atışta maşukanın dudağından bir buse almış gibi hazlı ürpermeler içinde kalan mı ararsın... parmaklarını tatlı bir yemeğe uzanmış gibi yalayan mı ararsın... Bu altıpatlar o akşam Murat Bey'in ziyafetinde yenilen kuzudan, içilen içkiden, çalınan çalgıdan ve hatta... kadınların rakısından -Allah rahmet eylesin, Murat Bey her şeyi tamamıyla yapardı- hulâsa haz namına ne varsa hepsinden ziyade tadı damakta kalan bir şey oldu ve ertesi günden itibaren altıpatların medih ve senası bütün memleketin âfâkini tuttu. Meselâ Murat Bey çarşıdan geçecek olsa bütün esnaf çırakları ellerinden işlerini bırakır, dükkânların kapıları önüne yığılır, parmaklarının ucuyla birbirlerine geçeni göstererek, "İşte altıpatlarlı, altıpatlarlı!" diye fısıldaşırdı. Murat Bey bir kahveye girecek olsa kahvede oturanların gözleri, altıpatların mahfuz zannolunduğu cebin üstünde saplanır kalırdı. Bunu hisseden Murat Bey de Hazreti Süleyman'ın mührünü taşıyan ve her şeyi yapmaya, bütün ins ve cinne hâkim olmaya kudret kazanmış bir adam gibi böbürlendikçe böbürlenir ve her vesileyle altıpatlarını çıkarıp göstermekten kendini alamazdı; düğünlerde, davul çalar ve oynanırken "Keyfe geldim" diye havaya silâh atmak âdetini bu memleketle o çıkardı.

Nevaziş: Okşama, gönül alma./ **Âfâk:** Ufuklar.

Bir gün yine böyle bir düğün yerinde Murat Bey altıpatlarını belki onuncu defa havaya kaldırıp atarken o zamanın efelerinden birisinin, Deli Mehmet'in başı kızar, Murat Bey'in yanına yaklaşır:

– Beyefendi, der. Bu çocuk oyuncağı neye yarar?! Murat Bey:

– Adam öldürmeye, der. Deli Mehmet:

– Hiç bu kadın çubuğu kadar küçük şeyin çıkardığı nohut tanesi gibi kurşunlar göğsü deler mi, diye sorar.

– Seninki gibi altı göğsü birden, der. Efe'nin tepesi atar:

– Öyleyse, işte sana ağzımı açıyorum, altısını birden sık, diye bağırır.

Allah rahmet eylesin Murat Bey'in kafası da az çok tütsülü imiş, hemen elini kaldırmış, çekmek üzereyken yetişmişler, güç belâ kazanın önünü almışlar. Yıllar geçti, herkesin, bittabi Deli Mehmet'in de çeşit çeşit altıpatları oldu! Murat Bey ölünceye kadar kendi altıpatlarına karşı yapılan bu hakareti unutamadı ve ölünceye kadar Deli Mehmet'e diş biledi.

Ben altıpatlar hikâyesinin bu noktasında yavaşça genç zabite doğru eğilip dedim ki:

– Ne bundan elli sene evvelki altıpatlarları, ne de bugünün mavzerleri, mitralyözleri, kırkikilik topları, bu kurşuna karşı ağzını açan Deli Mehmet kadar kuvvetli değildir ve ne kadar mehib, ne kadar hayretefzâ olursa olsun nev icat hiçbir topun ağzı bu kurşuna karşı açılan insan ağzı kadar ulvi ve heybetli olamaz. Beşeriyetin en büyük destanlarını yapan şeylerde sınaî anâsır aramayınız! Ordusu yalnız yirminci asrın sanayiinin bin çeşit harp aletleriyle mücehhez milletler değil, asıl ordusunun her taburunda böyle beş altı Deli Mehmet'e mâlik milletlerdir ki iyi dövüşür, yüksek ve hayretbahştır. Böyle bir milletin orduları belki ara sıra mağlûp olabilir, fakat, bir mağlûbiyeti bin galibiyete değer. Genç zabit bir şaka dinler gibi gülerek başını salladı.

Yakub Kadri

İkdam, Nu: 6984, 2 Temmuz 1916

Hayretefzâ: Hayret arttıran./ **Nev:** Yeni./ **Hayretbahş:** Hayret verici.

Zeynep Kadın

—Ana yetiş, kapı çalınıyor.

– Üstüme iyilik sağlık, bu saatte kim olsa gerek?...

– Belki Hasan'dan bir haber geldi; içim öyle diyor, yetiş ana!

Gelinin bu sözü üzerine, Zeynep Kadın telâşla yerinden fırladı ve ayaklarına nalınlarını bile geçirmeden sokak kapısına koştu.

Filvaki, bu vakitsiz gece zairi, Zeynep Kadın'a daima oğlundan haberler getiren köyün ihtiyar jandarması Osman Efendi idi.

– Osman Efendi, mektup mu var?

– Evet, fakat doğrudan doğruya sana değil... Hele başını ört de azıcık mescide kadar gel, sana söyleyeceğimiz var.

Zeynep Kadın, Osman Efendi'nin kendisini bu tarzda çağırışından az çok meşum bir haberin kokusunu almakla beraber metanetini kaybetmedi; her kadın gibi fazla telâşa, fazla ses ve söze meydan vermedi; çünkü gelini dokuz aylık hamiledir ve evin iç kapısı eşiğinde, karanlıkta onları dinliyor.

Zâir: Ziyaret eden./ **Meşûm:** Uğursuz.

– Ana, neymiş, kimmiş, ne varmış?

Zeynep Kadın sükûnetle başına yeldirmesini aldı, ayaklarına nalınlarını geçirdi:

– Hiçbir şey yok, dedi. Osman Efendi gelmiş, mektup var, diyor. Şimdi mescide kadar gidip İmam Efendi'ye okutacağız. Ve bunları söyleyerek sessizce Osman Efendi'nin arkasına düştü. Yolda hiçbir şey sormadı. Oğluna dair alacağı haberin mahiyetine şimdiden vâkıf gibi bir hali vardı. Herkes teravihden yeni çıkmış evlerine avdet ediyordu. Mescidin avlusunda donuk ve isli bir fener yanıyordu. Jandarma Osman Efendi ile Zeynep Kadın bu fenerin altına geldikleri zaman durdular. Osman Efendi, Zeynep Kadın'ın yüzüne bakmayarak dedi ki:

– Kâğıt, epeyce uzun yazılmış, ben lâyıkıyla okuyamayacağım. Sen azıcık şurada bekle hocayı çağırayım, o, hem okur hem de anlatır.

Zeynep Kadın zaten uzun bir yol yürümüş gibi bitaptı. "Tanrım, n'olsa gerek, n'olsa gerek!" diyordu ve şaşkın şaşkın karanlıklara bakıyordu. Çok sürmedi, jandarma Osman Efendi, İmam Efendi ile beraber geldiler ve onlar da yavaşça fenerin altına, ihtiyar kadının yanı başına çömeldiler. İmam Efendi, evvelâ, kemâl-i dikkatle zarfın üstünü okudu: "Aydın vilâyeti dahilinde, Karaağaç kazasına tâbî ... kariyesinde jandarma çavuşu Osman Efendi vasıtasıyla merhum Musa Kâhya'nın haremi Zeynep Hanım'a mahsustur."

Zeynep Kadın, İmam Efendi'nin bu bir cümlelik kıraatını her nedense gözleri yaşararak dinledi ve sıra asıl mektuba gelince kalbi çarpmaya başladı:

– Mektup kimden hoca efendi, aman imzaya bak, mektup kimden, diyordu.

İmam Efendi hiç cevap vermedi ve mektubu evvelâ yavaş sesle, süze süze, kendi için okudu, imza üzerinde uzun uzun durdu; sonra bir defa daha o sessiz kıraatı tekrar etti. Zeynep Kadın'ın sabrı tükeniyordu.

Avdet: Dönme.

– Aman hoca efendi söyle ne olmuş? Hasan'dan mı? Hoca efendi ağır ağır başını kaldırdı ve gözlerini uzun bir müddet ihtiyar kadının gözlerine dikti, sonra birden dedi ki:

– Hasan şehit olmuş, sana ömür...

Zeynep Kadın evvelâ bir şey anlayamadı; ışığına sığındıkları fener, camları ve aleviyle beraber başının üstüne düştü sanki ve iki ellerini şakaklarına bastırıp çömeldiği yere yığılıverdi; ihtiyar kadın epeyce bir zaman bir eski esvap yığını halinde sessiz ve hareketsiz kaldı, sonra yavaş yavaş uzun ve ıttıratsız fasılalarla derinden derine hıçkırmaya, inlemeye başladı. Jandarma Osman Efendi ile mescidin imamı onu bir müddet boşalsın diye bıraktılar, sonra ikisi birden ayağa kalktı ve yerde yatanı omuzlarından tutup kaldırmak istediler. Zeynep Kadın'ın vücudu gittikçe coşan derûnî hıçkırıkların sarsıntıları içindeydi. Arada bir göğsü boşaldıkça:

– Ah yavrum ah, diye sızlanıyor ve elleriyle göğsünü yırtmak ister gibi hareketler yapıyordu; sonra birdenbire sustu, başını iki tarafa sallayarak:

– İki üç gün sonra dünyaya bir de çocuğu gelecek. Yavrumun yavrusu... Yavrum gitti, yavrusu geliyor. Bu ne iş Allah'ım, ne iş Rabb'im, diye inledi.

Bu sözler üzerine Osman Efendi metin ve gür bir sesle dedi ki:

– Öyleyse kendini topla, sesini kes! Mazallah gelinin meseleyi işitecek olursa iki cana birden kıyılmış olur. Düşün bir kere ölen senin evlâdındır; fakat onun kocası ve karnında taşıdığı çocuğun babasıdır; kadın kısmı, hele genç iken, hele bir de yüklü ise kederе hiç tahammül edemez. Eve dönerken ne yapıp yap gözlerinin yaşını sil, Hasan'dan iyilik haberi aldık diye bir yalan uydur; birkaç gün dişini sık; kadın kurtulsun, ondan sonra ne yaparsan yap!

Zeynep Kadın gözlerinden yaşlar boşanarak:

– Osman Efendi, sözün doğru... Doğru ama yapması güç! Bilemezsin yüreğim nasıl yanıyor, dedi.

Ittıratsız: Aralıksız.

Bunun üzerine bir kenarda mütefekkir kalan İmam Efendi söze karışır:

– Şehide ağlamak günahtır, dedi. Hem Cenab-ı Hak sana ayrıca büyük bir lütuf etmiş, bir tanesini aldı, onun yerine bir diğerini gönderiyor.

Zeynep Kadın'ın hıçkırıkları içine aktı ve sendeleye sendeleye evinin yolunu tuttu. Osman Efendi ile imam onu beş on adım geride takip ettiler, ihtiyar kadın evinin yolunu unutmuş gibi ikide bir duruyor, şaşkın şaşkın etrafına bakıyor, sonra ayakları sürçerek tekrar yürümeye başlıyordu. Kapının önüne geldiği zaman birden ye'si o kadar arttı ki, kendini yüzükoyun yere atıp avazıyla haykıra haykıra ağlamak istedi, fakat gelini tam kapının arkasında onu bekliyordu:

– Ana, ne var? Niye bu kadar geciktin, meraktan çatlıyorum, söyle ana, ne var?

– Hiç... İyilik, iyilik kızım, sana selâmı var, iyilik kızım...

Can verilen saniyedeki kadar müthiş bir an içinde söylenen bu sözleri müteakip Zeynep Kadın kapının önüne yığılıverdi; fakat, bununla beraber Anadolu'nun metin ve gayretli kadını iradesini kaybetmedi ve yanı başında duran geline karşı, gittikçe bütün varlığını kaplayan cehennemî yasın ateşlerini örtmek için şöyle tuhaf bir hile buldu:

– Şuracıkta, dedi. Şuracıkta... Ne oldu bilmiyorum, sanki bastığım yerden bir şey kayıverdi, ayağım öyle bir burkuldu ki acısı burnumdan çıkıyor. Bunları söyleyerek âdeta sürüne sürüne kendini içeri attı ve:

– Aman, ayağım, aman Allah'ım... Acısına can dayanmıyor, diye ağlamaya başladı.

Zeynep Kadın, böylece bütün bir gece, bütün bir gün "Ah evlâdım!" yerine "Ah ayağım!" diye yas tuttu. Gelin ise bir saniye hilenin farkına varmadı ve kendi ağrılarını unutup kaynanasının acılarını teskine çareler aramakla meşgul oldu.

Mütefekkir: Düşünceli.

Bu kara gecenin üstünden dört gün ya geçti, ya geçmedi, şehit Hasan'ın karısı bir sabaha karşı, dünyaya esmer başlı gürbüz bir erkek çocuk getirdi.

Zeynep Kadın çocuğu kucağına alıp bağrına basınca bir an için gönlünün yasını unutur gibi oldu ve gözleri yaşla dolu, sesi hıçkırıklı, ağzını yeni doğanın kapalı bir gonca halinde duran kulağına yaklaştırıp dedi ki:

– Küçük melek, sen cennetten geliyorsun! Muhakkak orada babanla görüştün, çünkü her tarafında onun kokusu var, söyle, bizim için bir şey demedi mi? Söyle rahatı nasıldır? Ve çocukla büyük ana ikisi birden ağlamaya başladılar.

Yakub Kadri

İkdam, Nu: 6999, 7 Ağustos 1916

Sümbül Kokusu

Bugün pazardı. Budapeşte darülfünûnu tabiiyyat şubesinde tahsil etmekte olan Hüseyin Arif, Macar pây-ı tahtının loş, rutubetli, güneşsiz sokaklarının birinde, bu milletin talihi gibi, gamlı, metrûk bir apartmanında, fakirâne odasının kenarında, tahta masasının üstünde duran bir gün evvelki gazeteyi aldı. Tekrar okumaya başladı. Çanakkale'ye dair Dersaâdet'ten, Berlin'den, Londra'dan gelen telgrafları süzdü. Karadan ve denizden hücum devam ediyor, Boğaz'a döktüğümüz torpiller toplanıyor. Kumkale'ye Seddü'l-Bahr'e, Anafarta'ya çıkan İngiliz, Fransız askerleri ilerliyorlar...

Her satır bir hançer, her nokta bir kurşun gibi beynine saplanıyordu. Muzmahildi. Yüreğini kaplayan ateşli bir acı göğsünü yakıyordu. İşte Romanya, ülkesinden mühimmat geçirmiyordu. Bizim de silah ve cephâne destekgâhlarımız nâkâfi idi. İstanbul'un müdafaasından ümidini kesmişti. Halbuki İngilizler, Fransızlar cihanın bu iki müterakki milleti, yerden, gökten, denizden yıldırımlarıyla volkanlarıyla cehennemleriyle kapımızın

Darülfünûn: Üniversite./ **Tabiiyyat:** Tabii ilimler./ **Tali':** Kader./ **Metrûk:** Terk edilmiş./ **Nâkâfî:** Yetersiz./ **Müterakkî:** Gelişmiş.

önüne gelmişlerdi. Onların drednotlarına, tayyarelerine, tahtelbahrlerine mukabele edecek nemiz vardı?.. Bir göğüs, bir pazu, bir göğüs, bir pazu...

Hay Allah'ım. Bu göğüs çökecek. Bu pazu kıvrılacak.

Şimdi vatanı, İstanbul bütün câmileriyle, saraylarıyla, mavi göğü, mavi deniziyle, saz benizli narin kadınlarıyla ince uzun boylu sinirli gençleriyle, ağır ve meyûs yürüyüşlü ihtiyarlarıyla gözünün önüne geliyor... Bu güzel, bu tatlı, bu güler yüzlü vatan Avusturalya'dan, Kanada'dan, Afrika'dan arzın her köşesinden gelen vahşi, kaba, sarhoş, İngiliz, Fransızların çivili, nallı çizmeleri ile mi ezilecek? İslâm'ın gözü Türk'ün kalbi olan bu renk ve nur durağı memleket pek temiz, pek mâmur, pek güzeldi. Onun yıkık duvarları, Avrupa'nın dargın sisler, durgun isler altındaki kaba, kirli, kara, matemli kaşânelerinden daha mütebessimdir... Onun çarpık kavuklu, yan fesli harap mezarlıkları buraların daru'l-felâsifelerinden, kütüphanelerinden daha manidâr, daha tefekkür-fermadır... Oranın hamalları, fakirleri buranın lordlarından milyonerlerinden daha asil daha kibar, daha civanmerttir... Buranın düzgün, kara sokaklarından oranın beyaz, mavi kaldırımlı eğri yolları daha ak, daha temiz, daha nurânî, daha neşelidir... Avrupa'nın bir şehir büyüklüğündeki fabrikalarından içlerinde bir hünerverle çırak çalışan küçük dükkânların mâmulâtı daha sanatperver, daha istidat-nümâdır...

Yok... Bu kara bir feza, kara sokaklar, kara hâneler içinde yetişen karanlık yürekli, karanlık fikirli zebâniler memleketimizi o renk ve nur durağı memleketimizi çiğnemesin... Kalbinin en derin, en ateşli köşesinden bir çığlık kopardı:

– Allah, Ey İslâm'ın Allah'ı, çiğnemesin, çiğnetme!...

Bulutlu düşünceler dimağını kapladığı sırada uzun siyah kirpikler arasından iki şimşek çaktı. Damla damla ağladı. Bu bir rahmetti. Gözlerini sıktı. Dar ve muzlim odacığında gezinmeye başladı... Sonra masasının gözünü çekti. Ufak paslı bir revolver çıkardı. Fişenklerini yokladı. Ninesinin, ablasının, sevdiklerinin

Darü'l-felasife: Felsefe mektebi./ **Tefekkür-fermâ:** Düşünce emreden./ **Hünerver:** Hünerli, meharetli./ **İstidad-nümâ:** Kabiliyet gösteren./ **Muzlim:** Karanlık.

hayallerini gözleriyle öptü. Bir kâğıt ve kalem aldı... Tâkatsizdi. Avluya nâzır pencereyi açtı. Bir parça hava istiyordu.

İki kat camın arasında duran ve dört gün evvel ev sâhibesinin hediye ettiği bir küçük saksıdaki sümbüle doğru eğildi. Onu kokladı... İrkildi... Çekildi. Düşündü... Ağlayarak tekrar saksının üstüne kapandı... Kaldı. Sağ avucuyla çiçeği yüzüne, gözüne çekti, sürdü, yine kokladı, kokladı, kokladı. Dimağında bir baygınlık, gönlünde bir aşk, bir secde istiğrâkı... Kendisini kaybetti.

Bu sırada kapı vurulmuştu. Dudakları çiçeğin kıvrımları arasında olduğu halde mecalsiz "Gel..." dedi. Karşısında Mehmet Siyavuş'u buldu. Hemen saksıyı kavradı.

– Şunu kokla, kokla Mehmet!

Dedi. Mehmet Siyavuş arkadaşının perişanlığından, heyecanından ürkmüştü. Yavaşça içine çekti.

– Hayır, iyi kokla! Derin Kokla! Gözlerini kapayarak kokla. Ve koklarken gözlerinin önüne ne geliyor? Neresi geliyor, söyle Allah aşkına. Bütün ruhunla, bütün nefesinle kokla!

Arkadaşının yüzüne doğru çiçeği tutuyor, itiyordu. Mehmet Siyavuş:

– İstanbul kokusu!

– Değil mi? Değil mi? Fakat neden böyle?

– Hani Mart içinde, Nisan, Mayıs'ta köprü başında, sokak köşelerinde geniş işportalar, kola takılan ince uzun sepetler içinde lâleler, zerrinler, şebboylar, menekşeler, "bahariye kokuları" diye bağıran kara yağız bıçkın kıyâfetli satıcıların önünde demet demet saçılan bu rây ihalar... Beşiktaş'ın Eyüb'ün fulya tarlaları... Kokuları... Ruhani bir medeniyet, kudsi bir nezâket kokuları.

Ah! Vatan kokuları, güneşi böyle, göğü böyle kokar değil mi? Virânesi böyle, mâmûresi böyle kokar. Sarayı böyle, kulübesi böyle kokar değil mi? Fakat bu mübârek bahçe elimizden gidiyor. İstanbul'u kaybediyoruz.

– .....

İstiğrak: Dalma.

Şimdi korkunç bir sükût. İki genç boyunları bükülmüş, kalpleri durmuş, gözleri fırlamış düşünüyorlardı...

– Evet, nasıl karşı duracağız?

– Nasıl karşı duracağız?

– Bu sefer mutlaka İstanbul gitti. Ebediyen gitti. Oraya Mojikler, Moskoflar gelecekler. Düşün! İngilizler, Fransızlar cihanın madrabazları gelecek. Câmi yerlerinde orfeonlar, saraylarda kumarhâneler... Düşün...

– Of!

– Allah aşkına şu sümbülü bir daha kokla.

– İşte bir yaz akşamı kalenderin, yanakları, saçları, elleri okşayan yumuşak, tatlı, ılık şehevânî rüzgârı ki ruhu mavi nurlara sarar... İşte, küpeştesi mavi ipek örtülü iki çifte nârin bir kayığın içinde ak bulutlara bürünmüş iki yıldız; iki yaşmaklı taze hanım; Şair Nedim'in iki berceste mısraı; iki demet sümbül... İşte yıldızlı bir gece, Anadolu sahilinin arka koruları arasından gelen bülbüllerin elhânına, görünmez bir sandaldan yükselen bir "Hey hey" âhengi bürünüyor, sanırsın ki yıldızlar nur teganni ediyorlar ve çiçekler râyiha ötüyorlar.

– Ah şu sümbülü ver, ben de, bir koklayayım. İşte, Bâbıâlî caddesinden geçen iki üç efendi ki sarımtırak simâlarıyla zerâfeti âşinalarına temennâlar ediyorlar... İşte Bâyezid Câmii'nde bir terâvih namazı ki bütün bir milletin saf ruhu secde halinde Allah'ın huzuruna saçılmış, serilmiş... İşte, bir eski kafesin arkasında Şark'ın bütün enîn şiirini tertîl eden bir ud sadâsı... İşte, Bolayır'da Kemal'in mezarı... Azizim câmileri, medreseleriyle imâretleri, saraylarıyla bütün bir medeniyetin 350.000.000 İslâm'a ait bir medeniyetin, bir mevcudiyetin istinadgâhı, Türk'ün, Osmanlı'nın güzelliklerin, büyüklüklerin payitahtı gidiyor.

– Gidiyor ha!..

Hüseyin Arif şimdi fırlamış, "Yaşamak, alçaklıktır." diyerek revolverini tekrar kavramıştı. Siyavuş, üstüne atıldı. "Hayır sanırım ki böyle bir odada olmak alçaklıktır." dedi.

Elhân: Nağmeler, ezgiler./ **Teganni:** Makamla okuma./ **Tertîl:** Usulüyle okuma./ **İstinadgâh:** Dayanak./ **Payitaht:** Başşehir.

– Ne yapabiliriz?

– Çanakkale'de ölebiliriz.

– Bundan ne olur?

– Analarımızdan evvel kendimizi çiğnetmiş oluruz. Ben gidiyorum, Hüseyin Arif.

– Ben de geliyorum Mehmet.

Birbirlerinin ellerini sıktılar.

O akşam lokantada rast geldikleri bir gazeteci bunlara demişti ki Çanakkale müdâfaası yalnız hilâfetin istikrârını değil, Almanya ve Avusturya Macaristan'ın da bekâsını temin edecek ve Rusya'nın izmihlâlini hazırlayacaktır.

Ve tarih Türkiye'nin ehemmiyetini o zaman anlayacaktır.

İki gün içinde eşyalarını sattılar. Üçüncü gün pasaportlarını vize ettirmek için şehbenderhâneye mürâcaat ettikleri sırada, "Talebenin askerlikleri devletce tecil edildi." diyen kâtibin duygusuz gözlerine baktılar ve ceketlerinin iliklerine taktıkları bir sümbül çiçeğini derin derin koklayarak ve önlerine bakarak usulca, "Biz gönüllü gidiyoruz." dediler.

3 Şubat 1334
Ahmed Hikmet

Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi), İst. Nu: 5/18, Mar. 1331/1915.

İzmihlâl: Yok olma./ **Şehbenderhâne:** Konsolosluk.

İki Lâlenin Hikâyesi

Seferberliğin ilânından sonra, İzmir'den ikimiz de aynı vapurla geldik. Mekteb-i idâdî hayatında, hukuk tahsilinde, sınıflarda ve derslerde bizi birbirimizden ayırmayan tâlih, ihtiyat zâbitliğine nâmzet sıfatıyla Mekteb-i Harbiye'de ikimizi bir günde ve beraber götürüyordu. İdâdî gençliğinden beri devam eden bu refâkat hayatı birkaç ay sonra ikiye bölündü. Beni İstanbul'daki vazifeme ircâ ettiler; o zabit üniformasıyla bir takımın başına geçerek Çanakkale'ye gitti.

Ayrılık, ikimize de çok keder vermişti. Bizi şimdiye kadar beraber düşünen, beraber hisseden iki eş gibi yaşatmış talihin aramıza mesâfeler koyan bu hükmünden müştekî gibi konuşuyorduk. Mamafih, iki dost ömrün vahdetini bozan bu ayrılığı, ihmalsiz bir muhârebe ile asgariye indirmeye karar verdik.

Müsaade ederseniz, Münir'in en son mektubunu kısmen nakledeyim:

"Toprak kerevetimden şimdi kalktım. İçinde barındığımız kocaman oyuğun ağzına yaklaşıyor ve hârici teftiş ediyorum. Nefis bir bahar sabahı... Gecenin sis ve rutubetiyle topraklar ıslak...

İrca: Geri dönme./ **Müşteki:** Şikâyet eden./ **Asgarî:** En az./ **Hâric:** Dış, dışarı.

Gözümün önünde içi İngiliz dolu topraklar, üstünde sayısız gemilerin dolaştığı mavi ve engin Akdeniz, müphem ve hafif bulutlarından yavaş yavaş kurtuluyor. Gözleri bilâihtiyâr cezbeden şûh ve şirin çimenler, küçük tepelere yeşil serpuşlar giydirdikten sonra, rüyalı zümrüt dereleri teşkil ederek, aşağılara doğru akıyor.

Âfâkın bakır güneşi, vazifesine geç kalmış gibi süratle sema yoluna yükseliyor. İngilizler bugün galiba geciktiler; sabah selamı makâmında teâtisi adet olan top ve tüfek gürültüsünden henüz eser yok."

"Aşağıya iniyor ve toprak peykenin üstüne oturarak sana bu mektubu yazmaya başlıyorum. Karşımda, telefonun yanındaki kırık masaya dirseklerini dayayan arkadaşım, vazifesini müteallik evrakı hazırlamakla meşgul... Mağaramız gayet basit: bir kırık masa, eski ve çarpık bir iskemle ve iki portatif karyola... Dün gece geç vakte kadar devam eden toplar ikimizi de yorgun ve uykusuz bıraktı; oh... Derin ve uzun bir uykuya ne büyük ihtiyaç hissediyorum."

"Birden telefonun haşin sesi duyuldu. Kumandanım beni çağırıyor. Mutlaka verilecek emirleri var. Mektubuma biraz sonra devam ederim..."

Münir'in lisânı o kadar sakin o kadar telaşsız ki insan, mektubunu mitralyöz akıntılarına cephe olan bir siperden değil Boğaziçi'nin bir köşesinde, asâbının bütün sükûnetiyle yazdığı zannında bulunacak. Mekteb-i İdadi'den ihtiyât zâbitliği'ne kadar getirdiği itidal ve sükûneti, görülüyor ki oranın azim kıyametinde dahî kaybetmemiş.

"... Kumandanı gördüm ve geldim; fakat maatteessüf mektubuma devam edemeyeceğim. İngilizler faaliyete başladılar. Ateşin birdenbire pek çok şiddetlendiğine bakılırsa bunların sabah keyfi olsun diye atılmadığına inanmak lâzım. Anlaşılıyor ki siper komşularımız pek ciddi niyetlerinden birinin daha tecrübesine

Mübhem: Belirsiz./ **Âfâk:** Ufuklar./ **Müteallik:** İlgili, ilişiği olan./ **Maatteessüf:** Üzülerek.

girişecekler. Uuu... Uuu... Bugünkü ateş pek başka, etrafta kıyamet kopuyor. Ah, öyle bir uykum var ki... Bir haftadır elbiselerimi çıkarıp da güzelce uyumak müyesser olmadı. Bugünkü günde dışarının yeşil çimenleri üstüne uzanarak ılık hava altında saatlerce sürecek derin ve tembel bir uyku çekebilsem... Top ve mitralyöz yıldırımları kulaklarımı patlatıyor, Allah'a ısmarladık kardeşim, kumandanın yanından gelirken tatlı bir yamaçtan gelirken kopardığım iki lâleyi Çanakkale hediyesi olarak leffen gönderiyorum. İnşallah yine görüşürüz."

Münir'in bu mektubu, yazıldığı tarihten takriben üç hafta sonra, Hilal-i Ahmer hastanelerinden birinin vasıtasıyla geldi. Yanında (Nihad) imzalı ufak bir mecrûh tezkeresi de vardı:

"Beyefendi, ben Münir'in siper arkadaşıyım. O, vazifesi başında rahmana kavuştu. Ben de hafifçe yaralandım ve bu hastaneye naklolundum. Şehit düştüğü geceden evvel yazıp da postaya vermeye vakit bulamadığı mektubu size gönderiyorum. Merhûmun emânetidir."

Kapalı zarfı açtım ve Münir'in, mektubunu bir çocuk gibi ağlayarak okudum. İmzasının yanında solmuş ve kurumuş iki lâle iğnelenmişti. Ah sevgili Münir, al lâlelerini topladığın o bayırlar içinde kana bulanmış naaşınla sen de bir lâle olup kalmıştın.

Hüseyin Râgıb

Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi), İst. Nu: 5/18, Mar. 1331/1915.

Leffen: Zarf ya da mektup içine koyarak./ **Mecruh:** Yaralı./ **Hilâl-i Ahmer:** Kızılay.

Bir Damla Kan ve Bir Damla Gözyaşı

Çanakkale menâkıbından iki hakiki vaka... Yalnız birbirine bağlamakla hamasete şefkat yolunu örttük.

Şefika, minekârî küçük melek resimleriyle müzeyyen ufak, zarif aynalı masasını, mavi abajurlu lâmbası önünde açtığı (gözyaşlarıyla lekenmiş...) bir mektubu kim bilir kaçıncı defa okumaya dalmıştı. Nihayet ruhunun kuvvetini ağzından uçuruyormuş gibi derinden acıklı bir "ah!." çekerek gözlerini karyolasının karşısına asılmış iki resim levhasından sağ taraftakine atfetti; bu on dört yaşlarında kısa elbiseleri kollarıyla göğsü yarı açık, uzun ve lüle lüle saçları lâtif, beyaz omuzlarına dökülmüş... pek güzel bir kızcağızdı... Devrik kirpiklerle muhât iri gözlerinde uçuşan şûhâne bakışlarıyla ve zarîf dolgun dudaklarını bitmeyen şeker handeleriyle gonca-ı hayatının ibtisâmları içinde dünya emellerinden âzâde... Bir hilkate ve bahar çiçekleri gibi sevimli bir taravete mâlik olduğu ilk nazarda anlaşılıyordu... Genç kız, -taaccüble- bu ben miyim?.. dedi. Ya Rabbi! Şu eski Şefika'nın ruhundaki diriliği de Semih'in kanlarına mı karıştırdın?.. Gözlerini aynadaki hayaline çevirerek acı acı güldü...

Müzeyyen: Süslü./ **Muhât:** Etrafı çevrilmiş, kuşatılmış./ **İbtisam:** Tebessüm etme, gülümseme./ **Teravet:** Tazelik./ **Taaccüb:** Şaşakalma.

O aks-i hayali biz de seyredelim: Devrik kumral kirpikleri ağlamaktan top top olmuş... Dipleri sürme yerine kırmızı hilâl şekline girmiş... Hele o berrak semavi gözler şule-i şebab yerine kara bulutlarla dolmuş... Solgun yanakları beyazlığını kaybederek uzamış ve yanaklarının pembeliğindeki letâfet silinmiş kan lekeleri gibi kirli bir dalga hâline girmişti. Takallüs eden dudaklarını inci dişleriyle ısırarak, "Bahtsız dudaklarım; siz yalnız kırmızı kalmışsınız!.. Evet anlıyorum... Bu resmin kalbime fırlattığı bir damla şehit kanının aksinden başka bir şey değildir!!!" diyerek inledi, sonra gayr-i ihtiyari bir hareketle ayağa kalkarak, bakmadan çakır gözlerini sol taraftaki erkek resmine atfetti. Bu da öbürü gibi fotoğrafından büyütülerek maharetle resmedilmiş kara kalem bir levha idi. Her iki resmin de çerçevelerinden fırlayacakmış gibi canlı vaziyetleri vardı. Bu levha yirmi çağlarında narin vücutlu, hassas bakışlı ve pek sevimli bir genci irae ediyordu.

O gölgeden dökülen câzip ve müessir bakışlar! Şefika'ya bir yıldırım süratiyle tesir ettiğinden yere kapanarak hıçkıra hıçkıra ağlıyor... Ve boğuk iniltilerinden şu sözler işitiliyordu:

– Onun benimkini resmetmesine mukabil üç sene evvel nişanımız mübarekesi olarak yapıp verdiğim bu resim işte hazin bir yadigâr olarak yine bana iade edildi: O bunu ne vakit seyretse, "Oh ne kadar seviniyorum... Seni de ressam yaptım ya!" cümlesini müftehirâne söylüyordu. Allah'ım, Allah'ım! Eski tatlı demlerin bu şimdiki hunîn hatıralarına artık tahammül kalmadı. Beni de Semih gibi bu kanlı dünyadan çekip kurtar! ... Gözyaşları hissiyatındaki feverânı biraz tadil etmişti. Mektubu masa üzerinden alarak karyolasına atıldı; yastığının altına koyduğu mektubun zihninde muntabı bütün kelimelerini can gözüyle okuya okuya sabaha karşı uykuya dalabildi.

– Mektubun sureti-

Ey benim müşfik ruhum Şefika'cığım!

Bilmem neden!.. Bu gece garip hislerle mütehassisim. Bu

Şule-i şebâb: Gençlik ışığı./ **Takallüs:** Kasılma./ **İrâe:** Gösterme./ **Müessir:** Tesirli./ **Hunîn:** Kanlı./ **Muntabı:** Basılan, basılmış./ **Mütehassis:** Duygulanma, hislenme.

günlerde bir hiss-i kable'l-vuku aramızda pek o kadar uzun olmayan mesafenin uzanacağını... Hatta ebediyetin susmuş karanlıklarına kadar yuvarlanacağını bana işaret ediyor...

Bu akşam müntahab tüfek seslerinin ve top tarrakalarının daldığı muvakkat sükûtu merak ederek bütün tepeleri, bütün vadileri yaldızlarken Kanlı Tepe'nin hâk-i pâyine yüz süren Akdeniz'in semâvi gözlerinde mütecessisâne titriyor!.. Bu gece sükûtunun umkundan acaba ne canhıraş feryatlar koparacaktır?..

Sana defaatle bahsettiğim Sivaslı genç ve kahraman yüzbaşım Celâdet bana dedi ki:

– Selim!.. Şu kaptırdığımız Kanlı Tepe'yi tekrar elde edemezsek: emin ol ne doyamadığımız sevgili İstanbul'umuz üstündeki dört buçuk asırdan fazla hakk-ı temellükümüzden, ne de kadınlarımızın namus ve ismetinden bir hayır kalacak!.. Oraya benimle birlikte şanlı hilâlimizi tekrar dikmek için her fedakârlığa katlanır mısın?..

– Yemin ettim.

– Hatırlıyor musun?.. İlk darülfünûn mezunları toplanırken ne kadar sıkılmış ve ne kadar üzülmüştüm. Benim ince fırçama bedel elime kalın bir tüfek tutuşturmuşlar. Yumuşak yastıklarım arasında ruhuma kadar daldığım tebcilât-ı şâirânemden beni çekip çıkararak belime de kılıcın sert kayışını kuşatmışlardı. Orada burada sürüklenen fırçama ve şair kalemine bakarak tâlimlerime kahkahalarla gülen sana diyorum ki: Ben mi ben mi asker oldum?.. Oh, kumanda edeceğim bölüklerin vay haline!!!

– Güzel nişanlım meğer böyle değilmiş. Benim gibi muhallebiyle nazlı büyümüş birçok ihtiyat zabitleri buradaki şehamet sahalarının en fikirli, en fedâkâr kahramanları kesildi!.. Cümlemiz de vatanımızın hakir bir kayasının müdafaasındaki ehemmiyeti idrak ederek uğrunda güllelerimizi esirgemiyoruz.

Bir ay evvelki harbte zabitim muhterem Celâdet, yüzbaşılıkla;

Hiss-i kable'l-vuku: Hadise gerçekleşmeden önce hissetme./ **Müntahab:** Seçilmiş, seçkin./ **Tarraka:** Gümbürtü./ **Muvakkat:** Geçici, süreksiz./ **Hâk-i pây:** Ayağın tozu./ **Mütecessisâne:** Gizli şeyleri öğrenmeye çalışarak, merakla./ **Umk:** Derinlik./ **Temallük:** Mülk edinme, sahip olma./ **Tebcîlât-ı şâirâne:** Şairliğin ululaması./ **Şehâmet:** Zekâ ve akıllılıkla gelen cesaret.

ben, mülâzımlıkla taltif edilmiştik; fakat her ikimiz de bundan mahcup olmuştuk. Kanımızı akıtmadan nâil olduğumuz zafer hiçtir... Göğüslerimizi süsleyen şu kırmızı kurdeleleri bile ufak hizmetlerimiz için fazla görüyorduk biz – Vatanımızı o kadar seviyoruz ki verilen mükâfatla mübâhi olmak değil belki tarihimizin millî iftihar ettiğini istiyoruz!

Eğer senin o melekâne muhabbetine karşı bir nankörlük ise, vatanımız hürmetine beni tel'in etme!..

Evet, ben şimdi mübarek vatanımızı senden çok seviyorum... Evvelce Marmara'nın mavi atlas kucağına yaslanan işvekâr İstanbul'umuzun latif manzaralarını tersim ederken bütün güzelliklerini senden iktibasa çalışıyorum. Bu vatan aşkına düşeli bana öyle geliyor ki... Gözlerin (harp sükûnet bulduktan sonra) barut bulutlarını dağıtan güneşin şu ufka bahşettiği mavi bir safiyete benzediği için beni cezbediyordu. Sırma saçların bukleleri (Öyle sakin bir günde) temaşaya muvaffak olduğumuz gurûbun zerrin şualarını tenzil ettiği için onları tahassürlerimle arıyorum. Yanakların pembeliği –burada haşin gece muharebelerini tâkip eden istirahat fecirlerini temsil ettiği için- onlara buradan büyük birer (tahsin) bûseleri takdim eyliyorum...

Demirden küçük madalyondaki fotoğrafını boynumdan çıkararak doyamayan, âh kanamayan gözlerimle temaşa ettim... "Yok yok" dedim, bu bir güzel gölge lâkin onun latif mâi, pembe kırmızı renklerini göstermiyor! Zihnimde mahkûk o mütebessim parlak suretini seyre daldım... Dünden beri kalbimi inleyen hazin bir hissin pençesinde üzülerek seni hararetle düşünmeye vardım...

Eğer ettiğim yemin üzere Kanlıtepe'nin istirdadı uğrunda şehit olursam seni saracak keder ıstıraplarını, vicdanımda duyarak titredim. Hayır Şefika'cığım! Sen bahar-ı hayatın kokulu bir gülüsün, vatanımıza nâfî râyihalar saçarak birçok şefik iyilikler etmelisin. Bak iki gözüm müteessir olmayarak beni dinle!.. –Gazi

Mübâhî: Övünen./ **Telîn etme:** Lanetleme./ **Tersîm etmek:** Resmetmek./ **İktibas:** Kazanma, edinme./ **Zerrîn:** Altın gibi sarı./ **Şua:** Işık./ **Tenzîl:** İndirme, azaltma./ **Tahassür:** Hasret çekme./ **Mahkuk:** Kazınmış./ **İstirdâd:** Geri alma, alınma./ **Nâfî:** Faydalı./ **Şefîk:** Şefkatli, merhametli.

bir zabitla izdivaç ederek beşeriyetteki sana mevdû' vazifeyi hüsn-i ifâya çalış. Yalnız senden bir ricam var:

"Kanlı Tepe"de açılacak damarlarımdan âteşîn bir damla kan kalbinin en samimî bir köşesinde müebbeden asılı kalsın!

Elveda ey ruhumun da sabâvet refikası.

Ölünceye kadar senin
Semih'in

* * *

Ertesi sabah, Şefika on beş günde bir iki istirahat gecesi geçirdiği ana baba konağını terk ederek nâlân ve giryân ruhunu teselli eden şefkat bucağına yani merbût olduğu hastaneye gitti. Odasına girince çarşafını çıkarıp duvardaki yerine astı. Hastabakıcı kıyafetini giydi. Beyazlar içinde, bekâret perisinin ciddi melâhatini temsil eden solgun yüzü bin kat fazla güzelleşmişti!.. Arkadaşlarının lâtifelerine hazin tebessümlerle mukâbele ederek koğuşuna çıkıverdi ki diğer hastabakıcı hanım kız şen meşrepliğini sesindeki titrek teessüründe boğmaya çalışarak, "Ah Şefika'cığım bilsen!... Gittiğin gün senin koğuştaki zâbit odasına ne şâyân-i merhamet bir yaralı getirdiler!..." diyordu.

Şefika, tabibin sabah vizitesine yetişmişti. Doktor Bey müteessirâne bir tavırla:

– Hanım kızım, şu dört numaralı yataktaki zâbit pek büyük işler görmüş şanlı bir gazidir. Bilhassa merhamet elinize tevdi' ederim, dedi.

Şefika, mecruha yaklaştı: "Yorganın haricinde kalmış geniş omuzları arasında iri bir kahraman kafası... Şecaat çizgileriyle yükselen bir alın... Müdevverce simasındaki yorgunluğa rağmen ter ü taze lâtif cildini gölgelendiren uzun kirpikleriyle müzeyyen iri ve şahane kara gözleri ve onların derinliklerinden taşan azimkâr şehâmet bakışları..." şöylece bir süzdü... Mecruhta merha-

Mevdû': Tevdi olunan, emanet edilen./ **Sabâvet:** Çocukluk./ **Refîka:** Kadın arkadaş./ **Nâlân:** Ağlayan./ **Giryân:** Ağlayıcı./ **Merbût:** Bağlanmış./ **Melâhat:** Güzellik, yüz güzelliği./ **Mecrûh:** Yaralı./ **Müdevver:** Yuvarlak, değirmi.

mete şayan bir şey görmüyordu. Yalnız kırmızılığı uçmuş muntazam ağzını merâretle büken müstehzi bir tebessümü pek manidar buldu... Ve ondaki esrarı keşfe uğraşırken hademe Mehmet Onbaşı odaya girdi, kumandanının ziyaretine geldiği haberini verdi.

Kumandan elliyi geçkin pek muhterem bir zattı. Mecruhun alnından öperek Osmanî nişanını göğsüne taktı ve binbaşılığını tebşir ve tebrik etti.

Mecruh, meserreti yakan bir ye'sin ağzını kavuran dumanından siyah ipek bıyıkları dimdik kesilerek: "Ah teşekkürler ederim muhterem kumandanım... Evet bana şan ve şeref var. Fakat ne olurdu!... Ben de mülazım Semih gibi ölse idim... O, vatanımızın kapısını zâlim düşmanlarımıza kaparken ismini tarihimizin şerefli kucağına atarak sevgili arkadaşlarımızın kanıyla tebahhur eden sıcak topraklara zafer narasıyla, uzandı... Heyhat! Benim şu mâlûl hayatım ne muzlim ve ne acıklıdır. Deminki tebşiratınız yalnız tekâüdiyemin validemi nail-i refah edeceğini mübeşşerdir." dedi.

Mehmet Onbaşı tekrar gelerek iki gecedir sabırsızlıkla beklediği validesinin geldiğini müjde etti.

Ev kadını olduğu temiz ve kıvrak giyinmesinden belli, orta sınıf halktan, iri yarı ve kırk beş yaşlarında görünmesine rağmen Türklük ve Anadolulu çehresini parlatan al yanaklarıyla henüz gençlik taravetinden mahrûm kalmamış güzel bir kadın Mehmet Onbaşı'yı takiben içeri girmişti. Mecrûha doğru atılarak, "Ah Celâdet'çiğim. Gözümün elifi yavrucuğum!... Elhamdülillah seni sağ ve sâlim buldum..." diye bağırıyordu. Eyvah!... Zavallı genç mecruh, anacığının derağuşlarını iniltili ahlarıyla karşılıyordu.

Kadıncağız şaşkın, "Oğlum niye elimi öpmüyorsun?.." sitemini fırlatınca mecruhun gözlerinden acı yaşlar boşanarak, "Oh anneciğim! Yorganımı kaldır da bak!!!" diye inledi.

Kadın yorganı kaldırınca müthiş bir çığlık koparak sarsıl-

Meraret: Acılık, tatsızlık./ **Müstehzî:** Alaycı./ **Tebahhur:** Buğulanma./ **Mâlûl:** İlletli, sakat, hastalıklı./ **Tebşîrat:** Müjdeleme./ **Tekâüdiyet:** Emeklilik./ **Mübeşşer:** Kendisine müjde verilmiş.

dı... İkinci çığlığı da orada bulunanlar koparmıştı.. Zira talihsiz ana boylu boyunca yere yuvarlanmıştı:

Dağ parçası gibi bir zabit olarak Çanakkale'nin sinesine yolladığı yegâne ümid-i hayatı Celâdet'ini... Büsbütün bir koldan, diğeri dirseğinden, bir ayağı diz kapağının üstünden, diğeri baldır hizasından... kopmuş ve o gürbüz vücûdu dalsız budaksız bir ağaç gövdesinden farksız bulmuştu?.. İşte bu ân-ı te'essürle de o mâder-i pür-keder zemin-i helâke serilmişti.

Mevtâyı diğer odaya naklettiler, Celâdet artık metanetini kâmilen kaybedip, "Ya Rabbi! Mademki beni yaşattın, bari şu acınacak hâlde bir tek mededkârımı elimden almaya idin büyüklüğünden ne eksilirdi?... Âh şimdi gözyaşlarımı silecek şefkatli ve mahrem bir ele ne kadar muhtacım!.." diye figan ederken hamiyetli kumandan, mecruhun baş ucuna toplanan genç hasta bakıcı hanımları ayrı ayrı gözden geçirerek:

"Mutmain ol oğlum... Seninle izdivac edecek ve seni gözetip bakarak vatanına ettikleri pek kıymetdar hizmetine karşı kadınlık namına bir deyn-i şükraniyet edecek akıllı ve hamiyetli hanımlarımız vardır..." sözlerini metin bir sada ile söylerken... genç kızların mütecessis gözleri ürkeklikle önlerine eğildi. Tarâvetli ağızları "Hayır" kelimesini fırlatmamak için sıkılıp büzüldü!..

Celâdet evvelki müstehzi tebessümüyle, "Anlıyorum." dedi. "Böyle bir ağaç kütüğünü kimse kabul etmez. Hem bu teklif gençliğe karşı büyük bir haksızlık olur!.." diye mırıldanırken Şefika öne atıldı. Nazik ve şeffaf elini Celâdet'in uzanmış yumuşak saçlarına koyarak rakik ve derin bir bakışla: "Yanılıyorsunuz Celâdet Bey... "Hem Semih'in vasiyetini yerine getirmek, hem de sizin gibi şanlı bir gazinin hizmetinde bulunmak şerefiyle ben mübâhî olacağım!" dedi. Kumandan, "Berhudar ol kızım." duasıyla genç kızın arkasını okşuyordu.

Celâdet'in gözleri parlamış... dudaklarında acı istihzâlar hürmet alâmetlerine münkalib olmuştu. "Oh şimdi anlıyorum

Mâder-i pür-keder: Keder dolu anne./ **Mevtâ:** Ölü./ **Deyn-i şükraniyet:** Teşekkür borcu.

siz, sevgili arkadaşım Semih'ten bana intikal eden şefkat meleğisiniz!.. Cenâh-ı merhametinize sığınacağım gün emin olunuz tamamıyla teselli bulacağım.." dedikten sonra minnettâr bakışlarını hamiyetli kızın berrak gözlerine dikti.

Şefika, bütün rikkatini şeffaf nazarlarıyla Celâdet'in kalbine dökerek dedi ki, "Sizi mesud edeceğime söz veriyorum, yalnız müsaade edeceksiniz... Çanakkale hâilelerinden kalbime sıçrayan bir damla kan! Size karşı taşıyacağım şefik ve hürmetkâr muhabbetimin üstünde ebedi asılı kalacaktır!.."

Celâdet elsizdi... Tatlılaşan kahraman bakışıyla mukaveleye vaz-i imza ederek cevap verdi:

"Kabul ederim... Evet o fedakâr Semih'in mübarek kanıdır! Onun yanına şu feci' kıyafetimden hizân bir damla gözyaşı da benden hediye olsun!!!"

Emine Semiha

Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi), İst. Nu: 5/18, Mart 1331/1915.

Münkalib: Dönen, dönüşen, değişen./ **Hâile:** Dram, trajedi./ **Hizân:** Sıçrayan, kalkan.

Mustafa'nın Hilesi

Ordugâhın ilk ışıklarını gördüğüm vakit saat dokuzdu. Uzaklarda belli belirsiz bir hayal gibi uzun gölgelerini kumlara... tâ ilerilere kadar gönderen nöbetçiler ağır adımlarla dolaşıyor, arada bir neferlerine seslenen çavuşların sadaları, belki de çöllerin derin sessizliğinden korkarak, derhal susuyordu.

Ve ortada bir çam ateşi, belki bin renkle yanıyordu. Nihayet kırmızı, beyaz ve yeşile toplanan alevler gergin, tunçtan yüzlerde oyunlar gölge çiziyordu.

Arkasını yüksek bir dere mahfazına dayamış, bacaklarını ateşe uzatmış binbaşı, beyaz bıyıklarını çekiştirerek devam etti:

– Ah bu domuz İngilizler... Bilir misiniz çocuklar artık benim burada canım sıkılmaya başladı. Çanakkale'de ölümle, toplarla, torpillerle beraber gülen bu herifler, bakın burada nasıl köpekleşiyorlar? Sanki dillerini yuttular, halbuki işte bekliyoruz, şimdi karşı karşıyayız. Ya niçin çıkmıyorlar?... Ah Çanakkale... Çanakkale... Onları süngülerimizle dövüşmeye mecbur ettiğimiz gün işte şimdi mesuduz derdik!...

Mülazım Nedim:

– Çanakkale'de iyi anlaştık, şimdi burada onun için gelmiyorlar, dedi.

Binbaşı güldü.

– Evet, vallahi öyle... Kendimizi öyle anlattık, öyle iyi izah ettik ki mânâmızın yalnız ölümden ibaret olmadığını da söylemiş olduk... Türkler orada çılgınca harp ettiler, diyenlere gülünüz, çünkü onlar Çanakkale'yi bilmeyenlerdir.

Ateşe biraz daha yaklaştı, uzun kaşlarının gölgesi altında önünde kıvranan alevden daha parlak bir ateş göz bebeklerinde yandı; iri bıyıklarını dimdik burarak:

– Arıburnu'nda ileri hatlardan birinin müdafaasına memurdum; aylarca zaman bilirim, bir saniye bile kurşun sesi kulaklarımızı unutmadı; görünen bir kabalak tepesi için kara torpilleri yollayacak kadar müsriftiler. Bomba yağmurlarının gürültüsünü az buldukları zaman denize işaret ederler, Kocaçimen tepesi kadar yüksek bir taş yığını andıran bu zırhlılardan yıldızlar parlatarak, kulak patlatan, dağların bile yıkılacağı borularla ölüm... dağıtırlardı.

Avustralyalılara, Yeni Zelandalılara, zencilere, Gambililere, tayyarelere, torpillere, zırhlılara velhasıl bütün dünyaya gülüyorduk; süngülerimizin ucuna incelenen öyle emin bir kuvvetimiz vardı ki Kral George gelse, bütün dört yüz milyon tebaasıyla üstümüze yüklense dağıtacağımızdan emin idik...

İhtiyar, yetmişlik bir yüzbaşım vardı; vazifesi yalnız bir ihraç iskelesini yıkmaktan ibaretti. Her gece bir güllede o harap eder, İngilizler tekrar sabaha kadar onu tamir ederlerdi.

Yalnız bir topun körletilmesi için toplanan zırhlıları, yakılan cephaneyi, sonra kuduran suyu görseydiniz çocuklar... Fakat yüzbaşı pek tuhaftı, çubuğunu tellendirir, hep kendi şerefine yapılan bu donanmayı işitmemezliğe gelerek, iskelenin yeniden tamirini beklerdi; onlar uğraşırlar yaparlar ve artık bu kadar bombardımandan, bu kadar taramadan sonra orada şeytanlar bile duramaz diye düşünürler, işlerine tekrar başlarlardı. İlk yıldız göründüğü zaman yüzbaşı yine topunu doldurur, derhal her

zamanki hedefine yapıştırırdı. Aşağıda kopan vaveylayı yıkılan iskelenin gürültüsünü duyan gemiler köpekler gibi yine beyhûde ulurlardı...

Başını sallayarak uzun uzun güldü:

– Hiç unutmam efendiler, bir sabahtı, fakat pek gürültülü bir sabah... Hatta güneşi bile bu kadar erken kaldıran bu gürültülerdi, diyebilirdim. Kumanda mahallinde oturuyordum. Bizimkilerin bağırtılarını işittim: "Vay Mustafa ulan bunlar ne? Nereden?" diyorlardı. Nihayet Mustafa'yı katırıyla beraber içeri tıktılar... Kalabalığın sivri tarafından bakan çıldır çıldır gözlü, al yanaklı, irice burunlu, tostoparlak bir neferdi.

Sert bir tavırla elini alnına götürdü, bekledi. Gözlerinde korku ile karışık bir "Affet beyim." deyiş vardı ki "Rahat dur." demeye mecbûr oldum...

– Nereden geliyorsun, buraya seni niçin getirdiler, dedim. Eliyle işaret ederek:

– Tâ... öte yandan... diye cevap verdi. Beyim, diyordu. Eşeklik ettim, yolu kaybettim, sabaha karşıydı, tabura su lazım geldi katıra fıçıları yükledim, dereye indim, çıkarken kâfir yine zam zuma başladı; hele şöyle siper olayım dedim, domuz göz açtırmadı, önüme çalılık bir yol çıktı, hayvanı çektim, meğer bayır imiş, ikimiz de kendimizi tutamadık, gülle gibi indik, herifler "fan fin fun!" diye bağrıştılar, gözün kör ola Mustafa dedim, ettin edeceğini? Ulan İngiliz'in siperinde işin ne be, heh öküz dedim, emme iş işten geçmişti, etrafımı sardılar, velakin kurtuldum beyim, hem de katırı tekrar yükledim...

Sonra bir yarım sağ yaptı, uzunca kulaklı bir katır arkasında duruyordu; vallahi çocuklar ne devenin, ne de balığın güldüğünü görmedimse de bu katır gülüyordu: Filhakika bu kadar yükten hayvanın beli nasıl kırılmamıştı bilmem, su fıçıları indirilmiş, onların yerine çikolata kutuları, peksimetler, gevrekler, limonata şişeleri, bonbonlar, peynirler, pastalar, daha benim isimlerini bile bilmediğim tuhaf yapılışlı şekerlemeler, tatlılar, reçeller, konserveler konmuştu.

Filhakîka: Gerçekten, hakikaten.

– Bu ne, diye bağırdım. Rengi uçarak dudaklarındaki zeki gülüş solarak devam etti.

– İte kaka beni sürdüler, bağladılar, tekme, tokat, yumruk gırla gidiyordu. Bir iki zıpırına ben de yerleştirdim emme, neyleyim çokluk idiler, katırın ipi elimde, bırakmıyordum. Gide gide bol ışıklı bir yerde, gözü tek camlı bir İngiliz'in karşısına diktiler, sırmasından anladım zabit idi, resmi selamı ifa edemedim, "Ulan beni çözün." diye bağırdım etrafına bir şeyler söyledi, tercüman getirdiler, herife dedim ki, "Zabit efendiye söyle kendisine bir diyeceğim var." dedim... Bunun üzerine beni çözdüler, hemen zıpladım, resmi selamı ifa ettim. Ayrıca dişlerini gösterip güldü. Emme ben dayağı yerken dalaveremi kurmuştum, tercümanla sorup suale başladı: "Kaçak mısın?" dedi. "Kabul etmem." Dedim. "Nerelisin?" dedi, "Gastanbolluyum." dedim. Tercüman, "Ee burada ne halt ediyordun?" dedi. "Ağzını bozma tepelerim" dedim. Silleyi şaplatacaktım, emme önüme geçtiler. "Ulan sen beni bırak yüzbaşıya bir diyeceğim." dedim. Meramımı onun diline çevirdi. Ben de dalavereyi kıvırmaya başladım. Bir güzel öksürdüm, dedim ki; "Efendim ben kırba neferiyim, yani bölüğe su taşırım. Bizim tarafta Cenab-ı Mevlâ'ya çok şükür sudan bol ne var, emme sizin tarafta çok eksik ve lâkin bizim dilimizle bağırmıyorsunuz. Bizim binbaşı tam askerdir. Beni çağırdı. "Mustafa fıçıları doldur, katıra yüklet, tâ karşıki siperde düşman susuzluktan ölüyor, biz karşımızda süngümüzden geberecek düşman isteriz, susuzluktan değil... Benden Yüzbaşıya selam eyle, seni geriye bırakıp bırakmamak onun erliğine kalmış bir şey... Haydi yolun açık olsun" dedi, dedim.

Amanın bir çığlıktır koptu, herifler sağlam kızdılar tepeleyecekler dedim, emme baktım ki sıçrava sıçraya biri bırakıp biri sarılarak suratımı öpücük içinde bıraktılar... "Hele durun be yahu." dedim. Ulan köpoğlular beni avrat mı sandınız dememe kalmadı. Güle güle zabit yanıma yaklaştı, Elimi aldı, yukarıdan

Kırba: Sakaların kullandığı ince köseleden veya deriden yapılmış su kabı, saka tulumu.

aşağıya kırar gibi bir toka ettik, sonra beni, senin masa kadar güzel bir masanın yanına, karşısına oturttu. Demin beni tokatlayıp tekmeleyen heriflere şöyle bir yan baktı. Zabite söyleyip hepsine birden bir sopa attırmak işten bile değildi. Emme, haydi gammazlık etmeyeyim dedim, neferin biri tövbe tövbe estağfirullah rakı dolu bir maşrapa dayamasın mı? "Eyvallah efendim, haramdır, hem de bize yasaktır." dedim. Zabit tercümanla dedi ki, "Vay Türkoğlu korkuyorsun ha?"

"Güllelerimizden, tüfengimizden, gemilerimizden yılmazsın da zehirimizden korkuyorsun, öyle mi? İşte İngilizler insanoğlunu mutlaka bir şeyle korkuturlar." demez mi? "Vallahi korkan köpektir." diye bağırdım. Beyim Mevlâm affetmiştir. İstersen sen öldür, zabit ile bir toka ettim, bir yudum da çektim Allah'ın belası gözümden alev çıkardı. Emme İngiliz'e: "Türk içkiden ağlıyor." dedirtmemek için yaşımı göstertmedim. Neferler el çırptılar. Zabit bana "Beraber yemek yiyelim." dedi. Emme kabul etmedim. Sonra efendim, öğleüstü beni aldılar. Sakallı bir kumandana götürdüler, etrafında sırmalı zabitler fırıl dönüyorlardı. Anladım ki bizim Paşalar gibi bir şeydir. Ona da zokamı yutturdum, herifle de tokalaştık. "Binbaşı ki selam ile bizim hediyeyi de o kabul etsin." dedi. Resmî selamı îfâdan sonra çıktım, yakalandığım yere geldik. Orada bizim yırtık palanlı katır yok, na böyle geline dönmüştü? "Bunlar ne?" dedim. "Yemiş yemiş" dediler. "Biz hediyeye hediye kabul etmeyiz." Dedim. "Olmaz, darılırız." dediler. Heriflerin canına okuyoruz bari dargın öldürmeyelim, kalpleri kırılmasın." dedim. Katırı çektim. Yola düştük. Zabit yanıma biraz daha sokulup elime bir kese sıkıştırmaya çalışmaya kalkmasın mı? Geri verdim, "Biz su satmıyoruz." dedim; şaşırdı. Artık bizim siperler yakındı. Arkamdan "Eyvallah! Eyvallah!..." diye bağırıştılar. Ben de döndüm "Guguk..." diye bağırdım.

Avrupa'da tahsil görmüş bir mülazım:

– Truva bir hayaldi, Çanakkale bir hakikat; Olis muhayyel bir zekâ, Mustafa, Türk'ün dehası... Ah Homer Homer vicdanın şiirini değiştirsin, diyordu.

7 Kanun-ı Evvel 333
F(e). Celâleddin

Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi), İst. Nu: 5/18, Mar. 1331/1915.

Oğlumu Hududa Gönderdikten Sonra

Rûznâmeden

İşte yine şu siyah ve lakayd gecenin ağuşunda sessiz ve sanki büsbütün yalnız hayat ve kâinattan büsbütün uzak kaldım... İşte bir defa daha vatanın savt-ı amiri seni uzaklara vazifeler, şerefler ve ölümler arasına aldı götürdü. İşte bir daha, yüksek kalpağının altında gülen gözlerin, beşüş çehren ve boz asker kaputuyla büsbütün uzun görünen boyunla yeniden ayrıldık, vatanın her hududuna her kanlı cengine ayrı ayrı mücahitler, şehitler gönderen aile kapısından metin adımlarla çıktık... Oh; lakin başka nasıl olabilirdi? Vatan annemizin mutâlebatı müfrezesine kalbini kapayan bir kadın bu ailede henüz yetişmedi. Vatanın uzattığı silahı ahd ve iman ile kavramayan erkekler bundan sonra da yetişmeyecek. Seni hak ve adaletin, ulviyet ve faziletinin hâlıkı olan samedaniyyet-i muazzamaya emanet ettim!

Evet, gözlerim yaşlı, ellerimde raşeler var... Kadınlığın, anneliğin verdiği elem ve endişe ile ezilirken yine "Git! Git!" diyor-

Lâkayd: Kayıtsız, ilgisiz./ **Savt-ı amir:** Amirin sesi./ **Beşüş:** Güler yüzlü, şen./ **Mutalebat:** İstekler./ **Samedaniyyet-i muazzama:** Muazzam Tanrı. **Ra'şe:** Titreme.

dum... Gideceksin, gidiyorsun; çünkü bu bir hadise-i âdiye değil, bir cidal-i ihtiras ve vahşet değil; vatanın büyük ve müebbed bir dâvâ-yı ulviyyesi ki: Halline gitmeyen, millete çalışmayan olmayacak!

Bu, en büyük bahr-ı muhitlerden daha derin, daha kuvvetli olan kalb-i insanîde, ruh-i beşeriyette mündemic izzet-i nefs-i vakar ve namus, hubb ü Teâlâ meyl-i fezâil imanlarının hep birden çûşân ve hurûşân olmasıdır; Haksızlığa karşı Hakk'ın gazap ve idama mukabil muhafaza ve ihyanın ikâmesini arzu-yı samedeniyyesinin bir şekl-i muhibbi olmasıdır!

Ve işte bunun içindir ki: bu müşkül, korkunç lakin lüzumlu imtihan ve fedakârî günü bu millet için hulûl edince kadında, erkekte, müştereken, mütesaviyen bir cûşâne-i hayret-engiz hâsıl oldu... Ve işte yine bunun içindir ki hakikat-i muhibbeye aklı ermeyen mini mini çocuklar bile trampetlerin temposuna ayak uydurarak sancakların al, yeşil cümbüşüne gözleri cezbolunarak ve süngülerin gölgelerinden ayrılmayarak sokak sokak asker alaylarının, taburlarının arkasından koşuyorlar. Onları tutmasak, men etmesek uzak ve vahşi serhatlara ölümlerin kaynaştığı, güllerin haykırdığı kavga meydanlarına kadar babalarını, büyük kardeşlerini, milletin askerini, vatanın kanlı bayrağını takip edeceklerine şüphe yoktur!

Bir milleti harbe sokan esbab-ı hakikiye ne olursa olsun efrad-ı millete ki bu hiss-i cûşân, bu hamiyet ve gayret samimidir. Hüsn-i niyete makrûndur: ölüp zelil olmamak, kendisi düşman çizmesiyle ezilerek namus-ı millîyi, saadet ve mahrumiyet-i aileyi çiğnetmemek arzu-yı sâmendeniyyesiyle müzehheb ve meşhûndur! Bütün Osmanlıların şâdân ve fedakâr bugün silah başına koşması, bütün vâsî hudutlarımızı canlı, kanlı bir duvar-ı üstüvar-ı hamiyetle kuşatması, hep bunun için, hep bu şâika hep

Cidal: Kavga./ **Mündemiç:** İçine geçmiş./ **İkâme:** Yerine koyma./ **Şekl-i muhibb:** Sevginin şekli./ **Hulûl:** Gelip çatma./ **Mütesaviyen:** Birbirine eşdeğer./ **Cûşâni-i hayret-engîz:** Hayret koparan coşma./ **Esbâb-ı hakikiye:** Gerçek sebepler./ **Efrad-ı millet:** Milletin fertleri./ **Makrûn:** Yakın, ulaşmış./ **Müzehheb:** Tezhip olunmuş, altın suyuna batırılmış./ **Meşhûn:** Doldurulmuş, dolu./ **Şâdân:** Sevinçli, keyifli./ **Vâsi:** Geniş./ **Duvar-ı üstüvâr-ı hamiyet:** Millî onur ve haysiyetin dayanıklı duvarı./ **Şâika:** Şevkli, istekli.

bu şâika ile... Bu noktada, bu harekette, tarih-i âlem bizi daima haklı görecek Osmanlı bayrağının harb-i umûmî alevleri, dumanları arasında dalgalandığından dolayı ne bizim ahfadımız, ne de insâl-i atiye-i beşeriyet bizi muaheze edemeyecek!

Milletlerin hususuyla namus, şerefi, istiklâli ile yaşamaya katiyen karar vermiş milletlerin hayatlarında öyle bir an hulûl eder ki: Mukadderatın keskin kılıcının başımız üzerinde ince bir kıla bağlı sallandığını bi-rahm ve tehdidkâr parıldadığını görür ve hissederiz. O zaman efrad-ı milletin yeri şehirler, kâşâneler, hatta darülfünunlar değildir. O zaman genç, ihtiyar, fakir ve gani, erkek ve kadın, kâdir ve aciz, cüretkâr ve mahcûp bütün efrâd-ı millet "ordu!" dediğimiz canlı kaleyi; "ordu!" dediğimiz seyyâr volkanı; "ordu!", dediğimiz ruh-ı kahhâr-ı ümmeti; elhasıl "ordu!" dediğimiz ve artık her şeyden ibaret olan muhalâta kadar, mühîb, dehhâş o şey'-i muazzamayı vücuda getirmek üzere toplanır. Artık gece gündüz bacalarından fışkıran siyah dumanlarla âfâkı kapayan cesim fabrikalar binlerce vatandaşın yarasına ilaç, sargı hazırlayanı mukadderat-ı millete pür feyz ve hayat, imalathaneler, hastaneler, siyah geceleri çılgın düdükleriyle delerek acul ve asabi hudutlara taze can, taze kan götüren şimendiferler, bin türlü mahavifle dolu geniş ve tehlikeli denizi bila-perva yarıp koşan vapurlar hep o ordunun eczası, hep o "ordu"dur!

Milletlerin hayatındaki o ân-ı mühîb hulûl etti mi? Saha-i vatanda hiçbir ferd, hiçbir unsur, hiçbir saha, hiçbir kuvvet, hiçbir cüz'ü göremezsiniz ki: Ordunun kuvvet ve tamamiyetini ikmâl etmek; ona biraz daha şevk ve kuvvet vermek, onun süngüsünü, kasaturasını biraz daha uzatıp keskinleştirmek, onun yakın toplarını dehhâş ve kahhâr patlatmak; onun güllesini düşmanın can evine biraz daha düşürebilmek için ibzal-ı muâvenet ve mevcudiyet etmesin! Hiçbir hâkime, kudrete serfürû etmeyen fırtınalar, rüzgârlar sanki vatan gemilerini, vatan donanmasını mahal-

Ahfad: Torunlar./ **İnsâl-i âtiye-i beşeriyet:** İnsanlığın yarınının neslinin devamı./ **Muaheze:** Azarlama, paylama, tenkit etme./ **Bîrahm:** Acımasız./ **Rûh-ı kahhâr-ı ümmet:** Ümmetin kahreden ruhu./ **Mühîb:** Korkulu, heybetli, tehlikeli./ **Bilâ-perva:** Pervasız./ **İbzâl-i muâvenet:** Yardımın çokluğu./ **Serfürû:** Baş eğme, söz dinleme.

li-i maksûda daha çabuk yetiştirebilmek üzere onlara tarik seyrine muvâfık esirler zannolunur. Vatan denizlerinin vahşi serâzâd dalgaları o gemileri golana omuzları ile ileri sürmeye çalışır; coşkun vatan nehirleri sahillerinden tabur tabur, alay alay, geçen askerlerine bir teşvik-i ezelî ve ebedî ile "İleri!" diye marşlar terennüm eder. Aheste-revân cûybarlar hafif zemzemeleriyle sanki kalblerinden muzafferiyet, selâmet duaları okurlar...

Korkunç, vahşi vatan dağları asırlardan beri kar, bahar ve ziyâ içinde besleyip büyüttüğü asumana reşîd ağaçlarını hudutlarda siperler, sahralarda hastaneler yapılmak üzere feda eder. Bir köyün haricinde sabur çehresi, metin adımlarıyla köye dönmekte olan bir ihtiyar kadın görürsünüz: üç oğlundan en küçüğünü de orduya keskin bir süngü daha ilave etmek üzere şimdi yola koymuştur. Şehrin sokağında beş altı yaşında bir çocuğa tesadüf edersiniz. Gündeliğinden biriktirdiği beş on kuruşu mesela orduya tütün göndermek üzere vermiş, ferîh ve fahur olan babasının yanında sanki onun kadar büyümüş olarak yürüyor... Akşamın zıll-i siyahı sokaklara düşerken önümüzden geçen şu genç vatan hemşerisine, kerimesine bakınız: Hilâl-i âhmer hastanelerinden birinde bir haftadan beri gece gündüz çalışmış, uykusuz kalmış, ancak bu gece ihtiyar validesini görmeye gidebiliyor... Daha ileride yürüyen şu zaif, solgun genç, huduttan üç yerinden yaralı, âdeta yarı ölü olarak gelmiş; üç ay beyne'l-hayat ve'l-memat hastanede yatmış, dün hastaneden çıkmış, kendi arzusuyla on beş gün sonra tekrar hududa gidecek!..

Huduttaki gazilere erzâk, cephane taşıyan vapurlar limanda şevk u faaliyetle bağırıyor; hem suyun altında hem suyun üstünde bir mahluk-ı acayib-i medeniyet, bir tahtelbahr, şecii ve mütevekkil dalıp gidiyor... Şimendiferlerin sanki "Fedakâr yok mu? Vatan bayramına koşanlar, haydi! Haydi!" diye haykıran çığlıkları âfâkı titretiyor... Şu uzun tozlu cadde güneşten çehreleri

Tarîk: Yol./ **Âheste-revân:** Yavaş yürüyüşlü./ **Cûybâr:** Çay, dere, akarsu./ **Zemzeme:** Ahenkli, nağmeli ses./ **Âsuman:** Gökyüzü./ **Reşîd:** Doğru yol tutan./ **Zıll-ı siyah:** Siyahın gölgesi./ **Hemşîre:** Kız kardeş./ **Kerîme:** Kız evlat./ **Beyne'l-hayat ve'l-memat:** Hayat ve ölüm arasında./

yanmış metin adaleli parlak gözlü çatılmış kaşlı bir tabur asker bir vatan türküsüyle hep bir ağızdan sahraları inleterek serhatlere doğru yürüyor... Yürüyor, gittikçe uzaklaşan sesiyle bir köşede kayboluyor!..

Elhasıl, nasıl söyleyeyim, her şey, her unsur, her taraf, her his:

– Silâh başına! Orduya! Orduya, diye haykırıyor.....

Ve ben bu mihnetzede anına bütün bu galeyan-ı mütalebatı, bütün bu Kur'anî evamiri samimi ruhumda duyuyor, bunun için sen aziz çocuk, fırtınalı ve karanlık yollarda vatan hududuna doğru uzaklaşırken yaşlı gözlerim, ateşli kalbimle:

– Git, git, diyorum. Lâkin sağ vatanın selamet ve muzafferiyet sancağı altında pür şan ve şeref gel!

Salime Servet Seyfi

Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi), İst. Nu: 5/18, Mar. 1331/1915.

Mihnetzede: Musibete uğramış./ **Galeyan-ı mütalebat:** İsteklerin galeyanı./ **Evâmîr:** Emirler.

Mevlevi gönüllüler bölüğünün askere sevki.

İki Defada Dokuz Yara Bir Kol

Yatkın ve baygın bir meyl ile Nara burnuna doğru uzanan yeşil renkli "Hastane Tepesi"ne gelinceye kadar kendini bilmiyordu... Orada ümit ve iman lemaları parlayan yorgun gözlerini açtığı zaman "Şark Hey'et-i Seferiyyesi"ne mensub Miralay Rauf kumandasında, Fransız ihrac müfrezesi Kumkale'den denize dökülmüş Osmanlı'nın Asya sahillerine yapılan bu Fransız taarruzu da Fransa'nın en ince kalemleriyle tasvir edilen roman maceraları gibi maziye ve tarihî hikâyelere karışmıştı. Aşılık tarihi medfeni civarında gömülen Fransa'nın bu muhteris evlatları Şark'ın yenilmez ve yıkılmaz salâbet-i bünyanı karşısında yalnız kemiklerini değil Fransız emelini de birlikte gömdüler. Şimdi Adalar denizinin mavi ve nûşin dalgaları Orhaniyye istihkâmının kumlu sahillerini öperken duyulan nagamat-ı emvac, mağrur ve müstehzi bir kahkahanın akisleri gibi Homer'in İlyada'sına mersiyeler okuyor...

12 Nisan 331 günü Şark'ın yeni tarihine yeni ve şerefli mukaddime idi. Mağrur Armada'nın hilekâr himayetine sığınan ve

Lem'a: Parıltı, parlayış./ **Medfen:** Mezar./ **Salâbet-i bünyan:** Yapının sağlamlığı./ **Nûşîn:** Tatlı, lezzetli./ **Nagamât-ı emvâc:** Dalgaların sesleri./ **Müstehzî:** Alaycı.

Amiral Keprat'ın kumandasındaki Fransız filosu, Ruef'in tarik-i musarrasını açmaya memur edilmiş idi. Bu filonun devasa taretlerinden fırlayan çılgın mermilerin pek mübalağalı bir kahramanlar devrinin tarihî menakıbını esatirî bir lisanla fısıldayan Truva Harabeleri üzerinde aks-i endaz olurken güzide bir Anadolu alayı da Fransızların işgal ettikleri Kumkale'ye 700 metre yaklaşmıştı. 36 saatten beri dinmeyen bir fırtınanın nihayetsiz dalgaları gibi tekrar edilen hücumlar, Fransız ihrac kuvvetlerini Kumkale mezarlığının kemik dolu çukurlarına göçmüştü. Fakat tâ yolun başına konulan hırçın bir çift Fransız makineli tüfeği, çılgın bir kilise çanı vaveylasıyla ortalığı çın çın öttürüyor; yoldan geçenlerin tedfini merasimini yapmakta gecikmiyordu. Otuz birinci alayın en gürbüz ve mert evlatları Menderes Nehri'nin yıkık köprüsüyle bu dar ölüm geçidinden fedakârane sıçramalarla geçiyorlardı.

Alay kumandanı Fransızları denize dökmek için onların pek ilerlemiş olan sağ cenahını Orhaniye üzerinden vurmaya lüzum görerek üçüncü cepheyi sol cenaha doğru temdid ve şiddetle taarruz etmesini emretti. Kıymetli tabur kumandanı Halit Bey de pek itimad ettiği Mülazım Şevket kumandasındaki onuncu bölüğe Orhaniyye istikametinde ilerlemek ve düşmanın sağ cenahına şiddetle taarruz etmek vazifesini verdi. Bu emir şâyân-ı hayret bir sürat ve sadakatle yapıldı.

Şevket Bey bölüğüyle tam bu yolun başına gelmişti. Sıçrama yapmadan evvel buraya kadar koşar adımlarla yetişmiş olan bu yorgun bölüğüne ufak bir sırtta Zaviye Tepesi'nde biraz nefes aldırmaya mecbur oldu. Altıncı Kolanyal alayının 3, 5, 9, 10, 11'inci bölükleriyle iki makineli tüfeğin ateşleri altında geçilmesi pek tehlikeli olan bu yol şimdi ateş hattına sürülmüş 5,7'lik bir sahra topunun şedid ve çâlâk ateşine inzimâmen bir de Kumkale önüne gelen "Latouche Treville" Fransız kruvazörünün çanaklığındaki mitralyöz ve nordenfiltten ile de dökmeye başlamıştı.

Tedfîn: Defnetme, gömme./ **Temdîd:** Uzatma, uzatılma./ **Çâlâk:** Çevik./ **İnzimâm:** Katılma.

Artık arası bir yol değil piyade, mitralyöz, nordenfilttenlerin yaramaz mermileri ile topçu ateşi sağanakları altında kalmış ölümün sürü ile akıp yuvarlandığı bir "vadi-i mevt" olmuştu. Orada ölümle insanlar arasındaki mesafe o kadar azalmıştı ki: Her an için münasebetsiz ve vakitsiz bir merminin bir tarafınızı delip delmediğini bütün vücudunuzu yoklayarak lâmise kuvveti ile anlamaya lüzum vardı. Orada ölüp kalmak, Orhaniyye'de bekleyen yüksek ve hakiki şereften mahrum olmaktı. Bütün bölük, sevgili bölük kumandanlarının vereceği emri bekliyorlardı. Buradan teker teker geçmek için sarf edilecek müsait zaman yoktu. Mania ile sıçrayış ise her defasında küme küme zayiata uğramaktı. Şevket Bey düşündü: Uzun sözlerden ziyade maddî ve yüksek misal göstermek daha kestirme olacaktı. Halâvetli vakur bir sesle bölüğüne: "Şimdi ben karşıya sıçrıyorum. Yolu geçersem oradan vereceğim kumanda ve işaretim üzerine bütün bölük sıçrayınız! Şayet ben yoldan atlarken şehit olursam naaşım size siperdir; atlayıp geçiniz ve beni Orhaniyye'ye kadar behemahal götürünüz!" dedi. Bu bir emir gibi değil; lâhutî bir hitabe gibi bölüğü titretti. Bir emirber ve borazan ile yolun öte tarafına hafifçe bir yara alarak sıçrayan bölük kumandanı yolun karşısında ve bölüğün önünde ve bir vaz'-ı merdâne ile durdu. Çâlâk ve gür bir kumanda ve şan ve şeref yolunu gösteren bir kol işareti ile bölüğünü çağırdı. Bütün bölük hışım ve süratle akan bir selin önüne tesadüf eden ufak bir mania-i türâbî vakur ve muhteşem aşmasına benzeyen bir sıyrılışla yoldan sıçrayıp geçmişti. Biraz sonra Orhaniyye'nin Menderes Nehri'ne doğru tatlı bir meyl ile serfürû eden sath-ı mâ'illeri onuncu bölüğün parlayan süngüleriyle zengin ve şaşaadar bir silah arması kadar dolmuştu. Tabur kumandanı Halit Bey tam isabetle Allah'ına kavuşurken Şevket Bey de bölüğünü ve taburun eline geçen daha diğer aksamını Orhaniyye metrislerine yerleşen kaim-i kâm Revk'in kumandasındaki altıncı müstemleke alayının birinci taburu üzerine müt-

Vadi-i mevt: Ölüm vadisi./ **Lâmise:** Dokunma duyusu./ **Halâvet:** Tatlılık, şirinlik./ **Lâhutî:** Tanrısal./ **Behemahâl:** Her hâlde, elbette./ **Mania-i türâbî:** Toprakla ilgili maniler./ **Serfürû:** Baş eğme./ **Sath-ı mâil:** Dağ yamacı.

hiş bir velvele-i hücum ile fırlattı. Bu hücum sağ cenahın Kumkale üzerine yaptığı şedid bir atılma ile müttehiden icra olundu. Şimdi artık Jeanne d'Arc' Jauregüiberry, Lauren, Latouche Treville Fransız sefain-i harbiyyesi kumandasındaki bir avuç Türk kahramanlarını hücumdan alıkoymaya çalışıyordu. Fakat Orhaniyye'nin metrûk istihkamatı önünde göğüs göğüse başlayan müthiş bir süngü mübarezesi sefain-i harbiyyenin bu ateşlerine nihayet verdiği gibi Orhaniyye'nin merkez kıyılarına doğru tatlı bir meyl ile serilen etekleri karşısında sahile sokulan Poignard torpidosunun çanaklığından açılan makineli tüfek ateşleri de mangalık nişancı efrat yayılmalarıyla karşılandı. Demek Şevket Bey karaya hücum, denize ateş ediyordu. Bölük Orhaniyye'nin metrislerine muzafferen geçerken kahraman bölük kumandanı da bu birliklerinin gışave-i muhîtisini paralayan bir merminin açtığı bir cerîha ile Orhaniyye istihkamını metrûk toplarından birinin intikam heykeli gibi duran yığınları dibinde "İntikamını aldım" der gibi oturmuş, düşmanı kovalayan bölüğe nazarlarıyla teşyie dalmıştı. O sırada muharebenin ne dereceye kadar terakki ettiğini görmek üzere Kumkale sahiline torpido ile gelen General d'Amade'da bütün Fransız ihraç müfrezesinin sahile doğru koştuklarına şahit olmuş ve derhal başkumandan Sir Hamilton'a müracaatla Kumkale'nin ya takviyesini yahut tahliyesini bildirmek üzere torpidosuyla dönmeye başlamıştı. O gece donuk beyaz bir abajurun tül gölgeleri ortasında yanan bir fanus gibi kamerde geniş ve nuranî bir hâle ile doğmuş iki günlük kanlı fakat şan ve şerefle hâledâr olan Kumkale muharebesi kahramanlarının zaferini tes'id etmeye başlamıştı. Şevket Bey sıhhiye efradının kolları arasında geri çekilirken Agamemnon'un yirminci asırdaki beceriksiz halefleri de gemilerine biniyor ve şafakla beraber Kumkale ve Orhaniyye'nin tarihî burç ve borusunda albayrak dalgalanıyordu.

İstanbul'da sekiz aylık tedaviden sonra biraz iyileşmiş olan mülazım Şevket Bey Sina'ya memur edilen kıtasını İstanbul'dan

Müttehiden: Birlikte./ **Sefâin-i harbiye:** Savaş gemileri./ **Mübareze:** Çarpışma./ **Gışâve-i muhîti:** Çevreyi kuşatan örtü./ **Teşyi:** Uğurlama./ **Tesîd:** Tebrik etme, kutlama.

geçişinde selamlamak isterken yine bölüğünün başına geçmek ve bu Fransız hüsranına benzeyen bir İngiliz kavgası yapmak arzusundan kendini alamadı. Esasen onun nazarında hodgam İngiltere yalnız Türklük ve İslamiyet değil, hatta insaniyet düşmanı idi. Asırlardan beri pek süslü ve dessas bir medeniyet mantosuna bürünerek beşeriyete tasallut eden bu hükümette ne kadar zavallı ve masum âdem evladının intikamı vardı... Hatta Fransızlar bile İngilizlerin iğfal ettikleri birer zavallı değil mi idi? Şevket Bey için bütün Britanyalılar sarışın bir vasıta-i iğfal ile cihanın en ücra köşelerine bile kanat geren kâbus idi.

Tren Haydarpaşa'dan ayrıldıktan sonra Mülazım Şevket Bey alınan ikmal-i efrad ile kuvvetlenmiş olan bölüğünü Anadolu hattı üzerinde vagondan vagona geçerek yeni şan ve şeref menkıbeleri ibtaına hazırlanıyordu. Bölüğüne yeni Türkiye'nin medeni ve âli maksadını terakki ve tekemmül yolundaki azmini kesretmek için İngilizlerin ne şayan-ı nefret manialar ihdasına çalıştığını öyle açık ve mert bir lisanla anlattı ki: Kumkale'de bir muharebe yapan bölük Fransız kininden fazla bir İngiliz intikamı yaşatmaya başladı.

Sina Çölü'nde kavgaya susayan bir hararetle müteaddit defalar dövüştü ve bu hizmetine mükafeten yüzbaşı olmuştu. İkinci Gazze Meydan Muharebesi hazırlanırken Yüzbaşı Şevket Bey bölüğüyle Kumkale'de olduğu gibi yine sahil cenahına memur edildi. Bu mıntıka en ağır çaplı bahriye ve kara toplarının demet demet mermi yağdırdığı maniasız pek merî bir arazi idi. Fakat Çanakkale sahne-i harbine hiç benzemeyen bu arazi, sahra muharebesine ve hele süngü kavgasına pek müsait idi. Esasen onun bütün maneviyatında "Süngü"nün canşikaf bir kıymeti var idi. O diyordu ki zafer, süngüsünün sivri ucuna örtülmüş bir fânustur. Onu tam yerinde ve cür'etle düşürmeksizin kullanan bu fanusun ebedi nurlarıyla nurlanır. Aksi takdirde bütün bir karanlığın bulutları altında yolunu şaşırır ve dediğini yapar; Osmanlı mevzii-

Hodgâm: Bencil./ **Dessas:** Aldatıcı, hileci./ **Vasıta-i iğfal:** Aldatma vasıtası./ **Tekemmül:** Olgunlaşma./ **Kesretmek:** Kırma, paralama./ **İhda:** Ortaya çıkarma./ **Müteaddid:** Defalarca./ **Merî:** Gözetilen./ **Canşikâf:** Can yırtıcı, yaralayıcı.

nin sağ cenahında içeriye doğru bir hançer gibi sokulmuş bir İngiliz ileri mevzii vardı ki; düşmanın taarruzu halinde burası o cephenin mihver harekâtı ve istinad noktası olabilirdi. Orduda Şeytan Tepe, Yezid Tepe gibi birçok isimlerle anılan bu yalçın taş ve kum yığını esas mevzileri de anfilada alıyordu. Bölüğün siperlerini ve hattın sağ cenahını filonun tesirinden ve Yezid Tepesi'ni bu melun hâkimiyetinden kurtarmak lazımdı... Onun bütün muharebelerinde hatta manevra maksadıyla da olsa, "Geri, daima geridir." kanaati vardı. Bunun için hattın biraz gerisinde bulunan daha iyi bir mevzii bir ihmâl-ı makûl ile bıraktı ve ancak bu İngiliz ileri mevziini elde etmeye karar verdi. Bu karar umûmi maksadı bozmaksızın istiklâl hareketine pek bedîî ve beliğ bir misaldi. Kararın icrası da böyle oldu: Şevket Bey aynı zamanda bulunduğu esas siperleri emniyet altına alınmış ve taarruzunu da himaye ettirmek maksadıyla bir kısım kuvvetini yerinde bıraktı. Az kuvvetle düşman üzerine atılmak gibi hem Türklüğe layık bir kahramanlık hem de tabiyeye muvafık fennî bir zihniyeti gösterdi.

Bölük filonun müthiş ve cehennemî ateş kümeleri arasında ilerlemeye başladı. Bu mevzi ihtiyat kuvvetiyle beraber tam bir İngiliz taburu tarafından müdafaa olunuyordu. Pek iyi ve vaktiyle yerleştirilmiş olan müteaddit ve makineli tüfekler, nordenfilttenler, taarruz sahasını âdeta suluyordu. Tayyare bombaları, zırhlı otomobiller de yerle gök arasında ateş ve ölümden mürekkep havai bir perde getirmişti. Buna rağmen İngiliz ateş altında taarruz etmeye pek iyi alışmış olan bölük eksilmiş olan kuvvetiyle ilerlemekte güçlük çekmedi. Bölüğün programı pek sade idi: (Bölük ateş etmeyecek, az zayiat vermeye çalışarak daima ilerleyecek). Bu ilerleme hevesi Şevket Bey'in umk-ı ruhunda ne bitmez ve tükenmez bir hazine-i iman ve imdat idi? Tepeye tırmanırken bir piyade mermisi ile sağ kolundan yaralanan Şevket Bey son bir sayha-i gayretle bölüğün sıcak ve ateşten bunalan kuvvetini tazeledi. Bölük artık mevani-i feriyye sahasına girmiş-

İstinad: Dayanak./ **Muvâfık:** Uygun./ **Umk-ı rûh:** Rûhun derinlikleri./ **Mevâni-i feriye:** İkinci dereceden önemli olan engeller.

ti. Burada her adımda ve her dakikada binlerce ölüm pinhan ve peyda idi. İspanyol süvarileri bataklığı tellerin haşin mukavemetlerine rağmen her cinsinden pek şedid bir ateş altında adeta eriyerek geçildi. Artık İngiliz makineli tüfeklerine yeni ve gürültücü bir arkadaş daha katılmıştı. El bombaları... İngilizler bombalarını hücumu durdurmak için değil, çekilmeye müsait bir zaman kazanmak için fırlatıyorlardı. Şevket Bey gür ve tannan sesiyle ve bir aslan kükreyişiyle bağırdı. Hücûm!... Sevgili bölük kumandanının, bir kumandası bütün mukaddesatı havi bir mabedin mihrabından yükselen bir nida, ilahi bir zemzeme idi... Bunu bölüğün insanlara her şeyi unutturan Allah Allah sadası takip etti. Eğer o sırada vazifesini iyi bilen şeytan bir düşman tayyaresi filoya ateş sahasını göstermeseydi, İngilizler çekilmeye fırsat bulamayacaklardı. Bîşüphe yalnız o an için İngiliz hazine-i bahriyesi tam bir buçuk milyon!... Evet! Bir buçuk milyon franklık masrafla neticelenen mebzul bir mermi ziyafeti vermişti. Müthiş bir şarapnel sağanağı altında kalan Şevket Bey bu defa da sol kolundan ve vücudundan yaralandı. Kollarının pembe kanı karşısında mukaddes sancağının al rengini gören Şevket Bey, bölüğüyle İngiliz siperlerine Türklerin pek eski bir oyunu olan süngü musaraasına başladı. Yirmi dakikalık bir savaşma genç bölük kumandanına birçok esir ve pek çok ganaimle mükemmel tahkim edilmiş bir İngiliz ileri mevziini hediye etti. Bu güzel hediye de bölük kumandanının harp arzularını yerine getiremedi. O, bu mevzi ile hatt-ı müdafaayı rapt eden ve nispeten İngiliz sol cehanının gerisini darbeleyen sahra siperlerini de ele geçirmeyi vazifesinin hitamı bildi.

Ve eline geçen kumandasız efratla büyüttüğü kıtasını takibe memur ederek şedid bir takiple bu emeline de kavuşurken bir top mermisi tam isabetiyle Şevket Bey'in cerihadar olan iki kollarından birini de aldı götürdü. Artık Şevket Bey emeline kavuşanların mesut duygularıyla bir tesekkürenin ağuşunda mecruhin yuvasına çekiliyordu. Sadık emir eri Konyalı Eyyûb, kahra-

Pinhan: Gizli./ **Mebzul:** Bol, çok./ **Musaraa:** Güreş./ **Ganaim:** Ganimetler./ **Tahkim:** Hakem tayin etme, sağlamlaştırma./ **Tesekkür:** Sarhoş olma.

man kumandanına, "İngilizler bütün cephede ricat ediyorlar efendim!.." diye bağırdı. Şevket Bey için bu müjde Kumkale'deki Fransız hüsranının bir zeyli idi.

O gün verilen bir ordu emri, piyade ve süvari sekiz İngiliz fırkasının ve kalabalık bir İngiliz filosunun taarruzuyla başlayan ikinci Gazze Meydan Muharebesi'ni Türklerin zafer hanesine kaydederek "Yezid Tepe"yi "Şevket Tepe" ve sahra siperlerini de "Şevket Bey Siperleri" tevsim ve bu kahraman yüzbaşının hatırat-ı harbiyesini tebrik ve tekrîm ediyordu. Suriye Ordusu'nun kıymetli ve büyük kumandanı ise bi'l-münasebe İstanbul'a çektiği bir telgrafta:

"Şevket Bey... Gazze muharebesinde bînazîr besalet ibraz etmiş ve pek kanlı bir muharebe neticesinde bölüğüyle düşman siperlerine muzaffer girmeye muvaffak olmuştur. Gazze muharebâtının bu mümtaz kahramanı maalesef bir kolunu kaybetmiştir..." Tarzında takdirkâr bir lisan kullanmıştı.

Yalnız bu harpte dokuz yara bir kol ziyanından sonra şimdi muazzam bir müttefikin payitahtında ilahi hemşirelerin itinakâr ihtimamıyla bir tedavi devri geçiren Binbaşı Şevket Bey mini mini oğlu Şevket Turgut'a gönderdiği mektuplarla daima ve daima sevgili bölüğünden gelen efrad mektuplarının hemen kendine gönderilmesini yazıyor.

Emin Ali

Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi), İst. Nu: 5/18, Mar. 1331/1915.

Ricat: Dönme./ **Zeyl:** İlave, ek./ **Tevsim:** Ad verme./ **Terkîm:** Saygı gösterme, ululama./ **Bi'l-münasebe:** Sırası gelince, sırasında./ **Bînazîr:** Benzersiz./ **Besâlet:** Kahramanlık./ **İbrâz:** Meydana çıkarma, gösterme.

Bir Azizlik

O gün rüzgârla karışık bir yağmur sabahtan başlamış, gece şiddetli bir fırtına hâlini almıştı. Arkası çaya nazır olan evim kalede yapılabilecek derecede kârgir, yeni bir bina olduğuna rağmen zaman zaman sallanıyor, sarsılıyordu.

Dışarıda ne oluyordu?

Kumandanlığın emriyle perdelerin üstüne kalın örtüler geçirmiş olduğumuz için içeriye ancak bir uğultu giriyor, bazı bazı yağmurun camları şiddetle kamçılayışı duyuluyordu. Bunun haricinde dışarıda neler geçtiğini tayin etmek harb ile alâkası velvelesinin uzaktan sâmi olmaktan ileri geçmeyen, şu evine sıkı sıkıya tıkılmış bir mektep muallimi için, kabil değildi.

Yalnız bu gece kadınlarımız bile telaşsızdılar. Çünkü tecrübe ile sabitti ki lodosun Boğaz'da ve açıklarında yaptığı böyle bir fırtına ile düşman gemileri faaliyet gösteremezler, adalar aralarının kuytuluklarına sinip kalmaya mahkûm olurlar.

Bu gece mutaddan erken yatmıştık.

Bu uzun şubat gecesinin belki yarısına yakındı: Birden müthiş sarsıntılarla uyandık. Ne oluyordu? Sarsıntılar arasındaki

Sâmi: İşiten, dinleyen./ **Mutad:** Alışık olunan, alışılmış.

muvakkat sükûn anlarında yağmurun, fırtınanın devam etmekte olduğunu işitiyorduk. Acaba, fırtına tesiriyle bazen vâki olageldiği gibi, torpillerin bazıları mı patlıyordu? Hayır! Kulaklarımız bu harp sahasının sarsıntılı gümbürtülerinin membalarını tefrik edecek kadar meleke sahibi olmuştu.

Gece kandilini söndürdüm. Yatağın yanında Kumkale'ye nâzır pencerenin perdesini aralıkladım, denize uzun uzun baktım. Orada karanlık sükûn vardı.

Bu, öteden beri şahidi olduğumuz tarzda bir hücum olamazdı; bir gece baskını da hiç değildi. Büyük bir bahriye erkânı harbi olmadan da takdir edebilirdik ki böyle bir gecede, böyle bir denizle, değil Çanakkale Boğazı'na, hatta en basit ve sade bir sahile bile gemi hücumu yapılamazdı. Halbuki gümbürdeyen, bazı yatağımızdan bile sıçratacak kadar sarsan bu sesler top sesleriydi.

Mutlak bir fırsattan istifade ile gündüzden içeriye girmiş olan bir düşman tahtelbahri Marmara'ya girmek isterken görülmüş olacaktı. Filhakika, dikkat edince anlıyorduk ki bu sarsıntılar Seddülbahir'le Çimenlik istikametlerinden geliyordu.

Bu, uzun bir bombardıman oldu. Daha doğrusu vakitsiz ve mevsimsiz olduğu için bize uzun görünmüştü. Nihayet kesildi.

Her şey rüzgâra, yağmura rağmen şimdi derin bir sükûta girmişti.

Perdeyi kapadım, kandili yaktım, tekrar yattık uyuduk. Ertesi sabah, geceki hadise için evce verdiğimiz mânâ pek basitti: Öyle bir havada düşman tarafından hiçbir teşebbüs olamazdı. Tahtelbahr de olmasa gerekti; o hâlde belli ki bir manevra, bir talimdi; kalenin sivil halkını bir saat için uykudan mahrum eden bir azizlik, dedik.

Sonra öğrendik: Evet, bir azizlik; fakat kale kumandanının değil, tabiatın bir azizliği...

Vak'a tuhaftır, hatta gülünçtür. O kadar ki hikâyesinde belki tereddüt etmek lüzumuna kâil olacaklar bulunur. Ben böyle düşünmüyorum. Çünkü 5-18 Mart gününü mevkiinde yaşayıp ya-

Muvakkat: Geçici.

şatanların, milletin ne zamandan beri düşkün başını fahr ile, gururla kaldırmasına sebep olan kahramanların dünyanın en büyük donanmalarına mâlik iki cebbâr düşmana oynadıkları oyundaki ustalıklarını elbette bazı acemilik devreleri geçirerek elde etmişlerdi.

Evet, vakaya bir acemilik de, yahut istemeyerek yapılmış bir blöf de denebilir. Yalnız acemilik yahut blöf vakayı gülerek, biraz da sıkılarak nakleden topçu ihtiyat zabit namzedi –bugün zabit-muallim arkadaşımın anlattığı şeyden ben, 5-18 Mart'tan evvel İstanbul'a avdetimde tanıdıklarıma bî-muhâba telkine çalıştığım azim imanın en esaslı gıdasını almıştım: Boğaz'dan geçilemez; çünkü orayı bekleyenlerle bunların başlarında bulunanlar sınıf kürsüleriyle rahlelerinden kalkarak oraya koşan genç, münevver, ne yaptığını, ne yapmak istediğini takdir eden vatan evlatları idi; bunlar bekledikleri şeyi hakkıyla beklemeyi pek iyi biliyorlardı

İşte bu tuhaf vaka bize öğretmişti ki böyle fırtınalı bir gecede düşman tarafından hiçbir teşebbüs yapılamayacağına itikad edildiğine rağmen tarassud mevkilerinde, vazife başında olanlar vazifelerine bihakkın sahiptirler.

Gece zifiri karanlıktı. Yağmur yağıyor, rüzgâr gürlüyor, fırtına kopuyordu.

Genç râsid Nara'nın berisinde, Hamidiye Koyu'nda demirlemiş bir iki gambotun sirenlerinde tüneyen kırpışık gözlü bir iki fenerden başka her tarafta mutlak bir karanlık olduğuna rağmen Çimenlik'in burnu dibinde hemen torpil tarlası hududuna yakın bir yerde, uzun, mücessem bir şeyin, bir karaltının kımıldadığını sezmişti.

Dikkat etmiş bu ayine direğiyle yarı gövdesi meydanda tahtelbahre benziyordu. Şüphe yok ki bu, Marmara'ya geçmek üzere yolunu tayin için karanlıktan istifade ile su yüzüne çıkan bir düşman tahtelbahri idi. Genç Osmanlı râsidi bu düşman gemici-

Fahr: Övünme./ **Bî-muhâba:** Korkusuz./ **Tarassud:** Gözetleme./ **Râsid:** Gözleyen./ **Mücessem:** Somut.

sinin kahramanlığına, fedakârlığına hayran olmaktan kendini alamamakla beraber vazifesini ifâ etmişti. İşte bizi uykumuzdan alıkoyan bombardıman bu yapılan vazifenin mütemmimi idi. Tahtelbahrin önünde, arkasında yanında sular fışkırıyor, mermiler isabet etmiş olmak lâzım geliyor; fakat tahtelbahr kurşun işlemez tılsımlı kahramanlarından bir mahlûk gibi sadmeleniyor, biraz batıyor, sonra hemen korkusuz kaygısız su yüzüne çıkıyordu. Bu İngiliz ve Fransız kaptanı, Türk topçularıyla alay etmek istiyordu. Endahtelere kumanda eden zabit galiba şüphelenerek işi yakından tetkike lüzum görmüş, bir çatanaya atlayarak o tehlikeli mıntıkada telaşsız yüzen bu tahtelbahra doğru açılmıştı. Şimdi endahteler kesilmiş; kenarda Seddülbahir sahilinde bütün gözler bu garip hadisenin ne olduğunu anlamak için aynı noktaya insibab etmişti. Çatana gitmiş, tahtelbahre yaklaşmış, onda böyle bir ziyarete karşıda hiçbir hareket hissetmeyince, süvarisiyle mürettebatının mutlaka bir kazaya uğradıklarına inanarak, ona büsbütün yanaşmış, yedeğine almış getiriyordu. Yaklaştı, merak ile yakılarak üzerine tevcih edilen bir projektör ziyası, hadisenin şahitlerini bir an için hep alıklatmıştı. Sonra derin bir göğüs geçirildi; sonra gülündü, kahkaha ile katılıncaya kadar gülündü; bu Çimenlik önünde denize karışan çayın, müthiş fırtına gecesinde, güzergâhının kim bilir neresinden söküp sürüklediği büyük dallı budaklı bir kütüktü, bu beklenilmeyen ganimet malını çekip sahile aldılar. Zavallı kütük, belki yirmi yerinden yaralı idi. O karanlık, zifiri karanlık gecede, yağmur altında, fırtına içinde kımıldadığı görünen, tahtelbahra benzetilen bir karaltıya nişan alarak atılan mermiler, hedeflerine tamamen isabet etmişlerdi. İşte böyle bir fırtınanın böyle azizliğine uğrayan Türk topçusunun dünyanın en büyük nişancısı olduğuna dair olan imanın, bana bu vak'anın gülerek biraz da sıkılarak yapılan hikâyesiyle gelmişti. 5-18 Mart bende o gün doğan

Mütemmim: Tamamlanmış./ **Sadme:** Çarpma./ **Endahte:** Atış./ **İnsibab:** Dökülme, başka suya karışma./ **Tevcih:** Yöneltme, çevirme.

bu imanın pek haklı olduğunu gösteren, benim için zâid, fakat âlem için lâzım bir delili olmuştur.

Âkil Koyuncu

Yeni Mecmua (Çanakkale Nüsha-i Fevkalâdesi), İst. Nu: 5/18, Mar. 1331/1915.

Bir Genç Zabitin Defterinden

Nineciğim!

Bugün Bizans'ın nûşîn ufuklarına son selâmlarımı bırakarak uzayıp giden demiryollarının sînesine atıldım. Kızıl toprağa, fenere, İstanbul'un bu güzel parçalarına veda ederek, ilerliyor, mütemadiyen gidiyorduk. Gözlerim Kadıköyü'nün, Moda'nın son gölgelerini de gördükten sonra derin bir yorgunluk kapladı.

Kompartmanın muhtelif köşelerinden yükselen sesler hayatın herkesçe tarz-ı terakkîsine büyük bürhân oluyor, ikişer, üçer küçücük kafileler bitmek tükenmek bilmeyen musahabelerine, mübahaselerine bütün hararetleriyle devam ediyor, keskin kahkahalar, hafif tebessümlerle münakaşalarını sürdürüyorlardı.

Ben köşemden açılmak istemeyen gözlerim, uyumak isteyen rûhumla bunları süzüyor, gıpta ediyordum. Ne olurdu, benim tabiattan hisse tesirim bunlar gibi olsa, bunlar gibi duysam, şu her zaman beni ezen, yurdumu yükseklerde görmek emelinden

Nûşîn: Tatlı, lezzetli./ **Bürhân:** Delil, tanık./ **Musahabe:** Sohbet, konuşma./ **Mübahase:** Bir mesele hakkında iki veya daha fazla kişinin konuşması./ **İbdâ:** İcad./ **Sukût:** Düşme.

başka bir şey ile de ruhumu eğlendirsem, avutacak meşgaleler ibda etsem, etsem de ehemmiyeti sukût eden ömür atımın, ömr-i zâidin mahdûd satırlarını duymadan yaşasam, hissetmeden çevirsem, ya Rab bu mümkün mü? Mümkün olabilir mi idi? Bu rûhumu saran kesîf karanlıkları gördüm, çıldırdım. Öldüm, memleketimin saadet-i âtiyesini şimdi de garp diyarının ıssız çöllerinde görmek arzusuyla buraya koşmaya başladım. Boğuşmak, ölüm, kan, bu benim hissettiğim temiz aşkım karşısında o kadar küçük, o kadar sefil ki: Pek küçükten beri benliğimin en yüksek, en temiz köşesini işgâl eden vatanıma hissettiğim bu duygu, ona hürmet etmekle onun için ölmekle beni müsterih, mesud, işte şu gıpta ettiklerim kadar şen bırakacak... Rûhumu savletimle, belki de zaferle susturacağım... Benim için zafersiz bir ruh sönsün...

Kudurmuş fakat muntazam bir sürat-i revişle koşan bu siyah acûbe-i medeniyet yalçın kayaların sînelerinden, yamaçlarından, eteklerinden uçuyor, tünellere giriyor, bir şeyler arıyor, bulamıyor, koşuyor, koşuyordu.

Sağda lâcivert satıhlı İzmit Körfezi, solumuzda hülyâdâr zirveleri çamlarla muhât yüksek cibâl... Oh, ben bu zümrüdîn diyarın, bu zavallı çamların zılâl-i sükûndârını Türk'ün zaferler ile mâlî sadasının ihlâl etmesini istiyorum...

Güneş başka âlemleri nurlandırmaya giderken, ufkun pembe zerrâtı Körfez'in bir bahr-i nevîn gibi arzı ibtisâm eden denizi üzerine yayıldı. Parlak sath-ı lâciverdî üzerinde altın gölgeler uçuşmaya başladı... Gecenin mübhem karanlıkları zeminin şiir-i zümürdîni üzerine düşerken İzmit'e gidiyorduk. Sükûndan, sükûttan başka bir şey bulunmayan bu küçük şehrin ortasından ağır ağır geçerek ilerliyorduk... Lokomotif, o heyula-yı muhît-i mechûlâtın nâmütenâhilikleri içinde koşarken herkes küçük

Ömr-i zâid: Gereksiz ömür./ **Mahdud:** Sınırlı./ **Saadet-i âtiye:** Geleceğin mutluluğu./ **Savlet:** Saldırma, şiddetli hücum./ **Sürat-i reviş:** Yürüyüşün sürati./ **Muhât:** Çevrili./ **Cibâl:** Dağlar./ **Zılâl:** Gölgeler./ **Mâlî:** Dolu./ **İbtisâm:** Tebessüm etme./ **Heyulâ-yı muhit-i mechûlât:** Bilinmeyen çevrenin hayalleri./ **Nâmütenâhî:** Sonsuz, uçsuz bucaksız.

hücrelerinde sabahı karşılamak için ıstıraplı bir uykuya hazırlanıyordu. Makineden bütün süratiyle çıkıp yüksek dağların solgun eteklerinin ebkemiyetini ihlâl eden feryâd ile Bilecik'e geldik.

İstanbul'dan her an uzaklaştıkça medeniyetin ulviyet-i ihtişâmı yavaş yavaş alçalıyor, tarz-ı mîmârî, tarz-ı inşâ, tarz-ı telebbüs, tarz-ı rü'yet bile değişiyordu...

Şimdi alçakta kalan köylere yükseklerden bakıyor, gümüş rengiyle bize zemzemelerini ithaf eden Karasu'yu alkışlıyorduk. O bazen bizi kaybediyor, sonra âşinâî ninnilerle selamlıyor, durmuyor, helezonlar çizerek akıyor, akıyordu.

Önümüzde bütün genişliğiyle çıkan ovayı geçerek Eskişehir'e geldik. İstasyondan çıkınca geniş bir caddesi, İstanbul'u andıran güzel ebniyesi ile umrana doğru oldukça büyük hatveler atmaya hazırlanıyor, asıl şehir tâ uzaklarda hafif bir yüksekliğin eteklerine doğru toprak renkli mevcudiyetiyle görünüyor, sanki şu küçük cüzî mamûr ile alâkası olmadığını ilân ediyordu. Toprak yığıntılarına şebih evceğizlerin küçük bacalarından müşkilât ile semalara doğru yükselmek isteyen hafif duman sütunları, yığın yığın duran buğdayları uzun değnekleriyle koyunlarını süren köylüleri müşfik bir arkadaş gibi selâmlıyor, gecelerinde başka bir ismet, başka bir ulviyet var. Kamer, altın rengiyle bizi takdis ederken yıldızlar parlak şuleleriyle yolumuzu süslüyor, gecenin sükûn-ı nûşînî bizlere ilham-ı şiir ediyordu. Kompartmanın penceresine yaslanarak ruhumun heyecanlarını gecenin hafifçe yüzümü kamçılayan rüzgârıyla karşılayarak bu nurlu gecenin ulviyet-i şiirini yurdum için kanayan kalbimin ağlayan ihtiyacıyla hissettim...

Konya işte bir diyar ki her zerresinde kurûn-ı ibtidâiyyenin ananesi gizli. Sokaklarında büyük bir girdbâd-ı gubâr, evleri âlûde-i tıyn. Buranın bütün mevcudiyeti tozlarla maskelenmiş, çamurla kurulmuştu. Türk'ün hatırât-ı kadîmini gizleyen bu

Ebkemiyet: Dilsizlik./ **Tarz-ı telebbüs:** Giyinme tarzı./ **Tarz-ı rü'yet:** İdare tarzı./ **Ebniye:** Binalar./ **Hatve:** Adım./ **Şebîh:** Benzeyen./ **Kurûn-ı ibtidâiyye:** İlkçağ./ **Girdbâd-ı gubâr:** Toz girdabı./ **Âlûde-i tıyn:** Çamurun bulaşmışlığı.

şehri ben daha yüksek daha parlak görmek istiyordum. Bu zengin, rengîn ovaların büyük velâyetinden bunu istemekte haklı idim.

Siyah, koyu dumanlar lokomotifin bacasından yükselirken bir safir canhıraş Konya'nın müteverrim simasından bizi uzaklaştırarak bîpâyân ovaların vüsat-i bîpâyânı içine gömdü. Kimsesiz duran bu yerlerin uzak köşelerinde menzûr küçük küçük toprak yollu köyler buraların mâtemî sükûnetini bir parça olsun tadîl ediyordu.

Kamersiz, yıldızsız bir gecenin bekâret-i melâlini koklayarak Karaman'a geliyorduk. Derin karanlıkların uzaklarında ağaçların ortasına gizlenen menekşeler gibi hüsnünü saklayan burası siyah bir güzellikle oldukça sevimli görünüyordu. Her yer gibi burasını da selâmlayarak Pozantı'nın velveleli muhitine girdik.

* * *

Vefâkâr defterimi bugün elime alıp yazmak için ufak bir vakit buldum. Sevgili anneciğim, bu sahifeler bütün sana aittir. Belki bir gün bensiz bulacağın bu defterin solgun sayfaları sana şu kadar günlük tarihçe-yi hayatımı anlatır. Semanın mâi derinliklerine pervaz ediyormuş gibi mesudiyetle buraya koştuğumu anlamaklığın seni de müsterih bırakır. Yahut belki de bugün Çanakkale'den avdetimdeki gibi şu defteri yine ben sana dizlerinin dibinde okurum...

Mâmûre'yi geride bırakarak, Toros teferruatını suûd ederek günlerce bütün kuvvetimizle tırmandığımız silsile-i cibâli terk ederek birçok yerleri selâmlayarak iki üç gün için ziyaret ederek Irak'a bu sevgili diyara gelmiştik. İşte bugün on beş gündür burada bulunuyorum. Her gün pembe ufuklar kızıl gölgelerle örtülüyor, uzaktan feryat eden topların enîndâr iniltileri çöllerin lâkayd kum derelerini okşuyor, derin akislerle nâmütenâhîlikler içinde sönüyor, kamerin mâi âsmânı altında parıldayan süngü-

Müteverrim: Veremli./ **Bîpâyân:** Sonsuz, tükenmez./ **Vüsat:** Genişlik./ **Menzûr:** Vadedilmiş, adanmış./ **Suûd:** Yukarı çıkma, yükselme./ **Silsile-i cibâlî:** Dağların silsileleri, sıradağlar./ **Âsmân:** Gök, sema.

ler bu uzak iklimde nurlu hilâlin birer münâdîsi gibi yükseliyor, kapışan düşman Irak'ın ışıldayan yıldızları altında bir melce', bir me'vâ arıyor, bir gulgule, bir tûfan, sanki bir enmûzec-i mahşer kumların sînelerinden fışkırıyor, atılıyor, kahrediyor, eziyor...

Bütün nâsıyeler kandan, nûrdan yoğrulan bülend hilâlin ebedî hârisleri, hayatlarını mematlarıyla süsleyen gençler Irak'ın âteşîn diyarına sokulmak isteyen hâinleri süngüleriyle karşılıyor, enînler, feryatlar bu sademât-ı âhenîn arasında tebâh oluyor, işitilmez oluyordu...

Âh nineciğim, ben bunları gördükçe intikam hissiyle kaynayan rûhumu savletimle, zaferimle susturmak istiyorum. Tekmil top sadaları, parlayan asker kılıçları, sebatkâr, metin genç sîmalar bana sabâvetimi, seni, babacığımı ihtar ederek, rûhumu biraz daha yakıyor... Sen gençtin, ben çocuktum. Bir gün babam evden kayboldu. Her gün neşe ile mâlî olan evimiz elîm bir iftirâkın tahassürünü bekliyordu. Geceleri semanın siyah kubbesinde parlayan, gülüşen, uçuşan yıldızları ben kararan odamızdan, başım senin dizlerinde seyrederken, elan unutmadığım, unutamayacağım, hâtırası bile beni ibadete davet eden bir sada yükselirdi.

Ezan bir nagamât-ı uhrevî... Sen, ben, mevcûdât bu sada karşısında küçülürdük... Sen o sadanın büyüklüğüyle raşenâk, bu sadayı seninle dinleyecek o genç askerin parlak omuzlarını odanın karanlığı içinde görmemekten mütevellid, derin bir hıçkırıkla boğulup kalbimin eridiğini, ruhumun feryat etmek istediğini hissederdim. Küçüklüğüme rağmen bilmem neden feci bir sessizlik içinde kalırdım. Ânî olarak lütufkâr bir el tarafından odamız aydınlatılırdı. Yeşil abajurdan süzülen yeşil ziya odamıza bir mabedin derin sükûnetini verirdi. O sada aynı ulviyetle alçalır, yükselir, inler, bize uzak diyarın soğuk gecelerin muzlim yollarında dağların sessiz köşelerinde gezinen, çarpışan babacığımdan sanki dualar getirirdi.

Münâdî: Nida eden, müezzin./ **Melce':** Sığınacak yer./ **Me'vâ:** Yurt, mesken./ **Gulgule:** Gürültü, şamata./ **Enmûzec-i mahşer:** Mahşerin nümunesi, örneği./ **Nâsıye:** Alın./ **Sademât-ı âhenîn:** Ahların çarpışları./ **Tebâh:** Harap olma, mahvolma./ **Sabâvet:** Çocukluk./ **Raşenâk:** Titreyen, ürken.

Şu tarz-ı hayatımız beş altı ay devam etti. Artık sen çok bedbaht idin. Evvelleri benim için ufak bir hande görünen dudaklarında o hande söndü. Ben seni güldürmek isterken senin o tebessümler dudaklarında ye's ile boğulurdu. Ben bu solgunluk karşısında babamı sorduğum zaman biraz daha solan sen, "gelir" derdin... İşte zaman beni bir genç erkek yaptı. Senin melûl gözlerin karşısında her gün intikam feryadıyla boğuldum.

Bir zamanki işittiğim yeminleri îfâ edebilirim değil mi neciğim? Çanakkale'den gözlerimde nasıl bir arzunun parlaklığıyla sana avdet ettimse buradan da avdetimde o büyük emelime tamamıyla vâsıl olduğumu anlayacaksın.

Sana beni düşünme, benim için üzülme demeyeceğim; çünkü rûhun benim kadar intikam ile meşbûdur. Bu his beni sana düşündüremez... Yalnız bir şeyi yalvaracağım, bulunduğun Hilâl-i Ahmer'in, o şefkat yurdunun samimi köşelerinde gözlerinde neşeler, handeler uçuşarak gez. Hatta benim ölmüş olduğum bir gün olsa bile... Böyle olacağından eminim; çünkü asil, necîb bir Türk kadını rûhunu taşıyorsun...

İşte özlediğim dakika yaklaşıyor, kıtamızı alıkoyan bir kaleye müfreze ile gece baskını yapmak şerefi bana tevdi edildi. Oh bu emir rûhumda yeni ufuklar, yeni jâleler belirtti. Sonra şurada gecenin bîpâyân zulmetleri arasında mâzînin rengîn safahatı hayâlimde canlandı, yaşadı, sanki o büyük günlerin nûşîn dakikalarını beraber yaşamış gibi o sîmalar, o günler önümden yavaş yavaş süzülüyordu. Âh o satvetli günlerin üfûlüne nasıl rûhum sızlıyor, o muhteşem anları kazanan; memleketten memlekete giden, zaferden zafere koşan Sultan Osman, Fatih Sultan Mehmed, Sultan Selim zamanında Türklük nasıl satvetli günlerde yaşıyordu. Sultan Osman kudretiyle, elleriyle, büyük rûhuyla, hiss-i insânîden mahrum, bütün o hiçbir şey anlamayan birçok halka dini, İslâmiyet'i öğretti. Kendi bayrağı altında onları toplayarak zaferler içinde yaşattı. Sonra Fatih Sultan Mehmed, hiç

Hande: Gülüş./ **Avdet:** Dönme./ **Meşbû:** Doymuş./ **Zulmet:** Karanlık./ **Nûşîn:** Tatlı, lezzetli./ **Üfûl:** Batma, kaybolma.

kimsenin görmediği, yapmadığı, yapamayacağı cesaretlerle Bizans'ı bize bahşetti. Sultan Selim, Mısır, o güzel diyar için koştu, zaferiyle, neşesiyle avdet etti. Sanâyi-i nefîseyi her gün ihyâ ettiler, çalışmak hissini bütün ruhlara akıttılar, Garb'ı bu şecaatleriyle mebhûs, mütehayyir bıraktılar.

Her rûh, Türk'ün zafer teranesini tebrikle haykırıyordu. Türk dendiğinde herkesin gözünde neşe-i bahar, zafer, şecaat, cesaret, faaliyet yükseliyordu. Bayrağımızın şerefiyle Garb'a, Şark'a, Arabistan'a her gün durmadan koştu. Her yerde önünde binlerce baş eğildi. Kendi gölgesine milyonlarca insanları topladı. Tanrı bütün saadet güneşini Türk'ün yollarına akıttı. Hakanlarımıza şecaat, Türklüğe korkmaz, yılmaz bir rûh verdi.

Lâkin Rabbim neden o şerefli, o ışıklı günleri karartıyorduk. İlerleyen asırlar bize biraz daha faaliyet, rûh-ı bülend bahşedeceğine biz bu hisleri öldürmüşüz, yaşatamıyoruz, yaşatacak kudretli eller doğmuyordu. Of artık bu zulmet yetişir, nûr, saadet, şeref, artık varlığı gösteren bir Türklük doğsun, uyan zavallı Türklük, uyan eski satveti kazan... Sana bu memleketleri terk edenler onu zulmet içinde bırakmak için değil, nûr, ziyâ, irfan ışıklarıyla parlatmaklığın için bıraktılar...

İşte nineciğim, bu şerefli anlar bu günlerde canlanmaya başlıyor. Ümit, altın kapılarını bize açtı, koşacağız, emelimize yakında vâsıl olacağız, değil mi nineciğim, değil mi?

* * *

–Vâlidesine arkadaşı tarafından yazılan mektup–

Muhterem Hanımefendi,

Bülend'in defter-i hayatını size göndermeden evvel, bu mektubumu göndermeye cesaret edememiştim. İşte bugün kendi arzusunu îfâ etmek, sonra da sizin büyüklüğünüzü, vâlideliğinizi tebrik etmeye şitâb ettim...

Ne güzel, ne şerefli bir ölümdü. Şimdi ben öyle bir şehâdetin

Şecaat: Kahramanlık./ **Mebhûs:** Sözü geçmiş, bahsedilmiş./ **Mütehayyir:** Hayret içinde./ **Şitâb:** Acele, sürat.

mütehassiriyim... Bir gece idi, uzaklardan mitralyözlerin adım adım kahkahalar saçan iniltileri, yükseklerden yağdırılan obüsler, etrafa mahuf, hûnrîz bir şekil vermekle beraber, Türklüğe de zafer, kuvvet bahşediyordu. Kumlarda sanki insanlar yatıyor, zerreler süngü gölgeleriyle parıldıyordu. Nihayet sabah olmuş, Irak'ın o masum güneşi feyyaz şuleleriyle kum zerrelerini parlatmıştı.

Hilâl-i Ahmer'in küçük sedyesini dört adım takib ederek gecenin feci dakikalarına şahit olan yerlere gidiyordu. Sedye bir yerde durdu. Hastanın yarası açıldı, temizlendi. Yemin ederim ki müddet-i ömrümde ölümü bu derece saadetle karşılayan bir kişiye ilk defa tesadüf ettim. Bülend'in solgun dudakları arasından şu sözler süzülüyordu. "Ben cehennemlerin hükümrân olduğu sahalarda titremeyen ben, eğer ufak bir zaferi kazanmadan ölüyor isem işte o zaman kahrolur, ezilir, harap kalırım. Çünkü yalnız vatanım için yaşadım, bütün düşüncelerim, ümitlerim, emellerim onu yüksek görmek idi. Bütün temenniyâtım vatanım için ölmekti. İşte bu arzuma vâsıl oluyorum; lâkin bilmem ki zafere nâiliyetten sonra mı?

Râşedâr sesler ona zaferini tebliğ etti. Dudaklarında mesut bir hande uçtu. O geniş çöllerin sıcak kumları içerisinde ebedî uykusuna daldı. Mesut çocuk, nihayet ruhunu yakan o büyük emeline vâsıl olmuştu...

Mektubunuzda Bülend'e yazdığınız gibi her yerde, her lahza ölüm var. Ne güzel söylemişsiniz: "Lâkin şeref, zafer için ölüm, ölümlerin en ulvîsi." diyordunuz. Bunları bir kadın kalem karaladığı için ben küçülmüş, büyük şahsiyetiniz önünde eğilmiştim. Ben temennî ederim ki her gelen seneler bize sizin gibi büyük vâlideler bahşetsin... Şimdi sizi temin ederim ki pederinin intikamını alan Bülend'in intikamını benim düşman önünde eğilmeyen kılıcım alacaktır. Yalnız bakınız ben de size Bülend gibi söylüyorum. Biraz cerîhadâr olan rûhunuzla vatana selâmet, za-

Mütehassir: Hasret çeken, özleyen./ **Mahuf:** Korkunç, korkulu./ **Hûnrîz:** Kan dökücü.

fer temennî ediniz. Çünkü siz kadınların en büyüğü, validelerin en muhteremisiniz...

Önünüzde hürmetle eğilerek evvelâ vatanım, sonra da arkadaşım için çarpışacağıma yemin ederim.

Sadiye

Sabah, Nu: 9709-9710, 13-14 TS 1332/ 26-27 TS 1916.

Yaralı Arslan

İnce ve uzun sedyenin kenarlarından sızan kanlar, kırmızı ve nârin bir yol gibi inhinâlar peydâ etmişler. Sedyenin kırmızı lekeli beyaz örtüsünün altından soluk, bîfer bir çift göz parlıyordu. Bu iri siyah gözlerin, ait olduğu deryalara bir melâl-i hasretle uzanan ve uzandıkça inkisara uğrayan derin hadekalarından, enînler fışkıran donuk bir ziya, benim müstehzî bir şulem ile beraber, semalara uzanıyor ve dağılıp gidiyordu.

Köyünün yeşil ve şuh vadilerinden selâmlar arayan, yıkık kulübesinin metrûk ve fakat şen, mesut varlığından haberdar olmak arzu eden, semâ gözlü, gün yüzlü, ay bakışlı, altın saçlı yavuklusundan peyâmlar bekleyen ve o varlıkların hâr-ı mevcûdiyetlerinin neşve-i hayâliyle sermest, sırf onlar için düşmanıyla pençeleşen Mehmed'in gözleri, nâtüvân kımıldıyor. Uzaklarda, pek uzaklara uzanmak isteyen melûl bakışlarıyla rûhundaki ıstırapları nesîmlerle yavuklusuna arz etmek istiyordu.

Çekik yüzlü, perişan saçlı Mehmed'in nâsıyesindeki ıstırâb alâimi, mağrûr gözlerinin muzaffer bakışlarıyla zâil oluyor ve

İnhinâ: Eğilme, yay biçimine girme./ **Bîfer:** Fersiz./ **İnkisâr:** Kırılma./ **Hadeka:** Gözbebeği./ **Müstehzî:** Alaycı./ **Metrûk:** Terk edilmiş./ **Hâr-ı mevcûdiyet:** Varlık ateşi./ **Nâtüvân:** Zayıf, kuvvetsiz./ **Nesîm:** Tatlı esen rüzgâr./ **Nâsıye:** Alın./ **Alâim:** Alâmetler.

yalnız, o gözlerde sevgilisinin hayâl-i tâbdârını taharrî eden pür melâl, rikkat-efzâ huzmeler beliriyordu.

Fakir köyünün yeşil vadilerinden ayrılır iken küçük camiin saz saçağı altında elini öpen nişanlısının gül yüzündeki handeleri, kadife gözlerindeki melâl ve sürûru, unutamıyordu. Onun kıvırcık, lüle lüle altın saçları kavi omuzlarına döküldüğü zaman, Mehmed'in metin göğsü kabarmış, rûhunda rûhânî bir varlığın mağşî sevkiyle ona sarılmış ve gözlerinden yaşlar boşanarak:

– Hesnâ, demişti... Allah'ın birliğine ahd ederim ki, ben cenkte şühedâya karışana kadar çarpışacağım, sen böyle deniz gibi gözlerini dalgalandırırsan beni mahzun etmekten gayrı ne yaparsın! Düşman yalnız beni istese, bir şey değil, şu cami, şu kulübeler, seni, seni de istiyor Hesnâ...

O her şeyi çiğnemek, ak saçlı ninenin, bükük belli ananın kabrini de çiğnemek istiyor. Sen bunları biliyorsun ve daha geçen gün kavgadan nişan alarak geri dönmemi söylemiştin. Hesnâ, gözlerine yaş gelirse, bana gösterme... Bak ben ağlıyor muyum?

Mehmed tüfeğini özlemiş; ekmek torbasını sırtına almış ve Hesnâ'nın saçlarını öpmüştü ki, Hesnâ'sı sağ kolunu beyaz yüzüne kapamış ve süratle caminin kenarından babasının mezarına gitmiş ve kabir üzerine düşmüş idi.

Ağlıyor ve dua ediyor idi.

– Ya Rabbi... Mehmed, birliğine emanet!

Mehmed yavaşça gelmiş ve onun saçlarını bir defa daha sıcak dudaklarıyla ısıtmış ve kaçıp gitmişti.

İşte o günden beri üç ay geçmiş, Mehmed on beş harbe girmiş, ikisinde mecrûh olmuş, bugün de göğsüne isabet eden bir merminin açtığı cerîha ile bîhûş ve fakat gözlerinde Hesnâ'nın babasının mezarı üzerine kapanmış olduğu hâlde gözyaşı döken hayâli silinmemişti. Gözleri gayet sönük parlıyor. Hesnâ'nın bir

Hayâl-i tâbdâr: Parlak hayal./ **Taharri:** Araştırma./ **Rikkat-efzâ:** Merhamet uyandıran./ **Melâl:** Bıkma, usanç./ **Sürûr:** Sevinç./ **Mağşî:** Kendinden geçmiş, gaşyolmuş, hayran./ **Bîhûş:** Şaşkın, akılsız.

altın yığını gibi sarı saçları, ihtiyar babasının köhne mezarını örtüyordu.

Hesnâ'nın altın saçları, güneşin parlak şuleleri nûrânî bir yol oldu ve uzadı. Uzadıkça mezarın önünde semaya yükselen nârin ve uzun bir şekil aldı. Bu nurdan yolun müntehâsında beyaz bir cami... İşte bu minare ak saçlı ve nur yüzlü ihtiyar ağa babanın mezarının taşı mı idi? Mezar velvelelerle yarıldı ve etrafında yeşil ağaçlar, zümrüt çimenler olan iki saha meydana çıktı. Bu sahanın ortasından parlak ve sarı bir yol kıvrım kıvrım uzanıyor ve bir heyulâ gibi duran minarenin altına kadar gidiyordu.

Artık Hesnâ'nın çiçek mevcudiyetinden hiçbir eser kalmamış, o fırtınaya tutulmuş pembe sehablar gibi dağılıp gitmişti. Yalnız Mehmed'in hasret ve iştiyakla süzülen gözleri önünde, hâsıl olan bu büyük; büyük ve hiç görmemiş olduğu sahanın ortasında vehleten karışık beyaz saçları, göbeğine kadar pamuk sakal, şimşekler çakan mahzun bakışlarıyla, beyazları lâbis ve elinde yeşil bir âsâ tutan ihtiyar ağa babası çıkıvermişti. İhtiyarın çatık kaşları altındaki fersiz gözlerinde garip bir arzunun hususi varlıkları yaşıyordu. Elindeki âsâ ile beraber elleri titriyor, topallaya topallaya bu tarafı yeşil sâyeli altın yol üzerinde ilerliyordu.

Bu lâhutî yolun tam ortasında, siyah bir duman muhiti bürüdü. Semâvât birbirine karışmış. Her yerde, her şeyde siyah ve mâtemî bir çehre mevcuttu. Yeşillikler, ağaçlar, hatta altın, nûrânî yol bile siyaha bürünmüştü. İhtiyar, bu karanlıklar içerisinde bir defa doğruldu ve elindeki âsâ ile o dumanlara vurdu. Her şey dağıldı. Her tarafı şeffaf bir aydınlık istilâ etti. Minarenin dar kapısında allar giyinmiş olduğu hâlde Hesnâ duruyordu.

Mehmed kendisi de buradaydı. Ve gelen ağa babanın ellerine sarıldı. İhtiyarın elleri âsumâna kalktı. Kör ve titrek bir sada ile:

– Mehmed, dedi. Ulu Tanrı senden razı olsun.

Deminki dumanı perişan eden bu yeşil âsâ, sensin, yani benim neslimsin! Eğer sen olmasaydın bu güzel minare, şu yetim

Müntehâ: Son, uç./ **Sehâb:** Bulut./ **Vehleten:** Birden bire./ **Lâbis:** Giyinmiş./ **Sâye:** Gölge.

kız, o dûd-ı cehennemî içerisinde mahvolacaklardı. Şimdi onu hak ettin. O dumanı dağıttın ve bu güneşi al!

Mehmed'in ağa babası, titrek elini uzatarak Hesnâ'yı Mehmed'in kolları arasına attı. Hesnâ'nın sarı saçları Mehmed'in omzuna sarılmışlardı. Tıpkı üç ay evvel veda ederken olduğu gibi...

Sönük gözleri birden bire açıldı. Kımıldamayan başı yerinden kalktı. Gözleri büyüdü. Gözlerinin siyah ve derin hadekalarında büyük bir sürûrun cünûn-ı lâyetenâhîsi parlıyordu.

Sedye, dar bir yoldan kıvrılıyordu. Burada Mehmed doğruldu. Toplar patlıyor, tüfekler muttarid bir takırtı ile sâmiayı tırmalıyor. Derin bir Allah Allah uğultusu dağları, taşları, kayaları, denizleri, her yeri inletiyordu.

Daha ziyade dayanamadı. Gözünün önüne biraz evvel ağa babanın dumanlar arasında kaldığı manzara-i müthişe geldi ve inleyerek:

– Güzel minareyi, öksüz kızı kurtarın... Bu güneşi al!

Ateşli bir ufuktan, Hesnâ'nın beyaz simasını saran perişan sarı saçları tulû etti. Hesnâ'nın bir elinde al sancak, harp sahasını irâe ediyordu.

Birden bire fırladı. Sedyeciler mütehayyir, düştü. Kalktı, koştu. Meydan-ı cidâle yetişti. Yumruklarıyla hücum etti. Pençesiyle boğduğu bir düşmanın tüfeğini aldı, bir ikinciyi de toprağa mıhladı.

Gözlerini semaya kaldırdığı zaman, Hesnâ mini mini eline almış olduğu Kur'ân-ı Kerîm'i okuyordu. Kulakları doldu: "Yâsîn, vel kur'âni'l-hakîm..." Gözleri karardı ve Allah diyerek yıkıldı, düştü.

Arif Oruç

Sabah, Nu: 9300, 23 Tm. 1331/4 Ağ. 1915, s. 3.

Dûd-ı cehennemî: Cehennemi andıran duman./ **Cünûn-ı lâyetenâhî:** Sonsuz delilik./ **Muttarid:** Sıralı, düzgün./ **Sâmia:** İşitme kuvveti./ **Tulû:** Doğma./ **İrâe:** Gösterme./ **Meydan-ı cidâl:** Kavga, savaş meydanı.

Ateş Böcekleri

Yalık bir akşamdı... Tâ karşıda yeşil çevreler üzerinde yavaş yavaş gurûb eden güneş, son sarışın ışıklarıyla tabiatı, yeşil ve handân tabiatı öpüyordu... Kuşlar bir velvele yuvalarına dönüyorlar, tabiat uykusuna dalıyordu...

Selma ile Özdemir parkın kuytu bir kenarında yeşil çimen üzerinde kalplerinden taşan sevgiyi birbirine anlatıyorlardı.

Özdemir, uzun bir nefes alarak bütün göğsünü çamların saf ve kuvvetli havasıyla doldurdu. Derin bir sevinç bütün mevcudiyetini, mevcûdiyet-i şebâbını sarsıyordu. Necîb ve geniş göğsünde parlayan zafer madalyasıyla o, ne güzel oluyordu. Selma, zümrüt gözleri yere eğilmiş, yanaklarında kırmızı bir reng-i heyecan dinliyor ve tombul ellerinde tuttuğu bir gül goncasını asabî hareketlerle okşuyordu.

Özdemir:

– Evet Selma, dedi. Senin ince ve esmerîn hayalin bütün hayatıma hâkim olmuş, o bir melek gibi beni her yerde muhafaza etmiştir... Dinle, sana ufak bir vaka anlatayım:

Gurûb: Batma./ **Handân:** Gülen./ **Necîb:** Soyu temiz, nesli pâk.

Kafkas Cephesi'nde muharebede bir gün kumandanımız Işıldak Bey, beni çadırına çağırdı ve kendine mahsus sert ve katî bir emir ile:

"Kanlı Gedik'e bugün sen git Özdemir." dedi. Bu emir kalbimde bir yıldırım gibi patladı. Bir aydır Kanlı Gedik ormanının o karanlık ve yalçın noktasını muhafazaya gidenlerden hiç kimse sağ dönmüyordu ve bilinemez ufkî bir kuvvetle öldürülüyor, süngüleniyordu. Orada mânevî bir kuvvet, bir tılsım vardı, Kanlı Gedik! Kanlı Gedik'e giden sabahın kâinata hayat veren, meyusların kalbinde korkulu bir menekşe gibi açılan ışığını görmezdi. Ve bu ölüm en karanlık, en kirli, en soğuk bir ölümdü. Bilir misin Selma, ölümlerde de necâbet ve yükseklik vardır.

Siper arkasında düşmanla karşı karşıya, göğüs göğüse, diş dişe gelerek uğraşmak ve sonra da alnından vurularak ölmekte daha başka necâbet, daha başka erkeklik vardır.

Arkadaşlarla vedalaştım, mataramı doldurdum, erzağımı aldım yola çıktım. Yarım saat sonra Kanlı Gedik'te idim. Hava lâtif, semâ berrak idi. Gözümün önüne geniş ve yeşil bir vadi seriliyordu. En uzaklarda mavi tüllere bürünen gümüş taçlı dağlar var idi. Rûhumun altın ve lâhutî hülyâlarını besleyen bu yerler hep Kafkas idi. Akşamın renkleri gittikçe sararıyor, mavi bir bahar ağaçların altında, çimenlerin üzerinde uçuyor, titriyordu. Bütün eşyanın ezildiği, silindiği, ademe karıştığı dakika idi. Güneş hâlâ görünüyordu. Fakat hafif pür ihtizâz bir güneş...

Uzaklarda uyuyan mavi yerler rengini kaybetmiş, bazen gül rengine bazen menekşe rengine giriyordu.

Bir alay kırlangıç Kafkas tarafında yeşil dağlar arasında uyuyan bir köye doğru uçtu. Kalbim titredi ve dudaklarım inledi: Uçunuz, sevgili kırlangıçlar uçunuz ve o güzel Kafkas'a Türk gençliğinin selâmını götürünüz!

Akşam olmuştu. Gözümün önüne yavaş yavaş kara bir perde, bir zulmet çekilmiş, siyah bir kanat gözlerimi tıkamıştı.

Ufkî: Yere paralel./ **Necâbet:** Soyluluk./ **Adem:** Yokluk./ **İhtizâz:** Titreme, deprenme.

Bir hayli zaman geçti hiçbir yer görünmüyor, ormanın derin ve korkunç iniltisinden başka hiçbir şey işitilmiyordu. Orman, gecenin rüzgârıyla inliyor, titriyordu. Bir ağaçtan bir baykuş uçtu ve korkunç bir inilti ile bütün ormanı çınlattı. Tâ öteden bir hayvan geçti.

Ben, tüfeğin tetiği elimde, gözlerim açılmış kulaklarım seste olduğu hâlde ölümü, bu karanlık ve kirli ölümü bekliyordum.

Bilmem ne zamandı, ağaçların kesîf yığınlarından bir ses, bir sürünme sesi işitildi. Fakat ne olduğunu görmek mümkün değildi. İşte, dedim, işte bu o.

Yapraklar ve çalılar arasında sürünüp zehir saçmaya gelen bir yılan sadası gibi bu seste bir başkalık, bir şeâmet var idi. Ve gittikçe yaklaşıyordu.

Dimağımda bir uğultu hissettim. Karanlıklar içinde çalılıklar arasında bir yılan gibi sürünen düşmanı görmek ve onu bir yılan gibi ezmek, dişlerimle boğmak, âh bu mümkün olsa idi.

"Demek..." dedim. "Demek burada karanlık ve sessiz bir ölüm hâ!" Senelerden beri aşkını kalbimde sakladığım sevgili Kafkas için böyle karanlık ve murdar bir ölüm ile silah patlatmadan mı şehit olmalı idim?!

Gözümün önüne senin şafak gibi güzel altın hayalin geldi, seni düşündüm ve derin bir şehîk-i tahassürle seni yâd ettim.

Tâ karşıda yirmi adım ötede kırmızı bir ışık, bir nûr, girye ve çirkin bir kalpak gösterdi. Birden bire ateş ettim. Ağır bir vücudun yere serildiği işitildi.

– Selma bilir misin bu ışık ne idi?

– Bildim, ateş böceği...

– Evet Selma, hani vaktiyle tutarak senin o güzel ipek saçlarına koyduğum ateş böcekleri yok mu? İşte o ateş böceği idi. Ve şüphesiz onu bana senin aşkın göndermişti.

(ybd)

Tanîn, Nu: 2768, 14 Ağ. 1332/ 27 Ağ. 1916.

Şeâmet: Uğursuzluk./ **Şehîk-i tahassür:** Özlemin nefesi./ **Girye:** Gözyaşı, ağlama.

Son Görüş

Bütün gün yol alan yorgun hayvancıklarını arabacılar hanlara çekiyorlardı. Öğle vaktinde kızgın temmuz güneşi altında bile kalabalığı eksik olmayan çarşı sokaklarından mahalle aralarına geçen âheste bir cereyan vardı. Karaağaç Camii'nin avlusunda uzun saltalı; büyük, hacı sarıklı ihtiyarlar akşam namazına hazırlanmışlardı. Hacı Hafız daha evvelce gelmiş, kaç vakittir teessür, keder dolu yorgun gözleriyle önüne bakıyor, düşünüyordu. Son kalan serçeler de sıcak asma dallarından haykırdılar. Müezzin gür sakallı, geniş omuzlu, çıplak nalınlı ayağıyla ayakta uzun ipek gaytana bağlı saatine baktı. Daha beş on dakika vardı.

Ne vakitten beri akşamları sık sık mahalle aralarında gezen postacı avludan başını uzattı:

– Hay Allah razı olsun. Hâfız Efendi, burada imişsin. Şunu imza et, diye telgraf uzattı. Hacı Efendi hemen hiç de düşünmüyor gibi idi. Sülüse çok alışkın eliyle kargacık burgacık imzasını attı. Telgrafı açtı, okudu. Herkes ona bakıyordu. Yavaş yavaş cemaat de girmeye başladılar. Her zamanki tahta yeşil minderin yanına çöktü. Namaza kalktıkları zaman gözlerinde daha parlak bir tevekkül vardı.

Bütün gece Nureddin'in sevdiği ne varsa evden komşudan tedarik edildi. Kırmızı heybeler artık almayacak kadar dolmuştu. Yukarıda bunlar hazırlanırken o sık sık ahıra iniyor, yüksek parlak bakışlı kır şahini okşuyor, yemine, suyuna, tımarına kimseye emniyet edemeyerek kendi bakıyordu.

Sabah namazını yolda kılarım diye evden çıkarken arkasından ev halkı lâmba tutuyordu. Bu ayrılmada hiç ağlama yoktu. Paşa Oteli'nin önünde, hamamda erken yıkanmak için gelen birkaç buruşuk elbiseli neferden, ötede beride uyuyan iri köpeklerden başka meydanda râtib bir sükûnet vardı. Nallardan çıkan çelik sesler bu sükûnu burguluyor, yattıkları yerden birkaç köpek yorgun yorgun havlıyordu.

Artık şehir haricine çıkmıştı. Uzak, çiçekli yaylalardan gelip Fırat'ın sakin vadilerinde ağırlaşan bir koku vardı.

Biricik oğlunu harbe gönderen bu baba, dünkü telgrafta oğlunun yedi yara ile Erzurum'da yattığını haber alınca sanki çok daha sakin olmuştu. Eskiden düşüncelerinde, karışık harp sahnelerinin korkunç kanlı geceleri varken, şimdi hastanenin sakin, loş dehlizleri, sarı patiska çarşaflı demir karyolalarını görüyordu.

Erzincan'la Erzurum arası âdî yolculukla beş konaktır. O bunu bir konakta almaya niyet etmişti. Kargın'da hatta dinlenmedi bile... Mamahatun'a akşamın renkleri Fırat'ın üzerinden akarken girdi. Hayvanı yem kesinceye kadar o da biraz bir şey yiyebildi. Gece yine devam edecekti. Fırat'a hâkim tepede Hatun'un Küçük Taş Camii'nde Erzurum'a, hudutlara doğru giden kesik, acele akşam ezanı okunuyordu.

Camiin duvarlarını dönüp Mamahatun'dan yine posta yoluna gireceği zaman gür kır sakalını göğüs üzerinden kaldırarak dalgın dalgın bakındı... Yol daha çok, çok vardı.

Etrafındaki hayaller uzanıp büyürken o yalnız Erzurum'u, hastaneyi, yedi yaralı oğlunu düşünüyordu.

Şahin'e çok itimadı olmasaydı bu yolculuğa imkân yoktu. Siyah, geniş, tüylü eğerden şalvarlı ayakları sarkıyor, yorgunluğunu hissetmiyordu bile.

Hayvanının dinlenmeye ihtiyacı olduğunu anlayınca kendisi de bildiği bir yerde yol kenarına çekildi, hayvanını dinlendirdi. Uyumuyor, gözlerini kırpmadan yere bakıyordu. Mehtap altında kırlara gölgeli renkler serilmiş yatıyordu. Yukarıda bulutlar kayıyor, yıldızları siliyor, parlatıyordu.

Gün, iyice yükselmişti. Erzurum'a giriyordu. İstanbul kapısındaki nöbetçiye yorgun bir selâm verdi. Kendisiyle beraber çıkan muhacir kafileleri kapının serin gölgelerinde oturuyorlar, hepsi uzaklardan gelecek bir şey bekliyordu. Şahinin yorgunluğu belli idi. İki tarafına vuran heybeler eskisi kadar hoplamıyordu.

Hastanenin kapısındaki nöbetçi bu haşmetli, durgun ihtiyara bir şey demedi. Hayvanını nöbetçinin yanına parmaklığa bağlar bağlamaz bahçeyi geçti, ilk rast geldiğine Nureddin'i sordu:

– Üçüncü koğuşta yatan yedi yaralı mülâzım değil mi? Şimdi aşağıya indirdik.

O anda indi. Çimento, karanlık taşlığın nihayetindeki odadan tahta, su, maşrapa sesleri geliyordu. İki tarafa sallana sallana bir nefer odadan çıktı.

– Hoca da angaryayı hep bana yükletir, diye karanlık merdivenin içinde kayboldu. Hacı Hâfız hiçbir şey anlamamış gibiydi. Kapıyı itti. Karşıda yeşil sarıklı hoca kollarını sıvıyordu. Bakmadı bile. Kapının arkasına doğru daha karanlık tarafında alçak teneşirin üstünde sargılar içinde sapsarı bir vücut yatırılmıştı. Birden bire titredi. Hiç sessiz ona bakıyor, sanki bu iki göz de birbirlerini görüyordu. Gözleri biraz sulandı. Yalnız değişen şimdi bu birkaç damla yaş oldu zannedilir.

Yeşil sarıklı hoca şaşkın şaşkın bakıyordu. Hacı Hâfız dürüst, heyecansız bir sesle:

– Oğlumdur. Senin artık işin kalmadı ben yıkayacağım hoca, dedi.

Âdeta bunda bir emir vardı. İtiraz etmedi. Sıvadığı kollarını tekrar indirdi. Köşede tahta iskemledeki cübbesini aldı. Çıktı. Neferler bir şey anlamamışlar, yine eskisi gibi girip çıkıyorlar, sabun, lif getiriyorlar. Ocağın parlak alevleri üstünde büyük çivili kazan ısınıyordu.

Sargıları çözdüler. Derin, korkunç yaralarıyla ceset, yapayalnız meydana çıktığı zaman hacının kalbi sızlıyordu. Elinin içindeki lifi hafif hafif gezdirirken pıhtılaşmış kanlar o kadar coştu ki lifi birkaç defa değiştirdi. Yalnız yıkadığını zannederken ağlıyordu. Yaraların üstüne sakallarından süzülen yaşlar düşüyor, yıkamaya bir türlü doyamıyordu. Kazanda da artık su bitmişti.

Kırmızı sancağa bürünmüş tabut, hastaneden çıkarken o hayvanın dizginlerini bir türlü çözemedi. Boğazını içinden gelen bir alev yakıyordu.

Nöbetçi, hayvanı çözdü. Dolu heybeler yine şişkin şişkin sallanıyor, haşmetli Anadolu köylüsü ihtiyar baba kendi eliyle yıkadığı oğlunun arkasından kırmızı sancağa sarılı tabuta gözlerini dikmiş gidiyordu.

Hasan Dündar

Türk Yurdu, C: 14, Nu: 8, 15 Hz. 1338/15 Hz. 1918.

Anlamak İçin

Mukaddime: Karşı karşıya gelmiş iki kumandanın dimağına bakınız, kafatasının altında büyük bir istifham göreceksiniz. Karşımdaki ne yapıyor? Maksadı nedir? Kuvveti ne kadardır? Ben ne yapmalıyım? Ve daha bütün bu suallerin dalları, kökleri iç içe kıvrılarak o kadar karışmıştır ki kumandan bunların halli için ekseriya büyük fedakârlıklar, büyük cüretler ihtiyar etmek mecburiyetinde kalır.

Bir tayyare havalanır; bu, düşmanı anlamak içindir. Bir süvari düşman siperlerinin arasından geçerek topçu mevzilerine kadar sokulur, anlamak için. Bazen binlerce asker topları, tüfekleri ve bombalarıyla ileriye atılır, bir meydan muharebesi başlıyor zannedersiniz, hâlbuki bu, yalnız anlamak içindir.

Hülâsâ: her gün, her gece her iki taraftan zabitler, neferler ve bazen kumandanlar bile siperlerden çıkarak dikenli dallar, dikenli teller, çamur çukurlar arasında sürünür, ateş ve ölüm içinde bir şeyler ararlar. Bu da öyledir; yalnız anlamak için... Düşman anlaşılmamışsa toplar gürlemez, tetikler oynamaz ve bütün kıta bekler, bekler.

Mukaddime: Giriş, başlangıç./ **İstifham:** Sorma, anlama./ **Tayyare:** Uçak./ **Hülâsa:** Özet, kısaca.

Seddülbahir'de, karanlık, buhranlı bir gece; istifhamların en çok büküldüğü, dimağların en çok kaynadığı bir ân...

Düşman kaçıyor mu? Düşman hücuma mı hazırlanıyor? Düşman lağım kazıyor, düşman bizi iğfâle çalışıyorsa? O gece bütün dimağları düğümleyen suâl bu idi. Ne yapmalıydı? Karanlık bir gün kalın ve siyah bir battaniye gibi her şeyi örten ve hele düşmana pek büyük iyilikler eden merhametsiz bir karanlık gözlere değil, ümidlere bütün pencereleri kapamıştı. Her saniye ses ve ateşle yırtılan sükunet bu gece sanki taş, bir mezar taşı olmuştur.

Gözler, siyah bir deniz gibi yükselen ve derinleşen gecenin içinde bir nokta arıyor, yok; kulaklar küçük bir çıtırtı bekliyor, yok; hülâsâ düşman siperlerinde gaddar, katı bir sessizlik... Her gece yağmur gibi yağan bombalardan bir tane atılsa, susmayan tüfeklerden bir öksürük, bir aksırık, bir gürültü duyulsa dimağlarda bir zafer yıldızı parlayacaktı. Hayır işte her şey ölü, her şey kömür, her şey gece; hep bir mezarlık gecesi...

Düşman siperlerinde; o günkü mahrem emir harfiyen tatbik ediliyordu.

İlk hat siperlerinin asker ve silahı sıklaştırılmış olmakla beraber emir verilmedikçe hiçbir ses çıkarılmayacaktı; hatta üzerlerine bomba ve gülle yağsa bile: tüfekler hazır, mitralyözler mevkilerinde bekliyorlardı...

Uzun beklemenin verdiği gevşeklik ve yorgunlukla İngiliz efradı tüfeğinin kabzalarını bırakmışlar, mitralyöz neferleri makinenin arkasında sipere yaslanmış oturuyorlardı. Birden mitralyözlerden biri hareket etti... Ağır namlunun sürüklenmesinden mütevellid sesle neferler doğruldukları zaman mitralyöz Türk siperlerine doğru iyice yol almıştı ve gittikçe hızlanan bir süratle, uzaklaşıyordu. Mitralyöz neferlerinin hayret ve telaşı piyadeleri uyandırdı. Hemen silaha sarıldılar, fakat... firârî mitralyözün iki tarafından birkaç tüfek nâmevcuttu. Çünkü mitralyöz Türk siperlerine doğru hareket ettiği zaman tüfekler de o tarafa doğru havalanmıştı.

Heyecanlı bir ses bağırdı, "Bomba! El bombası!.." Fakat neferler bu kumandayı icraya vakit bulamadılar.

Siperlerde bir cehennem koptu. Tarraka, ateş, demir... Birbiri üzerine yığılıyordu. Kollar koptu, bacaklar ayrıldı, kafalar patladı ve bütün siper öldü, yaralandı, kaçtı...

İşte Türk kumandanın dimağındaki istifhamlar çözüldü. Şimdi benden bu hadiseyi sorarsanız, o gecenin karanlıklarını parçalamak fikirlerdeki düğümleri açmak için alay kumandanı bir keşif kolu çıkarmıştı, böyle mühim anlarda onun kuvvetli ve cevval bir zabiti vardı ki, keşif dindiği zaman mezbûl bir av haber alan sayyad gibi çıldırır, sıçrar ve harikalar yapardı. İşte düşman mitralyözü o akşam bu kuvvetli zabitin pençeleri arasında hareket etmiş, tüfekler onun fedâkâr neferleri tarafından kaldırılmış ve bomba yağmuru bu kahramanların avucundan yağmıştı.

Size bu cesur keşşâfın ismini de vermek isterim: Mülâzım Rifat... O gece keşiften, mitralyöz ve tüfeklerle döndükleri zaman alay kumandanı kim bilir kaçıncı defa onu alnından öpmüş ve bu buse -Rifat'in tabir-i vechi ile- en büyük bir mükafat olmuştu.

Sevgili kârilerim. Okuduğunuz harp hikâyelerinde keşiften bahsolundukça şu küçük hikâyeyi derhâtır ediniz ve bu tahatturla muhterem Rifat'in ruhunu okşayınız; çünkü zavallı Rifat bugün uzak bir dârülharbin şehitleri arasında bulunuyor! Bir fatiha... Bu da sizin bir bûseniz olsun!..

Aziz Hûdâî

Talebe Defteri, Nu: 40, 10 My., 1333/23 My. 1917, s. 641-642.

Tarraka: Gümbürtü./ **Mezbûl:** Zayıf./ **Sayyad:** Avcı./ **Tahattur:** Hatırlama.

Anadolu'nun Mezarı

–Dün gece doğan oğluma–

Yeni gelen efradın muayeneleri bitmiş idi... Bu sene de muayenenin neticesini gösteren rapora genç ve mütefekkir zabit nazarlarında derin ve samimi bir mâ'nâ-yı endişe ile bakıyor, mensub olduğu kavî ve necîb ırkın ihmâl ü gaflet, fenne adem-i hürmet yüzünden nasıl elîm bir buhran geçirmekte olduğunu düşünüyordu.

Elinde tuttuğu şu kâğıt parçası öyle mühim bir vesika, bir vesika-i hazan idi ki rûh ifadesinden fışkıran belagat-ı îkâz karşısında titrememek, derin derin düşünmemek mümkün değildi. Edmon Demolen, Anglo Sakson kavminin esbâb-ı kudret ve azametini, Fransız ırkının nasıl müthiş bir girdaba doğru kaymakta olduğunu izâh ve ispât maksadıyla epey uğraşmış, içtimâî ve iktisâdî birçok tetkikat ve tetebbuatda bulunmuştu... Hâlbuki kendisine, mukaddes ırkının ne sessiz sarsıntılarla uçurumun kenarına yaklaştığını göstermek için, her sene daha feci ve daha

Efrad: Fertler./ **Necîb:** Soylu./ **Fenn:** İlim, bilim./ **Adem-i hürmet:** Hürmetsizlik./ **Esbâb-ı kudret:** Gücün sebepleri./ **Tetebbuat:** Tetkikler, araştırmalar.

sararmış bir sîmâ ile eline geçen şu kâğıt parçası kifayet ediyordu... Filhakîka Türk ırkının hüzâl ve izmihlâle doğru yürüdüğünü ispat eylemek hiç de külfetli bir şey değildi. Yalnız, Anadolu'dan her sene silah altına alınan delikanlıların vücutlarına, simâlarına nâfiz bir nazar-ı teftiş atfetmek ve ahvâl-i sıhhiyelerinden dolayı asker olamayan zavallıların husûle getirdiği yekûn-ı siyâha bir göz gezdirmek lâzımdı. Anadolu'nun hayatsızlığını, sefaletini en beliğ, en doğru bir lisân ve mikyasla ifade eden bu sıhhî krokiler gözümüzün önünde dururken daha başka deliller, vesikalar aramaya ne lüzum vardı?

Genç zabit dimağını yakan bu millî endişeler ve tahassüsler arasında Anadolu'nun safahat-ı hayatını, daha doğrusu, menâzır-ı memâtını düşündü. Of!.. Pîş-i tefekküründe canlanan levhalar o kadar mevtâi, o kadar elim ve sefil o kadar vicdansûz idi ki...

Bu levhalar arasında, birden, bir sene evvel redif zabiti bulunduğu Kastamonu mülhakâtından bir kasabayı, daha sonra kaza kaymakamının anlattığı acıklı hikâyeyi hatırladı... Bu tahatturla nazarları bulutlandı; ve mânâ-yı elem ifşâ eden sîmâsında kesif bir hâle-i mâtem dalgalandı...

O sene muâyene edilen efradın yüzde otuzu frengiden, yüzde yirmi beşi emrâz-ı sâireden dolayı asker olamamıştı! Silah altına alınan mert ve sâf Anadolu evlatları ise madden hiç dedelerine benzemiyordu... Hemen hepsi cılız, hepsi fakrü'd-dem ve fakrü'l-endâm ile mâlûl idi... Yüzlerinde kan iflas etmiş, tavırlarında hayat ve hareket sönmüştü... Genç zâbit hüzâl asker muâmelâtının şu elim neticesinden son derece müteessir olmuş, ne yapacağını şaşırmıştı. Kalbinde gittikçe büyüyen bir ateş, ideal ile pür heyecan dimağını yakıyor, dökülmeye müştak âsi bir ıztırâp bütün mevcudiyetini sarsıyordu. Birden hatırına kaymakam geldi.

Hüzâl: Zayıflık, bitkinlik./ **İzmihlâl:** Yok olma./ **Nâfiz:** Tesir eden, delip geçen./ **Ahvâl-i sıhhiye:** Sağlık işlerinin durumları./ **Mikyas:** Kıyas edilecek ölçek./ **Tahassüs:** Hislenme, duygulanma./ **Menâzır-ı memât:** Ölüm manzarası./ **Pîş-i tefekkür:** Düşüncenin önü./ **Mevtâî:** Ölüye benzer./ **Mülhakat:** Merkeze bağlı olan yerler./ **Emrâz-ı sâire:** Diğer hastalıklar./ **Fakrü'd-dem:** Kansızlık./ **Fakrü'l-endam:** Kalıpsızlık, endamsızlık./ **Müştak:** İstekli, can atan.

Mülkiyeden mezun münevver bir zât olan kazâ kaymakamı ile ancak sıhriyet-i fikriyyenin temin edebileceği bir âşinâî içinde, pek samimi dost olmuş idi. Hemen kararını verdi: Akşam, cebinde Anadolu'nun vesikâ-î hüzâli olduğu halde, sevgili dostunun evine gidecek, muhitinin bu yegâne münevver adamıyla uzun uzadıya dertleşecek idi. Dudaklarında hafif bir tebessüm-i itminân ile verdiği bu karardan memnun görünüyordu.

Filhakika genç zâbit akşam yemeğini asabi bir tehâlûkle yedikten sonra derhal kaymakamın evine şitab etmişti: Bir tavr-ı isticâlkâr ile verdiği raporu kaymakam, müteessir ve müşmeiz tetkik ederken zâbit, pür ateş ve pür telaş anlatıyordu:

- Nasıl, diyordu. Oğuzhan'ın neslini, Sultan Osman'ın ahfâdını görüyor musunuz? Bana isterseniz lüzumundan fazla bedbin deyiniz ne derseniz deyiniz... Türk nesli bitiyor, büyük ırkımız elim bir istihâle, menfî bir inkılâb geçiriyor... Nedir bu sefâlet? Sefâlet-i iktisadiye, sefâlet-i içtimâiye yetişmiyormuş gibi bir de nedir ya Rabbim, bu sefâlet-i sıhhiyye! (Bir vakfe-i tefekkürden sonra) Ne kadar acı olursa olsun, hakikati feryâd etmekten çekinmeyelim... Maraza ilaç, yaraya sargı ancak böyle bulunur. Doğrusu ben Türk ırkının istikbalini mazlum buluyorum. Vâkıa zâlim senelerin cehl ü gaflet içinde bıraktığı büyük Türk neslinin tenviri, ilâ-yı ma'neviyyeti için şu son zamanlarda bir kımıldanma, bir hareket var... Bu, bir beşâret, bir müjde-i intibâh! Fakat düşünmeli, derin derin düşünmeli ki bu ırkı kurtarmak bu muhterem neslin salâbetini, cevher-i esâsîsini kaybetmesine mâni olmak için yalnız maneviyat kifayet etmez... Onunla beraber hatta ondan daha mühim, maddiyatı da nazar-ı dikkate almak lazım... Fikrimce Türkiye'de mühim olarak yalnız bir mesele-i ha-

Sıhriyet-i fikriye: Fikir akrabalığı./ **Vesîka-i hüzâl:** Zayıflık vesikası./ **Tebessüm-i itminan:** Tatmin olmuşluğun tebessümü./ **Tehâlük:** Can atma./ **Şitâb:** Acele, sürat./ **Tavr-ı isticâlkâr:** Aceleci tavır./ **Müşmeiz:** Nefretle sıkılarak./ **Ahfad:** Torunlar./ **İstihâle:** İmkansızlık./ **Menfî:** Aksi, olumsuz./ **Sefâlet-i iktisadiye:** Ekonomik sefalet./ **Sefâlet-i ictimaiyye:** Toplumsal sefalet./ **Sefâlet-i sıhhiye:** Sağlık sefaleti./ **Vakfe-i tefekkür:** Düşünme duruşu, bekleyişi./ **Maraz:** Hastalık./ **Tenvîr:** Aydınlatma./ **İlâ-yı maneviyet:** Maneviyatın yükselmesi./ **Beşâret:** Müjde./ **Müjde-i intibâh:** Uyanma müjdesi./ **Salâbet:** Sağlamlık.

yatiye, bir mesele-i ictimaiye var; hüzâl-i ırkiyeye mani olmak. Karanlık Anadolu'ya, o mukaddes harab mabede hıfzıssıha projektörüyle nûr-ı hayat saçmak.

Genç zabiti dinlemekten acı bir zevk hisseden kaymakam elindeki raporu yanındaki masaya koydu. Sandalyesini biraz daha çekti. Cigarasını yakmak ile meşgul zabit devam ediyordu:

- Acaba memleketin rüesâsı, mütefekkirîni bu yegane mühim mesele-i hayatiye ile lüzumu derecesinde meşgul oluyor mu? Acaba Anadolu'nun sinesinde büyüyüp yetişen, Anadolu'nun dertlerine, ihtiyaçlarına aşina olması lazım gelen mebuslarımız, vaktiyle tedavi edilmezse bu marazın bir hâile-i içtimaiye hazırlayacağını bihakkın idrak ediyorlar mı? Buralarını bilmem, doğrusu, ırkî bir hüzâl karşısında bulunduğumuzdur.

- (Tasvibkâr) Ne kadar feveran etseniz, bu hususta ne kadar bedbin olsanız hakkınız var, dostum... Zalim ve meşûm mâzi, çabuk canlanmak için meşrûtiyet kifayet etmeyecek derecede bizi geri ve bîmecal bıraktı. Hele son otuz senelik kâbus maddiyetimizi ve maneviyetimizi bitirdi... Çok memnun olalım ki kâbustan kurtulduk; fakat çok teessüf edelim ki tamamıyla uyanamadık, canlanamadık... Mücahitler vazifelerini yaptılar... Milleti kâbustan kurtardılar... Mütefekkirler de vazifelerini yapmış olabilmek için kalemlerinin sarih ikazı, dimağlarının nûr-ı irşadıyla milleti uyandırmalıdır... Hatta en hissî, en rakîk sanatkârlarımız bile, içinde bulunduğumuz şu nazik devrin şerâit-i içtimaiye ve siyâsiyyesini nazar-ı dikkate alarak, yazılarında aşk efsanelerinden ziyade ölmüş ruhları âsâ-yı sanatlarıyla diriltmeye, durgun hevâ-yı millîye esîr ve ziya mevceleri, nûr ve hayat reşaşeleri serpmeye çalışmalıdır... Rebâb-ı sanat bazen uykuda bir milleti harekete, heyecana getirir; vicdan-ı içtimaîyi titretir; hassasiyet-i milliyeyi arttırır. O, o kadar büyük ve muhterem, o kadar sehhâr ve câzibedârdır. Zannetmemelidir ki sanat daima zevk-i

Rüesâ: Reisler, ileri gelenler./ **Tasvibkâr:** Kabul eder bir tarzda./ **Meşûm:** Uğursuz./ **Sarîh:** Açık./ **Rakîk:** İnce./ **Ziyâ:** Işık./ **Mevce:** Dalga./ **Rebâb-ı sanat:** Sanatın kemençesi./ **Sehhâr:** Büyüleyici.

aşk, zevk-i bedîî vermekle iktifa eder. Hayır! Sanatı bu kadar basit ve mahdûd bir nazarla görmek sanatın sihrini, kudret ve cazibesini anlamamak demektir. Biz öyle mahrumiyetler, gafletlerle muhâsara edilmiş bir milletiz ki sanatın bu nevvar kuvvetinden istifade ve istâne etmeye şiddetle muhtacız:

– Çok doğru. Fikrinize tamamıyla iştirak ederim.

– Şimdi gelelim asıl maksada... Hepimiz fikren, ilmen, iktisaden, sâir milletlerden çok geri kaldığımızdan şikâyet ediyoruz. Güzel, dediğiniz gibi, mahiyetimizi, geri bulunduğumuzu bilelim ki ilerlemek, telafi-i mâfât edebilmek için daha şedid, daha pür hayat bir azim ile çalışalım. Daima kendimizi pohpohlamaktan ne çıkar? Fakat en mütefekkirlerimiz bile düşünmüyor ki inhitâtımız maatteessüf yalnız medenî, manevî değil, aynı zamanda maddî, ırkîdir de... İşte daha elim bir levha-i tedennî ve inhitât... "Türk gibi kuvvetli" darb-ı meseli artık İngilizlere, Almanlara, Japonlara taksim edilmek üzere! Söylediklerinizi çok doğru, biz sade maniyyen değil belki daha ziyade maddeten ırken düştük. Anadolu'nun derdini büyük bir isabet ve hazâkatle teşhis ettiğiniz için sizi tebrik ederim. Şu teşhisinizle yalnız ordunun muazzez bir zabiti değil, aynı zamanda vatanın kıymeddar bir uzv-ı mütefekkiri olduğunuzu da göstermiş oluyorsunuz.

– İltifatınıza teşekkür ederim: Fakat maraz, teşhisi güç bir şey değil ki. Hemen meydanda. Bunun için hiç de bir tabib-i içtimâî olmaya hâcet yok. Biraz nâfiz bir nazara mâlik olmak onu görmek için kâfi.

– Fikrinizi kabul etmek lazım gelirse bu memlekette biraz nüfûz-ı nazara mâlik zevâtın bile mahdûdiyetine kâil olmak lazım gelir ki pek elîm olur. Ben o kadar bedbin değilim; fakat herhalde buna eminim ki kurtulmak, Avrupa'nın o müthiş seylâb-ı terakkisi arasında sürüklenip boğulmamak için canlanmak, çalışmak, gafletten taassub ve cehaletten çok uzak bulunmak la-

Mehdûd: Sınırlı./ **Nevvâr:** Nurlu./ **İstiâne:** Yardım isteme./ **Telâfi-i mâfât:** Kaybedilen bir şeye karşılık başka bir şey kazanma./ **Şedîd:** Şiddetli./ **İnhitât:** Düşme, aşağı inme./ **Levha-i tedennî:** Gerileme levhası./ **Hazâkat:** Ustalık./ **Muazzez:** İzzet sahibi./ **Zevât:** Kişiler, şahıslar./ **Kâil olmak:** Razı olmak./ **Seylâb-ı terakkî:** Gelişme seli.

zım. Halbuki, işte gözümüzün önünde görüyoruz, elan Anadolu bir sâha-i meskenet, bir sahne-i sefalet dediğiniz gibi canlanması için hasta Anadolu'yu sıhhî ve iktisâdî sefaletten kurtarmalı... Başka çare yok... Yemen, hatta Arnavutluk Anadolu'nun mezarıdır, derler. Doğru... Fakat bundan daha doğru bir hakikat vardır ki o da Anadolu'nun Yemen'den daha müthiş, daha müfteris bir mezarı olmasıdır: Anadolu evet, Anadolu'nun mezarı bizzat Anadolu, Anadolu'nun safaleti sıhhiyye ve iktisâdiyyesidir. Gıda namına aç ve boş midesi hatta bazen ot ile dolan, en basit, en iptidaî kavâid-i sıhhiyyeden bile bîhaber dimağı hurafelerle paslanan mevcutlar memleketi elbette bir diyar değil, bir mezardır. Bakınız, azizim size bu müfteris mezarın hüviyyetini, kuvvet ve zulmünü gösterir feci bir vakıa, küçük bir hikâye anlatayım da endişenizde ne kadar haklı olduğunuzu büsbütün görünüz: Köylü bir ailenin tarihinden, tarih-i elîm-i ufûlünden ibaret olan hikâyem aynı zamanda Anadolu'nun mezarının hikâyesidir.

Genç zabitte bir kımıldanma, bir heyecan göründü... Önündeki paketten bir cigara daha aldı. Cigaranın ucunu mihaniki bir itiyatla birkaç defa cigara iskemlesine vurdu; sonra yaktı. Yanan cigaradan çıkan dumanlar mini mini beyaz bulutlar yaparak batî ve istinkâr, yükselirken... Henüz firâş-ı ufuktan kalkmış hasta kamerin solgun ziyası açık pencerelerden odaya yayılıyor, orasını melâl-i nûr ile yıkıyordu. Daha sonra, tâ öteden, minareden, muhteriz bir musiki-i tevekkül halinde cılız bir ses dökülüyor; zirvesi mehtabın şulesiyle taçlanmış uzun ve narin bir ağacın yaprakları arasından gelen kuşun cıvıltısı sükûn-ı leylîyi fiskeliyordu. Genç zabitin dimağındaki hüzün –melâl-i kamer, melâl-i muhîtât ile- ruhuna taşmıştı. Kaymakam:

– İşte hasta memleketin hasta kameri, dedi.

– (Bir rüyadan uyanır gibi dalgın ve râşenâk) Hastalık kamerde değil bizde, bizim ruhumuzda. Zannederim İsviçre'de ya-

Saha-i meskenet: Miskinlik, yoksulluk sahası./ **Müfteris:** Yırtıcı./ **Kavâid-i sıhhiye:** Sağlık işleri ile ilgili kurallar./ **Tarih-i elîm-i ufûl:** Batışın elim tarihi./ **Batî:** Yavaş, ağır hareketli./**İstinkâr:** Bilmezden gelme./ **Firâş-ı ufuk:** Ufkun yatağı./ **Kamer:** Ay./ **Sükûn-ı leylî:** Gecenin sükûnu.

şayanlar kameri hiç de hasta bulmuyorlar. (Acı bir tebessüm ile) Hatta şimdi hasta bulduğumuz kameri hikâyeniz bittikten sonra ölmüş göreceksiniz!

– İhtimal! Çünkü anlatacağım hikâye o kadar feci, o kadar memât-âlûd ki... Vakıa köylü bir ailenin hikâye-i ufûlünden ibaret demiştim. Bu aileyi ben pek yakından tanırdım. Ailenin reisi Ahmet Ağa gayet sağlam bir vücuda mâlik iri bir adam idi. İki sene evvel, yetmiş altı yaşında vefat etmişti. Hayatının son zamanına kadar çalışmaktan geri kalmamıştı. Her işini kendi görür idi. Bütün mânâsıyla bir Türk idi. Bu adamın biri kız olmak üzere on dört çocuğu dünyaya gelmişti. Yani bir düzineden iki fazla... Fekondite muharririnin ruhunu şâd edecek bir mebzûliyet, bir feyezan değil mi? Fakat ne kadar elim ki ırsî bir salâbetle pek gürbüz doğan bu on dört çocuğun on üçü cehalet, hıfzıssıhaya adem-i riâyet yüzünden ikişer üçer yaşlarında ölmüş... Yani Anadolu'nun mezarı tatmin edilmek nedir bilmez bir ihtirâs-ı akûr ile bu yavruları da sîne-i müfterisine çekmiş... Cehalet, hummâ-yı itiyat yalnız bir aileden vatana on iki asker, on iki zekâ, on iki kuvveti kaybettirmiş. İşte Anadolu'nun ufak mikyasta fecî ve beliğ bir vefeyât-ı etfâl istatistiki! (Müteessir ve muzdarip) Mamâfih zannedilmesin ki cehlimizin, kayıtsızlığımızın kurbanı olan mini mini şehitlerin teşkil ettiği yekûn-ı siyâhı yalnız köyler, kasabalar dolduruyor. Bu hususta en müterakkî, en medenî şehirlerimiz en sefil, en fakir köylerimiz ve kasabalarımızla müsabaka etmekle pürgurûr...

– (Bir mânâ-yı tasvibkâr ile başını sallayarak) pek doğru... Pederlerde, hususiyle validelerde o kör şefkat, o câhil ve mariz şefkat yok mu! İşte vatanın yavrularının yegane katili... Bilmem pederler, valideler ne vakit anlayacaklardır ki dünyaya getirdikleri çocuklar kendilerinden ziyade vatanın evlatlarıdır.

– Bu hakikati şimdiki ebeveyne anlatmak pek güç. Bari müstakbel pederleri, valideleri bu hakikati tamamıyla idrak edebile-

Râşenâk: Titreyen, ürken./ **Memât-âlûd:** Ölüm bulaşmış./ **Mebzûliyet:** Bolluk./ **Feyezan:** Suyun taşması./ **Adem-i riâyet:** Riayetsizlik, saygısızlık./ **İhtiras-ı akûr:** Yaralayan ihtiras./ **Sîne-i müfteris:** Yırtıcı sine./ **Vefeyât-ı etfâl:** Çocukların ölümleri.

cek bir tarzda yetiştirmeye çalışsak... Of, konuştukça yaralar fecaatini, derinliğini nasıl artırıyor ya Rabbi!.. Ne ise, gelelim hikâyemize:

Anadolu'nun mahûf mezarından nasılsa kurtulmak saâdetine mazhar olan Ahmed Ağa'nın yegâne oğlu Kahraman, aynı zamanda hikâyenin de kahramanıdır... Ha şunu da ilave etmeyi unutmayayım ki on üç çocuğunu mezara gömen Ahmed Ağa'nın bilmem ne kadar öküzü de vebâ-yı bakrîden ölmüş, muahhıran öküz parası kazanmak için İstanbul'a gönderdiği kardeşinin oğlu Mustafa Bey müşkülatla kaydolunmaya muvaffak olduğu askerî mekteplerinden birinde bir sene kadar hizmetçilik edip azıcık para biriktirmeye başladığı sırada silah altına alınarak Yemen'e sevk edilmiş ve bir müddet sonra orada şehit olmuştu. Genç Mustafa'nın vefatı ihtiyar Ahmed Ağa için katî ve son bir darbe oldu.

Ahmed Ağa vefat ettiği zaman bıraktığı yegane oğlu Kahraman on dokuz yaşındaydı... Kahraman iki seneden beri komşunun kızı Fatma'yı seviyor; fakat bunu kimseye söyleyemiyor; hatta varlığını daima tatlı bir heyecan içinde bulunduran aşkını sevgilisine bile ihsas edemiyordu. Nihayet bir gün kalbinde mukaddes bir sır gibi sakladığı mabed-i aşkın kapıları bir bâd-ı tesadüf ile nagehân aşılmış; Ahmed Ağa'nın vefatından üç ay sonra da Fatma resmen Kahraman'ın nişanlısı olmuştu...

Kahraman artık sevincinden ne yapacağını bilmiyor, Fatma'nın hayâli ruhunda bir kâinât-ı saadet ibda' ediyordu... İkisi de birbirine layık, ikisi de güzel ve gürbüz idi. Anadolu'nun bu iki saf ve sağlam evladı bahtiyar bir çift teşkil etmek, hem kendilerine, hem vatanlarına kuvvet ve saadet vermek için ne sarîh ne tabiî bir hakka mâlik idiler... Lâkin, âh ne kadar acınır ki, Anadolu'nun o müthiş, o müfteris mezarı bu saadeti de çok gördü, bu hakk-ı saadeti de kemirdi, mahvetti.

Fatma'nın kardeşi askere alınmak üzere muâyene-i iptidâisi icra edildiği zaman kendisinin frengi hastalığıyla malûl olduğu

Mahûf: Korkunç./ **Vebâ-yı bakrî:** Sığır vebası./ **Muahhıran:** Sonradan./ **Bâd-ı tesadüf:** Tesadüfün rüzgârı./ **Nagehân:** Ansızın./ **İbdâ:** İcad.

anlaşılır... Tabib, Ali'yi vilâyet merkezine, vilâyetin ihtiyacıyla gayrı mütenâsib frengi hastanesine –zâid birçok muâmelât-ı kırtasiyyeden sonra- göndermeye muvaffak olur... Fakat Ali'nin o muzlim ve iğrenç hastalığı pederine, validesine, hemşiresine sirayet etmiş bulunur... Ali medid fennî tedaviler neticesinde hastanede biraz iyiliğe yüz tutarken onun ebeveynine ve zavallı hemşiresine aşıladığı müstekreh illet bu muazzez vücutları gayr-ı merî bir savlet ile kemirmekte devam eder... Diğer taraftan Kahraman, Fatma'nın aşkına tahammül etmek için kalbinde artık kuvvet duyamıyor; bir an evvel izdivacının icrasını istiyor; ebediyen nasihatleri, memâniâtları dinlemiyordu. İş bir dereceye geldi ki mukavemet kabil olmadı... Kahraman, vahşi ve masum kalbinin isyân-ı muzlimîne mağlub, Ali'nin hemşiresi ile izdivac etti!

– Aman ya Rabbi!.. Lâkin bu izdivac değil, bir intihar...

– Evet intihar... Fakat mesele merhum Ahmed Ağa'nın yegane oğlunun mahvolmasıyla da maalesef bitmiyor... Dest-i gafletin büyüttüğü nısf-ı kutr-ı şeâmet ile daire-i felâket genişliyor. İzdivaçtan iki ay sonra Kahraman askere alınıyor. Maraz alâimini tamamen ifşa etmediği ve tabib de muayenede lâkaydi gösterdiği için Kahraman mensub olduğu kıtada on altı neferi aşılıyor... Geçen gün işittim ki Ahmed Ağa'nın yegâne semere-i hayatı da İstanbul hastanelerinin birinde ölmüş, daha doğrusu çürümüş!

– (Acı bir teessür ile) Galiba toprak, diğer kardeşlerine nispeten avdette çok teehhür ettiği için Kahraman'dan intikam almak, onu çürümeden âğuş-ı siyahına kabul etmemek istemiş... (Siyah ve iri bir bulutun arasında kaybolmaya başlayan kameri göstererek) İşte hasta mehtab da öldü; buluttan mezarına gömüldü.

Muayene-i iptidâî: İlk muayene./ **Gayr-ı mütenâsib:** Uyumsuz, uymayan./ **Zâid:** Gereksiz./ **Medîd:** Uzun./ **Müstekreh:** Tiksinilen./ **Gayr-ı merî:** Gözle görülmez./ **Savlet:** Saldırma./ **Dest-i gaflet:** Gafletin eli./ **Nısf-ı kutr-ı şeâmet:** Uğursuzlukların yarıçapı./ **Alâim:** Alâmetler./ **Semere-i hayat:** Hayatın meyvesi./ **Avdet:** Dönüş./ **Teehhür:** Gec kalma.

– Filhakika dediğiniz çıktı... Müthiş bir ölüm kuvvetine mâlik hikâyenin nihayeti hasta kameri öldürdü.

– Of! Ne garip, ne feci bir şiir-i memât! Yahut ne hunin, ne müstehzî bir mersiye-i tesadüf!

– Evet, öyle... İşte azizim size sine-i şuûndan çıkarılmış müthiş, çıplak bir hakikat... Ben sevk-i tesadüfle yalnız şu vakaya vâkıf olabildim. Kim bilir bizim daha bilmediğimiz, vâkıf olmadığımız gizli, gayr-ı merî ne kadar fecialar, sefaletler o muazzez Anadolu'nun hayatını bir leb-i akûr ile emiyor ve kemiriyor... Bu iğrenç hastalık Avrupa'da da, hem daha şiddetle, mevcud... Fakat aynı zamanda orada fen ve servet de var... Tesir-i cehl ü gaflet ile fenne, hıfzıssıhaya karşı bu kadar lakayd ve hatta serkeş kalan bir halka yalnız bu maraz değil, dünyanın bütün hastalıkları musallat olur... İşte onun içindir ki Anadolu, başta frengi, verem, kolera, tifo olmak üzere muhtelif hastalıklara cevelângâh... Bütün bu hastalıklar muhitten gördükleri teşvikten, gaflet ve lâkaydiden cesaret alarak bir "hulûl-i musâlaha" ile daire-i nüfuz ve tesirini her gün biraz daha artırıyor... Ve Anadolu'yu – tabir-i câizse- bir müstemirre-i mezar haline koyuyor... Bazı felâketler, darbeler vardır ki ürkütmez, velvele vermez, tesirini birden hissettirmez... Nâhûn-ı hıyânet ve şeâmeti tedrici ve gayr-ı merîdir... İşte Anadolu'nun izmihlâl-i ictimâîsi, Türk kavminin hezâl-i irkîsi de bu kabil sinsi, gayr-ı merî, böyle olduğu için de daha hâin ve nâfiz darbelerden, inhizamlardandır... Bu inhizamı, bu mezarı sinsî ve gayr-ı merî olduğu için haydi diyelim herkes görmüyor... Fakat...

– Fakat Anadolu'nun payitahta gönderdiği mebuslarla İstanbul'un Anadolu'ya yolladığı valiler görmeli; ve bu hezala şiddetle mani olmalıdır, değil mi?

Genç zabit bütün bu bir sene evvel nakil edilmiş feci hikâyeye ve bu hikâyenin tevlid ettiği içtimâî mübâhasâta en girizan, en

Şiir-i memât: Ölümün şiiri./ **Hunîn:** Kanlı./ **Müstehzî:** Alaycı./ **Sîne-i şuûn:** Olayların sinesi./ **Leb-i akûr:** Yaralayan dudak./ **Cevelângâh:** Savaş meydanı./ **Hulûl-ı musâlaha:** Barışın gelip çatması./ **Müstemirre-i mezar:** Mezarın sürekli uzayıp gitmesi./ **Nâhun-ı hıyanet:** Hıyanetin tırnağı./ **İnhizam:** Hezimete uğrama./ **Mübâhase:** Bir mesele hakkında iki veya daha fazla kişinin konuşması./ **Girîzan:** Kaçan.

seyyâl teferruâtına kadar teslim-i hüviyet ederek derin derin düşünüyor; deminden beri elinde tuttuğu raporda mevcut zalim rakamların mânâ-yı tehdid ve tedhişi karşısında titriyordu... Hâlbuki şimdi içinde bulunduğu Aydın vilayeti Kastamonu'ya nispeten çok müterakki idi... Öyle olmakla beraber bütün Anadolu vilayetleri gibi bu vilayet de aynı illet-i cehl, aynı hezâl nesl ile malûl görünüyordu... Kastamonu'ya nispeten biraz fark olsa bile bu, hiç ümit verecek derecede değildi...

Yakın bir mâzinin ihyâ-yı hâtırâtıyla bir saat kadar devam eden bu derin ve samimi tefekkür ve tahayyül genç zabiti epey yormuştu... Avucunun içinde hapis olmaktan bıkmış rapor, buruşmuş simâsıyla yerde dolaşıyor; odasından güneş gideli yarım saat olduğu halde perdeleri açmayı akıl edemeyerek bu nîm-muzlim hücre-i iştigâlde, başına eli istinâdgâh, sanki mühim bir şeye intizâren, düşünüyor, düşünüyordu.

Birden içeriye müvezzi girdi... Gazete ve mecmuaları masanın üzerine koyup gitti. Zabit ağır bir kâbustan uyanırcasına silkindi... Ayağa kalktı; perdeleri kaldırdı... Güneş ufka yaklaşıyordu. Saate baktı. Saat altı buçuk olmuştu. Vaktin nasıl geçtiğine hayret ediyordu. Artık gitmek lâzım geliyordu. Tam gideceği sırada, bilinmez nasıl bir hisle masanın üzerinde bulunan mecmualardan "Türk Yurdu"na bir göz gezdirmek istedi. İlk sahifeye baktı. "Anadolu" unvanı altında gençliğe ithaf edilmiş şiiri görür görmez titredi. Her halde bu şiir Türklerin millî şairi Mehmed Emin Bey'in olmalıydı. İmzaya baktı; memnuniyeti arttı. Asabî darbelerle sahifeleri keserek şiiri okumaya başladı. Şiir bütün ateşiyle, bütün güzelliği, bütün sanat ve samimiyetiyle Anadolu'nun safalet ve mahrumiyetini terennüm ediyordu. Şiir hakikat gibi yüksek, şefkat gibi rakîk, faciâ gibi müessir idi. Okuduğu bu güzel ve uzun manzume sanki deminki tefekkürât ve tahayyûlâtının bir mürtesim-i şiirîsi, bir mütemmim-i câzibi idi... Hele şiirin baş tarafı ile nihayetini, galiba pek feci bulduğu için, birçok defa tekrar etti:

Seyyâl: Akıcı./ **Nîm-muzlim:** Yarı karanlık./ **İstinadgâh:** Dayanak./ **İntizaren:** Bekleyerek./ **Müvezzî:** Gazete dağıtan./ **Müessir:** Tesirli./ **Mütemmim:** Tamamlayan.

Yürüyordum: ağlıyordu ırmaklar;
Yürüyordum: düşüyordu yapraklar
Yürüyordum: sararmıştı yaylalar
Yürüyordum: ekilmişti tarlalar
Bir ses duydum:
Dönüp baktım bir kadın:
Gözler donuk, kaşlar çatık, yüz azgın
Derileri çatlak, bağrı kapkara;
Sağ elinin arasında bir yara;
Başında bir eski püskü peştemal
Koltuğunda bir yamalı boş çuval!
– Ne o bacı?
– Ot yiyoruz? Ne olacak!
– Tarlan yok mu?
– Ne öküz var ne toprak.
Bugüne dek ırgat gibi didindim;
Çifte gittim, ekin biçtim; geçindim.
Bundan sonra...
– Kocan nerde?
– Ben dulum:
Kocam şehit.. Bir ninem var, bir oğlum.
– Soyun sopun?
– Onlar da hep yoksul!
Âh efendi, bize karşı İstanbul
Neden böyle bir sert yalçın taş gibi;
Taşraların hayvanlık mı nasîbi!

Nihayette de çok müessir bulduğu ve tekrar ettiği parçalar şunlar idi:

Ey vatanın bağrı yanık bucağı!
Hani senin bereketli hasadın,
Yeşil yurdun, mesud çatın, şen çiftçin?
Hani senin medeniyyet-i hayatın,

Yolun, köprün, kazman, iğnen çekicin?
Ey Türklüğün otağı!
Ne vakte dek bu acıklı sefalet,
Bu viranlık, b uğursuz cehalet,
Bu taassub, bu görenek bu uyku?
Yazık sana ağlamayan şiire;
Yazık sana titremeyen vicdana;
Yazık sana uzanmayan ellere;
Yazık seni kurtarmayan insana!..

Artık tamamen akşam oldu... Genç zabit gazeteleri ve mecmuaları alarak evine gitmek üzere, odadan çıktı. Yolda bugünün hamule-i tefekkûrâtı altında bedbîn ve ezgin yürürken... Bir günlük hayat-ı ziyâ ile yorgun güneş, ufukta tutuşturduğu yangına lâkayd, yavaş yavaş kayboluyor; zerrin bir batâetle esrarlı mesafelere doğru kayıyordu!..

Raif Necdet

Ufûl, Resimli Kitab Matb. İst. 1329/1914, s. 236-255.

Hamule-i tefekkür: Düşüncelerin yükü./ **Zerrîn:** Altın gibi sarı./ **Batâet:** Yavaşlık, ağırlık.

Güzel Sofar

-Bir Mektuptan-

Filistin'in kuru ve dar şehrini birkaç gün evvel bir sabah saatinde bıraktık. Sana bu şehri hiç yazmamıştım. Maahâzâ tabiatı şu iki cümlede anlayabilirsin: Gündüzleri ikindiye kadar bâdiye öğlesini aratan bir sıcak, akşamları binamızı bir taş parçası gibi söküp yuvarlamak isteyen bir fırtına... Sanki bu iklimin rüzgârlarını gönderen yol üzerinde bütün geçitlere girişmiş bir tazyik var ve onlar Filistin'in binlerce ufak rüzgârı, akşama kadar bir köşede birikiyorlar ve akşam ansızın hep beraber çılgın bir sesle bu tazyiki yırtıp ufukların üstüne bir sağanak atıyorlar. Fırtına ile heyecandan sonra Lut Gölü'nü, toprağı solmuş çıplak tepeleri, tepelerin ince uzun yollarını unutmamalı: Kudüs dağlarının ince uzun yolları daima iniştir. Ve her biri bir büyük günah gibi, insanı ateşe ve cehenneme götürür.

Biz bizim için bir dünya değiştiren tepeye, Suriye'de Bekaa Ovası'nın nihayetlerinde tırmanmaya başladık. Ova yumuşak ve yeşildi, buna rağmen ağaçları hasta ve etrafı ıslak yol, kıtamı

Maahâzâ: Bununla birlikte./ **Bâdiye:** Çöl, kır.

yormuştu. Dağa çıkarken her adımda uzun bir istirahat ihtiyacı duymakla beraber daima daha serin meyillere doğru yürüyorduk. Bilmem ne kadar sonra aramızdan biri:

– Deniz, dedi.

Anadolu'nun denizi yoktu, iç Filistin'in yalnız erimiş bir kızgın taşa benzeyen Lut Gölü vardı. İstanbul'da küçük deniz, büyük deniz, dar deniz, geniş deniz, kısa ve uzun denizle yan yana yaşayan ve denizi ev gibi, aile gibi bir günden fazla ayrı kalınamaz bir şey telakkî eden insanlar için kara seyahatleri acı bir hicranla geçer. Fakat işte nihayet Akdeniz ve işte bir iki gündür Lübnan'nın yüksek Sofar'ında hep onun karşısındayım.

Biz İstanbul'da Lübnan'ı hiç bilmezdik: Lübnan bin bir dağ, büyük bir bedevi, bin bir hançerden mürekkep esrarengiz bir memleketti. Kısaca anlatmak lazım gelirse, Beyrut'u ufak bir müselles arasına sıkıştırdıktan sonra iki tarafta alçak sahillerle uzayan bu mutasarrıflık Osmanlı Asyası'nın bir bahçesi, bir köşkü, bir süsüdür. Kırmızı fesleri ve siyah sade redingotlarıyla buradaki halk eski Enderun efendileri kadar düzgün giyiniyorlar ve hiç bedevi değildirler. Sonra taş ve temiz evler, birkaç büyük oda yekûnuna benzeyen çamlı, zengin arâzî, sedlerle tarlalara tahvil edilmiş dağlar vilâyet ve köy medeniyeti var.

Sofar yerden ziyade semadan bir şeydir ve dumandan ziyade bulutla dost, yıldızlar ona Beyrut ışıklarından daha yakın. Burada çıplak Haleb'i, kuru Kudüs'ü, ağaçsızlık ve terennümsüzlüğü büsbütün unutmuş gibiyim. Hava daima serin, kır daima yeşil ve çamların ebedî rengiyle yeşil. Hepsinin önünde deniz müebbed maisiyle uyur. Önümüz sahile kadar kısa ve geniş dağ, kısa ve dağınık köy, kısa ve dağınık orman yığınlarıyla doludur. Sanki tabiat buraya bütün yaz için nihayet bir nisan hediye etmiştir. Kışını bilmiyorum: fakat şu muhakkak ki Sofar'ın kanunlarında bile nisan olmayan yalnız havadır, renk değildir.

Sofar'ın büyük bir oteli, gazinolu, barlı, raks salonlu bir otel, var. Harpten evvel Mısır'dan, Akdeniz'in sahil memleketlerin-

Müselles: Üçgen.

den, Beyrut'tan buraya birçok zenginler toplanıyordu: Sofar senede dört ay kadın, kumar, lüks ve eğlence içinde sarhoş ve türlü bir hayat yaşar, sonra sekiz ay çamlarıyla köşkleriyle terennümüyle yalnız kalırdı. Kalabalığı ve tantanası sönmüş zengin yerlerde umûmî bahçelerin sonbahar hüznünü buluyorum ve daha fazla seviyorum. Sofar'da sokaklar her saat terennüm eder. Bu serin bir terennüm ki nihayet ona sükût kadar alışıyorsunuz, sanki hiç duymuyorsunuz; fakat asabınızın hiç eskimeyen bir hâli, ruhunuzda hiç dinmeyen bir heyecan var ki işte o terennümden gelir.

İlk sabah boş gazinonun önüne çıkmış idim, sabah çaylarımı bu şekilde içiyordum. Denizi görmek kâbil değildi, sıcak bir günün başladığını haber veren alçak bir sis tâ Trablus sahillerine kadar uzanmıştı. Fersahlarca aşağı yerler şimdi muhakkak sabahın ilk hevesle daha müthiş yakan sıcağı altında bunalıyor gibiydi. Ben dumanlar ve sıcaklar üstündeyim, Temmuz'da bile ayn-ı Sofar seddinde genç cereyan, bacakları okşayan hissolunmaz nevazişlerle alınlardan geçen genç bir hava buluyoruz. İşte ne rüzgâr, ne yanımda ağaç vardı. Fakat alnım serindi ve teneffüsüm çevik ve serbestti. Eminim ki şu esnada vadilerin kısa boylu ormanları yanıyordu. Sanki her şeyde bana doğru gelmek, en sıcak ay olan temmuz ortasında sabahlarını bir bahar fecri gibi mesud geçiren Sofar'a toplatmak ihtiyacı hissediyorum.

Yüksek yerler, mevsimleri seçen, ağaçları ince, meyveleri zarif, insanları sakin yerler, eğer siz bu yerleri sürseniz Sofar'da bir yaz geçirmelisiniz. Etrafta henüz sis yoktu. Köylüler sakin ineklerle beraber ve inekler kadar sakin geçiyordu. Hepsi ikinci gülmenin sonunda mutlaka tebessüm ediyorlar, kimsede acı ve sert ses duymuyorum. Kuşlar muhtelif, uzak ve dalgın ötüyorlar. Evler bu sene boştur. Ve hepsinin eski hatıratı yâd eden bir hülyaları var ki karşılarında ben onu yavaş yavaş anlıyorum. Bana pencereler panjurlarını açan eller, ufuklara çevrilmiş Mısır ve Suriye alınlarını ve gözlerini hatırlatır. Bu alınlar bütün gece

Nevaziş: Okşama, gönül alma.

meraklı bir masa önünde solmuştur, elektirik aydınlığı bu gözlerin keskin ateşini söndürmüş gibidir. Ve eller üstünde renk daha solgun, mâi damarlar daha kabarıktır.

Sofar'da gölgeler artmış, yapılmış ve saadet telakkî edilmiş değildir. Her şey sıcaktan ebedî bir afv ile uzaklaşmış olduğuna kânî... Gölgeler en sıcak köşelere bile ziyâ kadar yaraşıyorlar ve garip görünmüyorlar. Ve hafif nefesler geldikçe bir yelpâze gibi toprağın kızgın nâsıyesini geziyorlar. Her sabah bu seddeyim ve her sabah köyler büsbütün uyanırken derin, sessiz bir saadetle geniş çadırıma dönüyorum.

Bu mevsimde şüphesiz İstanbul'un mahallelerinde, yokuşlarında tahammül edilmez bir sıcak hissediyorsunuz. Halbuki burada sabahları ve akşamları üstüme bir şey almaya mecburum ve geceleri kalın örtünüyorum.

Tabiat Sofar'a genç yaşında gelmiş ve bu genç yaş hiç çoğalmamıştır. Kışında eğer varsa yazında bahar ve sonbaharında gevşemiş, yorulmuş ve benzemiş bir saat bulamazsınız.

Sofar semadan bir parça demiştim. Filhakika sabahları o tülün köşesini senden evvel bir bulut açar. Pencereyi açık bırakmışsan içeri alışkın bir güvercin gibi, bir bulut girer. Bulut, bulut... Ve ekseriya onlar Sofar'ın dizlerinden daha aşağıdadır. Hiç üstümüzde bulut yokken ve önümüzde bulutların dağlar, göller, denizler ve bütün bir tabiat yarattığı zaman gözlerinizi yanıma çekmek istiyorum. Sanki bu yabancı ihtisası yalnız kendi asabım için fazla buluyorum.

Bulutların büyük şiirini asıl dün gece Âliye'den Sofar'a dönerken görmüştüm, daha akşamdan bulutlar dağ silsileleri hâlinde akın akın Lübnan tepelerini çeviriyordu. Gece ay vardı: Geniş, parlak, düz bir ay; vadiler bulut doluydu, arkadaşım:

– Sanki bir deniz, dedi.

Filhakika yolumuz kumsal olmuştu, yolumuzun kenarından sonra bütün etraf adalarıyla, boğazlarıyla ve körfezleriyle denizdi, en yüksek yamaçlardan bulutlar, sular gibi, etekleri saran de-

Ziyâ: Işık./ **Nâsıye:** Alın.

nize akıyordu. Eğer Tanrı'nın tufanından sonra şiir ilahının bir tufanı varsa işte biz bu gece onun hassas dalgaları arasında boğulmak üzere idik. Bir Beyrutlu uzun müddet Cebel'e gelmemiş bir genç Dürzî için diyordu ki:

– Cebel'in genci buraya bir gece gelmişti. Ay vardı ve bulutları sıyırarak Nehrü'l-Kelb'e kadar inmişti. Geçerken bu gümüş dalgalar kadar atılmak ihtiyacını ben de hissediyordum. Fakat gündüz yine bu yoldan geçmiştim. Bulutlarda yaşamak isteyen şairler tanıdım, onlar Lübnan'a gelsinler, bulutların da üstünde yaşayacaklar. Eğer bir gece bir yıldızın çadırımın ucundan geçtiğini görürsem hiç hayret etmeyeceğim.

İşte son günlerimi yaşadığım bir... Şimdiye kadar Lübnan'ı tanıyamamış olduğuma acıyorum. Bu, Hıristiyan olup da İncil okumamak gibidir. Allah'ın toprağımıza yolladığı bu efsanevî bahçeyi seyrederken, göğsüm gurur ile dolu, sesim yüksek:

– Benim memleketim, demek istiyorum.

Ve Külekler, Suriyeler, Filistinler, Lübnanlar birbirini müteakip hatır etmede karıştıkça kendimden bu memleket için daha büyük bir sevgi, o sevgiyi müdafaa için daha büyük bir hırs hissediyorum. Mümkün olsa sana yalnız kart ve mektup değil, bir karış Filistin, bir avuç Lübnan ve birkaç çam dalı doldurabilecek Şeria mehtabı gönderirdim.

Lübnanlılara gelince: Şimdi onlar yeni hayat içinde ve bu hayattan mesutturlar. Ve kanıyla munsarif Rüstem Paşa demiş ki:

– Lübnan'ı iki şey harab eder: Rûhânîler ve geceler, biri Lüban'ın halkına biri tabiatın çamlarına musallat.

Artık bugün kalmayan o eski rûhânîlerden ve ren geyiği gibi nesli munkarız ölümüne benzeyen o eski gecelerden ziyade Lübnan'ı şimdi harb ettiğimiz iki devlet harab ediyordu: Fransa ve İngiltere. Bunlar bütün Lübnanlıları, sonra aileleri, sonra evleri, sonra kardeşleri, sonra aynı insanın iki gününü birbirine rakip

Munsarif: Geri dönen./ **Munkarız:** Biten, arkası gelmeyen, nesli kesilmiş olan.

yapmaya çalışıyorlardı. Yeni hayat Lübnan'ın güzel göğsüne saplanan bu iki paslanmış çiviyi söküp atmıştır. Şimdi Lübnanlılar ve Lübnan'dakiler onun cerîhasını tedavi ile meşguldürler.

Müstensihi: F (e) R (ı)

Tanin, Nu: 2793, 8 Eyl. 1332/21 Eyl. 1916.

Sina Cephesi'nde bir keşif kolumuz.

Onbaşı Ali'nin Gördükleri

Bursa'ya civar köylerin birinden Ali, askerlikle Yemen'e gitmişti. Orada iki sene kaldıktan sonra Basra'ya nakledilen Yüzbaşı Salih Efendi'yi bir türlü bırakmayarak beraber gitmek için kumandanına yalvardı. Ali, yüzbaşısını pek severdi, ondan ayrılırsa Yemen'de tek başına kalacak sınırdı. Çünkü Ali çalışkan ve çok sâdık idi. Yüzbaşısı pek cesur ve askerine iyi bakar terbiyeli bir zabit idi. Ali'nin Basra kolordusuna geçmesi yolunu buldular. Bir gün yüzbaşısıyla beraber yola çıktı. Sarp deniz kenarında Yemen vilayetinin iskelesi olan Hadide'den vapura bindiler. Umman Denizi'ne doğru yol aldılar.

Cezîretü'l-arab'ın cenûb sahillerini dolaşarak Basra Denizi'ne döndüler. Vapur burada Muskat Sultanlığı'na uğradı. Buraya tam sekiz günde gelmiştiler. Sonra iki gün daha yürüdüler. Bahreyn Adası'na geldiler. Buradan karşıda Acem ülkesi taraflarına gittiler. Bendir Buşir adındaki memlekete uğradılar. Sonra ertesi gün Şat Nehri'nin denize döküldüğü yere yaklaştılar. Vapur birkaç saat sonra o koca tatlı denizden içeri girdi. Sekiz on saat daha gidince Basra'nın önüne geldiler. Bu yol Ali'ye çok uzun geldi. Ama yeni memleketler gördüğü için seviniyordu.

Cezîretü'l-Arab: Arap yarımadası./ **Cenûb:** Güney.

Basra'da hemen bir hafta kalır kalmaz Yüzbaşı Salih Efendi Necid kıtasına memur oldu. Yine vapura binerek geldikleri yola döndüler ve evvelce uğradıkları Bahreyn Adası'na geldiler. Orada celbus dedikleri bir yelken kayığına binerek on saate Necid memleketinin iskelesi olan Acir'e vasıl oldular. Ali burasını beğenmedi. Büyük bir han ile yanı başında bir kaleden başka bir şey yoktu. Ötesi hep kum çölleri idi; ne bir ağaç, ne bir yeşil ot hiçbiri yoktu. İçtikleri su bile kuyudan çıkarttıkları tuzlu bir su idi. Fakat Ali böyle şeylere aldırmadı. Sevdiği zabiti ile beraber bulunmak onun için büyük bir rahat idi. Ertesi günü Necid'den gönderilen bir süvari müfrezesiyle yük çıktılar. Ve o ucu bucağı yok gibi görünen kum çöllerine girdiler.

İşte Ali'nin gördüğü şeyler asıl bundan sonra başlar.

Ali, Necid'de iki sene kaldıktan sonra istibdal olarak Bursa'daki güzel karyesine gelmiş ve anasına kavuşarak güz aylarının yağmurlu bir gününde komşuları odasında toplamış ve lakırdıya dalmıştı.

Ali onlara Necid memleketini anlatıyor ve diyordu ki:

İskeleden hayvanlara ikindi üstü bindik. Birkaç kum bayırını çıkarak çöle girdik. Hayvanların ayakları kuma gömüldükçe ger geri gidiyor sanırsın. Biraz sonra akşam oldu. Çölde yatacak idik.

Önümüz hep bitmez tükenmez kum tepeleri idi. Yalnız bir yerde sekiz on yabâni hurma ağacı gördüm. Ondan sonrası hep kum, hem de sarı bir kar yağmış da rügârla beri tarafa savrulmuş ince kum yığınları ile dolu idi. Burada kumlar rüzgârla yürür ve tepeler yerlerini değiştirir imiş. Bu sebepten burada hiç yol yoktur. Gideceği yeri bedevî Arap kılavuzları bilirler. Ve yıldızlara bakarak sağını solunu nereye gideceklerse anlarlar.

Ertesi sabah erken yürüdük. Akşama kadar yine düz ovalarda ve en ziyâde kum tepecikleri arasında gâh yüksek gâh alçakta gittik. Sonra karşımıza birdenbire hurma ağaçları çıkıyordu. Yanımdakine sordum, "Burası Necid'dir." dedi.

İstibdâl: Değiştirme, askere tezkere verip yenilerini alma./ **Karye:** Köy.

Bahçelerin arasına girdik. Etrafları hep çamurdan ve çitten alçak duvarlı bu bahçelerde ot bitmiyordu. Bazı yerlerde ufak tarlalar var idi. Bahçelerin içinde su akıyordu. Suyu görünce bizim taraflar aklıma geldi. Bir defasında hemen hayvandan inerek suya koştum, parlaklığına imrendim. Bir avuç içeyim derken baktım ki su ılıktır. Güneşte iyice ısınmış gibi bir su. O vakit çok acındım. Eyvah dedim bizim soğuk sular burada yokmuş! Üç saat sonra kasabaya girdik. Dar sokaklardan, penceresiz evler önünden geçerek Berâha dedikleri kışla meydanına vardık. Etrafımız hep kale duvarıyla çevrilmişti. Oradan hiç hemşehri bulamadım. Kastamonu'dan iki nefer var idi. Geri kalan hep asker Bağdat'tan Arap askeri idi.

Dinleyenlerden biri Necid'deki ekinleri ve ahâlinin işi gücünü ve yediği içtiğini sordu. Ali içini çekti, anlatmaya başladı:

– Kardeşim bu toprakların hususiyetine şaşarsın. Nerede şimâl tarafları nerede o topraklar. Ama orası fenâ mı diyeceksin; yok sözüm o değil. Yüzbaşımın dediği gibi padişah bir, ülke bir, devlet bir, millet bir, orası da bizim devletin malı, hem hep aşiretlere devlet hükmeder. O memleket de Osmanlılığın yurdu. Bizim ona fena dememiz yakışmaz. Diyeceğim şu ki orası zordur. Sıcak cehennem gibidir. Hep ne gelirse hurma ağacından, ekmeği hurma, damının girişi hurma kütüğü, ocağın odunu hurma dalının dibi, hasırı sepeti hurma dalının incesi, yattığı peyke mi, kerevet mi nedir, hurma dalından kafes, kullandığı ip hurma lifinden bükülmüş. İneklere hurma çekirdeğini suda ıslatır, yedirir. Kendi ekmek yerine günde belki iki üç okka hurma yer. Azıcık buğday ekerler, o da pek zayıf mahsül verir. Belki bire dört beş! Bunu Ramazan'a saklarlar. Bundan en sevdikleri keşkek yemeğini biraz deve etiyle pişirirler. Başka vakit pirinci suda haşlayıp hurma ile katık ederler. Hem daha neler? Kuru bir balık gelir, çok ucuzdur. Fukara yiyeceğidir. Ben görmedim ama işittim ki bu balığı havanda döver döver üstüne soğan doğrar ve limon sıkarlarmış. Böyle yemek işittiniz mi? Arpa hiç çıkmaz,

Şimal: Kuzey.

yonca boldur. Bizim alayın top ve süvari beygirlerine tâ Basra'dan arpa gelir. Sütlü ineklere de o dediğim balıktan yedirirlermiş. Askerin yediği tandır ekmeğinden başka memlekette ne fırın ne de ekmek hiç yoktur. Suyu çok ağırdır. Testide soğumazsa içerken kurşun gibi iner. Kasabadan az çıkınca yine çöl başlar. Bilenlerden sordum, "Çölün boyu bir haftalıktır" dediler. Necid böyledir ama asker yoksulluk hiç bilmez. Eti, ekmeği, zerzevâtı, pilavı hep başka yerlerdeki gibidir. Hurmayı çerez diye yeriz. Onlar haftada bir belki azıcık deve eti bulurlar. Hele o çölün Arapları. O güneşte, günde on beş saat yürürler. İçerilerde ne yerler var imiş. Oralardaki sular hep tuzlu imiş. Yarı deve sütü karıştırmadan içemezlermiş. Çölü tâ Yemen'e kadar dayanır diyorlar. Dünyadan habersiz adamlardır. Bir saz çalmak, bir türkü söylemek bilmezler. Nerede o bizim tarafın şenlikleri."

Dinleyenlerden biri "Arpa çıkmayan memleketi ömrümde bugün işittim." diye mırıldanırken öteden Ali'nin dayısı Yunus Çavuş doğruldu, yüreği taşkın bir hâlde gözlerini açarak dedi:

– Oğullar, kardaşlar. Şu dinlediğinizden ne anladınız bakalım? Ben çok hisse kaptım. Memleketim, yurdum gözümde büyüdükçe büyüdü. Oradakiler ne çekiyorlar bir kere düşünün! Sonra da biz şu memleketin kıymetini bilmeyiz. Mahsulü kolay alınca kolay da elden çıkarırız. Allah her şeyi veriyor. Çok şükür bin şükür ama hesap bilmeyiz. Yerde gurbet bilmediğimizden midir, nedendir, hemşehriyi hor görür, birbirimizle uğraşırız. Vallahi ben Ali'nin sözlerini dinlerken kendimi orada gibi sandım. Bundan evvel Ali bana anlattı, oranın çiftçisi çok fakir imiş. Bahçelik yer az imiş, herkese yetişmezmiş, ahâlinin yüzde doksanı gündelikçi imiş. Günde dört okka hurmaya çalışırmış. Hurmanın okkası da yirmi paraya... Hey gidi memleket hey! Memleketimiz dağ olursa sebebi biz, bağ olursa yapanı yine biz. Çalışmazsak, şimdikinden daha güzeli, daha iyi şeyler düşünmezsek yazıklar olsun bize. Bak şu Necid mi neresidir, oradakilerin güçlüğüne burada şu bizim güzel yerlere, çöl mü, ılık su mu

dedin? Hey gözünü sevdiğim Akpınar! Buz musun, âb-ı hayat mısın mübarek!..

Buğday, çerez, süt, yoğurt daha ne istersin? Çalış, hesaplı yaşa, doğruluktan ayrılma, komşunu kardeş bil. Bak o vakit ne bereket, ne rahat görürsün. Aferin oğlum Ali! Bize şunları sırası geldikçe hep anlat, biraz ibret alalım. Ah bu memleketimizi biz bütün candan yürekten daha başka türlü sevelim derim. Yalnız karnımızı doldurup efelik yapmakla değil. Gece gündüz çalışmak ve nasıl çalışırlarsa öyle yapmakla daha ileri gidelim. Zengin olalım. Ne dersin Ali, hakkım yok mu?

Hep dinleyenler sessiz kaldılar.

Ali, "Böyle yerde işimizi bilmezsek nankörüz." dedi.

Ali Suad

Halka Doğru, Nu: 15, 17 Tm. 1329/30 Tm. 1913, s. 116-118.

Beyaz Güvercinler

Gecenin şehper-i zalâmı altında uyuyan güneş, şafağın saçtığı ibâr-ı âteşini tezhib eden altın gözlerini açmış, arzın üzerine geziniyor. Hafif ve meşûn bir tülün dalgalanan kül renginde rakik hareleri, zerrât-ı esirî ve zehebî ile mütehallif... mûnis ve şuh bir rüzgârın, nârin ve mânevi kanadı, sanki bir başka âleme merbût ve oradan müteharrik, gayr-ı merî ve ceberrutî bir mevcudiyetin temâs-ı şûhıyle nâzân, salınan ağaçların yapraklarını hışırdatan bir sâik, kuşların civcivlerini öteye beriye savuruyor, garâm-ı nisâr olan bâd, şu küçük ve harâb hânenin mâil-i inhidâm bir penceresine muallık kafesten zikreden bir çift beyaz güvercini okşuyor ve onlar gagalarını birbirine vermiş, kalplerinde kaynaşan iksir-i muhabbetin tahassulâtı ile için için fısıldıyorlar.

– Guv, guv , guv...

Şehper-i zalam: Karanlığın kanadı./ **İbâr-ı âteşîn:** Ateşin eritilmiş kurşunu./ **Tezhib:** Süsleme./ **Meşûn:** Dağınık./ **Rakîk:** İnce./ **Zerrât-ı esîrî:** Uçacak kadar hafif zerreler./ **Zehebî:** Altınla ilgili, altından yapılma./ **Mütehallif:** Uymayan, uygun gelmeyen./ **Merbût:** Bağlanmış./ **Müteharrik:** Hareket eden./ **Gayr-ı merî:** Gözle görülmeyen./ **Ceberrutî:** Aşırı büyüklük, Allah'ın büyüklüğü./ **Sâik:** Sevk eden./ **Garam-nisâr:** Sevda saçıcı./ **Bâd:** Rüzgâr./ **Mâil-i inhidâm:** Yıkılmaya yüz tutmuş./ **Muallık:** Asılmış./ **Tahassülât:** Neticeler.

Sanki, bu iki âşık şûride-dil, tâ şeb-i sermet-visâl, mevcudiyetlerini ferâmûş eylemişler de, tabiatın şu fesâneleri muvâcehesinde, yeni bir işe koyulmuşlardı; iki cism-i lâtif ve sefîdi yekdiğere vasleden kırmızı lebler, beyaz bulutlar arasında kısılan şafağın bir küçük parçası gibi ve işte birisinin biraz lekeli ve çilli kanadı kabarıyor ve çırpınıyor.

– Pat, pat, pat...

Şimdi ayrıldılar, bir köşede gözleri nîm-kapalı, geceden beri besteledikleri parçaları okuyorlar. Birisi gûv dedikçe, diğeri ona müterâfık ve güya onun nakaratını ilâve ediyor, birisi ona iltisâk için ilerledikçe diğeri onun boş kalan inzivâgâhına geçiyor ve ebrulî gerdenini kırarak her şeyi bir gulguleye boğmak istercesine derinden mevrûd ve mevsûl, kendilerine has ve müstesnâ bir lisan ile pufkuruyorlar; soluk pervazları sağa ve sola mâil köhne pencerenin fersûde kanatları açıldı. Başını uzatan genç kızın dağınık, gelişi güzel şuraya buraya lülelenmiş altın saçlarının koyu ısfirârıyla musavver uçuk çehresini, mahmur ve derin bir câzibe ile meczûb lekeli gözlerini, hazin bir sinir ile mağşûş gibi irâe eyliyor; ince dudakları biraz müstehzi ve biraz mağmûm burun, siyah elbisenin tam omuz başıyla gerdanı arasına dolanan bir hatt-ı zerrîn, sarı bir sarmaşık mânendiyle rüzgârın temasından hafif kıvranıyor, oynaşıyordu.

O, bir müddet alacalı gözlerini semaya atfeyledi ve bir müddet öylece durdu, sonra sağına ve soluna baktı, titredi, kafesin kapağından süzülen beyaz güvercinin birisi sarı saçları üzerine çıkmış ve boynunu aşağıya bükmüş eşini davet ediyordu;

– Gurk, gurk, gurk...

Diğer beneklisi icâbet eyledi ve serbest küçük sarayının mazîk ve mustatil sakfına çıktı; buradan genç kızın eline doğru

Şûride-dil: Perişan gönül./ **Şeb-i sermed-visâl:** Daimî kavuşmanın gecesi./ **Ferâmûş:** Unutma, hatırdan çıkma./ **Muvâcehe:** Yüzleşme, yüz yüze gelme./ **Sefîd:** Beyaz./ **Leb:** Dudak./ **Nîm-kapalı:** Yarı kapalı./ **Müterâfık:** Refakat eden./ **İltisâk:** Bitişme, kavuşma./ **Gulgule:** Gürültü, şamata./ **Mevrûd:** Gelen, gelmiş./ **Mevsûl:** Birleşmiş, kavuşmuş./ **Mâil:** Bir tarafa eğilmiş, yönelmiş./ **Fersûde:** Yıpranmış./ **Isfirâr:** Sararma./ **Musavver:** Tasvirli./ **Mağşûş:** Karışık./ **İrâe:** Gösterme./ **Müstehzî:** Alaycı./ **Mağmûm:** Gamlı, kederli./ **Hatt-ı zerrîn:** Altın sarısı hat, çizgi./ **Manend:** Benzer./ **İcâbet:** Kabul etme, uyma./ **Mazîk:** Dar, sıkıcı yer./ **Mustatil:** Dikdörtgen./ **Sakf:** Tavan, çatı.

gitti ve birkaç defa tavaftan sonra o da, orada hûhân olmaya başladı. Her şeyden ziyâde istirhamlara müşâbih olan bu defaki şîveler, genç kızın kendilerine bir eş olmakta teehhür eylemeyen beyaz ellerinin temasıyla tezayûd ediyor, okşanan biraz mağrur gugurduyor; diğeri müterakkıb kırmızı gagası ile altın saçları didikliyor ve biraz şımarık tepiniyordu.

Nasıl oldu idi? O hayâl-i lâtif, hafif bir gölge gibi çekildi ve güneş gibi doğdu. Nermin bir el birisini, diğer el diğerini tuttu. Ağzında çiğnediği bir şeyi, bahtiyar güvercinler mesûbeten ve yine onun ağzından yiyorlardı. Birisinin pembe gagası soluk dudaklara temas ettikçe, öbürüsü biraz evvelki temasın neşe-i şevk ü garâmıyla uyuşuk, sıra diğerine vürud eylediği anda, diğeri acûl ve ferest-cû idi.

O, onları besledi ve besledi; sonra birisinin beyaz ve küçük başını göğsüne soktu, çıkardı ve ikisini dudak dudağa verdirdi ve bûselere boğdu, öptü, öptü. Bade de gözlerini semaya kaldırarak durdu ve ağlamaya başladı.

Bitişik evin kapısından ince ve çatlak bir ses yükseldi;

– Niçin ağlıyorsun? Kimin için?

Heyhât onun alaca gözleri bu suâl muvâcehesinde mahcûb ve birazda hadid, açıldı. Süzüldü, sarı başı gurûb eden güneş gibi sessiz ve sadâsız çekildi gitti.

Ertesi sabah, aynı vakitte elinde bir tek güvercin vardı. Fakat o, bir gün evvelki şetâretli hayvan değildi. Şafak aynı şafak, bâd-ı seher aynı nâzân ve mütebessim esiyor, yapraklar aynı hışırtı ile kuşlar aynı cıvıltı ile fısıldaşıyor ve haykırıyorlar. Güneş biraz daha meczûb ve biraz daha hârr, her şey yerli yerinde, yalnız bu harâb mabedin küçük zâkirleri meskût, küçük mâbedin küçük mihrabını tesîd eden zahidlerden birisi yok. Diğerinde de eser-i hayat mefkûd! O kız, siyah elbiseleri ile ıssız kafesin üzerine bir

İstirham: Yalvarma./ **Müşâbih:** Benzeyen./ **Teehhür:** Gecikme./ **Tezâyûd:** Sıkışma./ **Müterakkıb:** Bekleyen, gözleyen./ **Mesûbeten:** Mükâfat olarak./ **Vürûd:** Geliş, gelme./ **Acûl:** Acele olarak./ **Ferest-cû:** Anlayışlılık arayan./ **Bade:** Sonra./ **Hadîd:** Öfkeli./ **Hârr:** Sıcak./ **Meskût:** Söylenmemiş, sükût edilmiş./ **Tesîd:** Kutlama./ **Mefkûd:** Kayıp, yok, olmayan.

tül-i mâtemkâr keşîde eylemiş, giryân çehresi, bir dûd-ı mazlum arasında sıkışan husûfu andırıyor, küçük elleri titriyor, buruk dudakları mahzun, hıçkırıklardan maadâ hiçbir şey gayr-ı mâhsus ve gayr-ı mesmû. Artık o lâne sönmüş ve o aşk tekkesinin iki müridi susmuş, birisi meydanda yok, diğeri mahbûbesinin cılız parmakları arasında, fakat neden o dünkü şenlik, o dünkü şûhî o dünkü teennîler yok.

Oh, o ölmüştü! Masum kız, bir tûfan-ı bekâ ile gasleylediği o âşık-ı hakikiyi, saçları arasından çıkardığı eski ve rengi solmuş bir kurdela ile sardı ve sonra da göğsüne sokarak bahçeye götürdü. Bir gül altına defnetti, küçük mezarın üzerine de birkaç çiçek attı. Karşıki pencereden bir kadın soruyordu:

– O nedir?

Gözlerini oğuşturarak:

– Beyaz güvercin öldü de...

– Vah vah... Diğeri?

– Onu da dün satmış idim!

– Niçin?

– Esir kardeşime hediye göndermek için.

Arif Oruç

Sabah, Nu: 9593, 29 Tm. 1916.

Keşîde: Çekilmiş./ **Husûf:** Ay tutulması./ **Maada:** Başka./ **Gayr-ı mesmû:** İşitilmemiş./ **Lâne:** Yuva./ **Teennî:** Yavaş hareket etme./ **Gasleyleme:** Yıkama.

Üçüncü Yüzbaşı

Dokuz gün sıra ve para bekledikten sonra Süveyş'ten geçtiler. Ve Yurt Saîdi birkaç saat temâşa ederek şimale doğru hareket ettiler. Hepsi güvertede oturmuş, senelerden beri renk ve ahengini kaybeden dudaklarının, artık bütün şevk ve kahkahalarıyla bir musahabe ve mülâtafa fırtınasına dalmışlardı. Sanki ateşten ve ölümden ibaret kum senelerinin bütün mübareze ve felaketleri, üfûl eden bütün mukaddesât ve muazzezâtı Yurt Saîd limanından şimale doğru hareket için dönen pervaneden hâsıl olan köpüklere karışmış, oralarda, arkada ve ebedi nisyan girdibâdlarına karışmıştı. O kadar necib ve âlicenâb bir his ile her şeyi, her maziyi unutmuşlardı. Yalnız vicdanlarında ölen, öldürülen aziz ve fedakâr arkadaşların sîneleri kanlı hatıraları, vakit vakit parlayan birer şehâb gibi dimağlarında parlıyor ve bu mazideki matem yine âtînin diğer bir ümid ve felah mührüyle sönüp gidiyordu.

Şimâl: Kuzey./ **Musâhabe:** Sohbet etme, konuşma./ **Mülâtafa:** Lâtîfe etme, şakalaşma./ **Mübâreze:** Cenk, kavga./ **Üfûl:** Batma, kaybolma./ **Girdibâd:** Girdap./ **Necîb:** Nesli pâk, soyu temiz./ **Âlîcenâb:** Cömert, şerefli./ **Âtî:** Gelecek./ **Felâh:** Kurtuluş, selâmet.

Hepsi, ayrı ayrı sıska, renksiz ve hasta olmakla beraber, maneviyatlarında uhreviyetle hemzâd bir kuvvet ve metanet vardı. Yalnız aralarında üçüncü yüzbaşı, K... vadilerinin zülcelâle dua ede ede beslediği bu uzun boylu, kumral bıyıklı, geniş göğüslü yiğitin hali, sıhhati bütün arkadaşlarından daha amîk bir tehlike gösteriyordu. Sol kalçasına yediği iki cenbiyye darbesi henüz iyileşmeye yüz tuttuğu bir zamanda, San'a muhasarasında köprücük kemiği altından giren hain bir kurşun sağ küreği altında kalmış ve çıkartılamamıştı. Bunun kim bilir ne vakit aksedecek kapanmış cerihası kâfi gelmiyormuş gibi bir de dâhili ve müzmin bir hastalık yüzbaşıyı sarsmış ve güç halde bu vapurdaki tebdîl-i havalı arkadaşlarının yanına katışabilerek memleketine, biraz hava ve sıhhat almak için K...'ya yollanmaya muvaffak olmuştu.

Ona güvertenin bir kenarında arkadaşları üzeri yumuşak bir şezlong ihzar etmişler ve yüzbaşıyı oraya yatırmışlardı. Hastaların ve mâtemzedelerin birbirine olan yardım ve ihtimamları kadar elim ve vicdansûz bir manzara yoktur.

Vapur uzaklaşıyor ve gurûb yaklaşıyordu. Mübâhase ve mülâtefe hafif hafif bir şimal rüzgârının esîrî ve tesliyetsâz kanatları altında gittikçe sönüyor, eski kuvvet ve şetaretini zâyî ederek, vakit vakit gayrı muntazam fasılalı sektelere uğruyor, dudaklarda bir düğüm, gözlerde bir sükûn, sînelerde bir yorgunluk zahir oluyordu. Cenûba doğru akıp giden siyah dumanlar, geçilen yolun ufuklarında, cephesinde koyu siyah bir kitabe, koyu siyah bir perde, bütün fena hatıraları silen koyu siyah bir kanat şekli alıyordu. Vapur uzaklaşıyor ve gurûb yaklaşıyordu.

Üçüncü yüzbaşı, zayıf kollarının pek güç bir muavenetiyle şezlongunun üzerinde biraz sola döndü. Derin bir nefes daha aldı, gözlerini biraz açarak önünde serilen sincâbî ve şûh denizin nâmütenâhî ufuklarına daldı. Küçük dalgacıklar, durgun satıhla-

Hemzâd: Yaşdaş./ **Amîk:** Derin./ **Cenbiyye:** Arapların yan taraflarına takarak kullandıkları bir çeşit eğri kama./ **İhzâr:** Hazır etme./ **Vicdansûz:** Vicdan yakan./ **Gurûb:** Batma./ **Tesliyetsâz:** Teselli eden./ **Cenûb:** Güney./ **Muâvenet:** Yardım etme./ **Sincâbî:** Sincap renkli, kahve rengi ile kurşûnî arası./ **Nâmütenâhî:** Sonsuz, uçsuz bucaksız.

rın üstünde zarif hâreler kıpırdaşıyor ve bir raks ve heyecan ile şimalden cenûba, meçhulden meçhule, gamdan gama peyamlar götürüyordu.

Güneş ufukla mümâss... Sarı ve altın azametiyle kâinata bakıyor; Akdeniz perilerinin yıkandığı bir istiğrak ve hayal erîkesi zannolunuyordu.

Üçüncü yüzbaşı açık gözleriyle bu âb ve nûru, bu mevc ve mânâyı görmeyerek beyniyle temaşa, vicdanıyla hissediyordu. Altı seneden fazla bir müddet Yemen'in her karış toprağı üzerinde bir damla kan bıraka bıraka, her burç ve pazusunda bir yara ala ala, her hamle yâdından kâtil ve marîz bir nefes eme eme kımıldayamayarak, nihayet memleketine avdet mazhariyetine şaşırıyordu. Maiyetindeki yüz yetmiş üç neferden son ayrılacağı dakikada iliyle ve ismiyle saydığı otuz dört Türk delikanlısı kaldığı halde hepsi muhtelif yerlerde toprağa serilen diğer yüz otuz dokuz hemşerinin miyanında bulunamayışından hâsıl olan bu hayret yüzbaşıyı memnun etmekten ziyade müteessir ve dilhûn eyliyordu. Ve ölenleri çok yaşayamadıkları için 'mesûd' telakki ediyor ve kendisi için:

– Mutlaka daha elîm bir vak'a. Karşısında bütün bir maneviyat ve maddiyatının hurdehâş olacağını zannediyordu. Fakat zarar yoktu. Üçüncü yüzbaşı, on dört senelik askerî hayat ve tecrübesinde öğrenmişti ki, bu memlekette hamd, saadet, hande ve refah mülâzımlar ve yüzbaşılar için değildir.

Bu ufukların tahdîd ettiği yurdun her 'hakk'ı mülâzım ve yüzbaşılara düşmandı. Hatta hakkın kuvvette olduğunu bile kabul etmiyordu. 'Kuvvet vasıtadır' diyordu. Biz kuvvetsiz vasıtamızla aldığımız hak, başkalarının, haksızların ve kuvvetsizlerindir...

Güneş ufukta çöküyor, sarı, nur gözüyle yüzbaşının felsefesini tenvir ediyor ve mini mini dalgacıklar şimal rüzgârının önün-

Peyâm: Haber, başkasından alınan bilgi./ **Mümâss:** Birbirine dokunan./ **İstiğrak:** Dalma, içine gömülme./ **Mevc:** Dalga./ **Âb:** Su./ **Marîz:** Hasta, hastalıklı./ **Maiyet:** Beraberlik, büyük bir memurun emri altında bulunma./ **Miyân:** Orta, ara./ **Dilhûn:** İçi kan ağlayan./ **Hurde-hâş:** Kırık dökük, paramparça.

de bu felsefeyi besteleyerek melûl ve giryân ağlaşıyorlardı... Vâsî ve yekpâre bir gölge bütün ufukları doldurarak garba, güneşin yıkanıp uzaklaştığı iklimlere doğru yayılıyordu.

Vapur uzaklaşıyor ve muhit darlaşarak kesafet peyda ediyordu.

Yüzbaşı bu sefer gözlerini kapadı. Beyaz takyesinin kenarından taşan saçları rüzgârın hafif lemalarıyla karışıyor ve mecrûh ciğerleri Akdeniz'in âşinâî hava ve esîriyle şişiyordu. Uyanık bir rüya içinde, uzaklardan mâtemsi bir duman beliriyor, türüşe sath-ı mâillerin, gölgeleri vadilere uzandığı mıntıkalarda solmuş badanalı, sivri minareli, kerpiç duvarlı bir manzara hâsıl oluyordu:

– İşte orada mescidin köşesini dönerken... Küçük köprünün karşısındaki arpacı dükkanının yanında... Kalın demir tokmaklı içerilik ve eski kapılı ev... Yüzbaşının kendi yurdu... Bu rüyanın rahîm ve şefîk melekleri o tahta kapıyı açtılar... İçeride altı sene evvel terk edilmiş, sâz benizli, ela gözlü mağmûm bir kadıncağızla, kucağında uyuyan iki yaşında bir çocuk... Ötede pöstekisi üstünde çubuğunu tüttüren ak sakallı, şalvarlı, muhterem bir ihtiyar... Yüzbaşı, sayıklayan bir sesle tebessüm etti:

– Hatice!.. Ne düşünüyorsun? Niçin mahzunsun?..

Hastanın ruhuyla gören gözleri önünde bir kirpik kaldı ve içini çekti:

– Seni bekliyorum...

– Yavrum ne yapıyor?

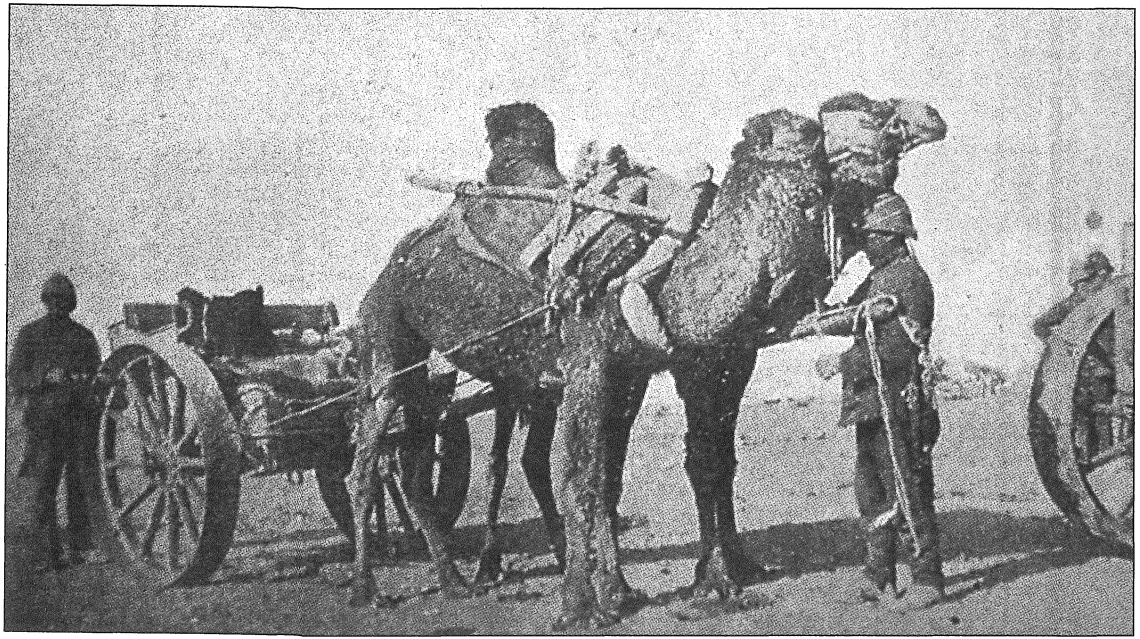
Kirpikleri ucunda bir çift inci parladı ve gül dudaklarından sarı bir renk geçti:

– Baba, baba, diye çağırıyor.

Ve sonra iki kolları arasında mışıldayan yavru ile orada çubuğunu tüttüren ihtiyarı göstererek ilave etti:

– O da seni bekliyor, oğlum gelecek diye kaç bayram yufka pişirtti.

Vâsî: Geniş./ **Yekpâre:** Tek parça./ **Kesâfet:** Yoğunluk, koyuluk, sıklık./ **Mecrûh:** Yaralı./ **Âşinâ:** Tanıdık, bildik./ **Türüşe:** Kuzukulağı bitkisi./ **Sath-ı mâil:** Meyilli arazi./ **Rahîm:** Merhametli./ **Şefîk:** Şefkatli./ **Mağmûm:** Kederli, gamlı.

Sina Cephesi'nde develerle batarya sevki.

Yüzbaşının göğsündeki hıçkırık gözlerinden beynine hücum etti... Ve orada, vapurun muttarid gürültüsü içinde, gecenin ilk yıldızı altında, nesîmin esrar-perver lemseleri arasında, hasta ciğerleri, yaralı göğsü ve beyaz dudaklarıyla ağladı... Ağladı, ağladı.

* * *

Zümrüt çayırlarda dağ çiçekleri, ruha şevk ve saadet veren bir koku neşrediyorlardı. Memleketine yaklaştıkça galîz bir afiyet ve kuvvetle can bulan yüzbaşı, bu son konakta daha çok kavî ve zinde bir hâl aldı. Kiracılara seslendi:

– Artık arabaya binmeyeceğim, Hacı Şaban'ın atını hazırlayınız...

Kasabaya, atla, atın üstünde bir yüzbaşı kudret ve ihtişamıyla girmek istiyordu. Bunu daha Bahr-i Ahmer'de iken tasavvur etmişti. Onun için son konağa vardığı halde bile ne karısına ne de babasına hiçbir haber göndermemiş, 'geliyorum' diyememişti. Birdenbire meçhul ufuklardan gelen şefkat ve hasret meleklerinin kanatları üzerinde memleketine inmek ve o mukaddes üç vücudu kucaklamak istiyordu. Ve saadeti, o hiçbir zaman memûl etmediği saadeti, bu gayrı muntazır muntazıradan bekliyordu... Kiracılar hazırlandı. Hacı Şaban, bir yük hayvanının üzerine binerek kır atını üçüncü yüzbaşının altına çekti. Hancı, sardığı son sigarayı bu Yemen'den dönen kahraman hemşerisine ikram etti:

– Buyur yüzbaşı efendi...

– Eyvallah emmi!.

Meydancıktaki tavuklar uçarak dağıldılar, köşedeki çoban çocuğu düdüğünü öttürdü:

Eğil dağlar, eğil üstünden aşam
Ölmeden bir daha yavruma kavuşam
Babam, gülüm beni bekler orada
Eğil dağlar, eğil üstünden aşam...

Muttarid: Sıralı, peş peşe, düzgün./ **Nesîm:** Tatlı esen rüzgâr./ **Lems:** Dokunma ile duyulan./ **Bahr-i Ahmer:** Kızıl Deniz./ **Memûl:** Ümit edilen, beklenen./ **Muntazır:** Gözleyen, bekleyen.

Yüzbaşı önde, kiracılar arkada yola düzüldüler. Ötede beride kıvrılan, kıvrıla kıvrıla akan ırmakların şûh ve mahrem dudaklarında ezelî bir vuslat terennümü dolanıyor ve karşıda K... yamaçları, toz mavisi bir tül altında beyaz kanatlı bulutlarıyla:

– Gel...Gel, diye işaret ediyorlardı.

Kafile yürüyor, ufuk yaklaşıyor, vicdan şenleniyordu. Kafilenin en güzel sesli delikanlısı üçüncü yüzbaşının avdeti şerefine yeni koşmaların en güzelini tegannî ediyor ve Hacı Şaban bağdaş kurduğu yükü üzerinde dört telli bağlamasıyla delikanlıya iştirak ediyordu.

Yüzbaşı bütün altı senelik siyah ve kırmızı mazinin ruhunda yalnız silahdaş hatıraları ve kefensiz arkadaş cenazelerinin aziz ve ebedî hatıraları olduğu hâlde diğer her şeyi, hatta şimdi sağ küreği altındaki sancıyı bile unutmuştu...

Kafileyi idare eden Hafız'ın Mehmed, yüzbaşıyla at başı beraber gidiyor ve ona kasabanın altı senelik macerasını anlatıyordu. Yüzbaşı birçok defa evinden, karısından, babasından, hâssaten yavrusu 'Gündoğdu'dan havadis sormak istediği halde, bir askere, bâhusus bir yüzbaşıya yakıştıramıyordu. Zannediyordu ki bu sual, onun zayıf kalpliliğini, metanetsizliğini gösterecektir. Fakat yol arkadaşlarından hiçbirisi de akıl edip de onlardan malumât vermemişti. Eğer yüzbaşı altı sene hemşerilerine hasret olmasa idi, onlara serzeniş edecekti... Hatta kendi sokaklarından, komşularından, hatta şu gece gündüz beraber olan vergi kâtibininkilerden bahsettikleri halde kendi evinden bir kelimecik söyleyemiyorlardı...

Mâhâzâ bu sükût ve nisyan yüzbaşıya hoş geliyordu: Mademki kendisi ansızın onların önüne çıkacak, onlar hakkında kendisinin böyle bir fevkalâdeliğe maruz kalmasını daha çok saadet verici buluyordu. Ama şimdi çocuğu sekiz yaşında idi... Ya zevcesi...

* * *

Vuslat: Kavuşma./ **Bâhusus:** Hususiyle./ **Maahâzâ:** Bununla birlikte./ **Nisyan:** Unutma.

Kasaba göründü, ortada Muratoğlu'nun çayırı kalmıştı, ötede servileriyle kasabanın mezarlığı duruyordu... Her şey hep eskisi gibi... Ne fazla... Belki eksik...

Yüzbaşı sabredemedi, ayaklarının altında duran kızgın üzenginin ucuyla atın karnına şiddetle dokundu. Hacı Şaban'ın kır atı bir hamle ile ileriye atladı. Yüzbaşı bir rüzgâr gibi çayırı geçti. Kafile arkada idi. Çayırın öbür kenarına gelince, kafilede acıklı bir enîn halinde bir tesir sadası işitildi:

– Zavallı yüzbaşı!...

Yüzbaşı mezarlığın kenarına geldi. Şimdi sağ küreğinin altındaki sancıyı hissediyordu. At çok sarsmıştı. Bir saniye dinlenmek için dizginleri topladı. Attan indi ve mezarlığın kenarındaki kayanın üzerine oturdu. Paketinden bir sigara alarak tüttürdü.

O anda kulağına garip ve ince bir ağlama sadası geldi, başını çevirdi, küçük bir çocuk koşa koşa terlemiş, alnına kolunu dayamış, hem ağlıyor hem mezarlıktan yola çıkıyordu... Bir dakika sonra yüzbaşının önüne geldi. Yüzbaşı çocuğa baktı; az esmer, ela gözlü, topaç gibi bir yavrucuk...

– Oğlum ne ağlıyorsun?

– Hiç...

Çocuk yine ağlıyordu. Yüzbaşı acıdı:

– Söyle bana ne ağlıyorsun bakayım?

– Şey..

– Ne şeyi?

Çocuk, yüzbaşının sesindeki şefkat ve halâvetten cesaret alarak yanına geldi, ince, meyûs sesiyle söyledi:

– Orada, mezarına gidiyordum... Otlar yenmiş de... Koparmak için... Bir çoban köpeği üstüme saldırdı, korktum... Kaçtım... Şeye gidiyordum... Mezarına...

– Kimin mezarına?

– Anamın... Dedem de var ama... Onunki daha ötede. Oraya sonra gidecektim...

Halâvet: Tatlılık, şirinlik.

– Anan ne vakit öldü?..

– Bilmem, çok var. Kar yağarken...

Bir lahza durdu. Ardına baktı. Kafile uzakta idi:

– Ya deden?..

– O daha önce öldü.

– Adı ne?..

– Şey... Koca Emmi derlerdi ama adını bilemiyorum... Koca Emmi işte...

Yüzbaşı irkildi:

– Koca Emmi mi?

– Evet...

Fakat K...'da kasabada Koca Emmi bir tane idi. Başka var mı idi? Bir tane idi o da babasıydı... Hayır, mutlaka aşağı köyden bir başkası olacak... Fakat yüreğini bir pençe sıktı:

– Ananın adı?

Çocuk bir saniye yüzbaşının yüzüne baktı fakat, gözlerindeki nur ve ziya ona cesaret verdi:

– Onun mu? Onun adı, şey... Hatice!..

Yüzbaşı titredi, çocuğun bileğinden yakaladı. Çocuk korktu, hayretle yüzüne baktı; yüzbaşı heyecanlı bir sesle sordu:

– Ya senin?

– Gündoğdu...

Renksiz bir yıldırım yüzbaşının beynini yaktı...

– Gündoğdu mu?

– Evet...

– Oğlum...Oğlum!..

Dedi ve son kuvvetiyle çocuğa sarıldı. Çocuk ne olduğundan mütehayyir ve korkak yine ağlamaya başladı.

– Ağlama yavrum! Ben senin babanım...

Çocuk çılgın bir sesle reddetti:

– Hayır! Yalan!

Mütehayyir: Hayrette kalmış.

– Babanım oğlum!

– Yalan!..Benim babam burada yok...

– Nerede?

– O mu? Anam derdi... Uzaklarda... Hani kuşlar, laklaklar gider, orada...

– İşte o benim yavrum... Ben... Bak oralardan geldim...

– O da yalan...

– Neden?

- Ağa babam derdi... Oraya giden gelmezmiş...

– Yüzbaşı bir çılgın gibi etrafına baktı. Çocuk tekrar etti:

– Sen nasıl geldin?.. Gelmezmiş onlar... Gidenler...

Çocuğu kucağına alan yüzbaşı:

– Göster bana... Anan nerede, dedi ve sendeleye sendeleye mezarlığa daldı, yürüdü, çitleri, dikenleri, eski yeni mezarları atladı. Çocuk hayretinden dönmüş, sersem, itaat ediyor ve artık ağlamıyordu. İki dakika sonra çocuk:

– İşte, diye parmağıyla gösterdi.

Yüzbaşı çatlayacak kadar çarpan kalbine bastığı çocuğu yere bıraktı. Tahta başlıklı bir toprak mezar vardı. Yüzbaşı eğildi ve beyninde bir cehennem ateşi bir kitabe oldu:

Üçüncü yüzbaşı K...lı Mustafa

Efendi'nin halîlesi Hatice Hanım

binti Süleyman Ağa

Fatiha

Yüzbaşı, yeni almış bir yara kadar cansız tahtanın üzerine yaslandı, tahta da toprak içinde sağına yaslandı, çocuk ürktü. Bir saniye koştu, bilmediği babasının boynundan tuttu:

- Kalk, kalk düşeceksin!.

Yüzbaşı kalkmak istediği zaman şiddetli bir öksürük boğazını tıkadı. Dizlerinin üstüne düşerken çocuğunu omuzlarından yakaladı:

Sanem: Put./ **Sâmit:** Dilsiz, suskun.

– Gel, dedi. Gel yavrum seni öpeyim... Çocuk başını uzattı, yüzbaşı öksürük içinde dudaklarını kımıldattı, yavrusunun alnına kondurduğu bûse esnasında daha şedîd bir öksürük göğsünü parçaladı, geri çekildiği zaman baktı; gözleri büyüdü, rengi uçtu... Yavrusunun alnında, babasının dudaklarından akmış bir parça kan duruyordu!

Yüzbaşı bir daha evladını tutmak istedi. Uzandı, kuvveti yetmedi düştü, başı mezarın ot dolmuş toprakları üzerine yuvarlandı. Büyümüş gözleriyle evladına baktı ve şahadet parmağını yavrusunun alnına çavirerek uzandı. Orasını, alnındaki kan pıhtısını göstererek son nefesiyle dudaklarını kımıldattı:

– Onu silme yavrum!..

Çocuk babasının üstüne eğildi, ellerini kaldırdı, çenesini oynattı... Yüzbaşının elleri sarktı, çenesi sarktı ve orada Hatice'nin dikenli toprakları üzerinde kaskatı kaldı...

Çocuk irkildi, bir adım geri attı, durdu, mütehayyir ve perişan bir sanem gibi bir defa mezara, bir defa babasının cesedine baktı. Sonra... Bir şey, birisini arıyormuş gibi koyu yeşil servilerin siyaha yakın gövdeleri arasından muhtelif istikamette, semaya, ufuklara, kasabaya ve uzakta uzayan tozlu yola baktı...

Kâinat, bir ikindi güneşi altında sakin ve sâmit duruyor, ötede yolun dönemecinde gözüken kâfile kılavuzunun çıngırağı gayr-ı muttarid ötüyor ve çayırların köşesindeki kuzular dünyada tek başına kalmış bu Türk yavrusunu davet ediyor gibi *meliyordu...*

Aka Gündüz

Türk'ün Kitabı, Selânik Matb., İst. 1329/1914, s. 12-29.

Sanem: Put./ **Sâmit:** Dilsiz, suskun.

Sirkeci istasyonundan gönüllü askerlerin sevki.

Esirin Anası

İki büklüm varlığı, sakfı göçmüş köhne bina tezliği ile hayatın vefasızlığını irâe eyliyor, senelerden beri güneşin nâfiz veya feci nazarları altında gayr-ı mukavim, erimiş ve rengi solmuş yeşil feracesi içerisinde bocalayan nâtûvan harekâtıyla, sanki cadde ortasında bir sağa ve biraz da sola, sonra da bir kademe ileriye emekleyebilen seyyar bir yeşil külçe gibi... başı ile ayakları beynindeki boşluğa, renksiz ve çatlak sopası hamûd, kadid ve üzerinde yeşil damarlar belirmiş eli mesned-i âcibinin re'sine muntabık, kuru parmaklar, titrek ve anûd bu değnek parçasını sıkıyorlar, çehresi senelerin darabât-ı ye'siyle çukur çukur hatlarla mâli, renksiz dudaklarından ziyade yâbis dili sarı, sarıdan ziyade bir küf rengine müşabih yanaklarını adetâ inşikaka uğratan inhinâlı hutût-ı mütekeddire, sanki mâziye âit mesâib-i güzeşteyi, sırıtkan varlıklarında yaşatıyorlar, beyaz yaşmağı altından açık bir ihmirârla fersiz gözleri üzerine doğru uç salmış olan

Sakf: Çatı./ **İrâe:** Gösterme./ **Nâfiz:** Delip geçen, tesirli./ **Mukavim:** Karşı koyan, direnen./ **Nâtüvân:** Zayıf, kuvvetsiz./ **Kadîd:** Pek zayıf, bir deri bir kemik kalmış kimse./ **Mesned-i acîb:** Acaipliğinin dayanağı./ **Re's:** Baş, kafa./ **Muntabık:** Birbirine uyan./ **Anûd:** İnatçı./ **Darabât-ı ye's:** Üzüntünün darbeleri./ **Mâlî:** Çok, fazla, dolu./ **Yâbis:** Kuru./ **Müşâbih:** Benzeyen./ **İnşikak:** Yarılma./ **İnhinâ:** Eğilme, kavislenme./ **Hutût-ı mütekeddire:** Kederin çizgileri./ **Mesâib-i güzeşte:** Geçmiş felaketler./ **İhmirâr:** Kızarma.

kınalı saçları, özü ölmüş gözlerinden fazla renkli göz kapakları, çürük rengiyle az pembenin imtizacından mütehassıl bir levn-i husûsi irâe eyliyor; ve siyahını bir bekâ selinin imhâ eylediği renksiz hadekalar, bu kızıl şebeke dahilinde için için göçüyor ve eriyordu.

Bir adım -bir kadem- mukabilinde muvakkat bir tevakkuf, gözler hazin bir meraretle süzülüyor, kuru dili buruk dudakları etrafında geziniyor ve sonra da buruşuk eliyle ağzını siliyordu.

Ve bilmem, belki beş dakikada bir kaldırımdan diğerine gitmeye muvaffak olabildi. O şimdi kaldırıma çıktı ve bir müddet durdu, döndü. Arkasına baktı. Şöyle köşeye doğru yine o âhenk ve yine o meşy-i batî ile yol almaya başladı. Köşe başında değneğine ittika ile tevakkuf eyledi. Anlaşılan yorulmuştu, kuru başı ileri uzamış, gözler nîm-kapanık, seri soluyor, sanki kuru hançeresinde bir büyücek menfez vardı. Her teneffüste beyaz yaşmağı titriyor, hafif bir ucu kıvrılıyor, açılıyor ve deriden ziyade sinirlerden müterekkib gırtlağı ve dolayısıyla da boynu görünüyordu. Kendi kendisine mırıldanıyor ve yumuk kapakları altından kül renginde gözleri ışıldamıyorsa bile soluk soluk nazar katreleri sızıyor sanılırdı.

Her fertte ona temas etmemek ihtirazı var. Önünden geçenler nîm bir daire resmediyorlar. Bazen bahtı varlığını ezen bir nazar-ı tahkîr ve bazen tûvâne bir gencin müstehzi bir dudak bürkmesine lâkayd, dudakları kımıldıyordu: Önünden geçen bir gence hitap için çatlak dudaklar açıldı ve o, söyleyene kadar, muhatabı köşeyi dolanmıştı bile. Bir diğeri ve işte ona hitaba muvaffak oldu. Derinden gelen ince bir âvâzeye müşâbih titrek sadasıyla dedi:

– Evlâdım...

Yolcunun muhakarr nazarı altında müterreddid, söyleyemedi, o gittikten sonra ise mırıldandı!

İmtizac: Karışma, birbirine uyma./ **Mütehassıl:** Meydana gelen./ **Levn-i husûsî:** Özel renk./ **Hadeka:** Gözbebeği./ **Şebeke:** Kafes şeklinde olan./ **Muvakkat:** Belli bir vakte mahsus./ **Tevakkuf:** Durma, bekleme./ **Meşy-i batî:** Yavaş yürüme./ **İttikâ:** Dayanma./ **Menfez:** Delik, yarık, ağız./ **Müterakkib:** Bir şeyin başka bir şeyle birleşmesi, müteşekkil./ **İhtirâz:** Sakınma, çekinme./ **Nîm:** Yarım./ **Nazar-ı tahkîr:** Aşağılama bakışı./ **Tüvâne:** Güçlü/ **Müstehzî:** Alaycı./ **Muhakkarr:** Hakarete uğramış.

– Ben dilenci miyim? Ya...

Ve bu defa karşısına gelene ilk sözü:

– Ben dilenci değilim, demek oldu.

Muhatabı müteaccib tevakkuf eyledi. O ise, kadid eli ile yaklaşması işaretini verdikten sonra:

– Evlâdım, dedi. Âh senden razı olsun... Ben dilenci değilim! Kimi çağırsam yüzüme bakıyor?

– Peki valide, niçin?

O şimdi fersiz gözlerini semaya kaldırarak bir tarz-ı muzîk ile kekeledi.

– İhtiyarım ve üstüm başım yırtık...

– Peki nineciğim, ne istiyorsun?

– Bak yavrum, benim bir oğlum vardı. Hakk'ın nasibiyle cenge gitti. Ne yapalım, Hûdâ takdir etmiş! Düşman eline esir düşmüş!

Muhatabının çehresinde bu salhurdeye karşı âsâr-ı hürmet-i mahsus olmaya başladı ve daha sokularak, adeta iç içe denilecek derecede o insan biçaresine takarrüb ederek:

– Sonra, dedi...

– Ona hediyeler göndermek isterim. Burada bir yer varmış. Orada elli beş kuruş verilince dileğin olurmuş, o neresi oğlum?

Bu merhametli zât, onu kolundan tutmuş, yavaş yavaş karşıdaki Hilâl-i Ahmer merkezine götürüyordu. Geldiler ve ihtiyâre yine rehberinin irâesiyle merdivenleri çıktı ve yine karşısına çıkan ilk zata mırıldandı:

– Dilenci değilim!

– Peki ne istiyorsun?

O, artık bükük beliyle daha ziyade ayak üzeri durmaya kâdir değildi ve kapının eşiğine oturuyordu.

Medîd bir iniltiden sonra, elleriyle yüzünü sildi ve kesik kesik söyledi:

Müteaccib: Merakla./ **Tarz-ı muzîk:** Sıkan, daraltan bir tavır./ **Salhurde:** Pek ihtiyar./ **Takarrüb:** Yaklaşma./ **Medîd:** Uzatılmış, çok uzun süren.

– Oğluma hediye göndermek isterim:

– Peki nineciğim parası...

– Vereceğim iki gözüm... Ve hem de kuzum efendi, onlar nasılmış? Rahat mı imişler?

– Elbette sıhhattedir nineciğim...

Memûrîn ihtiyârenin başına üşüşmüşlerdi. Fersiz gözleri semâya dikildi. Alnını çatlak sopasına dayayarak düşündü düşündü ve sonra da:

– Ey oğul, dedi... 93'te idi... Benim adamım Moskof'ta esirdi. Döndüğü vakit her zaman anlatırdı! Kamçılar altında karlı dağlar arasında yol yaparlarmış. Taşlar taşırlarmış! Sırtlarında giyecekleri, keselerinde paraları, boğazlarında yiyecekleri bile yokmuş! Ne verilirse onu yerlermiş! Ama ben ondan tam bir sene hiç haber almamış idim. Mehmed'imden daha üç gün evveli haber aldım.

O günleri düşündüğümde arslanıma giyecek yollamaya geldim...

– Parayı nereden buldun nine?

– Ben mi oğul! İki keçim vardı, onu sattım.

– Ne kadar tuttu?

– Yüz elli kuruş evlâdım!

– Bu çoktur vâlide...

– Yalnız Mehmed'ime değil, onun kimsesiz arkadaşları için de...

Anlattı anlattı, sonra da içine çekerek:

– Biz fakirler böyle, ya zenginler, dedi...

Arif Oruç

Sabah, Nu: 9588, 24 Tm. 1916.

Memurîn: Memurlar.

Fazıl Ferid'in Gazası

– Cephe-i harplerden birinde yazılmıştır-

Bu harp, Fazıl Ferid'i de işlerinden ayırmıştı. Kış, yaz; arkasında gocuk, Anadolu sahralarında koyunlarını otlatmak için dolaşan Fazıl Ferid, şimdi hâki renginde olan asker elbisesini giymişti. Beline kayış bir kemer gibi fişekliği kuşanmış, omzuna tüfengini almış, zeki ve koyu elâ gözlerinin üzerinde Enveriyeyi, o çuhadan başlığı çekmişti.

Rengârenk küçücük bayraklarla donatılmış bir tren onları cenûba alelumum hikâye ve menâkıb-ı diniyyelerde ismi geçen o meşhur şehre Kudüs-i Şerif'e nakletti.

İnsan ve hayvanlardan mürekkep, pek uzun bir alay şehirden çıktı. Dolu su tulumları, sırıklar, çadırlar yüklü birtakım develer ile toplar, gülleler taşıyan birçok katır da bu büyük kâfileye refakat ediyordu.

Cemâl Paşa, bu kafileyi Yafe'de karşılamış ve askerine hitabede bir nutuk irâd etmişti. Bu askerlerinden biri de Fazıl Ferid idi.

Cenûb: Güney./ **Alelumum:** Genel olarak./ **Müftehirâne:** Övünerek.

Yola düzüldüler...

Tekmil arkadaşları gibi Fazıl Ferid de büyük kervan arasında metanetle yürüyor, arkasındaki eşyayı müftehirane taşıyor, sükûnetle geniş yolun beyaz tozları içinde yoluna devam ediyordu.

Birkaç saat yürüdükten sonra önlerinde birtakım taşlık dağlar tesadüf etti. Tırmanmak lazım geliyordu. Enva-ı meşakk ile güneş karşısında tutuşan çakılların üzerinden geçerek akşama doğru bir vâdiye eriştiler. Orada konaklayacaklardı. Birden kervan karıştı... Herkes işine koşmuştu... Çadırlar kuruluyor, yakılan ateşlerin kırmızı alevleri yükseklere çıkıyordu. Askerlerin bir takımı birçok yassı taşları ateşte kızdırıyor, diğer tarafta bir takım bir iki avuç un ile biraz suyu karıştırarak hamur yoğuruyordu. Sonra bu hamurları küçük küçük parçalara ayırdılar ve o kızgın taşlara yapıştırarak pişirdiler. İşte böyle basit bir surette ekmek yerini tutan bir nevi peksimet yapmışlar ve karınlarını doyurmuşlardı. Yanan ateşlerin kırmızı şuleleri etrafına toplandılar. Takımlardan bazısı eğlenceye bazısı da konuşmaya koyuldu. Musahabe arasında birçok Çanakkale'den bahsolunuyordu. Fazıl Ferid arkadaşlarından birçoğunun Çanakkale'yi gördüklerine, hatta orada harp ettiklerine hayret ediyor, yaptıkları fedâkârlıkları, kahramanlıkları işittikçe de azim bir hürmetle dinleyerek, sakin ve mebhût anlatanların ağzına bakıyordu.

Ertesi gün aynı yürüyüş yapıldı. Yalnız bu sefer derin bir kum deryasını geçtiklerinden kafile daha ağır uzanıyordu. Kumlar hafif hışırtı ile çizmelere giriyor, bundan birtakım kabarcıklar hâsıl olarak ayağa dehşetli acılar veriyordu. Sıcak son derecede idi.

Askerler saf kalpleriyle serin bir rüzgârın esmesini dua ediyorlardı. Böyle bir rüzgâr ara sıra esiyor ama ne fayda... Dört gözle beklenen bu serin rüzgâr kim bilir nerelere götürmek için çölden kaldırdığı kumların bir kısmını ağızlarına burunlarına dolduruyor, yapıştırıyor hatta nefeslerini bile tıkıyordu. Fakat hiçbir şey onlara mani olamıyor, hiçbir şey onlara mukaddes vazifelerini unutturamıyordu. Onlar, mütevekkilen müttebi ve sakin âmirlerinin gösterdiği noktaya müteveccihen ilerliyorlar.

Envâ-ı meşakk: Sıkıntıların çeşitleri./ **Mebhût:** Hayrette kalmış.

İkinci günü, üçüncü, dördüncü daha birçok günler takip etti. En nihayet mahall-i maksûda vâsıl oldular. Kumlar arasında çadırlar, kulübeler görünüyor, birçok yüklü hayvanlar gelip gidiyordu. Uzaktan, yeni askerle siyah bir yol gördüler. Sordukları vakit bu yolun Mısır'a, Nil-i mübareke doğru yapılan yeni hat olduğu anlatıldı. Zaten, kendileri de bu yolun inşasına yardım etmek için gelmişlerdi. İleride kendilerinin tanzim ettiği hatlar üzerinde, kendi vagonları içinde Süveyş Kanalı'na İngilizlerle harp etmeye gideceklerdi. İstirahat için yeni gelenleri bir gün serbest bıraktılar. Ertesi günü artık işlerine başlamışlardı. Raylar taşıyorlar, birbirlerine rabtediyorlar, ellerinde çekiç çalışıyorlardı.

* * *

Epeyce karanlık bir gece idi, Fazıl Ferid nöbetçi kalmıştı. Sabit nazarlarını gecenin karanlığına dikmiş, ellerini tüfeğinin namlusuna dayamış, gecenin zulmeti içinde daha koyu, küçük bir gölge gibi hareketsiz duruyordu. Hassas olan Fazıl Ferid kumların namesini vazıhan fark ediyordu. Ara sıra esen bir rüzgâr ihtiraza getirdiği kum tanelerini birbirine sürttürerek madenî bir sadâ hâsıl ediyordu, bu ses hafif bir lahn, hazin bir tını ile vâsi çölün boşluğu içinde aksendâz oluyordu. Fazıl Ferid dinledi. Bu rakîk nağmeler ona memleketinin bir şarkısını düşündürmüştü. Bu ruhânî sükutu yalnız uzaklardan gelen bir çakalın kâh bir sırtlanın ulumasından başka hiçbir şey ihlâl etmiyordu.

Ey şimdi... İşte başka bir sadâ... Bu da âhenkdâr; fakat yeknesak. Âdeta bir nev fısıltı. Bu ses de Fazıl Ferid'e çay yapmak için mangala koyduğu su ibriğinin kaynadığı vakit yaptığı âhengi hatırlattı... Fakat bu his çok sürmedi, sadâ gittikçe şiddetleniyordu. Fazıl Ferid merak etti, bir hayli dinlediği halde hiçbir şeye benzetemedi. Ne yapsın! Belki uzak çöllerde dehşetli bir fırtı-

Mütevekkilen: Kadere boyun eğmiş olarak./ **Müttebi:** Tâbi olan./ **Müteveccihen:** Yönelerek./ **Mahall-i maksûd:** Gitmek istenilen yer./ **Zulmet:** Karanlık./ **Vazıhan:** Açık olarak./ **İhtiraz:** Sakınma, korkma./ **Lahn:** Nağme, ezgi./ **Vâsi:** Geniş./ **Aksendâz:** Akis atıcı./ **Rakîk:** İnce./ **Yeknesak:** Tekdüze./ **Nev:** Yeni.

na vardı. Bu ne? Birden bire fısıltının gökten geldiğini fark etmesin mi? Gözleri bir müddet karanlığı delmeye çalıştı. En nihayet gökte siyah bir noktanın daima birbirinden büyük daireler resmettiğini teşhis etti. Siyah nokta yaklaşıyordu. Acaba hiç ümid etmediği bu fısıltı her vakit masallarda işittiği zümrüdüankâ kuşunun kanatlarının gürültüsü olmasın?...

Fazıl Ferid, korkmadı. Bu hariku't-tabia canavar gelebilir, üzerine atılabilirdi. Onun tüfengi ile süngüsü vardı. Ölünceye kadar müdafaa edecek, eğer ölecek de olsa takdir-i ilâhî değil mi? Neden korksun?!.. Birçok şeyler zihninden geçtiği halde gözünü kuştan bir saniye ayıramamıştı. Kuşun gürültüsü de yere yaklaştıkça hafifleşiyordu. Birden bire vücuduna bir sarsılma geldi ve yavaş yavaş yere indi. Bir defa daha kum üzerinde sıçradıktan sonra artık hareketsiz kaldı. Fakat muttasıl homurdanıyordu. Fazıl Ferid, bir kum tepeciğinin arkasında yatmış şu uçan canavarı hayretle tetkik ediyordu.

İşte! Şimdi de gözlerinden birini açtı. Kırmızı bir aydınlık bir müddet karanlık içinde parlamaya başladı. Bir iki dakika sonra o da kayboldu. Tekrar gözünü kapamıştı.

Fazıl Ferid'in parmakları, gayri ihtiyarî mavzerinin tetiğini buldu.

Fakat bu ne! Kulağına bir sadâ gelmişti. Dikkatle kulağını kapattı. Sadanın kuştan tarafa geldiğini ve ecnebî bir lisan konuştuğunu iyice fark etti. Hayret! Acaba bu canavar, şikâr olarak arkasında bir adam mı taşıyordu? Emekleyerek mümkün olduğu kadar yaklaştı. Bir insan şeklinin kuşun gövdesinden ayrılıp yere atladığı ikinci bir şeklin daha birinciyi takip ettiğini gördü. Bu iki adam hemen kuşa yaklaştılar. Hiç korkusuz ötesine berisine dokunuyorlar, adeta kuşa söyler gibi konuşuyorlardı.

Biraz sonra kuştan ayrıldılar. Aralarında ufak bir mesafe ile kumun üzerine oturdular. Fazıl Ferid, hemen kalktı. Avuç içi ile ayak uçlarının üstünde yürüyerek yavaş yavaş onlara yaklaştı.

Hariku't-tabia: Tabii olanın dışında./ **Muttasıl:** Aralıksız./ **Ecnebî:** Yabancı./ **Şikâr:** Av.

Fazıl Ferid meseleyi halletmişti. Bu adamların kendilerine birçok defalar mahsusen tarif ettikleri gibi İngiliz asker elbisesini giydiklerini tanıdı. Tevekkeli değil, memleketinden geçen bir derviş İngilizlerin şeytan ile ahd-i mîsâk ettiklerini söylememiş miydi? Hiç şüphesiz ki ervah-ı hâbisenin biri onları buraya kadar getirmişti.

Artık tereddüde mahal kalmadı. Fazıl Ferid yapacağını iyice kararlaştırmıştı. Bir nısf-ı daire yaparak adamlardan uzaklaştı ve yerlere sürünerek canavara yaklaştı. Ne kadar olsa vücudu titriyordu. Bir müddet kalbinin heyecanını teskin için durdu, dinlendi; geniş bir nefes aldı. İyi saatte olsunlar cin midir? Şeytan mıdır? Korkmuyor, biraz çekiniyordu. Fakat vicdanından gelen bir sadâ ona teşebbüs ettiği vazifenin ulviyyetini hatırlatıyor, cesaretsizliğini kendisine yakıştıramıyordu. Hayır! Ne olsa... olsa da, çarpılsa da yine yapacak, hiçbir şey onun azmine sed olamayacaktı! Bir gayret daha! O acîbü'l-şekl mahlûka dokunabilecek kadar sokuldu. Artık en ince noktaya gelmişti. Hemen fişekliğindeki barutları büyük bir metanetle kuşun karnının altına boşalttı ve dolağından koparıp hazırlamış olduğu çuha parçalarını da barutun ortasına ilave etti. Öbür tarafa atlamak için gayet tetik davranarak ale'l-acele çaktığı bir kibriti de barut kümesinin içine fırlatı. Saniye içinde, kuvvetli bir sıçrayışla adeta uçar gibi bir hayli uzağa atlamıştı.

Birkaç dakika sonra, dehşetli kıvılcımlar görünmeye başladı. Yükselen alevle, güyâ birçok kırmızı diller imiş gibi menhûs kuşun karnını yalıyordu, iki adam birden ümid etmedikleri bu müşkül mevkide kendilerini görünce hayretle bağrıştılar. Kurtarmak ümidiyle üzerine hücum ettiler ise de beyhude... Fazıl Ferid, sükûnetle tüfeğini yatağına koydu, bir gözünü kırptı ve çekti... İşte birincisi, ikinci patlayış, birden iki vücud yere yuvarlandı. Düşman askerleri yerde boylu boyuna yatıyor, kuşun içinden uzanan sarı alevler de, Fazıl Ferid'in muvaffakiyetine nişâne

Ahd-i misak: Sözleşme yemini./ **Ervâh-ı habîse:** Kötü ruhlar./ **Nısf-ı daire:** Yarım daire./ **Menhûs:** Uğursuz.

olmak için yükseklere, pek yükseklere çıkıyordu. Uzaktan silah gürültüsünü işiten, alevleri gören askerler her taraftan koşuştular. Fazıl Ferid'i, o sâdık muhafızı, bacağından hafifçe mecruh cehennemî kuşun, son bakiye-i naşını yutmak üzere olan alevleri huzûr-ı kalple seyrederken buldular.

Fatma Hayrünnisâ

Donanma, Nu: 18, Ns. 1333/1917, s. 282-284.

Mecruh: Yaralı./ **Bakıyye-i nâş:** Cesedin arta kalanları./ **Huzûr-ı kalp:** Kalp huzuru.

Bağdat'ta Osmanlı askerlerinin istirahati.

Düşen Bayrak

Size iki harp senesini Filistin'de geçiren bir arkadaşımın son mektubunu nakledeceğim:

Her gün bu gemilerden biri veya birkaçı Akdeniz'in bu uzak kıyılarına geliyorlar. Bir seneden beri ufak kasabanın hayatında hiç tenevvü' yok. Ve belki bunun için bu ziyaretleri âdeta sevinçle karşılıyoruz. Onlar gelirken, dolaşırken ve ufuk değiştirirken birçok hendese vesâir oyunları bulmak ve akşama kadar bu oyunlar üzerinde tahliller ve münakaşalar yapmak bizim için hemen yegâne eğlence vesilesi oluyor, diyebilirim.

Her geminin en son bir bahriye rehberi var; gemilerden biri göründüğü vakit, bütün halk, otel ve ev pencerelerine toplanır ve gelen geminin ismini, tonunu, zırh kalınlığını ve bin türlü teferruâtını arar. Bazıları, hususiyle gençler, rehbere bile muhtaç değil; direk adedi, baca yüksekliği, tûl, başkalık seçilir seçilmez aynı zamanda birçok ses size müsahhar hüviyetini haber verir: Jan Dark, şu kadar ton, şu kadar baca, şu kadar top, beş otuz çapında... İlânihâye... Şimdi benim otelimin kızları, genç Yafe erkekle-

Tenevvü: Çeçitlilik, çeşitlenme./ **Hendese:** Geometri./ **Tûl:** Uzunluk./ **Müsahhar:** Büyülenmiş, büyülü./ **İlânihaye:** Nihayete kadar.

rinin tercüme-i halinden sonra, bu gemilerin tafsilatını tanıyorlar.

Yafe'nin ılık sahili, karşısında bu gemiler her vakit biraz kibirli ve kıskanç gibi. Bunu, kollarını burada tellerine asan tıknaz gemicilerin halinden hissediyoruz. Onlar her geçişte Filistin'in cömert bağlarını, güneşle sararmış veya tozla beyazlanmış portakal bahçelerini, nefis şarap cinslerini, sonra belki şarap, bahçe ve bağ arasında tesadüfen geçirilmiş bazı maceraları düşünüyorlar. Bize öyle geliyor ki bu hased; tahassürlü, ince ve kibar bir hased değil, iğrenç, ahlaksız, gözlerde kin ve düşmanlık yaşları biriktiren bir hased... Ve yine bir gün bu susan kinin bağıran bir şey olacağından emin idik ve kendimizi hep bugüne, oynayan çelikler, boğuk duman sütunlar, düşman demir ve ateş parçalarıyla karşı karşıya kalacağımız bir güne hazırlanıyorduk. Herkes başkasına, mukaddes metâneti unutmamak tavsiyesinde bulunuyordu.

Beklediğimiz vaka şubatın ilk haftasında oldu.

Bugün Yafe bu ayın her gününden ziyade sıcaktı, yine her tarafta o korkunç denebilecek toz, renkleri silen, yolcuları her kilometrede belli yaş ihtiyarlatan toz vardı. Göğüsleri ve enseleri açık genç kadınlar otellerin serin katlarına toplanmışlardı. Herkes döşemelere düşen yırtık muz gölgeleri, şubata rağmen taze kokulu güller, sarkan sıcak memleketlere mahsus geniş ve gevşek *mandalinler* karşısında piyanosu, öğle uykusu veya konuşmasıyla meşguldü. Ben Yafe'nin bilhassa genç kızlarında görünen sâhil hâline, sâhil serbestisine ve şenliğine meftunum. Bu nihayetsiz denizlerin genç düşüncelere, genç hayallere ümid verici bir sereyânı var.

Yine onlardan bir küme arasında karışmış, kumral bir kızla küçük kardeşlerinin uzun ve kırmızı külahlı Beytüllahm kadınlarından işitilmiş bir masalını, Erina'nın kış misafirlerinde keşfedilmiş bir münasebete ait iptidâî tahlillerini dinliyordum. Bilmem ne kadar sonra en küçüklerinin açılmaya hazırlanan du-

Tercüme-i hâl: Hayat hikâyesi./ **Sereyân:** Dağılma, yayılma.

dakları birdenbire dondu. Otelin merdivenlerini bir baygın ses, bir şey düşer gibi iniyordu. Evvela küçük Linda ürkmüş başını salonun kapısına soktu. Heyecanla:

– Durdu, dedi. Ve beyaz mermerde ince ayakları sekerek kaçtı.

Hep karıştık. Otelin önünde daha şimdiden oldukça büyümüş bir cereyan bulduk. Her tarafta bu cereyana katılıp giden kadınlar, yanları dolaşarak, araları açarak ilerleyen erkekler, yollara sıkıştırılan küçük çocuklar vardı.

Bütün mesele bir zırhlının durmasından ve bir sandal indirmesinden ibaretti. Fakat beyhude heyecan Yafe'yi ateş altında bir hudud şehri kadar dağıtmıştı.

Yafe'dekileri teskin etmek istemiştim.

– Kimbilir belki bir şey soracaklar. Fransa ile aramızda posta yok. Şimdi mektupları zırhlı sandalla gönderiyorlar, dedim. İki zâbit memuru yanaşan kayığa gitti ve ellerinde uzunca bir zarfla döndüler. Halk sandala mükemmel noktada mümkün olduğu kadar içeriye doğru derinleşen bir daire ile durmuştu. Zırhlının demir çenesi güneş altında ağarmış görünen çelikleriyle karşımızda ciddi olarak etrafta ton miktarına demirin madenine, çelik tertibatına dair hiçbir söz yoktu.

Biraz sonra anlaşıldı, gemi kaptanı yevm-i mahsus konduğu için Alman konsolatosuna çekilen bayrağın indirilmesini istemiş ve eğer indirilmezse yarım saat sonra yalnız bayrak direğinin top ateşine alınacağını bildirmişti.

Ben:

– Delilik, dedim.

Linda:

– Küçüklük, dedi. Ve hep beraber hükümetin reddetmiş olmasını hararetle tasvip ettik.

Hakikat sâyi' olunca dairenin konsoloshane tarafındaki ucu birden bire geriye doğru toplandı, yarım daire ortası konsolto istikametine ve iki ucu geriye bükük yeni bir şekil aldı.

Yevm-i mahsûs: Özel olarak belirlenmiş gün./ **Şâyi:** Duyulmuş, herkesçe bilinen.

Herkeste bir ameliyata hazırlanan insanların muztarip infitârı vardı. Mütemadiyen yanımdakilerin suallerine cevap veriyordum:

– Gülle düştükten sonra dolaşır mı?

– Hayır!

– Parçalanır mı?

– Hayır!

– Nişan direğinden bizim aramız kadar şaşırırlar mı?

– Hayır!

Gemide gülünç bir acele görünüyordu. Top başları seri devirler yapıyor, sonra bir noktada, ağızlarının dairesi bizim görmediğimiz bir noktada sabit kalıyordu. Buna mukabil karada herkes zihnini dolduran bir milyon düşünceyi aynı zamanda, bir gülle ile söyleyememek imkânsızlığına kızgın, susuyordu.

O zamanlar Çanakkale'den dönmüş kıtalardan bir küçük parça Yafe'de kalmış idi. Bu kıtadan bir asker elindeki muz salkımının son meyvelerini koparark halkı yardı ve önümüzde mütevazı bir yer buldu. Bir tek nefer halka bir ümid olmuş idi. Bütün kızlar eğer kalabalığı bırakmaktan tuhaf bir korku hissetmemiş olsalar, ona semiz mandalinler hediye etmek istiyorlardı.

İyi sıkılmış dolakları ve dürüst tavırlarından onun sağlam ve pişkin bir nefer olduğunu anlıyorduk, bakıştık:

– Burada ne olacak, diye sormak istiyor, sonra cevap almayı düşünmeden herkes gibi etrafına dalıyordu.

Bu tunç yüzlü bir Türk'tü. Çehresinin belki bu muharebede biraz daha derinleşmiş çizgileri; fakat sevimli ve sert çizgileri vardı. Bin endişe ile dolu başımda onun için gayrı ihtiyari bir köşe ayırmıştım. Bu geniş alının kaç gece siper çamurunu öpüp dayanmış ve dinlenmiş, bu yüzün kaç siper köşesinin nemli sıcağı altında buruşmuş olduğunu düşünüyordum.

Birden başımızı çevirdik. Bir toptan toplu ve sert bir duman küresi çıktı ve bir korkunç ses koptu. Sonra bu duman deniz üs-

İnfitâr: Yarılma, açılma./ **Mütemadiyen:** Aralıksız.

tünde ve bu ses Yafe'nin dağsız ve beyaz arka yolları üzerinde dağıldı. Çocuklar ve kadınlar ürkek yüzleri bayrağa dönük, biraz daha gerilediler, bir taraftan daireyi, fakat daire olarak, olduğu yerde tutmak için herkeste bir sebat görünüyor, sonra biri yerini boş bırakıp dönerken bütün daire onunla beraber geriye doğru bir çukur yapıyordu. Duman küreleri ve ses dalgaları birbirini takip etti. Konsolato kalın parçaları arasında kaybolur, fakat bayrak her defa ani bir rüzgârla bir müddet seri temevvücler yapıp sonra yine mail sarkıyordu.

Mütemâdî cezr ü medler yapan ahâlî kümesi önünde nefer hâlâ aynı noktada idi. Eli belinde, ağzında tebessüm veya hayret olmamış bir açıklık, kayıtsız ve hareketsiz duruyordu. Bir nişan müsabakası seyrediyor gibiydi. Bu kayıtsızlık, uzaklaşan halkı telaşsızlık ve seyre ısındırdı. Daire yavaş yavaş nefer istikametinde bir kambur yapıyordu. Gemi her isabetsizliğe karşı biraz daha kızgın, gittikçe daha müteaddid, daha muhasaralı ateşler açtı. Kimi bunu kısa veya irtifâlı, ince veya kalın, koyu veya açık sis parçalarıyla kapamıştı. Hedef etrafında (onun) bazı cephelerini geniş alev dilleri yalıyor, o zaman korkak, cesur, telaşlı, atılan bütün sesler bir hudutta toplanıyordu.

Mücadele oldukça uzun sürdü. Ansızın kopan direğin evvelâ hızlı, sonra yavaş ve salınışlı, cadde üzerine düşmeye başladığını gördük. Direkle beraber içimizden hassas bir şey koptu ve güllesiz sayhalar çıkardık.

Nefer önümüzde şimdiye kadar hep o lâkayd ve gevşek hâlini muhafaza etmiş idi. Evvelâ muvaffakiyetsiz ateşlere gülüyor gibiydi, birden bire bu gülüş dudakları ucunda duruldu ve ağır ağır söndü, elinden boş muz hevengi yere düştü. Adalelerinde, inhinâlarını kaybeden bacaklarının sinirlerinde bir gerginlik seziyorduk. O şimdiye kadar hareketsizdi. Fakat şimdi bütün bu insanlar, sesler ve eşya arasında yalnız başına, ayrılmış ve sıyrılmış bir şey kalmış idi ve yüzü, büsbütün tunç olmuştu.

Temevvüc: Dalgalanma, dalgalı olarak./ **Mâil:** Bir yana eğilmiş./ **Cezr ü med:** Gelgit./ **Müteaddid:** Çoğalan./ **Muhasaralı:** Kuşatmalı, etrafını çevirme./ **Sayha:** Bağırma, nara atma./ **İnhinâ:** Eğilme, kavislenme.

Ve birden evvelâ geldi, sonra koştu. Onu elinde kopan direğin bayrağıyla sahile giderken gördük. Çılgın kollarıyla bayrağı gemiye karşı sallıyordu.

Heyecanları taşıran bir dakika yaşadık. Belki o bu gemiyi tanıyamazdı. Fakat tanıdığı bir şey varsa işte o demir giymiş duvarlarıyla, tâ karşısında duran bu gemi onun fena hatıralarıydı. Hatıranın muvaffak olmuş olmasına kızıyordu. Gemi evvelâ onu küçük ateşlerle hırpalamaya çalıştı. Ateş parçaları bu sallanan şeyle sallayan insanı arıyordu. Orada bir ateş, şurada bir avuç siyah toprak söküyor ve yerlerden koyu duman sütunları yükseliyordu.

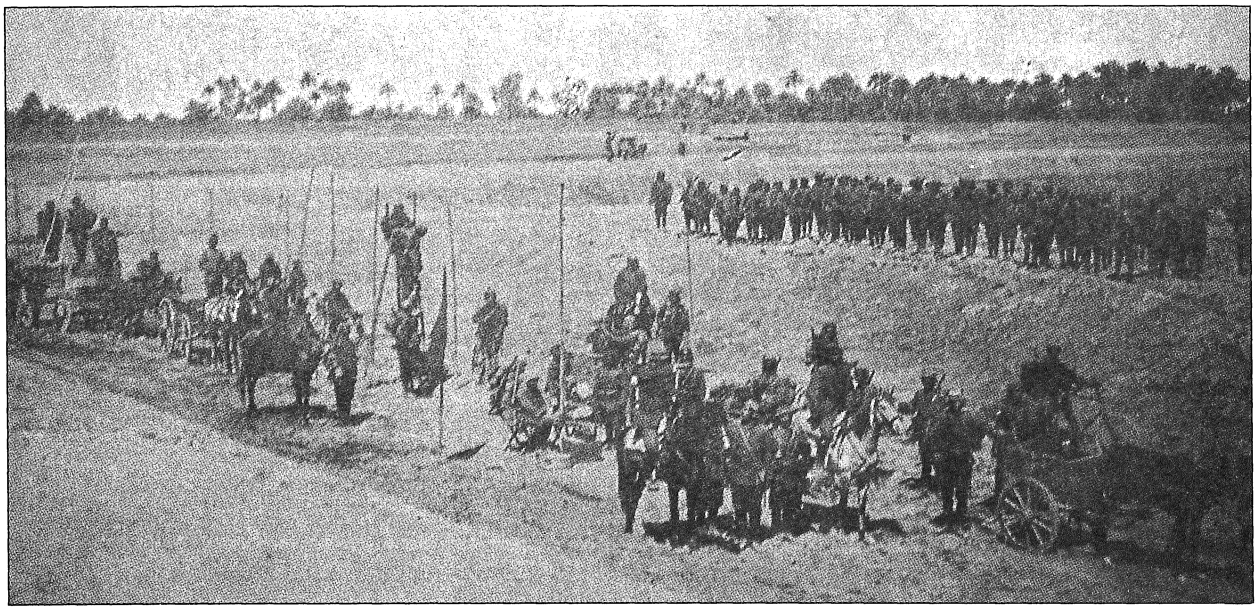
Sanki gemi gittikçe büsbütün hiddetle, büsbütün vahşetle neferin vücudunu kumsal üstüne çıkarmak ve nihayet göğsünü yere çarpmak istiyordu. Bilakis bu ufak insanın metaneti gittikçe bir alaya ve istihfafa geçiyor gibiydi. Ve bu ufak insan galebe etti.

Birkaç ateşten sonra zırhlı engine doğru açılmaya başladı. O zaman birbirimize karışmıştık, hepimiz kalplerimizde onun varlığı için hürmetle dolmuştuk. Ve o sıkıldığı için yalnız yürüyordu. Koltuğundan çekip kalabalık karşısında kendini saklayarak bir dost kolu arayarak ilerledi. Onda gülleleri, topları ve bütün demir şeyle koca bir gemiyi mağlup etmiş insan gururu hissolunmuyordu. Ve onun yalnız başına hissettiği, küçüklük bulduğu gururu biz şu bir yığın halka taksim ediyor ve hepimiz ayrı ayrı bir iftihar hissesi buluyorduk. Onun sade dağdağasız büyüklüğü karşısında hep beraber kendimizi şimdi engine dönen geminin tıknaz insanları kadar küçülmüş ve sersemlemiş hissediyorduk.

F (e) R (ı)

Tanin, Nu: 2745, 22 Tem. 1332/4 Ağ. 1916

İstihfâf: Küçük görme./ **Galebe etme:** Galip gelme.

Bağdat'ta 13. kolordu telgraf bölüğü.

Yetîmenin Bayramlığı

Birisi dar sedire oturmuş bakır renginde ince ve yanık parmaklarıyla henüz uç göstermiş bıyıklarını tarıyor, gür ve çatık siyah kaşlar altında dalgalanan yorgun gözleri, muhatabının sarı çehresini yalayarak biraz yana ma'kus... diğeri dirseklerini mermer masaya dayamış, uçuk çehresini küçük yumruklarıyla tazyik ediyor, sarı gözleri bârid ve solgun; sanki donuk hadekalardan nebata sa'y meşaleleri büyülerinden çıkmada tereddüd eylemişler. Sırmalı kalpağının deve rengindeki tüyleri, bir levn-i mukayyidât ile musaggar çehresine zıll-ı zâil-i muhayyel gibi söylenmiş, gözü ile ince dudakları istikametinde verdnâ mekşûfe müşabih bir cerîha-i makşûr bir harb-i karîbin berat-ı zîşânı gibi... Düşündükçe, sarı çehresi güyâ ki arıyor, uyuşmuş dudakları, asabî titreşiyordu. Esmeri onu eliyle dürterek:

– Söyle, ne düşünüyorsun?

Ma'kus: Tersine çevrilmiş./ **Tazyîk:** Daraltma, zorlama, baskı./ **Bârid:** Soğuk./ **Hadeka:** Gözbebeği./ **Nebat:** Bitki./ **Sa'y:** Çalışma./ **Levn-i mukayyidât:** Kaydedilenlerin rengi./ **Musaggar:** Küçültülmüş./ **Zıll-ı zâil-i muhayyel:** Hayalin geçici gölgesi./ **Verdnâ:** Gülümüz./ **Mekşûfe:** Keşfolunmuş./ **Müşabih:** Benzeyen./ **Cerîha-i makşûr:** Soyulmuş yara./ **Harb-i karîb:** Yakın savaş./ **Berat-ı Zîşân:** Şeref beratı.

O, uykudan uyanmış gibi titredi, gözlerini bir iki kırpıştırdı ve biraz tevakkufla:

– Ben mi, dedi. Hiç veyahut pek garip bir şey...

Sonra da dalgın, mırıldandı:

– Bazı saf sözler vardır ki hakikatle tahallut ederse maneviyatı, maddiyatını gölgede bırakır. Söyleyenden ziyade dinleyene tesir eder. Hakiki bir kelime, cihan kıymetindedir. Hayatımda tesir bilmem; ve esasen onunla hiç alakadar olmadım. Ölümün meşûm gölgesi başım üzerinde dolaştığı zamanlar ve şu bir güllenin, bir kurşunun tesirini tecrübe kastıyla ulayarak her mânâyı imhâ eylediği anlarda bile bu pek hakiki ve maddi şeyler kalbimi heyecana bile getirmemişti. Hiç unutmam, bir gün nasıl oldu ileride bir hücum esnasında o müthiş sahada, kanlar içerisinde yapayalnız kalmışım. Her taraf lerzân, her yer parçalanıyor, bir velvâl-ı azîmin haşr u neşriyle didik didik olan cemâdat sanki her bir zerresinden lavlar saçıyordu, her yer titriyor, yalnız ve yalnız ben titremiyordum. Bir seyl-i hurûşân gibi her önüne geleni yuvarlayarak ve sürükleyerek dalgalana dalgalana tehâcum eden düşman kitlesi arasına atılmakta bir an tereddüt etmemiştim. Öyle bir an gelmiş idi ki elimdeki kılıcın yalnız kabzası kalmıştı. Onlar beni öldürmek istemiyorlar, yakalamak esir etmek hırsıyla saldırıyorlardı. Artık sıra yumruğa gelmişti ve sonra... Kollarım bağlanmış, cebr ile götürülüyordum. Damarlarıma sığışamayan dima-dâr kalbimde kaynaşan bir kin-i azîmi infilâk ettirmiş idi. Pazularım gerildi. Asâbımı cebrettim ve kollarımdaki bendler kuvvetsiz bir pamuk ipliği gibi parça parça oldu. Ve beni tehdit eden dört muhafız, bu kudrete mütehayyir ve mebhût! Derhal birisinin süngülü tüfeğini itisâb ile ucundaki oyuncakla hâmilinin gırtlağını deldim. Diğerinin dahi aynı... O birisini bir dipçik darbesiyle yere serdim. Ve artık bir diğeri tüfe-

Tevakkuf: Durma./ **Tahallut:** Karışma./ **Meşûm:** Uğursuz./ **Lerzân:** Titrek./ **Velvâl-i azîm:** Büyük ağlayıp inlemeler./ **Haşr u neşr:** Toplanıp dağılma./ **Cemâdad:** Cansızlar./ **Seyl-i hurûşân:** Coşan sel./ **Tehâcüm:** Hücum etme, saldırma./ **Cebr:** Zorlama./ **Dima-dâr:** Kan tutan./ **İnfilâk:** Patlama./ **Mütehayyir:** Hayret içinde./ **Mebhût:** Hayrette kalmış./ **İtisâb:** Sinirlenme./ **Hâmil:** Mâlik, taşıyan.

ğini atmış, bilmem ne tarafa kaçıyordu. Arkamdan açılan mermi tufanı arasında dereler ve bayırlar aşarak ordugâha iltihâk eyledim idi. Bir başka gün aynı akıbete maruz, bir çadırda işkencelere dûçâr olmuştum ve o gece, âh o gece... Çadır kapısındaki nöbet bekleyen iki nöbetçiyi iki tekmeyle gırtlaklarından sıkarak oracığa kıvırıvererek yine taburuma avdete muvaffak olmuştum. Ve bir diğer defa da bir kurşun darbesi burada -parmağıyla yüzündeki cerîhayı irâe ile- şu lekeyi yâdigâr bırakmıştı.

Burada gözlerini tavana atf ile mırıldandı!

– İşte bunlar, pek maddi şeyler... Ve dün kardeşim kalbimde ilk tesiri hissettim. Türbe-i Hazret-i Hâlid'den çıkan sol ayağı maktu' bir zabit, sağ ve solunda yekdiğerinden pek az farklı iki kızcağız ile yukarı doğru gidiyorlardı. Koltukları altındaki mesnedler pek de alık olmayan bir acemilikle kaldırımların küçük çukurcağızlarına kayıyor ve batıyor. Önde kâmeti bu hafif sadmeciklerin tesiriyle sağa sola salınıyor ve bocalıyor, iki yanındaki küçükler ise, onun ellerine tutunamamaktan mahzun ve biraz da muhteriz onunla hemâhenk yürüyorlardı. Az büyükçesi diyebilirim ki yedi ile sekiz arasında, diğeri henüz dört yaşında kadar tahmin olunabilir; birisi –ihtimal maziye ait hâtırâlara rücû ederek- ayaksız kahramanın nasırlaşmış eline tutunmak istediğini mealen bir hareketle mini mini elini uzatıyor ve fakat kendisine mukabil uzanmaya veya uzanamayan eli bir müddet masum ve mahzun tetkik ediyor ve sonra da kızararak:

– Afedersin, diyordu... Bey baba, ben onu unuttum.

İşte şu bir kelime, şu masum yavrunun sarf etmiş olduğu pek saf bir kelime, o kahramanın yüzünü güldürdü ve ne yalan söyleyim, o iri gözleriyle ayağına, kesik ayağına baktı, kızardı, sarardı ve sonra da şîrâne bir tebessümle gözleri parladı. Ve etrafına mağrur, bakmaya başladı. Oh, kardeşim, onlarda öyle bir cezbe var idi ki, hiç de farkına varmayarak yanlarına sokulmuşum ve iyice gördüm: Alîl, bir binbaşı idi. Geniş göğsünde güne-

Cerîha: Yara./ **İrâe:** Gösterme./ **Maktu:** Kesilmiş./ **Mesned:** Dayanılan şey./ **Kâmet:** Boy./ **Sadme:** Çarpma, tokuşma./ **Muhteriz:** Sakınan, çekinen./ **Rücû:** Dönme./ **Şîrâne:** Arslancasına./ **Alîl:** Sakat.

şin aksiyle mühtezz birkaç madalya, vakur ve mehib varlığını her an takdis ediyor ve selamlıyor. Çehresinde başka kimsede rü'yet edemediğim bir hususiyet, gözlerinde bir gurûr-ı fahûr yaşıyordu. Bazen bir sağındaki iri mavi gözlü altın saçlı, ay yüzlü kızcağıza ve bazen solundaki küçüğüne, siyah saçlı, iri siyah üzüme müşâbih yuvarlak gözlü meleğe bakıyor ve gülümsüyordu; daha ziyade takarrüb ettim ve onu geçtim, birkaç yüz adım ileriden tekrar döndüm ve bilhassa selamlamak için... selam verdim, parlayan gözleriyle yanık çehresini önüne meylettirmekle selam aldı. Ve ben bunlardan ayrılamıyordum.

Belki on beş, belki de yirmi dakika, hep onları takip ettim. Mezarlığa mahrec caddenin kenarında ve kabristanın dibindeki çeşmeden yukarıya saptılar. Ben de, yanı istikamette giden diğer bir yolu tırmandım. Gittiler, gittiler, ihtiyar bir servinin boğuk gölgesi altında uyumuş bir iki senelik kadar yeni taşlı bir mezarın başında durdular. Binbaşı koltuk değneklerine ittikâ ile arkasını serviye dayadı, ellerini semâya kaldırdı, gözlerinden sızan iki katrecik esmer yanakları üzerinde donuk bir izceğiz bıraktı, o, pürvecd öylece münâcaat ediyordu. Meleklerin birisi kabrin başucunda diz çökmüş, diğeri üzerine kapanmış hıçkırıyordu. Tahammül edemedim ve başımı çevirdiğim zaman, kulaklarıma ince ve saf bir duanın vecîz maneviyeti yayıldı:

– Millet yaşasın... Bey babam yaşasın... Ablam yaşasın... Büyük annem yaşasın... Annem rahmette yaşasın... Anneciğim cennette yatsın!

Oh, döndüm! O, küçük dört yaşındaki masum iri siyah gözlerini âsumâna dikmiş ninesinin mezarının baş ucunda münâcaat ediyordu. Ve ruhum boğulur gibi oldu, kalbimde çözülen bir galeyanın ukdeleri, hıçkırık suretinde boğazımda kaynaşıyordu. Mezarlar arasında sürünerek kaçtım. Yol kenarına geldiğim zaman bir hoca, ihtiyar bir kadınla mezarlığın harap seddine dayanmış bir şey okuyorlar. Kulak verdim: Hoca okuyordu:

Mühtezz: Titreyen./ **Mehîb:** Heybetli./ **Rü'yet:** Görme, bakma./ **Gurûr-ı fahûr:** Övüncün gururu./ **Takarrüb:** Yaklaşma./ **Mahrec:** Çıkılacak yer./ **İttikâ:** Dayanma, yaslanma./ **Pürvecd:** Kendinden geçmiş hâlde./ **Âsumân:** Gökyüzü.

"Ey benim canımdan aziz valideciğim! Sıhhatteyim. Hayır duanız üzerimden eksik olmasın. Bir kederim yoktur, yalnız çamaşır gönderirsen çok iyi edersin. Ey benim vâlidem, ah kısmet edip de bir daha o mübarek ellerini öpmek nasibim olacak mı? Yazacak çok şeyler var. Yazmak kabil değil bâki ellerini öperek duanızın üzerimden eksik olmamasını dilerim. Benim vâlidem efendim..."

Hoca, ibâreyi bitirdikten sonra:

– İyi imiş, çamaşır istiyor, dedi.

İhtiyar elini kulağına götürerek başını hocaya doğru uzattı. Titrek sesiyle dedi:

– Ne dersin oğlum?...

Bu defa hoca bağırdı:

– Oğlun çamaşır istiyor!

İhtiyar başını salladı ve:

– Hâ, dedi.

Ve fersiz gözlerini semaya kaldırarak:

– Oğlum akşama yiyeceğin var mı demiyorsun?

Gözlerim onların yan tarafına ilişti. Alîl binbaşı ve iki yavrusu durmuş dinliyorlardı. Hoca söyledi:

– Esirdir, nine, yollamak lâzımdır.

İhtiyar, papuçsuz ayaklarını irâe ile medîd bir inledi, dedi:

– Görüyorsun ya...

Şimdi iki adım beride, sarı saçlı büyük kızcağız binbaşının kolunu çekerek:

– Bey baba, dedi. Oğlu esir mi imiş?

– Yâ, yavrum.

– Aman bak, parası da yokmuş.

Ve dudaklarını burarak:

– Olsaydı... Oğluna çamaşır gönderecekti.

– Öyle kızım...

– Bey baba, bunlar için iâne yok mu?

Medîd: Çok uzun süren./ **İâne:** Yardım.

– Yok yavrum...

Omuzlarını silkerek:

– Olsaydı, dedi. Ben bayramlığımı verirdim. Sen de verirdin değil mi bey baba?

Küçük, babasının koluna sarılarak:

– Ben de, dedi... Bey babacığım, Kurban bayramlığımı da verirdim.

Binbaşı müteessir içini çekerek dedi:

– Her baba çocuklarına vereceği bayramlıktan iki kuruş, her çocuk da bir kuruş verseydi...

Ve artık uzaklaşıyorlardı... Yine ihtiyara baktım. Mezar duvarına ittikâ eylemiş ağlıyordu... Yaklaştım ve çantamı avucuna silkerek:

– Al, dedim. Al nine!

– Evladım, dedi. Sen de askersin...

Cevap veremeden uzaklaştım. O hâlâ arkamdan münâcaat ediyordu:

– Âh yâ Rabbi...

Ve işte ilk teessürüm... Nasıl azizim? Düşündüklerimi anladın mı?

Muhatabı, siyah gür kaşlarını çatarak:

– Hakikat, dedi. Bir dikendir, dokundukça batar; batmadıkça tesiri anlaşılmaz!

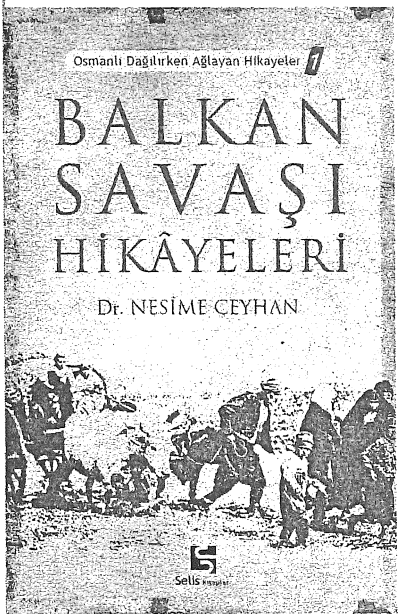
Arif Oruç

Sabah, Nu: 9597, 4 Ağ. 1916.

Münâcaat: Allah'a dua etme, yalvarma.

OSMANLI DAĞILIRKEN AĞLAYAN HIKAYELER 1

BALKAN SAVAŞI HİKÂYELERİ

Dr. NESİME CEYHAN

Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde "hüzün" tüm coğrafyaların ortak paydasıydı. Üç kıtaya uzanan vatanın her köşesinde cepheler açılmış ve yokluklar içinde sürdürülen bu savaşlardan payitahta her gün hazin öyküler ulaşmaktadır. "Osmanlı Dağılırken Ağlayan Hikâyeler" başlığı altında değerlendireceğimiz bu hikâyelerin ilki "Balkan Savaşı Hikâyeleri"dir.

Elinizdeki kitap, 1912-1913 Balkan Savaşları ardından Osmanlı matbuatına yansıyan ve pek azı günyüzüne çıkmış harp hikâyelerinden oluşmaktadır.

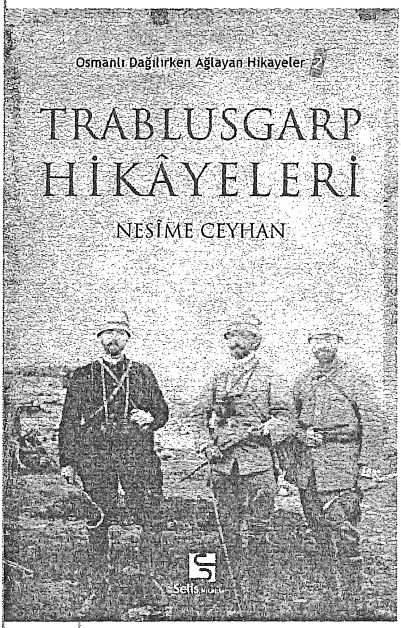
Zulmü ve acıyı zikretmek noktasında ketum oluşumuzun içimize sakladığı acılar, yüz yıla varmadan tarihimizi bize nasıl da unutturmuştur. Daha dün bir arada yaşadığımız bu topraklarda evlâd-ı Fatihân hâlâ bizi anmaktadır. Bu çalışma, onlardan koparılış hikâyemizin sadece bir cephesidir.

Bu uğraşı, Osmanlı'nın dağılan coğrafyasında çok acı görmüş, ihanete uğramış, ancak bütün bunları daima sinesine çekmiş insanımıza; harp esnasında, göç yollarında hunharca katledilmiş şehitlerimize vefa borcudur.

OSMANLI DAĞILIRKEN AĞLAYAN HIKAYELER 2

TRABLUSGARP HİKÂYELERİ

DR. NESÎME CEYHAN

Trablusgarp, Kuzey Afrika'da yer alan, yüzü Akdeniz'e dönük, stratejik önem taşıyan kıymetli bir mekândır. 1551'den 1912'ye kadar 361 sene Osmanlı topraklarının bir parçası olmuş ve merkezle daima uyum içerisinde bulunmuştur. Bu toprakların Osmanlı ile kendilerini bir hissedişlerinin en önemli göstergelerinden biri olmak üzere; Trablusgarp Savaşı'nda Trablusgarp halkının Türk subay ve askerleriyle işbirliği içerisinde kahramanca müdafaalar sergilemelerini zikredebiliriz.

İtalyanların "Bir deniz gezintisi" olarak isimlendirdikleri ve birkaç gün içerisinde mutlak düşeceğine inandıkları Trablusgarp toprakları, tarihin cesaret dolu sayfalarına ilâveler yapacak tarzda kahramanca müdafaa edilmiştir. Teknik üstünlüğüne rağmen İtalya, kıyılardan içeri sokulmayı başaramamıştır.

İstanbul'da hükûmette yaşanan tüm karışıklığa ve iktidar boşluğuna rağmen Trablusgarp'a hareket eden subaylar ve gönüllüler ile Trablusgarp halkı tam bir ruh birliği oluşturabilmişlerdir. Bilhassa Mustafa Kemâl ve Enver Beylerin direnişçileri yönlendirmeleri tarihe geçecek niteliktedir.

Tüm bunlara rağmen Balkan Savaşı'nın başlaması, çöküş sürecine girmiş bulunan Osmanlı'nın bu vatan topraklarını gözden çıkarmasını zaruri kılmış, Oniki Adalar'la birlikte Trablusgarp, İtalyanlara bırakılmıştır.

Bu kitapta, Trablusgarp savaşı ile ilgili olarak Osmanlı matbuatına yansıyan hikayeler yer almaktadır.